

C. 200.

KNHOVN
V POLICI

TOPOGRAFICKÝ POPIS

všech osad hejtmanství

KRALOHRADECKÉHO,

jenž

obsahuje soudní a berní okresy:

Kralohradecký, Hořický a Nechanický.

SESTAVIL

JOSEF HORÁK,

učitel druhdy na hlavní, nyní na občanské škole v Hořicích.

1 8 7 7.

Tisk L. Pospíšila v Hradci Králové. Nákladem c. k. okresní školní pokladny.

Připomenutí.

Vyzván slavnou c. k. okresní školní radou Kralohradeckou, vzal jsem na sebe při poradě učitelské, dne 3. června 1873 konané, úlohu, sestaviti zeměpis okresního hejtmanství Kralohradeckého, jenž by škole a domovu příhodný byl.

Ačkoli jsem v téže poradě přislíbil, že dílo to v jednom roce vyhotovím, nebylo mně přec možno, danému slovu dostáti, poněvadž mimo obtíže dílo samo mnohem větší býti se objevilo, než na první pohled pomyslití se dalo.

Sestavuje dílo to, obracel jsem zvláště zřetel k národnímu školství, ku statistice obecní a farní, k poloze zeměpisné a k dějinám místním, též k domácímu a polnímu hospodářství, k průmyslu a obchodu atd.

Bych úkolu sobě danému tím lépe vyhověl, procestoval jsem sám všechny téměř dědiny téhož hejtmanství, hledě se všude přesvědčiti o směru každé jednotlivé obce, útvaru půdy, výšin, rovin, řek a rybníků; mimo to vážil jsem pilně ze zpráv a popisů, jež mně z rozkazu a nařízení slavné c. k. okresní školní rady páni učitelé z jednotlivých obcí zasílali.

Dějiny místní čerpal jsem z nejvybranějších spisů, jako: ze slovníka naučného a topografického,

*z dějin města Hradce Kr. od P. Solaře, z hojných
zápisků města Hořic a dějepisu města Miletína od
P. Lud. Jos. Jandery, z topografie od Schallera a
Sommera (Königgrützer u. Bydžower Kreises) a j. v.*

*Na konec přátelské vzdávaje díky všem pp. spo-
lubratřím za podporu všelikou u vypracování celého
díla, žádá v úctě podepsaný ve prospěch věci samé,
by, kdokoli nesprávnost nějakou, anebo chybu v něm
by našel, si nelenoval, jemu věc oznámiti, aby možná-
li při opětném vydání, opravena býti mohla; neboť
věc, jež hlavně učitelstvu téhož hejtmanství má se do-
statí do rukou, má býti bezvadná, určitá a správná.
Úsudok o věci zůstávají P. T. pp. představeným u
milým kolegům svým.*

V Hořicích, dne 10. května 1876.

JOSEF HORÁK.

Politické hejtmanství

„HRADEC KRÁLOVÉ.“

Jméno, poloha a hranice.

Hejtmanství „Kralohradecké“ má jméno své od města Hradce Králové, který již za vlády lechů a vladyků hlavním (župním) sídlem krajiny té byl, pak ale též a sice od r. 1356, kdy za panování císaře Karla IV. země Česká na 12 krajů rozdělena byla, až do r. 1751. sídlem stavovských hejtmánů téhož kraje býti nepřestal. — Ačkoli téhož roku za vlády Marie Terezie *) místo stavovských hejtmánů hejtmanové krajští nastoupili, zůstalo přec město Hradec Králové téměř nepřetržitě sídlem vlády politické téhož kraje.

Hejtmanství to leží v severo-východní části země České, a hranicí na severu s hejtmanstvím Vrchlabským a Kralodvorským, na východu s Kralodvorským a Novoměstským, a na jihovýchodu s Rychnovským, na jihu s Pardubickým a na západu s Novobydžovským a Jičinským.

Velikost a počet obyvatelstva.

Celé hejtmanství, jehož severní délka 3.717 a západní šířka 3.454 miriametrů obnáší, zaujímá povrch 6.837 □ miriametrů, na němž dle posledního sčítání lidí r. 1869. žije 84.791 obyvatelů v 153 katastrálních a v 136 politických obcích s 10.963 domy. **)

Jazyk veskerého obyvatelstva jest český.

*) Té doby rozdělena byla země Česká na 16 krajů.

**) Odtřesím kat. a pol. obce „Velko-Bělské“ (r. 1873.) od c. k. hejtmanství „Pardubického“ a přivtělením téže k c. k. hejtmanství „Kralohradeckému“ vzrostl počet obyvatelstva na 85.144 duší.

Části hejtmanství.

Hejtmanství Kralohradecké zahrnuje v sobě tři soudní a rovněž i tři berní okresy: Kralohradecký, Hořický a Nechanický.

Povrch půdy, hory a roviny.

Povrch půdy skládá se větší částí z rovin, které na jižní straně velmi jsou rozsáhlé, a jen výše k severu v pahorkovitou a hornatou krajinu se mění. Nejseverněji po hranicích hejtmanství Kralodvorského a Vrchlabského táhne se po pravém břehu Labe předhoří „Krkonoské“, které na vrchu Zvičíně nad Trebihoští dosahuje výše 692·23 metru; jižněji mezi Miletínem a Hořicemi táhne se po celé čáře od Bohanky ke Konecchlumí podhoří „Chlumské“, dostupující na Bohance výše 417·23 metrů, u Vojce 411·54 metrů nad hladinou mořskou.

Nejrozsáhlejší nížiny a roviny v okrese Kralohradeckém jsou v porůčí Labe a Orlice; celý téměř okres Nechanický a jižní část okresu Hořického jsou pahorkovité roviny. Malebná údolí nalézáme v severním porůčí Bystrice a Javorky; rozsáhlou kotlinu v okolí Miletinském a Poličanském.

V o d s t v o.

Vodstvo zlejší rozpadá se: *a)* v řeky, *b)* v rybníky.

Východní část hejtmanství protéká staroslavné Labe, jež pod Hradcem Králové značnou řeku Orlici pohlcuje.

Ostatní řeky náležejí oběma druhým okresům a sice: Bystrice Hořickému a Nechanickému, Javorka č. Zlatnice Hořickému.

Největší rybníky jsou v okrese Hořickém: Ostroměřský č. Podhrázský, Bašnický a Natuzní (v Treboveticích), — pak v okrese Nechanickém: Kozinec u Sadová, Velký Lhoták (u Starých Nechanic) a jiné.

P o d n e b í.

Ačkoli v celém hejtmanství mírné a totéž podnebí se jeví, nelze přec upřít, že povětrnost velice se mění; neboť jižní část okresu Hradeckého jest mnohem teplejší, než severní část okresu Nechanického a než celý okres Hořický.

Rozdílnost ta působí zvláště v plodiny polní, které v jižní části okresu Hořického o 8 až 12. v hornatém severu pak o 12 až 16 dní později dozrávají. Větrové často velice se mění; nejvíce převládá západní, pak východní vítr; tento přináší, jako vždy a všude, jasnou a stálou povětrnost, onen déšť a mokrý. Bouřky a krupobití některého roku z husta se opakují.

P l o d i n y.

Co plodin se týče, jest hejtmanství Kralohradecké dosti bohaté, a příroda sama obdarila je hojně dary svými. Nerosty zastoupeny jsou pískovcem a čedičem v okrese Hořickém, hlinou na vyrábění kamen, nádobí hrncířského a cihel. Větší část hejtmanství honosí se nejen obilnými rostlinami všeho druhu, nýbrž i bylinami obchodními, jako — lnem a burákem, zvláště pak zeleninou, úrodnými stromy ovocnými a dosti zachovalými až dosavad lesy, i krásnými půvabnými lučinami.

Ze zvířectva vynikají koně, o jichž ušlechťení a čistokrevnost vysoká vláda sama hlavně zřízením několika stanic erárních hřebečů pečuje. Chov hovězího dobytka jest posud sem tam zanedbán. Čistokrevný dobytek chová se většinou jen v panských dvorech, méně u menších rolníkův.

I tu pečuje vysoká vláda, aby podporami okresních hospodářských jednot a příslušnými odměnami lid k ušlechťování hovězího dobytka povzbuzovala. Mimo to půjčuje a darem dává sama zemědělská rada okresním hospodářským jednotám býky výborného plemene pinsgavského, svýčského, bernského, holandského a jiné.

Ovce chovají se nejvíce ve dvorech panských, kozy u méně zámožnějšího obyvatelstva. Vepřový dobytek zhusta se naskytá a krmiti k prodeji a domácí potřebě. Včelařství dochází obliby a pěstováním bource (hedvábníka) tu i tam učiněn počátek. Chov drůbeže, kur, hus, kachen, holubů a krutů všude jest valný; za to hyne zvíř polní zvláště tam, kde lesy více méně již jsou vymýtěny. Vysoká zvíř odchovává se jen v oborách, bažanti v bažantnících.

Ptactvo všeho druhu jest po celém okolí rozšířeno. V řekách a rybnících loví se ryby obyčejného druhu, v Labi též lososy a stunci, v Bystřici a Javorce pstruzi a jiné druhy.

R. 1870. zaměstnávalo se dle úředních dat rolnictvím

- a.) vlastníků 9.126, nájemníků 778, úředníků 117, služebníků 7011, dělníků 13.566, úhrnem 30598 osob;
- b.) houbou a rybářstvím 25 osob.

Průmysl a obchod.

V průmyslu a obchodu stojí hejtmanství Kralohradecké na rovném stupni s mnohými kraji Českými, ano v nejednom ohledu, jako v zelenářství a salařství, je i předčí. Totož týká se ponejvíce části jižní, — v severu opět lnářství hlavním pramenem průmyslu tkadlcovského jest. Neméně podporuje zde průmysl bavlnictví a kamenictví.

Nejživnější průmyslová a obchodní města jsou: Hradec Králové a Hořice. Zejména prvé, spojeno ve čtyřech směrech železničnými drahami se světem obchodním, skvělé budoucnosti kráčí vstříc.

Dle úředních výkazů zaměstnává se:

- a.) řemeslem 1008 podnikatelů se 32 úředníky a 3570 dělníky;
- b.) tkadlcovstvím 759 tkadlců, 3 továrny se 22 úředníky a 3144 dělníky;
- c.) koželužstvím a papírnictvím a j. 521 podnikatelů, 5 úředníků, 1151 dělníků;
- d.) výrobou chemikálií a potravin 400 podnikatelů, 15 úředníků, 848 dělníků;
- e.) hornictvím a hutnictvím 2 úředníci, 5 dělníků;
- f.) obchodem 734 podnikatelové, 3 úředníci, 616 dělníků;
- g.) při podniku přepravním 15 podnikatelů, 16 úředníků, 94 dělníci;
- h.) při ústavu peněžním a kreditním 13 osob.

Prostředky spojovací.

Podporou průmyslu co spojovací prostředky jsou erární a okresní silnice, splavná Orlice s Labem, a železničné dráhy: Pardubicko-Liberecká s nádražími: „Hradec Králové a Předměřice,“ a severozápadní s nádražími: „Trebechovice, Hradec Králové, Syrovátka a Ostroměř-Hořice.“

Náboženství.

Náboženství, k němuž se obyvatelstvo hejtmanství Kralohradeckého přiznává, jest:

1. *Křesťansko-katolické* které velmi záhy po pokřestění Čechů r. 871. ve zdejším okolí se rozšířivši, pod správu biskupa Pražského náleželo. Již tehdaž zřízeno bylo v Hradci nad Labem arcijáhenství, jemuž podřízeny byly všechny farnosti kolem Hradce. V době husitské přestoupila sice největší část obyvatelstva po příkladu kněze Ambrože a pánův svých k víře pod obojí, a potrvalo v ní až do roku 1623., kdy opět víra katolická ožila a všeobecnou se stala.

Dle úředních zpráv r. 1870. přiznává se tu k náboženství křesťansko-katolickému 81.603 duší a 3 sjednocení Řekové. Vrchní správu celé dicése řídí od roku 1664 biskup Kralohradecký *) se sídlem v Hradci Králové a jeho konsistorium; po venkově bisk. vikariantní a farní úřady.

2. *Protestantské*, vzavši počátek svůj za panování císaře Josefa II., kdy po uvedení tolerancí roku 1782. jedna část k helvetskému, jiná k augsburskému vyznání se přihlásila. — Roku 1870. čítalo helvetské 1974, augsburské 711 duší.

Protestanté Kralohradeckého hejtmanství přiděleni jsou do Černulova, do Semonic a do Libštátu.

3. *Israelské* čili židovské v počtu 853 duší. Jsouce roztroušeni po obcích celého hejtmanství, mají sídlo své hlavně v Hořicích.

*) Základ ku zřízení biskupství v Hradci Králové, jež sem vlastně z Litomyšle přenešeno bylo, položen již r. 1653, císařem Ferdinandem III., ač uskutečnění jeho teprv v letech 1659—1664 za nástupce jeho Leopolda I. bylo provedeno. Od té doby zasedalo na biskupské této stoličce 18 biskupův, a sice: 1. Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka; 2. Jan Bedřich hrabě z Waldsteina; 3. Jan Frant. Milčín, svob. pán z Talmberka; 4. Bohumír Kapoun, svob. pán ze Svojkova; 5. Tobiáš Jan Becker; 6. Jan Adam Vratislav, hrabě z Mitrovic; 7. Václav František Karel Košínský, svob. pán z Košína; 8. Moric Adolf vévoda Saský; 9. Josef Vratislav hrabě z Mitrovic; 10. Antonín Petr hrabě Přichovský, svob. pán z Přichovic; 11. Heřman Hanibal hrabě z Bliemegeu; 12. Jan Ondřej Kaiser, rytíř z Kaisern; 13. Josef Adam hrabě z Arco; 14. Jan Leopold z Haje; 15. Maria Tadeáš hrabě z Trautmansdorffů; 16. Alois Josef hrabě Kolovrat Krakovský, svob. pán z Újezda; 17. Karel Boromejský, svob. pán Hanl z Kirchtrnu; a 18. Dr. Josef Jan Hais.

Š k o l s t v í.

Škol ku vzdělání mládeže čítá celé hejtmanství 61 a sice :

18 jednotřídních, 29 dvoutrídních, 7 třítrídních, 2 čtyřtrídní, 3 pětistrídní a 1 šestistrídní. *)

Mimo tyto jest v Horicích škola občanská a soukromá israelská, v Třebechovicích průmyslová.

Město Hradec Králové, jež toho času zvláštní školní okres tvoří, má mimo školy obecné i vyšší školu dívčí, školy realné a gymnasia, pak ústav učitelský a bohoslovecký.

Dle tříd služného jsou : 1 škola první, 2 druhé, 15 třetí a 43 čtvrté třídy. Dle tříd školného 34 v třídě třetí a 27 v třídě čtvrté. Zákostvo počtem 12.101 vyučuje se v 129 třídách.

Sily učitelské: 41 učitelů řídících, 33 učitelů a 55 podučitelů zkoušených a nezkoušených.

Industriálních učitelek úhrnem 26.

Úřadové c. k. okresního hejtmanství.

Veškeré stávající úřady třeba rozvrhnouti na úřady zeměpanské a samosprávné. K prvnějším nálezejí úřadové správní čili administrativní: c. k. okresní hejtmanství a c. k. okresní školní rada v Hradci Králové; úřadové soudní, a sice: c. k. krajinský soud v Hradci Králové, pak c. k. okresní soudy v Hradci Králové, v Horicích a v Nechanicích; — a úřadové finanční: c. k. berní úřady všech zmíněných tří okresů. **)

*) Mezi tím časem byla škola v Radostově zrušena.

**) C. k. okresnímu hejtmanství přísluší hlavně řídit věci vojenské a berní, dohlížeti společně s výborem okresním k obecním a veřejným fondům, rozhodovati o právu domovském, bdíti nad zdravotnictvím, poměry vodními a stavebními, též bonitou, dohlédati k erárním silnicím, a vůbec rozhodovati o věcech, jež mu zákonodárstvím zvlášť přiděleny jsou. C. k. okresní školní rada má úkol, přihlížeti ku zvelebení školství v jakémkoli směru, jmenovati a dosazovati učitelstvo, míti dozor ku vyučování, povolovati buď zařízení neb rozšíření škol atd.

C. k. okresní soudy vyřizují věci sporné a mimosporné, též trestní, leč nejsou-li příkázány úřadům obecním anebo instancím vyšším.

C. k. berní úřady pak vypisují vybírání a vymáhání c. k. přímých i nepřímých daní, přírážek a poplatků, vedou katastr a vůbec

S t a t i s t i k a.

Ku všeobecnému přehledu sloužíž tabulka, obsahující velikost a lidnatost, výměru orebné půdy, luk a rybníků, zahrad a vinic, pastvin, lesů a neplodné půdy každého okresu zvlášt a celého hejtmanství společně bez připojení obce Velko-Bělčské;“ rovněž i počet dobytka, pak daní, počet domů a obcí kat. a pol., jak nalezeno bylo při poslední konskripci koncem r. 1869. a začátkem r. 1870.

všecky do finančního oboru sahající důležitosti vysokého eráru. Obor působnosti orgánů samosprávných spočívá hlavně na říšském zákoně, daném 5. března 1862, jímž vytknuta jsou základní pravidla, dle nichž obecní a okresní věci v zemích mimouherských na zemských sněmích pořádati se mají. Povinnost a působnost úřadů obecních obsažena jest v zřízení obecním ze dne 16. dubna 1864, a dělí se na působnost samostatnou a přenešenou.

Působnost samostatná zahrnuje: správu jmění obecního, péči o bezpečnost osoby a majetku, policii cestní, vodní, polní, zdravotní, potravní, dohled ku čeledi a dělníkům, k mravům, k stavbám a k ohni, konání trestního práva, péči o chudé, pak správu veřejných fondů.

Působnost přenešená obsahuje povinnost obecního úřadu, v jednotlivých případech neb určitých výkonech býti ku pomoci účelům správy veřejné. Co do působnosti okresního zastupitelstva a výboru nutno především vytknouti, že ony co orgány samosprávné vykonávají dohled k samostatné působnosti obci, ku jmění obecnímu a okresnímu, k veřejným fondům, k okresním silnicím, a že oprávněny jsou na dotaz vysoké vlády neb k přání obyvatelstva vládě podati své zdání a návrhy. Mimo působnost tu přideleny jsou úřadům těm ještě mnohé jiné věci a jiné rozličné a různé důležitosti.

A. Statistický přehled velikosti, plochy, obyvatelstva a výměry z r. 1869. a 1870.

Berní okres	plocha	Počet obyva- telů		V ý m ě r											
		muž- ských	žen- ských	orné půdy		luk a ry- bníků		zahrad a vinek		pastvina		lesů		neplodné půdy	
				hkt.	ary.	hkt.	ary.	hkt.	ary.	hkt.	ary.	hkt.	ary.	hkt.	ary.
Hradec Králové	2 6473	17238	19395	16 380	6 78	3 212	73 09	514	69 26	1 413	50 25	3 760	37 35	1 064	34 69
Holice . . .	2 348	13750	15394	13 309	19 52	2 209	74 03	425	0 62	952	49 32	5 045	92 34	851	2 59
Nechanice . .	1 8416	8998	10016	11 816	31 72	1 683	69 11	326	3 79	1 090	3 26	3 087	0 55	561	46 74
Summa . . .	6 8369	39986	44805	41 596	19 04	7 106	14 23	1 265	73 67	3 456	32 17	12 493	30 24	2 476	84 02
Úhrn	84791														

Berní okres	Počet dobytky												Daně každého okresu bez mi- morádné přírážky					Počet		Počet obcí	
	přebců	klisen	valachů	bitbat až do 3 roků	býků	krav	volů	telat až do 3 roků	ovců	kon	vepřového dobytka	včel (oulů)	pozemko- vá	občovní	třídní	živočišní	z příjmů	domů	poli- tických	katolick- ních	
Hradec Kr.	61585	379	435	50	4868	5483098	874	8591734	591	101794	11282	8681	9741	9668	4389	53	55				
Hořice	61148	243	367	43	5418	4323423	2536	1511	5731081	80051	2561	5879	7218	2819	4090	43	58				
Nechanice	3	905	120	265	33	3568	5052592	4927	453	825	397	67393	524	3330	4298	1998	2484	40	40		
Úhrn	153658	742	1067	126	13854	14859113	8337	28233132	2019	249238	14367	17890	21257	14485	10963	136	153				

Soudní a berní okres Kralohradecký.

Okres zaujímající plochu 2·6473 miriametrů s 37.663 obyvateli, leží v jiho-východní části celého hejtmanství, a hranici na severu s okresem Jaroměřským, na východě s Opočenským a Kosteckým, na jihu s Holickým a Pardubickým, a na západě s Nechanickým.

Celý okres sestává ze 4 měst, 53 katastrálních a 55 politických obcí, jež úhrnem čítají 4389 domů. — Celý okres tvoří pahorkovitou rovinu, která se severní a západní strany návrším ohrazena jest, tak že celý svah, o nějž se východní a polední slunce opírá, k jihu se kloní, následkem čehož ani severní, ani západní větry rostlinstvu tak snadno uškoditi nemohou.

Nejvýše pne své temeno na severní straně pověstný Chlum 325·34 metrů nad mořem. Od Ruska k Slatině a dále k Třebechovicům táhne se malé návrší, které na Spáleném kopci nad Blešnem nejvyšší jest. V jižní části dostupuje Nový Hradec Králové výše 304·6 metrů.

Hlavní řeky, okres protékající jsou:

1. *Labe*, přitéká u Ločenic proti Skaličce z okresu Jaroměřského, — dělí celý okres na dvě části: západní a východní, pod Brezhradem okres opouští a k Pardubicům spěje. Bývá na místě svého příchodu do okresu v čas velkého sucha tak mělké, že je bosou nohou lze přebřísti. V těch místech zdvihá se po levém břehu stráň „Podědubská“ s trigonometrickým bodem 246·79 metrů nad mořem. Zde pohlcuje malou stroužku nazvanou Kalthauskou, a rovněž před hradbami pevnostními nepatrný potok skaličský. V Předměřicích vybočuje z něho náhon, který sesiliv se v Plotištích potůčkem „Melonka“ zvaným, dále k jihu spěje, kde pod Brezhradem s hlavním řečištěm opět se spojuje. Na tomto kratičkém toku žene 7 znamenitých mlynů, a zásobuje vodou dva cukrovary, strojírnu a papírnu.

2. *Orlice*, po Vltavě vodou nejhojnější řeka, a nejznamenitější všech přítoků labských, vstupuje do okresu pod Stěnkovem co soutok Orlice divoké a tiché, a u Hradce Králové pod pevností do Labe ústí. Po ní provozuje se velmi živá pltní plavba. Pod Třebechovicemi u Krňovic ústí do ní veliký a volný potok „Dědina“, kterýž na Opočensku několik rybníků vodou zásobuje, — a před branou Moravskou u Hradce Králové nepatrný potok „Náhon“ z hájemství Velkobělčského. —

Mimo vody tekoucí, nacházelo se zde jmenovitě na bývalém panství Kralohradeckém mnoho větších a menších rybníků a sice: „Nový“ u Náhonu, „Plachta“ u Nového Hradce Králové, „Datlík“, „Litan“ a „Roudnička“ mezi Kluky a Roudnickou, „Brezhrad“ u vesnice téhož jména, a „Temešvar“ u Kuklen. — Z ostatních rybníků na bývalém panství „Smířickém a Hoříněvském: u Ruska, Divec a Slatiny, pak z malých jezírek u Střebše a jinde, zbyly jen nepatrné močály a kaluziny. —

V přírodním oboru zastoupeno jest zde nejvíce rostlinstvo, nejvýdatnější to pramen výživy. Po pravém břehu Labe, počínajíc od Smířic, táhne se úrodná krajina, od starodávna „zlatý prut“ zvaná, k Placicům, Stěžerám až do jižní části okresu Nechanického. Ornice krajiny této jest hluboký náplav, který obsahuje hlinu s pískem. Vtomto náplavu dají se výborně všechen druh obilí a zelenina, jako: zeli, kapusta, cukrovka, cikorie, petržel, mrkev, cibule, zemečata, okurky, dobrý křen, rajská jablčka a t. d. Severní půdy levého břehu Labe s načervenalou ornici, táhnoucí se od Skalicky k Správcicům a k Věkoši, vyrovnají se skoro předešlým; ba i těžké a jilovité půdy kolem Černilova rodí dobrou pšenici a všechen druh obilí. — Východní část okresu od Librantic k řece Dědině a k Trebechovicům má mnohem lehčí a mělké ornici, která, majíc ve spodní vrstvě buď jíl buď slinovinu, někde i opuku, nesnese ani přílišného sucha, ani mokra. Neméně úrodná jest jižní část po levém břehu Orlice od Trebechovic k Novému Hradci Králové, až po samý břeh Labe — zahrnující v sebe i okolí kolem Slatiny a Pouchova. Povrch půdy jest většinou písčité a neúrodný a hodí se jen ku pěstování ovsa, žita, bramborů — a částečně lnu. Ovocné stromy pěstují se nejvíce po hranicích celého okresu Nechanického, v Placích, v Stěžerách, ve Vsestarech, v okolí Chlumu a Nedělist, zvláště pak na Předměstí Pražském, kde založena jest marusovka s pomologickou zahradou.

Severní výšina nad Ruskem a Libranticemi, hlavně kolem Černilova, honosí se krásnými sady.

Velmi dobře darilo by se stromovi na zlatém prutu od Ločenic až k Hradci Králové; — avšak obyvatelstvo téhož okolí hlavně pěstováním zeleniny pro větší výtěžek se zaměstnávajíc, ostatní zahradnictví zanedbává, a přibytky své pouze vinnou révou, rybízem, srstkou (angreštem) a jinými keři ozdobiti hledí. Nejchudší v tomto ohledu jest neúrodná krajina jižní, kde se nedaří stromovi

pro palčivost půdy, ačkoli ku pěstování jeho dosti se přihlíží; za to však výšiny zdejší ozdobeny jsou rozsáhlými a dobře zachovalými lesy, (hajemství Kralohradecké, a Velkobělské), v nichž se daří hlavně jen borovice a smrk, — méně habr a bříza, z čehož patrně, že si listnaté stromy v půdě té nelibuje.

Severní a střední část levého břehu labského prostupovaly místem lesy velkostatku Smiřického, nyní jsou na větším díle vymýtěny. Okolí města Hradce Králové jediné půvabnosti dodává mladé lípové stromy, na místě stinných stromořadí, která před válkou Rakousko-Pruskou r. 1866 vykáčena byla.

Výborná luka téhož okresu táhnou se kolem pevnosti, v okolí osady „Farářství,“ po obou březích Labe až po Březhrad, mezi Kluky a Roudničkou u Střebše na pocií Orlice a jinde.

Chov dobytka koňského jest na počet značnější, než v okrese Hoříckém; za to však hovězího a bravu, totiž ovcí a koz mnohem méně.

Mistopis okresu Kralohradeckého.

Hradec Králové nad Labem, starožitné, královské, krajské věnné město na stoku Labe s Orlicí a druhdy pevnost se 234 domy, 5493 obyvateli, prostírá se 98.6167 kilometrů východně od Prahy, v $50^{\circ} + 12' + 38''$ severní šířky a $33^{\circ} + 29' + 50''$ východní délky, na podlouhlém pahorku směrem od západu k východu v rozsáhlé rovině ve výši 231.525 metrů*) nad hladinou mořskou. Nejnižší bod při ústí Orlice do Labe obnáší 182.4 metrů nad mořem.

Město to, druhdy velice rozsáhlé, mohutné a slavné, nabylo pretvorením na pevnost rázu zcela jiného. Úzké a skoro vesměs dvoupatrové z cihel vystavěné domy mají většinou klenuté podsíně, které ale nyní se zastavují a v krámy přetvořují.

Středem města táhne se od západu k východu ve tvaru lichoběžníka velké náměstí, jež u prostřed krásná socha „Matky Boží“ z r. 1717 zdobí; na východní straně stýká se s náměstím malým, a na západní straně s pláckem „Svatojanským.“ Mimo to jest v městě ještě plácek „děkanský, reznický, seminářský“ a v severovýchodním

*) dle Halašky.

cipu malého náměstí malá čtyřhranná prostrannost „Kavčí trh,“ za níž nyní úpravná zahrada s láznemi se nachází.

Z velkého náměstí vede na severní stranu několik ulic a sice: seminářská, široká a úzká, kdežto jižní strana zahradami obroubena jest. Z plácku „Svatojanského“ vybihá k jihu ulice Svatodouška a severovýchodně k c. k. okresnímu hejtmánství a k biskupskému semináři ulice dlouhá, která se táhne směrem východním až na malé náměstí, u prostřed něhož kašna se sochou sv. Jana stojí. Na jihozápadní straně, z ulice dlouhé, hned nad pláckem Svatojanským, počíná ulice řeznická, která na řeznickém plácku se končí. Jihozápadní stranou přijde se z velkého náměstí na plácek „děkanský,“ a z něho úzkou chodbou vedle samého pivovaru na „kozi branku,“ již zde r. 1831. tehdejší c. k. guberniální rada Rayl založil. Velké vojenské stavby stojí pod městem při pevnostních hradbách. Mezi těmito a městem vedena jest silnice, a možno dostati se do vnitra města nyní toliko branami „Pražskou“ a „Slezskou.“ Od brány Moravské vstupuje se klenutou chodbou do náměstí, kdež na chodbě čteme: Pro bono publico, t. j. ku všeobecnému prospěchu. Taktéž od severu (od vojenské pekárny) vedou schody vedle vojenské nemocnice do náměstí.

Památné a nádherné budovy zde jsou:

1. *Kathedrální a spolu děkanský chrám* Páně sv. Duha na jihozápadní straně velkého náměstí, založen r. 1303. královnou Alžbetou, vdovou po Václavu II., vystaven z cihel v gothickém slohu, druhdy arciděkanský, od založení biskupství r. 1664. kathedrální č. sídelní, k němuž mimo Hradec Králové tyto obce přiřazený jsou: Lhota Malšova, Malšovice, Náhon, Svinary a Zámostí. Častými požáry, jmenovitě r. 1339, 1407. a 1509. stížen, podržel přece starobylý ráz, kterýž však rozličnými přístavky později všelijak setřen byl, až posléze za příčinou 200letého jubilea biskupství Kralohradeckého opraven a uměním znamenitého stavitele p. Šmorance z Chrudimi původní podobě své, pokud možno bylo, opět navrácen jest. Má dvě věže se 6 zvony, z nichž největší (75 centů) váží 4200 klgrmů a nese letopočet 1496, druhý „Novec“ na místě sv. Augustina od r. 1509. (28 centů) 1568 klgr. r. 1510., a třetí sv. Vojtěcha, (Žebrák, 34 centy) 1904 klgr. těžký, r. 1538. litý.

Vnitřní okrasa téhož chrámu Páně, dosud však neukončená, jest v pravém slova smyslu velkolepá, a bývala

druhdy ovšem nádhernější, než nyní. Ze starých památek zde jsou: starogothické sanctuarium z r. 1312–1322; cínová křtitelnice z r. 1421., z kláštera Podlažického u Chrásti sem přinešená, — sbírka několika starožitných zpěvníků (kancionálů), z nichž 2 české na pergameně semotam i zlatými literami bohatě psány jsou, — lampa před hlavním oltářem z r. 1640; obraz pobočního oltáře sv. Antonína od Brandla — a Panny Marie Pikartské s vyobrazením Hradce z r. 1680., a jiné krásné obrazy na obmítce (před hlavním oltářem a v zákristii). Památná budova této svatyně jest v gothickém slohu až do vrchu věži z cihel vystavena. Cihly ty jsou trvalivější kamene, tak že dle výroku znalců by chrám ten sotva veškeré pohromy jej potkavší byl přestál, kdyby jen z pískovce vystaven býval. Severně strmi „bílá věž“ z křídového pískovce ($36^0 + 1' + 6''$) 68·65 metrů vysoká, s nejtěžším zde zvonem, nesoucím jméno Augustina (175 centů) 9800 klgr. Stavba její datuje se z r. 1574. za panování císaře Maxmiliána II.

2. *Kaple sv. Klimenta*, papeže mučenníka, vedle bílé věže, byla prý dle Bienenberga teprv r. 1574. postavena, ačkoli někteří starí kronikáři původ její již z časů Borivoje odvozují. V nynější podobě dal ji od r. 1714.—1715. tehdejší biskup hrabě Vratislav z Mitrovic na svůj náklad obnoviti, a biskup Hay kázal do ní přenésti kostru sv. Klimenta mučenníka,*^o) pro chrám Páně sv. Duchu určenou.

3. *Kostel sv. Jana Nepomuckého*, na zříceninách bývalého královského hradu, založený r. 1710. od biskupa Tobiáše Beckera, jehož nástupce hrabě Vratislav stavbu kostela toho, jakož i alumnátu r. 1721. dokončil. Obraz sv. Jana Nepomuckého na hlavním oltáři vyvedl (dle úsudku znalců) výtečný umělec český Brandl.

4. *Chrást Páně „Nanebevzetí Panny Marie“*, jinak jezuitský, na jižní straně velkého náměstí r. 1666. dostavený a po válce s Pruskem r. 1762.—1765., kdy větší část města popelem lehla, přestavený. Na jižní straně nachází se v něm kaple sv. Josefa. Vedle věž „Kropáčka“, zvaná po měšťanu Kropáčovi, který prý tam první uvězněn byl. Slouží dosud za městské vězení. — Mimo uvedené kostely stávalo zde za starší doby ještě 14 jiných posvátných budov, dílem v městě, dílem na rozsáhlých předměstích, kteréž však jednak ve válce husitské a 30leté, jednak pře-

*^o) Jest to pravé rameno svatého Klimenta muč., jež církev slaví v den sv. Cecílie t. 22. listopadu.

tvořování města v pevnost za předešlého století rozbořeny jsou. *)

Jiné veřejné a památné budovy jsou: Biskupská residence, děkanství, obydlí kapitulního děkana a ostatních kanovníků; biskupský seminář, na místě starého hradu z předešlého století; dům č. 34. na schůdkách (nyni u Spuláků) s kaplí a věžkou od českých bratří vystavenou; bývalá kolej jezuitská, r. 1629. od svob. pána Fridricha z Oprsdorfu založená nyní gymnasium a vojenské komando (hlavní stráž); dům druhdy c. k. krajského úřadu, nyní vyšší dívčí škola; nová radnice s c. k. krajským soudem a okresním zastupitelstvem na velkém, a na malém náměstí dům obecný s věžičkou, v němž se občas nalézal obecní úřad a umístněny starožitné památky královské, mezi nimi i pás císařovny Alžběty, vdovy po Karlu IV. jmenovati sluší; nádherná realní budova na jihovýchodní straně pod městem r. 1874. vystavená; chlapecký seminář č. Boromeum v seminářské ulici; ústav pedagogický; škola obecná pro dívky s opatrovnou dítek,**) městský chorobinec a všeobecná nemocnice, (kteráž však r. 1874. zrušena byla a kdež nyní obecní úřad opět se nachází); plynárna a vodárna na Labi; — pak stavby erární a sice: vojenská nemocnice (v dlouhé ulici); severně pod městem vojenská pekárna; jižně kasárna jízdecká, veliká „vodičková“ pro pěchotu, a dělostřelecká; kazamaty na straně východní a severovýchodní, — pak dům fortifikačního úřadu. —

Hradec jest od roku 1664 sídlem biskupství a bisk. konsistore a nejvyšších (druhdy župních) hejtmanů, později od roku 1751., když země Česká na 16 krajů rozdělena byla, úřadů krajských. Mimo c. k. okr. hejtmanství a c. k. krajský soud, je zde c. k. krajský, zároveň vyše-

**) Zejména: Kostel sv. Štěpána na Pražském Předměstí, sv. Jana Křtitele s klášteřem minoritským v městě (rozbořen roku 1421.), sv. Anny na Pražském Předměstí s nemocnicí (r. 1766.), Matky Boží s klášteřem dominikánským; sv. Jiří s klášteřem panenským na Pražském Předměstí v Křížové ulici; sv. Antonína na Mýtském Předměstí, (zašel ve válce 30leté); sv. Pavla na Slezském Předměstí; sv. Petra na Pražském Předměstí, (zbořen r. 1436., a r. 1778. docela odněšen; zvony z něho jsou v kostele na Kuklenách); sv. Mikuláše na Pražském Předměstí (zbořen r. 1436.); sv. Kříže na konci Pražského Předměstí r. 1436. částečně a v 30leté válce od Švédů úplně spustošen; sv. Voršily, zbořený od Husitů; farní sv. Vavřince, na Labi, zbořen ve válce husitské.

**) Pod správou sboru chudých školských sester de Notre Dame.

třováci a obchodní soud, státní zastupitelství, městský deleg. okresní soud, notářství, sberací pokladnice, zároveň hlavní celní úřad II. třídy, finanční komisariát, berní úřad I. třídy a inspektorát, poštovní a krajský stavitelský úřad, a vojenské komando. Z ústavů veřejných: vyšší c. k. gymnasium s botanickou zahradou, vyšší realka, pedagogium o 4 rocích, bohoslovecké semenišťe, pak ústav k vydávání a rozšiřování dobrých spisů pro mládež „Dědictví Malíčských;“ — pární lázně v městě a na Pražském Předměstí, a vojenská plovárna. Ze spolků pak: zaniklá ostrostřelecká společnost, divadlo od r. 1798., zpěvácký spolek „Slavjan,“ jednota „Sokol“ se sborem hasičů, a spolek vojenských vysloužilcův; spořitelna, záložna, úvěrní ústav a jiné. Znak města jest bílý lev v červeném poli s písmenou G. Mezi nadace, jichž je zde několik, náleží hlavně gymnasialní a sice: Hieserlovská, od hraběnky Evy Hieserlové, pro 9 studujících na gymnasiu, ale zpěváků zároveň a hudebníků, kterým jest se vysvědčením z hudby vykázati a jistě ještě povinnosti konati; pak Prusovská a Protivovská; Teichlovská pro tovaryše a děvečky, z nichž každého roku jeden dostane 200 zl. r. č. a jedna 150 zl. r. č., pak dvě staré děvečky po 60 zl. doživotně; Helfertovská pro schudlé měšťany, Blažejovská pro dvě měšťanské vdovy, a Praského pro učenníky; hlavně pak po měšťanu Bartoníčkovi (Bartoníčkovská) pro dva mediky, ale Hradecké synky na universitě, z nichž každý po čas studií medicinských dostává ročně 300 zl., na promoci pak 600 zl.

Občanstvo vede v každém odvětví velmi rozsáhlý obchod: mimo to zaměstnává se obyčejnými řemesly, a z malé jen části rolnictvím, pěstováním zeleniny a chovem dobytka. Průmysl tu jest zastoupen měšťanským pivovarem, první českou kněhtiskárnou, která si za J. Hostivita Pospisila, v době probuzení, velkých zásluh o vlast a národnost českou získala, — pak druhou kněhtiskárnou z novější doby, 2 kněhkupectvími, továrnami na ocet a lihoviny, slavnou světoznámou dílnou na shotovování dechových hudebních nástrojů (Václ. Cerveného).

Obchodu napomahají hlavně čtyři výroční trhy, z nichž každý osm dní trvá, a hlučné týdenní trhy na obilí; mimo to erární a okresní silnice ke všem hlavním stranám světa vedoucí; státní a severo-západní dráha s nádražím na Pražském Předměstí.

Dějiny Hradecké ličí „Naučný slovník“ str. 953. takto:

Hradec Králové jest jedna z nejstarších osad v České zemi a býval vedle Kutné Hory nejznamenitějším městem ve východních Čechách, k čemuž již jeho velice příhodná a prospěšná poloha na pahorku u stoku dvou řek a uprostřed rozsáhlých, velmi úrodných rovin přispívalo. V šedé dávnověkosti slovanské bývalo na místě nynějšího Hradce Králové rozsáhlé pohřebiště pohanské. Dle Libušina soudu založil Dobroslav hrad Chlumec, který stál na místě nynějšího biskupského semeniště s kostelem sv. Jana. V pozdějších, historicky známých časech, byl Hradec Králové zemským hradem župním a sídlem arcijáhenství.

Zupa Hradecká obsahovala rovinatou, dílem ladnou a úrodnou, dílem zase rozsáhlými lesy pokrytou krajinu na obou březích Labe dle toku jeho od Jaroměře až proti Pardubicům za Kunětickou Horou. Arcijáhenství pak Hradecké obsahovalo těchto 12 dekanátů: Hradecký, Jičinský, Dvorský, Bydžovský, Kladský, Dobrušský, Kostelecký, Broumovský, Chrudimský, Mýtský, Poličský a Landškrounský. Za toho času již nazýván Chlumec stále Hradcem. R. 1055. dostalo se Hradecko i s městem Hradcem v úděl Jaromírovi, jednomu ze synů Břetislavových; později zase Soběslavovi. V XIII. století usadili se tu Dominikáni, Minorité, rytíři němečtí a jeptišky Dominikánské.

Pocet obyvatelstva byl se dosud valně rozmnožil, a když se Hradec v druhé polovici XIII. stol. v městskou obec dle německého způsobu a větším dílem také s německými měšťany proměnil, přirostla znenáhla i rozsáhlá předměstí, podle břehův Labe a Orlice se prostírající, k němu. R. 1297. daroval Václav II. Hradci všechny domy na předměstí, z kterých až potud králové byli plat brali. Po smrti Václava II. dostalo se město se všemi důchody vdově jeho Alžbětě Polské, též Rejčkou nazývané. Ta po smrti druhého manžela svého krále Rudolfa I. († 1307.) dostala v držení také města Jaroměř, Vysoké Mýto, Chrudim a Políčku, od kteréhož času města tato věnnými se nazývala. Alžběta uvedla do města švábskou a rakouskou posádku, čímž arcijáhenství mnoho zlého na město uvalila, však nahradila to jinou stranou. Majíc na zdejším hradě po 30 let svůj stálý byt*) zvelebila nemálo sídlo své. Vystavěti dala nynější katedrální chrám a městské hradby s věže-

*) Odtud nazývána královnou Hradeckou a město samo „Hradec Králové.“

mi, jež později zbořeny jsou; též rozšířila hrad. Že pak pro nedostatek kamene mnoho z cihel se stavělo, nazval lid toto věnné město „Hradec Červený“ neb „Cihelný.“ Král Jan osvobodil r. 1321. obec Hradeckou na 7 let ode vsí daně mimo daň toho roku již nařízenou, a to hlavně proto, aby snažností tím větší zdi a věže opravovati a stavěti mohli; spolu dal dovolení, aby ve třech královských lesích dříví k pálení vápna porážeti a vápno všude na číkoliv gruntech dobývati mohli. Zároveň přikázal purkrabí Hradeckému, aby měšťany při těchto jim udělených svobodách hájil. R. 1339. vyhořelo město, a tu dal obci král 4 lány lesa, aby domy vystavěti si mohli, k věčnému jmění a držení. Po 43 letech od smrti královny Alžběty osedla r. 1378. v Hradci zase vdova Karla IV., Alžběta, a žila zde plných 15 let až do r. 1393., kdežto 15. února zemřela.

Karel udělil r. 1372. měšťanům práva, se svým zbožím nemovitým dle vůle vlastní nakládati, roku pak 1378. přidal k tomu výtěžek z měření soli.

Roku 1407. zkazil požár velikou část města, hrad a kostely sv. Ducha a sv. Jana Křtitele; r. 1415. opět značných pohrom způsobil.

V XIV. století Hradečtí naklonili se hned s počátku všeobecné touze po opravě v církvi, s kterouž zároveň krácelo horlení pro národnost českou. Ruchu toho vůdcem byl kněz Ambrož.

Když tedy po smrti krále Václava do Hradce přišla zpráva o bouři Pražské, obořil se lid návodem Ambrožovým na kláštery, minoritský a dominikánský, které vybil. Následkem toho vypovězen jest sice kněz Ambrož rozkazem královny Zofie a úředníkův zemských z města, avšak tím nepřestal býti hlavou lidu Hradeckého. Sigmund táhna r. 1420. z Vratislavi přes Kladsko a Náchod do Čech s velikou mocí, opanoval Hradec na počátku měsíce máje.

Ustanoviv tam Aleše Holického ze Šternberka za svého hejtmana plnomocného, bral se odtud asi 12. máje k Horám Kutným. Ale brzy na to způsobili Aleš Vřetovský z Riesenburka a dva zemani kraje Hradeckého, Beneš Mokrovouský z Hustířan a Jiřík z Chvalkovic, velikou schůzi lidu na hoře Kunětické. Ambrož dostavil se tam také a rozhnal shromážděné k výpravě proti Hradci. Jmenovaní páni co vůdcové hnuli se s lidem svým, pustivše pověst, že táhnou dobývat kláštera Podlažického. To zvěděvši posádka Hradecká, poulevila ve své

bedlivosti; zatím Aleš obrátil se proti městu, kamž před úsvitem přirazivše, žebříky ke zdím přiložili a ve spojení s domácími spolu srozuměnými snadno a bez valného odporu všech hradeb se zmocnili. Obrancové couvali dílem na hrad královnin, dílem na věže u bran, kdež se vzdáti museli a z města vyvedeni byli. Za hejtmany vyvoleni v Hradci p. p. Aleš, Beneš a Jiřík; domy těch, kteří z města odešli, dány věrným kališníkům domácím, a hrad i město ve dne i v noci pilně ostříháno. Kněz Ambrož přijat od starých přátel svých s velikou radostí, a ujal se hned správy hlavního chrámu sv. Ducha. Od těch dob byl Hradec Kr. jedním z hlavních ohnisk husitského smýšlení, a Hradečtí účastnili se ve všech tehdejších výpravách válečných. Kněz Ambrož, veda duchovní správu, počínal si vždy duchem Žižkovým a stavěl se všemu smíření s císařem a s Římskou církví rozhodně na odpor. R. 1420 pokusil se Sigmund s 10.000 m. vybraného lidu zbrojného o dobytí tohoto důležitého města, odtáhl však bez porizení. Jakož Hradec Králové se byl záhy k učení husitskému přivínil, tak hlásili se později obyvatelé jeho jmenovitě ku straně ráznější tábořské; vláda však nad městem bývala dle skutku v rukou pánův, kterým úřad purkrabství hradu svěřen byl.

Roku 1423. vládl tu Diviš Bořek z Miletínka, byv usazen nejspíše od knížete Korybuta, když pak táhl s ostatními pány do Moravy, svěřil správu hradu i města Jetřichovi, bratru svému. Tajní poslové od obce Hradecké šli prosit Žižky, meškajícího tehdaž u Litoměřic na hradě Kalichu, aby přijda, uvázal se v město jejich, nabízejíce se k tomu pomocí svou. Jakmile se přiblížil, obec zbouřivší se, otevřela jemu brány a vyhnala p. Jetřicha z Miletínka, a hrad královský zbořen jest, aby z něho více městu panováno býti nemohlo. Pan Diviš vrátil se spěšně z Moravy, svedl se Žižkou bitvu u dvora Strachova nedaleko města, jest však poražen. Žižka na to brzy odešel a zůstavil v Hradci hejtmana Tábořského Martina Lupáka. Po smrti Žižkově přidržel se Hradec Sirotkův a pomáhal jim lidem svým při rozličných výpravách. Když po dlouhém odporu r. 1436. Sigmund za krále Českého přijat byl, odepřel mu Hradec poslušenství, a kněz Ambrož povolav dne 27. zaří do města rytíře Zdislava Mnicha z Roudnice v čele ozbrojených zástupův, učinil jej hejtmanem, vyhnal odtud jeho pomocí přední své odpůrce, i postavil se v zjevný odboj proti císaři. Brzy na to dal zbořiti dva kostely

Hradecké, sv. Mikuláše a sv. Petra. Na císařův rozkaz oblehl Hradec Diviš Borek z Miletínka a sevřel jej tak, že pro nedostatek dovozu brzy veliká v něm povstala dražota. Hradečtí naproti tomu činili častými výpady obléhajícímu mnohé škody; a tak bojováno dlouho u Hradce nerozhodně. Kněz Bedřich ze Strážnice dvakrát jel do Hradce, aby přičinil se o smíření města s císařem; když podruhé přijel (30. listop.), rozkazem Ambrožovým zatknut jest a uvržen do věže Mýtské co vězeň. Hradec ostal nepokojen, uvnitř ale zmáhaly se nepokoje, čím dále tím více, až strana jedna zjevně pro vyjednávání se rozhodla. Dne 12. února 1437 tedy přišel rytíř Zdislav Mních s p. Janem Koldou do Prahy k císaři a podával se k úmluvě. Po tom vrátiv se do Hradce, smlouval tajně s měšťany tak dlouho, až v noci z 3. na 4. března náhle zbourila se obec proti knězi Ambrožovi, kterýžto, aby je upokojil, vyšel z domů svého se svátostí oltářní v rukou a svolával stoupence své proti straně odbojné, ale byv přemožen, dal se na útěk a pádem se zdi městské zlomil nohu i ruku; tudíž jat jest a s ním přátelé mnozí, a dáni do šatlavy. Kněz Martin Prostředek, sebrav lidi touto bouří vyhnané, táhl s nimi ku p. Roháčovi na hrad Sion. Hradečtí usadili sobě nové konšely a poslali do Prahy k císaři, že chtějí podati se na způsob jiných měst a učiniti jemu poslušenství a přísahy pod jinými výminkami, ku kterýmž císař svolil. Okolo sv. Havla t. r. Ambrož a přátelé jeho znova pokusili se o město, jsou ale přemoženi a 22 jich utopeno v Labi u Opatovic. Ambrož zdržoval se potom v Kolině, kdež r. 1439. zemřel. Po jeho smrti přijat jest za faráře k sv. Duchu Jan Rokycana, kterýž ten úřad zastával po 10 let až do svého návratu do Prahy r. 1448. V časech potomních přidrželi se Hradečtí věrně krále Jiřího. Nástupce téhož, Vladislav potvrdil městu všecka posavadní práva, a dovolil radě r. 1472. červeným voskem pečeti. Když potom v Praze nepokoje vypukly, zdržoval se Vladislav nějaký čas v Hradci a propůjčil roku 1478. městu jeden trh na osm dní a právo z každého koně, který se do města přivedl, jistý peníz vyhírat. R. 1482. uvítali Hradečtí u sebe známého kněze Augustina Luciana, biskupa Sanktuarienského, který tu 21. září v chrámě sv. Ducha kněží pod obojí světil. Ve dvou letech vyhořel Hradec ohněm kladeným, při tom i chrám sv. Ducha již potřetí po svém vystavění. R. 1509. vyhořelo pořadí domů od nynější biskupské residence až k východu, zvané

mu „Kozí bránka,“ roku pak 1496. pohubila veliká voda mnoho polí, luk a zahrad a způsobila mnoho škody v předměstích na domech. R. 1547. odepřel Hradec jako i jiná města Ferdinandovi pomoci proti spolku Šmalkaldskému; proto potkal jej, když se Ferdinand vítězně z boje vrátil, tentýž osud jako ostatní: město muselo vydati všechny zbraně, odríci se svých výsad, zaplatiti 16.000 kop pokuty, odváděti bílý groš z každého sudu piva a z každého pytle sladu; mimo to odňaty jsou mu vesnice: Štěžery, Boharyně, Těchlovice, Radikovice, Hříbsko, Prín Dolní, Příza, Probluz, Štěžerky, Charbuzice, Libčany, Praskačka, Sedlec, Chrastnice, Urbanice, Hvozdnice, Rozběžice, Světy, Rusko, Svinary, Kunčice, Nedělišťe, Slatina, Svinarky, Puchlovice, Zvíkov a Trnava. Některá tato zboží jsou později vrácena, jiná ale nedostala se nikdy zpět. Ze svobod svých obdrželi Hradečtí cestou milosti něco nazpátek. Trvajice ale vždy při víře pod oboji, museli po bitvě Bělohorské město své vojsku císařskému otevřiti. Roku 1622. vrátili si Minorité do Hradce zase, r. 1623. zavedeny jsou katolické služby Boží, r. 1636. osedli tu Jesuité a otevřeli školy své. Roku 1639. vrazil do města silný zástup vojska Švédského, vyssával je po osm měsícův, až 20. února 1640 vojskem císařským vytlačen byl.

Nejdůležitější udalostí v potomním čase bylo založení tu biskupství, kteréž papež Alexander VII. bullou v Římě roku 1664. danou potvrdil: patřili k němu tehdejší kraj Hradecký (později Hradecký a Bydžovský bez Poděbrad a Sadecké) a dvě fary v Chrudimsku, Chrást a Vejvanovice. Hned následujícího roku byl Matouš Ferd. Sobek z *Riesenburga* na biskupství posvěcen a 29. července do Hradce Kr. slavně uveden. Císař Josef II. vyhlásiv Hradec Kr. za pevnost, dal r. 1766. všechna předměstí zboriti a město samo silným pásem rozsáhlých hradeb sevřiti. Staré městské zdi a věže musely zmizeti. Zbořen při tom též klášter u sv. Antonína i se špitálem, r. 1774. poboren klášter u sv. Anny a u sv. Pavla, a roku 1778. kostel sv. Petra na Pražském Předměstí. Stavby pevnostní dokonány jsou r. 1789. R. 1858. vyhlášeno sice, že Hradec přestal býti pevností, avšak domovní reversy pozbyly platnosti teprv r. 1863., před válkou r. 1866. opevněno město poznovu, a jest nyní stanovištěm posádky a voj. skladistům.

V Hradci se narodili: Marek Hradecký, doktor filosofie, rektor university Pražské (narozen okolo roku 1412.) Jan Šindel, výborný matematik a astronom, professor

lékařství, děkan na Vyšehradě (žil do r. 1449.); Jan Škornice, básník († 1570.); Václav Plácel z Elbinku, dějepisec (nar. 1556., † 1604.); Bohuslav Balbín Škornice z Vorličné, slavný dějepisec (nar. 1621., † 1688.); Jiří Weiss, spisovatel, rektor university Pražské († 1687.); Stanislav Vydra, doktor filosofie, rektor university (nar. 1741., † 1822.); Josef Rautenkranz, spisovatel český (nar. 1776., † 1818.); Karel Ludvík Schneider, básník český (nar. 1766., † 1835.); Josef Lib. Ziegler, doktor bohosloví, spisovatel český, (nar. 1782., † 1846.); Karel Jos. Rokytanský, slavný lékař, (nar. 19. února 1804.); František Havránek, spisov. česk. (nar. 1805.); a V. V. Tomek, dějepisec český a professor na universitě Pražské, (nar. 1. června 1818.).

O Hradci psali: František Svenda, Karel Josef von Bienenberg, Kar. Vl. Zap. Dr. Jan Nep. Eiselt, J. J. Solar a Kr. Stefan.

Kukleny. (Osada školní, zaujímajíc Kukleny, Pražské Předměstí, Plačice, Farářství, Šosteny a Temešvár).

Kukleny, městys na pravém břehu Labe a sídlí poštovní stanice, čítá 156 dom. č., pak nádraží se zbytkem cukrovaru, strojírnu, papírnu, hotel, továrnu na lepenku, hájovnu a prachárnu se 2348 kat., 2 evang. a 10 židy; městys $\frac{3}{4}$ hod. západně od Hradce Králové, táhne se vzhůru téměř jednou ulicí směrem od východu k západu po obou stranách erární silnice, která se za městysem dělí jižně na Pardubice, severně na Hořice, sev.-záp. na Nechanice, dále k Bydžovu vedouc.

Jméno „**Kukleny**“ pochází od klášterních (zakuklených) panen sv. Jiří na Předměstí Pražském, jimž druhdy náležel celý pozemek, na kterém nyní městys stojí. Tam také nacházejí se nyní kostel, hřbitov, fara a škola. Základ osady Kuklenské však datuje se teprv z r. 1766. až 1768. při změně rozsáhlého tehdejšího města Hradce Králové v pevnost. Na místě totiž, kde nyní hrady Hradecké stojí, zbořeno bylo mnoho domů, jichžto vlastníci, přestěhovavše se do Kuklen, kde tehdejší jen 7 domků po různu stálo, počali si stavěti budovy podél silnice, čímž základ k nynější osadě Kuklenské položen jest.

V témž čase (r. 1777. a 1778. při zakládání hradeb pevnostních) byly na Předměstí Pražském kostel sv. Anny s klásterem minoritským pobořeny, a stavivo pak odtud do Kuklen odnešeno, kde Minorité nový kostel sv. Anny vystavěli a podobný klášter založili. Po třináctiletém trvá-

ní roku 1789. jej císař Josef II. zrušil; načež chrám Páně za farní jest vyhlášen a poslední quardián Karel Čermák stal se tu prvním farářem.

Farní tuto osadu tvoří obce: Kukleny, Plačice, Svo-
bodně Dvory, (Dvory Gregrovy, Smetanovy, Klacovy,
Bohdanecké, Chaloupky a Cihelny), Vlčkovice, Temešvár
(mlýn), Šosteny, Farářství, Pražské Předměstí, papírna,
strojírna, továrna na lepenku, nádraží se zbytky cukro-
varu, hájovna a prachárna.

V oboru národohospodářském a průmyslovém mají Kukleny nejen utěšenou minulost, ale i skvělou budoucnost. Občanstvo zdejší jest příčinlivé a pracovité; nepatří sice většinou ku třídě zámožné, avšak i méně zámožný umí velmi dobře zužitkovat výbornou půdu, zlatý prut zdejšího okolí. Záhy z jara počínaje, až do sklonku podzimku, vede dobrý obchod v zelenářství a částečně v květinářství. Mimo obyčejná řemesla kvete zde ode dávna obchod a průmysl. Za prvnějších dob bývalo zde znamenité koželužství a jirchářství, ano tehdá, kdy národ Český o rozsáhlejším průmyslu téměř ani ponětí ještě neměl, zřízena zde již továrna na cukr a cichorii, která se dosti výdatnou podporou chudšího lidu býti osvědčila. Nyní dosáhl průmysl zdejší vysokého stupně; zřízena zde továrna kotlářská, akciová obchodní společnost, pekárna na chléb, továrna na lepenku a cement, akciová papírna, strojírna s parní pilou, a především cukrovar (Kralohradecký), jeden z nejprvnějších v Čechách, který požárem dne 30. listopadu 1875. byl zničen.

Jižně od Kuklen několik minut vzdálí na nádržce (rybníku) z náhona Labského nachází se mlýn „Temešvárský“ se 4 domy a 42 obyvateli.

Ze spolků vlasteneckých jsou zde: Záložna, spolek zpěvacký (Vlastimil), divadelní jednota, a spolek pohřební. Pro okolí Hradce Králové zřízen zde r. 1872. spolek hospodářský, kterýž pro své členy vydává měsíční „Věstník“ a učitele přijímá za členy zdarma.

Škola zdejší se služným III. třídy, k níž 480 žáků náleží, bývala dříve dvoutřídní, byvši r. 1872. o třetí, roku 1875. o čtvrtou a roku 1876. o pátou třídu rozšířena. Roku 1875. založena zde nadace „Duškovská“ s jistinou 2.600 zl. v státních úpisech. Na rozšíření této školy zakoupila školní obec přední polovici farního domu co bývalého kláštera vedle kostela. Se školou Kuklenskou spo-

jeno jest a s městysem zároveň politickou a katastrální obec tvoří:

Pražské Předměstí, západně na silnici Kralohradecké, která se zde dělí směrem severozápadním na Hořice a jihozápadním na Kukleny, s 45 domy a 656 obyvateli katol. a 21 židy, kteřížto hlavně zahradnictvím, řemesly a obchodem se zaměstnávají.

Jsou zde parní lázně, úpravné hostince, střelnice a krásné zahrady s morušovkou Kralohradecké hedbávnické jednoty, které slouží za příjemnou vycházku Hradečanům. Téměř ve vrcholi úhlu výše řečených erárních silnic stojí veliké nádraží Kralohradecké; u téhož severně, jak při Kuklenách již praveno, zbytky zaniklého rolnického cukrovaru, jihozápadně od nádraží akciová papírna, továrna na cement a lepenku, a proti ní přes silnici k severu strojírna, druhdy na akcie založená, nyní po úpadku soukromníkům patřící a velmi rozšířená.

Jižně $\frac{1}{4}$ hod. vzdáli pod Pražským Předměstím a $\frac{1}{2}$ hod. jihozápadně od Hradce Králové v rozsáhlé rovině, téměř v lukách, leží:

Sosteny (Červený dvůr) s 11 d. a 86 obyv., a jižněji Farářství s 22 d. a 210 obyv., kat. a pol. obec Kukleny. Ve Farářství na pravém břehu Labe je rybárna, kde se přes Labe převáží a západně od Sosten u samé trati hájovna.

Plačice, kat. a pol. obec s 56 d. a 490 obyv., $\frac{1}{4}$ hod. jižně od Kuklen na malém potůčku, jest prastará a jedna z nejbohatších vsí v okrese Hradeckém, $\frac{5}{4}$ hod. jihozápadně od Hradce Kr., k němuž druhdy panstvím náležela.

Již v 11. století, okolo roku 1086, stávala zde tvrz. Po založení kláštera benediktinského v Opatovicích, mezi r. 1152. a 1163., náležela výše řečenému klášteru, byvši jemu Přemyslem Otakarem I. r. 1228. za vlastnictví potvrzena. R. 1436. pokusili se Hradečtí kalíšníci o dobytí zdejší tvrze, byli však s velikou ztrátou a škodou od obležených odehnáni. Vůdce Diviš z Miletínka, sám zde svůj stan máje, byl brzy na to a sice dne 6. listop. Hradeckými opět přepaden, a nemoha přesile odolati, Plačice zapálil, a na Horu Kunětickou utekl.

Roku 1431. připomíná se Mikeš Petrbach z Plačic co purkhrabi na Bydžově. Od polovice XV. století patřila ves Plačice městu Hradci Kr., byvši jemu r. 1547. Ferdinandem I. odíata a Janu z Pernštejna prodána, který ji zase roku 1559. s jinými ještě statky, jako: Brezhradem,

Vlčkovickými, Praskačkou, Sedlecem, Chrástnicí, Urbanicemi, Hřibskem a Roudnickou obcí Hradecké za půl osma tisíce kop grošů českých odprodal.

Svobodné Dvory. (Osada školní, zaujímající Dvory Bohdanecké, Grégrovy, Smetanovy, Cihelny a částečně Klacovy).

Severně od Kuklen, 1 hod. sev.-záp. od Hradce Kr. na bývalém panství Hradeckém, táhnou se po různu od náhona, strojeného ramene řeky Labe, skoro až k Štěžeřům, a sice:

Dvory Svobodné a Bohdanecké*) které společně jednu kat. a pol. obec „Svobodné Dvory“ činí, ačkoli každá pro sebe zvláštní číslování má, tak že „Svobodné Dvory“ s 67 d. 629 obyv., a „Bohdanecké“ s 33 d. 208 obyv. čítají. — Svobodné Dvory povstaly emphyteutisováním svobodných dvorů a Bohdanecké emphyteutisováním vrchnostenského dvora Bohdane. Obě osady mají od r. 1875. dvoutridní školu IV. tridy se 133 žáky. Až do té doby bývala těž škola jednotřídní.

Ve Dvořích Bohdaneckých nachází se velikolepá společná továrna na cihly a ve Dvořích Grégrových stará továrna na lín, gummi a spodium. Zelenářství na zdejších velevýtečných pozemcích a vyrábění cihel vůbec zde převládá.

Severně od Bohdaneckých Dvůrů, na bývalém panství Hradeckém, jest více cihelen pod úhrnným názvem: **Cihelny** s 15 d. a 204 obyv., část kat. a pol. obce Svobodných Dvůrů, patřící k fare Kuklenské a Plotiské. Na blízku stojí zde vojenská prachárna.

Praskačka. (Osada školní, zaujímající Praskačku, Urbanice a Vlčkovice).

Katastr. a pol. obec jižně pod Placicemi a 1½ hod. jihozápadně od Hradce Kr. s 55 d. a 448 obyv. na býv. panství Libčanském, farnost Opatovice; — má z r. 1748. filiální kostel „Nejsvětější Trojice a sv. Václava,“ při němž si občané sami duchovního pro denní mši sv. vydržují. —

Škola v Praskačce, dříve jednotřídní, byla r. 1874. ve dvoutridní změněna, a budova školní o druhou žakovnu rozšířena. Počet žakovstva páčí se na 145. Trída služného

*) Pro snadnější označení rozsáhlejších částí Dvůrů říká se částí s továrnou „Dvory Grégrovy,“ a dále „Smetanovy.“

jest IV. — Dále je zde pověstný mlýn a druhdy bažantnice. Na jílovité úrodné planině daří se polní plodiny dobře.

Urbanice, kat. a pol. obec 10 minut sev.-záp. od Praskačky a $1\frac{3}{4}$ hod. jihozáp. od Hradce Kr. při silnici Chlumecké, odkudž polní cesta ku Praskačce vede. — Čítá v 38 d. s budkou na dráze 459 obyv.; fara a bývalé dominium Libčany. Na písčité planině pěstuje se nejvíce žito.

Vlčkovice, ves v planině na polní cestě z Praskačky do Plačic, se 36 d. a 325 obyv., kat. a pol. obec na bývalém panství města Hradce Kr., od něhož $1\frac{1}{2}$ hod. vzdálena jest; fara Kukleny. — Všecky tři obce náležely druhdy městu Hradci Králové; avšak toto odprodalo roku 1561. Praskačku a Urbanice Jindřichovi Nejedlému z Vysoké, který je s panstvím Libčanským spojil.

Březhrad (škola prozatímná), ves východně od Praskačky při železničné trati, na pravém břehu Labe, kat. a pol. obec, 1 hod. jižně od Hradce Kr., k němuž druhdy panstvím náležela, čítá v 35 d., mlýnem americkým a 3 domky na dráze 332 obyvatelů. Předě vsi stojí onen mlýn na labském kanále a na soujmeném rybníku, který nyní téměř vysušen jest. Obyvatelstvo žíví se ponejvíce mlékařstvím a dělnictvím na dráze a v sousedních továrnách.

V jižním cípu téhož okresu, opodál hranic okresu Pardubického, $2\frac{1}{4}$ hod. jihozáp. od Hradce Kr. rozprostírá se na polní cestě z Praskačky kat. a pol. obec: **Sedlice**, se 173 obyv. ve 33 d., patří ke škole a faře Vosické; jižně pod ní na též cestě: **Krasnice**, vlastně Chrastnice, obec se 21 d. a 122 obyv., patří k faře Vosické a ke škole Zdanické; pak jihozáp. na samých již hranicích okresu Pardubického: **Žižkovec**, náleží k obci Krasnici s 11 d. a 70 obyv. a k faře i škole Vosické. I tyto obce odprodalo r. 1561. město Hradec Kr. Jindřichovi Nejedlému z Vysoké, který je s panstvím Libčanským spojil. Celé jižní toto okoli jest již méně úrodné a útvar půdy jest písčitý náplav. Obyvatelstvo žíví se polařením a nádenictvím.

Štěžery. (Osada školní, zaujímajíc Štěžery, Štěžírky, Charbusice, Hříbsko, Klacovy Dvory a tak zvané Chaloupky ze Svob. Dvorů).

Ves při bezejmenném potůčku, v úrodné rovině pod malým návrším (tak zvaným červeným kopcem) na okresní silnici Nechanické, $1\frac{1}{4}$ hod. západně od Hradce Kr.,

kat. a pol. obec s 88 d. a 966 obyv., z nichž 959 kat., 1 evang. a 6 židů. Má farní chrám sv. Marka, který již r. 1384. farním se připomíná, s prastarým zvonem, jenž nese letopočet 1409. Po válkách husitských stal se kostelem filiálním od farního chrámu sv. Anny na Předměstí Pražském a později v Kuklenách, načež r. 1860. se zvláštní duchovní správou ve farní jest změněn.*) Ještě do nedávných dob stávala zde pamětihodná čtyřhranná věž na způsob Stolanské, byvši asi před 45 roky rozbourána. Mimo úhledně upravený kostel a budovu farní nachází se zde též zámek, pivovar, poplužní dvůr, mlýn a škola druhdy dvoutridní, od r. 1875. třítridní se sluzným III. třídy, 265 žáků čítající.

Ku pokročilosti zdejšího rolnictva přispěla nemalo nižší rolnická škola o dvou ročnících, kterážto za příčinou pronajmutí velkostatku „Štěžerského“ r. 1866. zrušena byla. Ze spolků jsou zde: Zpěvácký „Mladota“, občanská knihovna a spolek párního mlátidla.

Štěžery náležely původně vladyské rodině, po nich se nazývavši. Petr ze Štěžer byl živ v první polovici XV. století a zemřel, jak se zdá, bez mužských dědiců. Na to dostaly se Štěžery obci města Hradce Králové, kteráž je r. 1547. i s ostatním zbožím svým králi Ferdinandovi I. v pokutě postoupiti musila, poněvadž mu Hradečtí byli pomoci proti spolku Šmalkaldskému odepřeli; načež prodány byly pánům z Pernštejna, od nichž r. 1556. v drženost pánům Sfastným z Pravetic přešly. Poněvadž se však poslední potomek téhož rodu Jan Jirí bitvy Belohorské účastnil, byly jemu Štěžery skonfiskovány a r. 1625. paní Anně Zuzaně Slavatové, roz. z Rappachu, prodány, po níž se dostaly Anně svob. paní z Oppersdorfu, roz. Babenhauptce ze Suché. Tato prodala Štěžery roku 1638. Kateřině Eusebii Čertorejské z Čertorej, dříve provdané Des-Carmesové, roz. Kapliřce ze Sulevic, († 1663.), kteráž je potom společně držela s manželem Bernardem Hertvíkem Čertorejským z Čertorej († 1654.). Konečně koupil to zboží Ferdinand Bonaventura hrabě Harrach, jehož rod je posud drží. Za Harrachů prikoupeny jsou k Štěžerám spojené s nimi nyní v jeden statek sousední statky: Radostov (1663), Homile, Boharyně (1704) a Radikovice

*) Oltářní obraz sv. Marka, malovaný od Palmého, zakoupen byl na světové výstavě v Mnichově r. 1845. za 500 zl. konv. m. paní Annou hraběnkou z Harrachů, rozenou kněžnou z Lobkovic.

(1753), jež dle dvorního dekretu z r. 1791. za 97.430 zl. (7300 kop grošů mís.) za panství svěřenské (fideikomisní) vyhlásili.

Z nynější doby toliko lze podotknouti, že po rozhodné bitvě „Sadovské“ r. 1866. zaujali na výšinách u Štěžer, Svobodných Dvorů a Cihelny Prusové pevné postavení, pronásledující odtud střelbou ustupující armádu císařskou, čímž i celé toto okolí velikých škod od vojska pruského utrpělo.

Štěžery táhnou se obapol silnice směrem od severozápadu k jihovýchodu. Bezejmenný potok, který je protéká a ústí do rybníka, na němž mlýn o 2 složeních stojí, vzniká v lesích za vesnicí. Západně od Štěžer jest vrch „červený kopec“, na němž prýští se pramen, který nejen pivovar ale i zámek vodou zásobuje.

Hříbsko, vřebec Řipsko, kat. a pol. obec na svahu písčitém $1\frac{3}{4}$ hod. západně od Hradce Kr., se 40 d. a 315 obyv., patří farou k Libčanům; bývalé panství Štěžery. Rolníci pěstují nejvíce žito.

Klacov neb Klatov, bývalý dvůr, nyní část Svobodných Dvorů s 11 d. a 92 obyv. 1 hod. severozáp. od Hradce Kr., veleúrodná zahradnická rovina.

Hořejší část Svobodných Dvorů, jimž říkají „Chaloupky“, s 15 č. a 107 obyv., též zahradnická velmi úrodná rovina.

Štěžírky v 36 d. č. a 275 obyv. viz okres Nechanický.

Charbusice, 20 minut severně od Štěžer, se 6 d. č. a 57 obyv. — viz okres Nechanický.

Obyvatelstvo všech těchto osad žije se nejvíce rolnictvím a zelenářstvím, pak částečně i obyčejnými řemesly, pletením košíků a obchodem. Rolnictví jest zde nejen pokročilé, ale i půda velmi vydatná a rodí všechen druh obilí, zvláště pak dobrou pšenici a jiné obchodní rostliny. I luka přinášejí veliký druh bujných travin. Zahradnictví, zvláště ale sadařství, stojí na vysokém stupni. Ze zvířectva pěstuje se dobytek hovězí, koňský, vepřový, a kozi; z drůbeže všechny druhy. Polní zvíře jest velmi poskrovnu. Z mineralií nalézá se zde toliko křemen.

Všestary. (Osada školní, zaujímajíc Všestary, Světy, Rošnice, Břízu a Rozběřice).

Školní osada a farní ves Všestary, nyní sídlo poštovní stanice, leží na erární silnici od Hradce Kr. k Hořicům. Tato kat. a pol. obec, $1\frac{3}{4}$ hod. severozáp. od Hradce Kr., kam druhdy panstvím náležela, čítá v 53 d. 316 obyv.

katol. a 5 židů. Z prostřed vesnice vede východně obecní cesta na Světy, jihozápadně na Rosnice, a dále na Nechanice. Malý potůček „Melonka,“ jenž pod Dlouhodyry se prýstí a Vsestary protéká, vine se úzkými lucinami k Světskému mlýnu a dále k Plotišťům, kde se do náhonu labského vlevá.

V této dosti úpravně vystavené osadě nachází se na malé výšině mezi farní a školní budovou na prívrsí velebný chrám „Nejsvětější Trojice.“ Býval sice již r. 1384. kostelem farním; když pak po osudné katastrofě na Bílé Hoře katolická víra opět zavedena byla, vykonávali v něm služby a též duchovní správu kněží Minorité farního chrámu Páně od sv. Anny z Hradce Králové, načež pak roku 1774. opět farním se stal. V nynější podobě dostaven r. 1842. z nadací náboženského fondu. Má pamětihodnou čtyřhrannou až do vrchu vyzděnou věž „Stolanské“ podoby, a zvon z r. 1559. od mistra Václava faráře. R. 1642. byla celá ves od Švédů spustošena a statky zbořeny. I Vsestary náležely od dávných dob městu Hradci Králové, byvše jemu s jinými osadami Ferdinandem I. roku 1547. odnaty a brzy na to opět vráceny.

Občanstvo zdejší jest dosti zámožné, hledíc sobě nejen vzdělávání veleúrodné půdy, části zlatého prutu, ale i u vzdělanosti stále pokračuje. Zaměstnává se pak mimo rolnictví také obchodem a obyčejnými řemesly. Prázdné chvíle vyplňuje čtením užitečných knéh, z kterýchto příčin založena zde pro celou kolaturu knihovna, která již nyní přes 600 svazků čítá. Dále pak zřízen zde spolek včelařský, akciový strážní obchod, jednota záložní a společnost parního mlátičního stroje, pazderna k vysousení a tření lnu; zvlášť jsou četné cihelny u Vsestar, Brízy, Rozběřic, Rosnic a Světů.

Dvoutridní škola IV. třídy čítá 267 žáků. R. 1875. povoleno bylo vyučování ručním pracím ženským. K farnosti pak mimo osady přískolené náleží též: Čludum, Lipa, Čistěves, Dlouhé Dvory a Nedeliště se 3279 kolaturníky.

Rosnice, ves na prívrsí jihozap. od Vsestar. Viz okres Nechanický.

Bríza, ves jižně od Vsestar, 1 hod. severozápadně od Hradce Králové, kat. a pol. obec, táhne se podle okr. silnice od severovýchodu k jihozápadu, má 49 d., 360 obyv.; bývalé panství Prin. Bríza a Rosnice bývaly druhdy zvláštní statky, k městu Hradci Králové patřící, jež r. 1547. Ferdinandem I. odnaty a Janu z Pernštejna prodány

byly. V letech 1587. a 1597. náležely Václavu Zárubovi z Hustířan, a r. 1634. Vilémovi Šťastnému. Na to přešly v držebnost rytířův z Víněře, dostavše se závětí Rudolfa z Víněře s Přinem a Popovicemi koleji jezuitské v Hradci Králové.

Světy, v ústech lidu „*Světi*“, východně od Všestaru nad okr. silnicí k Nedelířtům, kat. a pol. obec na zlatém prutě bývalého panství Smiřického a Hoříněveského, 1½ hod. sev.-záp. od Hradce Kr. s 56 d. a 380 obyv.; má filiální kostel sv. Ondřeje, který před dobou husitskou býval chrámem farním, a záměček, na místě někdejší tvrze, která náležela r. 1482. Matěji Salavovi z Lipy, — poplužní dvůr a jižně pode vsí mlýn na potůčku Melonce. Ve vsi vzniká pramen, který zásobiv celou obec vodou, před mlýnem výše zmíněným do Melonky bočí. Tučná naplavená rovina jest veleúrodná; mimo dvůr jest lid chudý, a živí se na větším díle nádennictvím.

Statek Světy náležel r. 1482. Matěji z Lipy, a počátkem XVI. století městu Hradci Kr., byv jemu r. 1547. Ferdinandem I. odňat a Janu z Pernštejna prodán, který jej opět Hradci Kr. postoupil. Okolo r. 1575. náležel Janu Hamzovi Bořku ze Zábědovic. R. 1635. nacházel se v jeho držení Jiří Malovec z Malovic, po němž přešel koupí na hr. Frantiska Karla Liebssteinského z Kolovrat, od něhož jej generál hrabě Jan Špork koupil. Zapsaný v deskách zemských dvůr Světy ukoupili r. 1641. Hradečtí jesuité za 600 kop grošů. Tito drželi jej do roku 1684. Na to strídali se stále jeho držitelé stavu měšťanského až do r. 1796. kdy jej s vesnicí Světy král. komora od tehdejšího držitele Josefa Málka koupila a s panstvím Hoříněveským spojila.

Rozběřice, původně Rozběžice, kat. a pol. obec a ves, která nad Všestary z erární silnice směrem severovýchodním vybočuje a jižně pod vrchem Chlumským na bývalém panství Smiřickém a Hoříněveském, 2 hod. sev.-vých. od Hradce Kr. leží; čítá v 42 d. 294 obyv. katol. a 3 židy. Rozběřice vynikají zvláště barvou široko známé pšenice, kteráž se na polední straně výborně daří.

Chlum. (Osada školní, zaujímajíc Chlum, Lipu, Čistěves, a Dlouhé Dvory).

Chlum, kat. a pol. obec na svahu vrchu Chlumského, táhne se po návrsí od severu k jihu, kde dostupuje výše 3243 metru nad hladinou mořskou. S výšiny té otvírá se

rozkošná vyhlídka na všechny strany polabské roviny. Obec tato leží na východní straně nad erární silnicí k Horicům, 2 hod. sev.-záp. od Hradce Kr., a čítá 50 d., 314 obyv. Za starodávna bývala zvláštním statkem, který později k Nedělišťům připojen byl, přeseš s nimi okolo r. 1555. v drzebnost Hamzů ze Zábědovic. Blížejší zprávy u Nedělišť. Ve válce Rakousko-Pruské (1866), stala se zdejší výšina střediskem armády Rakouské, jížto polní maršál Benedek velel. Od té doby nabyl Chlum pověsti světové, již zajisté i nejpozdnějším věkům dochová.

Na jižní straně vesnice strmí zde nejvýše prastarý, nyní filiální, roku 1384. farní kostelíček „Proměnění Pána Krista,“ v němž dle Schallerovy topografie členové rodiny Hamzů ze Zábědovic odpocívají. Při všech svých neho-
dách musil chrámek ten i válku Rakousko-Pruskou pře-
státi, byv na mnohých místech kulemi dělovými poškozen. Opo-
dál jihozápadně nachází se nový hřbitov s mnohými
pomníky, kdež udatní a chrabří vojínové Rakouští a Pru-
ští odpocívají. Vrchol celého hřbitova Chlumského ozdo-
ben jest velikou pyramidou, již zde na památku této bi-
tvy baron Jan z Liebigů, nynější majitel velkostatku
Smirického, postaviti dal.

Ve zdejších lese Chlumském odkryto bylo r. 1874.
mnoho kamenných zbraní, jakých užívali praobyvatelé
Čech. Něco zde zbraní se zachovalo, větší díl však nechal
nájemce téhož pole zazdíti. Patrně, že zde již v šedověku
hradby stávatí musely.

Veškerým spojením této obce s jinými jest toliko
polní cesta, z erární silnice jižně pod Lipou k Maslovědkám
vedoucí. Ve vsi jest rybníček na dešťovou vodu; přebytek
vody odtéká lučinami k Nedělišťům, sesilněn pramenem,
který severovýchodně pod hřbetem Chlumským na lukách
se prýští. Jižní strana pozemků jest velmi úrodná, a plodí
výborné švestky. Lid ponejvíce nádenníci.

Jednotřídní zdejší škola čítala s přískolenými obcemi,
Lipou a Čistěvsí, 120 žáků. Roku 1873. povoleno zde vy-
učování ženským ručním pracím. Roku 1875. přískolena
k ní byla od školy Všecké obec Dvory Dlouhé, o jednu
třidu rozšířena a proměněna jest v dvoutrídní se služným
IV. třídy.

Dvory Dlouhé (Dlúhodvory) s 15 d., 215 obyv. katol.
a 2 evang., sev.-záp. nad Všeckou, opodál erární silnice
k Horicům. Kat. a pol. tato obec leží 2 1/2 hod. sev.-záp.
od Hradce Kr. na rovné výšině pod Chlumm a Lipou,

býv. dominium Chlum a Nedelístě, náležela druhdy co vlastní statek panenskému klásteru u sv. Jiří v Hradci Králové. — Král Jiří zastavil Dluhodvory r. 1465. pánům z Lipy, z kteréhož rodu i rod Salavův pocházel, jehož majetkem i zůstaly, byvše r. 1677. s Chludem a Nedelístěmi spojeny. Jest zde mimo kapličku sv. Jana N. poplužní dvůr s úrodnými pšeničnými pozemky, o němž více při Nedelístích. Rolníků málo; ostatní obyvatelé živí se denní mzdou.

Lípa, ves na svahu vrchu Chlumského při crární silnici, táhne se po stráni směrem od západu k východu. Kat. a pol. obec Lípa, 2 hod. sev.-záp. od Hradce Kr. na bývalém panství Smiřickém a Hoříněvském se 32 d. a 243 obyv. katol. a 12 evg., bývala druhdy zvláštním statkem s tvrzí, na níž zámožný rod Trčkův z Lipy sídlil, který r. 1634. Adamem Trčkou z Lipy vyhynul. Stejného původu s týmž rodem byli Salavové z Lipy, z nichž znám jest rok 1425. Matěj Salava z Lipy, přívrženec kalicha, který tehdaž s jinými vůdci obléhání hradu „Červené Hory“ nad Úpou se účastnil; pak roku 1482. opět Matěj Salava z Lipy a ze Světu — bezpečně syn předešlého, jenž též co náčelník strany kalisnické, tehdejší schůze, v Hradci Kr. odbyvané, byl přítomen. Od Trčkův z Lipy přešla ves Lípa roku 1542. v držebnost Mikuláše Dohalského z Dohalic, dostavši se v 17. století k panství Smiřickému, s nimž pak spojena zůstala. Ve válce Rakousko-Pruské roku 1866. lehlo zde několik domů popelem. Nyní jest nade vsí nový poplužní dvůr a pyramida z pískovce co pomník na r. 1866. Pšenická půda rodí též výborné švestky.

Čistěves, severně pod Chludem a Lipou, v kotlině 2½ hod. sev.-záp. od Hradce Kr., stranou cesty z Lipy do Máslojed na samých již hranicích okresu Jaroměřského, kat. a pol. obec se 24 d. a 185 obyv. katol. a 1 evang. R. 1225. byla Čistěves králem Českým Přemyslem Otokarem I. darována městu Hradci Kr. Později přešla v držebnost rodu pánův ze Sedražic, poněvadž ji r. 1512. postoupil Beneš ze Sedražic s jinými ještě osadami Mikuláši Trčkovi z Lipy, který ji s panstvím Smiřickým spojil. Než, po zavraždění Erdmana Trčky připadly veškeré statky Smiřické Matyáši hr. z Gallasů. Když pak se po jeho smrti synové František, Ferdinand a Antonín Pankrác o ně rozdělili, připojeny byly osady Čistěves, Lípa, Benátky a jiné vesnice, k panství Hoříněvskému, kteréž starší bratr František Ferdinand hr. z Gallasův obdržel. Od té

doby má Čistěves i Lípa s panstvím Hoříněveským stejné dějiny. Roku 1866. utrpěla obec mnoho válkou. Země jest úrodná a polareni příznivá.

Nedělišťe, prastará ves, přifařená ku Všestarům a přiškolená do Sedražic (okr. Jaroměřského), leží na strouze v nížině mezi dvěma malými výšinami, na okr. silnici, z níž jedno rameno sev.-východ. k Trotině, druhé sev.-záp. k Hoříněvsi, a třetí jižně k erární silnici Hradecko-Horické se táhne.

Kat. a pol. obec Nedělišťe, 2 $\frac{1}{4}$ hod. severozáp. od Hradce Král., čítá 604 obyv. katol. a 1 evang. v 68 d., z nichž 30 čísel k bývalému panství Smiřickému, ostatní k Nedělišťům náleželo. Má filiální chrám Páně „Nanebevzetí Panny Marie,“ jenž již před dobou husitskou kostelem farním býval. R. 1555. dal je tehdejší držitel Nedělišť Hamza Bořek ze Zábědovic a jeho choť Alžběta z Chlumu přestavěti a Karel Ferdinand Dobřenský na Dobřenicích r. 1729. obnoviti. U hlavního oltáře v pravo nachází se krásný pomník s latinským nápisem. Dále jest zde zámek se sličnou zahradou, poplužní dvůr, pivovar, a kde nyní hospodářské stavení stojí, bývala druhdy vinopalna a mlýn. V selské válce r. 1778. byl zámek zdejší od povstalců velmi zpustošen a popleněn.

Allodialní statek Nedělišťe, dle právního přiknutí r. 1863. za 380.100 zl. r. m. oceněný, přichází ve známost již v 12. století, v kteréžto době k župě Hradecké náležel. R. 1229. připomíná se zde Ctibor z Nedělišť. Na počátku 16. století náležel obci Hradci Kr., byv r. 1547. Ferdinandem I. pro spouu skonfiskován, a Janovi z Pernštejna, držiteli Pardubic, prodán. Okolo r. 1555. dostali se v držení Nedělišť a Chlumu Hamzové ze Zábědovic, po nichž v 17. století hrabata Gallasové následovali, kteří jej napotom hraběti Janu Šporkovi prodali. Počátkem 18. století nabyli statku toho Dobřensští z Dobřenic, bezpochyby po rodu Straků z Nedabílic, z kteréhož rodu Petr Pavel Straka z Nedělišť r. 1659. na Nedělišťích zemřel. Dobřenským náležel týž statek, spojený s Chlunem, do nedávných ještě dob, od nichž pak v drzebnost nynějšího majitele Jaroslava hraběte ze Sternberka přešel.

Veškeré osady rozsáhlé farnosti Všestarské byly očitými svědky světové války „Sadovské“ čili „Kralohradecké“ (jak ji sám Vilém král Pruský nazval), a utrpěly ji velikých škod na polním hospodářství a jiném zboží. Celé toto okoli nalézá se ve velině úrodné rovině, „zlatý

prut polabský⁴ nazvané; toliko Čistěves a Chlum proti straně severní mají pozemky o něco špatnější, nicméně dosti úrodné a výdatné. Na půdách zdejších daří se všechen druh obilí, zvláště pak pšenice, žito, ječmen, řepa a částečně i len, pak zeli, cibule, okurky a mrkev, jako v celém okolí až ku Hradci Králové. V zahradách hledí si občané stromů ovocných, jimiž i břehy podél silnic švestkovým stromovím jsou posázeny. Pěstování moruší pocíná se zmahati, tak že s chovem bourců učiněn r. 1873. ve Věstarech počátek. — Luk je zde velmi málo. Někteří rolníci Rozběřičtí, jichžto předkové za doby, když pevnost Josefov zakládána byla, z dřívějšího Plesu zde se usadili, mají luka u pevnosti Josefovské, jiní však co nájemci u Hradce Kr., Březhradu, Nechanic a Smřic. Chov dobytka omezuje se hlavně na hovězí a koňský. Na maso krmí se ve dvoře Světském a Dlúhodvorském, kde též něco ovcí se odchovává. Vepřový krmén bývá v hospodářstvích nejvíce jen pro domácí potřebu. Zvěř polní zde neobstojí. Polní hospodářství a chov dobytka jest hlavní výživou zdejšího zámožnějšího obyvatelstva; nemajetní hledají výživu ve službě a denní práci.

Lochenice. (Osada školní, zaujímajíc Lochenice a Předměřice).

Lochenice, druhdy Lochynice, ves a veleúrodná, stromovím ovocným hojně posázená planina, táhnoucí se směrem od severu k jihu po pravém břehu Labe, do něhož zde v severní části říčka Trotina ústí, a podél železničné trati Pardubicko-Liberecké. Kat. a pol. obec Lochenice, 1 $\frac{1}{2}$ hod. severně od Hradce Kr. čítá v 128 d. 930 obyv., kteří se od pradávna ponejvíce zelenářstvím živí. Ze silnice z Hradce do Hořic vedena jest tudy na zap. straně erární silnice k Jaroměři. V obci samé jest farní kostel „Narození Panny Marie,“ s památným zvonem z r. 1497. Týž chrám Páně, r. 1788. obnovený, náležel již r. 1384. mezi kostely farní; — od bitvy Belohorské, pak až do r. 1762. stal se kostelem filiálním děkanství Kralohradeckého — a farnost zdejší, druhdy tak bohatě nadaná, připadla témuž děkanství, kteréž podnes pozemkův farnosti té užívá. Celá kolátura, k níž blízka obec Předměřice náleží, čítá 1880 kolaturníků.

Škola se slušným III. třídou jest zde od r. 1874. třídní a čítá s přiskolenou obcí Předměřicemi, vyjímaje žáky z 15 čísel k Plotišťům patřících, 217 žáků. R. 1875.

povoleno vyučování ručním ženským pracím. Dále jest zde záložna, spolek divadelních ochotníků, zpěv. spolek „Svatopluk“ a bratrstvo literáku.

Založení osady Lochenické sahá do šedé dávnověkosti, i bývala prý osazena rodem, z něhož mezi r. 1134. a 1139. Pražský biskup Jan I. pocházel, který své dědictví a jiné od příbuzných koupené zboží klášteru Strahovskému v Praze daroval. Na to pak přešla, jak se zdá, v držebnost Beneše ze Sedražic, který ji okolo r. 1521. Mikuláši Trčkovi z Lípy postoupil, načež pak brzy městu Hradci Kr. připadla. Dříve však, nežli Mikuláši Trčkovi z Lípy se dostala, nepochybně náležela na začátku XV. století Ježkovi z Lochenic, kterýžto se roku 1415. pánem Plesu připomíná.

Předměřice, ves nad Labem, v témž směru a položení, jižně od předešlé, jest tak úzce s ní spojena, že obě téměř jednu dělinu čini. Tato kat. a pol. obec, $1\frac{1}{4}$ hod. od Hradce Kr. na sever, čítá v 116 domech 950 obyv. katol. a 18 evang., a jest sídlem poštovní, telegrafní a železniční stanice, a znamená se na adresách „Předměřice n./L.“ t. j. nad Labem. Mimo to jest zde akciový cukrovar a 2 daleko po vlasti naší rozhlášené mlýny na Labi, z nichž první „Předměřický“ trináctým složením, a sice 5 strojnými a 8 obyčejnými, druhý „Budín“ 5 strojnými a dvěma obyčejnými složeními opatřen jest. Břehy Labe spojeny jsou dvěma mosty. Konečně se tu nacházejí na blízku 3 cihelny, z nichž 2 k Lochenicům a 1 k Předměřicům náleží. Také zde pěstuje se ponejvíce zelenina, jako v Lochenicích a následujících Plotištích. Do obou obcí táhne se dělnictvo z hor v hojném počtu.

Plotiště. (Osada školní, zaujímající Plotiště, Plácky a 15 čísel z Předměřic).

Školní osada a farní ves Plotiště táhne se po pravém břehu Labe v nejrůdnější krajině hejtmanství Kralohradeckého. Kat. a pol. obec tato čítá 1524 obyvatelů ve 167 domech, z nichž za doby patrimoniálních úřadů 43 d. k městu Hradci Kr., 32 ke statku Prinskému, 2 ke dvoru Světskému na panství Hoříněveskému, ostatní pak část k panství Hradci Králové náleželo. Sem patří také 3 strážnice železné dráhy č. 26., 27. a 28. Vzdálenost obce od Hradce Kr. směrem skoro sev. záp. obnáší 1 hod. cesty.

Dle pověsti odvozují tamní obyvatelé jméno „Plotiště“ dílem od „plotů“, jimiž své pozemky ohražovali,

dílem od plodné půdy, z kteréžto příčiny by měla obec pak ovšem slouiti „Plotiště.“ (Jinak by se mělo užívati „Plotiště“ v čísle jedn., a ne v množném, jak se v lidu užívá.) — Na jižní straně vedena tudy erární silnice z Hradce Králové do Horic; — z této vybočuje od jihu k severu okresní silnice, po jejíž obou stranách stavení umístěna jsou. Okresní tato silnice spojuje Plotiště s Předměřicemi a Lochenicemi, tak že se zdá, jakoby všechny tři téměř jednu obec činily. Výdatný náhon z Labe a potok Melonka, jenž sem od Všestaru přitéká a středem vesnice dále se bera, do náhonu ústí, poskytuje obyvatelstvu potřebné vody k zalévání zeleniny, kteráž zde, jako v Lochenicích, od pradávna s velikým užitkem se pěstuje a široko daleko známa jest. Mezi Labem a obcí vedena tudy železničná trať od Hradce k Josefově a dále; s druhé strany pak, totiž západně, vybihá z erární silnice Hořicko-Hradecké k severovýchodu jiná erární silnice k Josefově, tak že se celá ves Plotiště mezi touto silnicí a tratí po pravém břehu Labe skoro 1 hod. cesty táhne.

V obci jest farní chrám sv. Petra ap., vystavený roku 1788., když město Hradec Kr. v pevnost přetvořeno bylo. Zvony zdejší nesou letopočet 1487. a 1507. Opočal stojí kaple sv. Isidora, kde prý dříve služby Boží se konávaly. Druhdy zde stávala tvrz. Dvorec Pínský, řečený „Karlíkovský,“ vložený v deskách zemských, náležel koleji jezuitské v Jičíně, která jej r. 1677. koleji Kralohradecké postoupila. Podíl, jenž za starodávna městu Hradci Kr. přináležel, zapsal r. 1436. císař Zikmund věnem manželce své Barboře. Tím se též vysvětluje, proč až do r. 1848. ona část panství Kralohradeckému robotovati musela, kdežto druhá za svobodné občany městské považována byla. — Ze spolků sluší jmenovati v Plotištích záložnu a spolek živnostenský. Severozápadně od Plotiště jsou v úhlu erárních silnic o samotě 3 d. se 17 obyv., nazvané „Kobyli doly,“ jež patří také do Plotiště.

Zdejší od roku 1874. třítrídni škola se slušným III. třídou, čítá 315 žáků. Roku 1873. povoleno zde vyučování ženským ručním pracím. Farnost zdejší, rozšířena byvši ještě 26 čísly a 204 obyv. od Dvorů Bohdaneckých, zahrnuje s Pláčkami počet kolaturníků 2060 duší.

Pláčka. obyčejně Plácka, ves po pravém břehu Labe na náhoně při železničné trati se 36 d. a 314 obyv., $\frac{3}{4}$ hod. sever. od Hradce Král., kat. pol. a farní obec Plotiště, náležela druhdy částečně k městu Hradci Králové.

Obyvatelstvo obou těchto obcí bere svou hlavní výživu z polního hospodářství, z obchodu a poněkud i z průmyslu. Co se prvního týká, budiž podotknuto, že zdejší půda, majíc velmi hlubokou ornici, nejlépe hodí se ku pěstování zeleniny, již rolník mnohem více vyteží, než kdyby sel obilí, jež rovněž sice pěstuje, ale jen pro domácí potřebu; avšak od pobřeží Labe až ku dráze jest ornice již něco písčitá. Vypěstovanou zeleninu (obzvláště okurky) rozvážejí zelináři z Plotišť, z Lochenic, z Předměřic, ze Dvůrů, z Kuklen, vůbec z krajín zlatého prutu až do Kutné Hory, Litomyšle, Vys. Mýta, Holic, Mladé Boleslavi, Prahy, Chlumce, Jaroměře, Náchoda, Trutnova, Vrchlabí, Hořic, Jičína, Jilemnice, N. Paky, Vysokého, ba i po dráze za hranice. Obchodu napomáhá železná trať s nádražím v Předměřicích, pak výborné erární silnice na všechny strany. Z nedostatku píce a slámy nedrží hospodáři mnoho dobytka, a musí potřebnou mrvu v sousedních často dosti vzdálených osadách kupovati. Polní zvíře je velmi pořádku. Průmysl zastoupen jest v Plotištích továrnou na cikorii a dvěma mlýny na náhonu, a sice obyčejným, nazvaným „Valchou“ a strojným, řečeným „Kydlínovským“ na Pláckách, v němž dne 15. února 1822. spisovatel dějin města Hradce Kr., exjesuita Pavel Frant. Š v e n d a, zemřel.

Nový Hradec Králové. (Osada školní, zaujímajíc Nový Hradec Kr., Lhotu pod strání, Svatojanský kopeček a Kluky).

Městys na vyvýšené planině, v půvabné sice, ale méně úrodné krajině na silnici do Vysokého Mýta, jižně $\frac{3}{4}$ hod. od Hradce Kr., kat. a pol. obec, čítá se samotou „u města Brna“ severně nad městysem 222 d. a 1986 obyv., mezi nimiž 8 evang. a 12 židů. Městys tento povstal r. 1766., když Hradec Kr. v pevnost změněn byl. Za tou příčinou usadili se zde někteří obyvatelé z někdejšího předměstí Mýtského. Město Hradec Kr. má zde „u dvou šraňku“ nádhernou hájovnu. Farní kostel sv. Antonína Poustevníka z r. 1769. má oltární obraz od Josefa Kramolína. K farnosti Novohradecké, která asi 3717 osadníků čítá, patří Kluky, Roudnička, Kopeček sv. Jana, Lhota pod strání, Střebeš a Vysoká *) (okr. Pardubický).

*) Ves tato náležela prvotně klášteru v Opatovicích. Roku 1436. padl zde v boji Vilém Kostka z Postupic a z Hrádku, slovuťný státník a válečník. Obec Vysoká čítá v 96 d. 812 obyv. katol., 6 evg. a 8 židů, a má jednotřídní školu.

Škola v Novém Hradci Králové, se služným III. třídy jest 4třídní, již letošním rokem 366 žáků navštěvuje. Druhdy bývala zde škola dvoutrídní. R. 1872 povolena byla třída třetí a 1874. třída čtvrtá. Na rozšíření školní budovy věnovala okresní školní matice 5000 zl.

Mimo obyčejná řemesla vedou osadníci obchod v hliněném a porcelánovém nádobí, z větší části živí se však ruční a lesní prací. Průmysl není zde žádný. Výroční trhy odbývají se čtyři do roka. Ze spolků jmenovati sluší záložnu, spolek živnostenský a spolek divadelních ochotníků.

Kopce Svatojanský s 19 d. a 106 obyv. Dědina ta prostírá se $\frac{1}{4}$ hod. záp. od Nového Hradce Kr. a jižně 1 hod. vzdáli od Hradce Kr., na výšině téhož jména, odkudž jest přerozkošná vyhlídka na město a do velmi vzdáleného až na Krkonoše dosahujícího okolí. Tam jest též starobylý dřevěný kostel sv. Jana Křtitele a zvonice s památným zvonem,*) pak velký zděný dům, nazvaný „zámeček“, nyní hostinec. Jest to nejoblíbenější vycházka Hradečanů. Na polední straně od Střebše leží o samotě hospodářství, „Na pisku“, a nedaleko u samých hranic okresu Pardubického, mlýnek. Obyvatelstvo živí se rolnictvím na kopcovité, méně úrodné půdě.

Lhota pod stráň, ves se 26 d. a 202 obyv. katol. a 10 evang.; leží na svahu severně od Svatojanského kopce a jižně $\frac{1}{2}$ hod. od Hradce Kr., tvoří se Střebší jednu kat. a pol. obec Střebeš. Půda rodi nejvíce žito a brambory.

Kluky, ves na Svatojanském vršku se 27 d. a 158 obyv., 1 hod. jižně od Hradce Králové, patří ke kat. a pol. obci Roudnici.

Roudnicka, ves na levém břehu Labe, kat. a pol. obec se 27 d., 164 obyv., $1\frac{1}{4}$ hod. jižně od Hradce Kr., náležela k někdejšímu klásteru Opatovickému. Roku 1557. připadla městu Hradci Kr., byvši jemu Ferdinandem I. odňata a Janu z Pernštejna prodána, načež ji roku 1559. město zpět zase koupilo. Páhrbkovitá půda, v níž nejvíce žito a brambory se daří.

Střebeš. (Osada školní.)

Na úpatí vrchu Svatojanského jižně $\frac{1}{2}$ hodiny od Hradce Kr. na levém břehu Labe při okresní silnici od

*) Byl ulit ke cti Jana Husí, kteréžto jméno na něm později vymazáno.

Hradce Kr. leží lučnatá ves Střebeš, která již v dávno-
věkosti jako všechny výše jmenované dědiny městu Hradci
Králové patřila. Druhdy stával zde poplužní dvůr. Obec
čítá bez připojení kat. obcí Kopce sv. Jana a Lhoty pod
strání 46 d., 310 obyv. katol. a 4 evang. Hradec Kr. dal
Střebeš r. 1451. Matěji Sexberkovi, mostníku, aby mosty
opravoval a mýto vybíral. R. 1547. byla Střebeš i s jiný-
mi statky pro spouřu s Ferdinandem I. městu Hradci Kr.
v plen vzata a Janu z Pernštejna prodána; avšak r. 1549.
opět město Hradec Kr. a sice za 400 kop českých grošů
Střebeš pro velkou faru sv. Ducha od vladyky Jindřicha
Staňovského ze Stěchlovic (řečeného Mřeně) ukoupilo.
V třicetileté válce r. 1642. Švédové Střebeš pobořili a vy-
pálili, a r. 1846. velká voda, promlevší erární silnici, za-
topila celou osadu.

Střebeš má od r. 1866. jednotřídní nerozdělenou ško-
lu, se služným IV. třídy, která čítá 63 žáky. Při škole nachá-
zí se knihovna, majíc 284 svazků knéh, a sice 123 svazky
pro mládež a 161 pro dospělé.

Na západní straně mezi Střebsí a Labem je jezírko,
zvané „Umrlice,“ na sever pak vedle okr. silnice k Hradci
Kr. kaplička s obrazem „Umučení Páně.“

V přírodním ohledu jest okolí Novohradecké velmi
chudé. Půda jest písčitá, spodek je rezovitý písek, a rodí
jen oves, žito a brambory. Při Labi prostírají se velmi
úrodná luka, patřící jiným vzdálenějším osadám, jako:
kostelu Chlumskému, Dvorem, Plotištům a Novému Hradci
Kr. Bohužel, že řečiště neupravené příliš často se trhá a
mnoho z těchto luk zabírá. Na poli i v zahradách se stro-
movi pro palčivý spodek půdy valně nedaří, a malé ště-
pné školky mají jen někteří soukromníci. U paty návrší
Svatojanského, kde je malá část borového lesa, jsou již
půdy jílovité. Na jižní a na východní straně od Nového
Hradce Kr. táhne se ve výměře 1874 htr. 2998 arů (3256
jit. 1560 □^o) rozsáhlé hájemství města Hradce Kr. Jsouť
to hlavně lesy černé, a jen tu a tam dub, buk, habr neb
javor jest viděti. V bažinách zdejších nalézá se železná
ruda „bahnák.“ Hovězí dobytek pěstují pouze občané zá-
možnější, chudší pak kozy. Včelařství dochází obliby; ve
Střebsí jest 20 úlů včel, z nichž 7 dzierzonských. Obci
Střebské patří 21 hkr. 5294 arů (37 jit. 659 □^o) po-
zemků, což bývalo ladem; nyní však v role a luka pro-
měněno jest. Čistý výnos obcí obec na zvelebení osady
a školy.

Lhota Malšova. (Osada školní, zaujímající Lhotu M, Malšovice, Náhon, Zámostí a Svinary.)

Lhota Malšova, ves v planině méně úrodné na levém břehu Orlice, kat. a pol. obec s 33 d. a 220 obyv. katol. a 14 evg., $\frac{3}{4}$ hod. východně od Hradce Kr., náležela od pradávna městu Hradci Králové. I tehdaž, když Ferdinand I. veškeré statky městu odňal, byly Lhota za Malšovicemi, Lhota za šibenicí, Kluky, Plotiště, Předněřice a Všestary s platy k městu Hradci Kr. vězícími, na opravu města téhož, jakož i na placení dluhů a jiné potřeby Hradečanům ponechány. R. 1871. zřízena zde stáhnutím školy v Malšovicích a Svinarech, jednotřídní škola, která r. 1874. o jednu ještě žakovnu rozšířena byla. Roku 1871. vystavěna zde na útraty okresního fondu v částce 6057 zř. nová budova školní o dvou třídách. Počet žakovstva páchí se na 150 dětí. Škola náleží do IV. třídy služného. Osadníci tito a ze 4 následujících vesnic patří kolaturou do Hradce Králové.

Svinary, ves v lesnaté planině, na levém břehu Orlice, kat. a pol. obec se 46 d. č. a 170 obyv. katol. a 71 evang., 1 hod. východně od Hradce Kr., jemuž též až do r. 1547. náležela; pak ale Ferdinandem I. mu byla odňata a Janu z Pernštejna prodána, dostavši se brzy na to k panství Smiřickému, s nimž na vždy spojena zůstala. Někdejší zde dvůr, náležející klásteru Hradištskému a později Jindřichovi z Wartemberka, připsal prý císař Sigmund Hynkovi z Waldsteina. Půda písčitá rodí poněvíc žito a brambory. Východně ode vsi nachází se zde hájovna Kralohradecká.

Malšovice, Náhon a Zámostí činí společně jednu kat. a pol. obec Malšovice, kteráž $\frac{1}{2}$ hod. východně, Náhon $\frac{3}{4}$ hod. jihovýchodně a Zámostí $\frac{1}{4}$ hod. východně od Hradce Kr. leží.

Malšovice, ves s 36 d. a 315 obyv. katol., 20 evg. a 10 židy, v písčité méně úrodné planině na levém břehu Orlice, dosti úpravně vystavěná, tvoří ulici, která se od severu k jihu táhne. Malšovice náležely druhdy z větší části ku panství Přímskému, vyjímaje 10 čísel se 76 obyv., jenž ku městu Hradci Kr. náležela. Podíl ku Přímu slušící koupili Hradečtí Jesuité mezi r. 1641. a 1652. od rozličných majitelů. Zde jest na Orlici mlýn s pilou.

Náhon (také Hrázka), ves s trigonometrickým bodem 220-315 met. nad hladinou mořskou, jižně pod Malšovicemi na bývalém panství města Hradce Kr., s 31 d. č. a

240 obyv. katol. a 5 židy, táhne se směrem od západu k východu po potoku téhož jména, na němž mlýn a opodál obydli hajného (Hradeckého) stojí. Zde při polní cestě nachází se stará zvonárna.

Záměstí, veska téměř u samého mostu za Orlicí, čítá 6 d. č., 55 katolíků a 10 židů; druhdy náležela městu Hradci Kr.

Poněvadž všechny tyto osady v rozsáhlé rovině na lukách mezi Orlicí a Náhonem leží, bere obyvatelstvo hlavní svou výživu z chovu hovězího dobytka, prodejem mléka a omastku v městě.

Pouchov. (Osada školní, zaujímající Pouchov, Věkoše, Správcice, Rusek, Piletice a polovici Slezského Předměstí).

Severně $\frac{3}{4}$ hod. od Hradce Kr. na okr. silnici k Josefovu, po levém břehu Labe, leží v krásné vyvýšené písčité rovině na bezejmenném potůčku osada Pouchov, — starobylé předměstí města Hradce Kr., druhdy tak rozsáhlého. Tvoří samostatnou kat. a pol. obec, čítá 115 d. a 818 obyv. katol. a 23 evang., má farní kostel sv. Pavla, který r. 1778. při zakládání pevnostních hradeb v Hradci Kr. z Předměstí Slezského r. 1781. sem přenesen byl. S kostelem zároveň založen hřbitov městský a roku 1787. hřbitov vojenský na bývalém vršku „Rožberku“, odkudž r. 1810. přenesen ke kostelu Pouchovskému. Na hřbitově zdejší pochován r. 1852. český dramatický básník Angely a Virginie František Turinský.

Mimo farní dům jest zde dvoutřídní škola III. třídy, k níž 278 žáků náleží.

Piletice, patří ke kat. a pol. obci Pouchovu a čítá 29 d. s větším dvorem a 179 obyv. katol. a 34 evang. Ves tato, ležíc v jilovité nížině asi 1 hod. sev.-vých. od Hradce Kr., podléhá za mokrého počasí mnohým pohromám; v zimě pak bývají odtud cesty pro množství sněhu neschůdné. Nad Pileticemi je hájovna.

Rusck, také Rusko, $1\frac{1}{4}$ hod. sev. od Hradce Kr. na okresní silnici, kat. a pol. obec, náležela jako Piletice k panství Smiřicům a Hoříněvsi, s 55 d. a 362 obyv. katol., 22 evang. a 11 židy. Poloha krajiny jest poněkud vrchovitá a půda smíšená.

Správcice, veska s 12 d. č. a 71 obyv. kat. a 1 evang. v rovině, na západní straně k Labi naproti Rusku, patří kat. a pol. obci Věkošům, bývalého dom. Hradce Kr. Povstala emphyteutisováním dvou poplužních dvorů, nále-

ževších cis. generálu Grillovi. Občané této osady požívali stejných práv s měšťany Kralohradeckými. Zde nachází se při dvoře lihovar.

Věkoš, ves na levém úrodném břehu Labe, $\frac{1}{9}$ hod. sev. od Hradce Kr., kat. a pol. obec se 36 d. a 273 obyv., býv. dominium Hradec Kr. Přes Labe položen u Věkoš jeden dievený a níže pro trať železničný most. Věkoš a Správcice trpívají z husta rozvodněním Labe velikých škod. Následkem toho utvořilo se také na břehu více prohlubin a menších jezírek, která rozličná jména mají. Zahyb, jež Labe u Správcic činí, stromovím jest porostlý. V místech těch nacházejí se též dvě cihelny.

Slezské Předměstí leží porůznu podél okr. silnice od Hradce Kr. směrem sev.-vých. k Černilovu a jihových. při erární silnici k Trebechovicům vedoucí. Středem táhne se dráha sev. západní. Vzdáleno $\frac{3}{4}$ hod. od Hradce Kr., činí samostatnou kat. a pol. obec, čítá 88 d. s dvorcem a 579 katolíků, a 45 evangelíků. Rovina smíšené půdy při Orlici rodí pšenici, ječmen, žito i proso. Dle umístění rozeznávají se tu: „Markovice“ poblíže Pouchova, „na Drahach“ při silnici Černilovské, „Kocianovice“ v poli v levo a „u Vody“ v pravo. Na blízku nachází se na pravém břehu Orlice osamelý mlýn „Bouda.“ Pro vzdálenost od Pouchova jsou některá čísla do Slatiny přiškolená.

Slatina. (Školní osada, zaujímající Slatinu, Svinárky a část Slezského Předměstí).

Kat. a pol. obec Slatina, 1 hod. sev.-vých. od Hradce Kr., na býv. panství Novém Městě nad Metují, ves v bahnitě méně úrodné nížině s 88 d. a 730 katol., 3 evg. a 5 židy, rozkládá se téměř v trojúhelníku, dílem po okr. silnici k Novému Městu, dílem k Libranticům; měla druhdy jednotřídní, od r. 1873. má dvoutrídní školu IV. třídy s 196 žáky. Zde jest poplužní dvůr výše řečeného velkostatku s myslivnou. Severně při okresní silnici stojí o samotě hostinec, a jižně po různu domky Slezského Předměstí, odkudž z několika nejbližších čísel žáci školu Slatinskou navštěvují. V okolí jest několik rybníků.

Slatina bývala druhdy zvláštním statkem s tvrzí a náležela městu Hradci Kr., jemuž r. 1547. Ferdinandem I. pro zpouř odňata byla. R. 1559. sídlil zde Bohuš z Hrušova, a r. 1568. Mikuláš Bořek z Dohalic, po jehožto smrti jeho bratr Melchisedech, poručník nezletilých sirotek,

Mladotovi ze Solopisk ji prodal. Jak souditi se dá, byla Slatina již r. 1631. s panstvím Novoměstským spojena.

Svinárky (také Podhůří), jižně od předešlé, 1 hod. východně od Hradce Kr., ves po pravém břehu Orlice a na svahu méně úrodném, patří ke kat. a pol. obci Slatině, se 44 domy a 232 obyv. katol. a 45 evang.; bývalé panství Nové Město nad Metují. Leží na silnici od Hradce Kr. k Třebechovicům pod „Spáleným Kopcem“, kdež na jižní straně železniční trať protíná ono navrsí, od něhož bezpečně i osada jméno „Podhůří“ nese. Na Orlici zde stojí mlýn, „Pod hůrou“ zvaný. Svinárky náležely dříve městu Hradci Kr., byvše jemu r. 1547. Ferdinandem I. odnaty a Janu z Pernštejna prodány. V 17. století dostaly se, jak se zda, se Slatinou k panství Novoměstskému, zůstavše pak s ním navždy spojeny.

Co se týká oboru národohospodářského, třeba se vůbec zmíniti, že pozemky obce Pouchovské, ležící více na výšině, jsou písčité a méně plodné. U Piletic a Slezského Předněstí smíšená jest ornice s černým a rezatým pískem. Z rostlinstva dají se tu hlavně jen reť (zito) a brambory; — z obchodních rostlin něco lnu. Ovocného stromův občané jen málo si hledí. Luk jest po řídku, čímž i chov dobytka slabší; odchovává se zde jen brav a něco koní. Rusko a Správcice jsou v tomto oboru mnohem úrodnější. Půda zdejší hodí se též ku pěstování pšenice a řepy, jakož i bramborů, na něž ve Správcickém lihovaru dobrý odbyt jest. Tyto osady daleko převyšují již na zlatém prutu ležící Věkoše, kde mimo rostliny obilné všeho druhu, dají se zelenina, zvláště zeli a křen; proto i chov domácího dobytka jest mnohem značnější. Malšova Lhota, Malšovice a Svinary mají po obou březích Orlice dobrou luka a přihlížejí pilně k chovu dobytka, z něhož největší berou výživu; ostatně jest polní hospodářství zde s oným předešlých osad na rovní. Všecky tyto od Pouchova až sem jmenované vesnice náležejí k farnosti Pouchovské.

Čibuz. (Osada školní, zaujímajíc Čibuz, Skalici Velkou a Malou, Újezd, Bukovinu a Hubilesy).

V nejsevernější části okresu Kralohradeckého u samých téměř hranic okresu Jaroměřského, 2 hod. severně od Hradce Kr., $\frac{1}{2}$ hod. jihovýchod. od Smiric, na úpravné cestě, která východně prede vsí z okresní silnice Smiricko-Hradecké vybočuje a dale k Újezdu a k Černilovu se táhne, leží Čibuz ve vlnitém údolí. Čítá 27 d. a 181 obyv.

katol. a 2 evang., patří ke kat. a pol. obci Velké Skalici. V Čibuzi nachází se farní chrám sv. Václava, který již r. 1601. byl kostelem farním. Byl po třicetileté válce co filiální k děkanství Holohlavskému přidělen, stal se opět r. 1785. chrámem farním, k němuž náleží 2580 osadníků z Čibuzi, Velké a Malé Skalice, Újezda, Hubiles, Smržova a Vlkova, posledních tři z okresu Jaroměřského. Škola třítrídni se služným III. třídy bývala dvoutrídni. Teprv r. 1873. zřízena zde byla třída třetí. Téhož roku rozšířena jest příspěvkem okr. školní pokladny v částce 2000 zl. budova školní, a r. 1875. povoleno vyučování ručním ženským pracím.

Skalice Velká, $\frac{1}{4}$ hod. od Čibuze jihoz. a $\frac{7}{4}$ hod. sev. od Hradce Kr. podél okr. silnice Josefovské, kat. a pol. obec ve vlnité rovině na struze, má 53 d., 523 katol., 54 evang. a 5 židů. Sem náleží jihozáp. směrem $\frac{1}{4}$ hod. vzdalena:

Skalice Malá (Skalička), ves po struze v rovině mírně pahorkovitě, s 26 d., 260 obyv. katol. a 4 evg. Zde má Smiřický pán bar. Liebig poplužní dvůr. — Půda těchto 3 vesnic jest dosti úrodná, a plodí pšenici, Malá Skalice žito; vůbec pěstuje se cukrovka.

Újezd, ves mezi Čibuzí a Cernilovem s 52 d. a 348 obyv. katol. a 52 evang., $\frac{1}{4}$ hod. severně od Hradce Kr., bývalé panství Smřice. Újezd býval někdy zvláštním statkem s tvrzí, po níž posud v zádušním lese, nyní v polnost zmeněném, na přivrší asi $\frac{1}{4}$ hod. ode vsi nepatrné známky pozorovati lze. R. 1546. měl statek ten v držení Václav Otmar a r. 1589. Prokop Otmar z Holohlav. Po bitvě Bělohorské r. 1636. s panstvím Smiřickým spojen byv, náležel generálu Matyášovi hraběti z Gallasů, po jehož smrti r. 1661. jeho synové František Ferdinand a Antonín Pankrác Rudolf o statky Smřice a Hoříněves se rozdělili, tak že Antonínu Pankr. Rudolfovi připadly Smřice a vesnice Holohlavy, Vlkov, Libřice, Rozběrice, Časlavky, Cernožice, Černilov, Libňovice, Librantice, Divec, Bukovina, Lejšovka, Smržov, Hubilesy, Mezleč, Skalice Velká a Malá, Rusek, Piletice, Svinary, Prorub, Maršov a Újezd. — Avšak r. 1685. prodal Ant. Pankrác Rudolf hrabě z Gallasů panství Smřice Isabele Magdaléně ovdovělé manželce ze Šternberka, od jejíhožto nástupce r. 1696. na Jana Josefa hrab. ze Šternberka přešlo. Mezi tím časem byl Újezd od Smřic opět odprodán, poněvadž jej později a sice před r. 1717. od Antonína Josefa

Malovce, rytíře z Malovic, hrabě Jan Václav, později kníže Paar opět ukoupil a s panstvím Smiřickým spojil. Bývalý zde starý zámček nalézá se nyní v rukou soukromníků.

Bukovina. Jižně pod Újezdem $\frac{1}{4}$ hod. vzdáli rozkládá se od severu k jihu podél polní cesty k Hradci Kr. kat. a pol. obec Bukovina, ves s 48 d., 250 obyv. katol. a 180 evang. Děti evang. augsb. vyzn. navštěvují obecnou školu v Čibuzi, kdežto občané evang. helv. vyznání svou vlastní jednotřídní školu v Černilově si vydržíjí. — Bukovina, vzdálená $1\frac{1}{3}$ hod. severně od Hradce Kr., na bývalém panství Smiřickém, leží na přivrší, více méně obklopena lesem. Má s ostatními výše uvedenými osadami tytéž dějiny. Z Bukoviny vybíhají dvě ramena úpravné cesty, jedno východně k Rusku, druhé jižně k Slatině.

Hubělesy v okrese Jaroměřském, kat. a pol. obec Smržov, čítá 34 d. a 380 obyvatelů.

V oboru národohospodářském může se nazvat celé okolí Čibuzské farnosti úrodným. Půdy, táhnoucí se podél Labe od Čibuze ke Skalici, Skalicce a dále k Správcicům, mají hlubokou červenou ornici, v níž mimo všechn druh obilí, daří se i zelenina, zvláště zelí a cukrovka. Část severovýchodní jest již méně úrodná a útvar půdy rovná se téměř útvaru půdy Černilovské.

Černilov. (Osada školní, zaujímajíc spolu Černilov Dolní).

Ves v severní části okr. Kralohradeckého, na býv. panství Smiřickém a Hoříněveském, blíže hranic hejtmanství Kralodvorského, $1\frac{3}{4}$ hod. sev. vých. od Hradce Kr., kat. a pol. obec, čítá ve 234 d. 1400 katol., 500 evang. a 8 židů. Největší tato ves v celém hejtmanství táhne se v polokruhu od západu k východu, ve východní části poněkud vyvýšená a mírně pahorkovitá. Nacházejíc se v malé kotlině, z jihovýchodní strany pod pahorkem „Vyhorelec“ (obyčejně „Vydrholec“), od jižní, pod vrchem „Ouliště“, kde je též myslivna, nedá se tak snadno při své rozsáhlosti přehlednouti. Podnebí má mírné a zdravé, ačkoli vykácením lesů za poslední doby severní větry a sucho zde velmi nepříznivě účinkují. Z obce vybíhají dvě okr. silnice: k jihu směrem k Hradci Kr. a sev. vých. k Opocnu a k Dobrušce.

Kdy a jak obec tato povstala, a odkud její jméno, nelze s jistotou udati. Pravdě podobno jest, že krajina

tato, za starodávna černými lesy porostlá u prostřed mnoha rybníků, chovala dosti černé zvěře, na niž často lov držán býval, a odtud snad dostala jméno „Černý lov,“ od čehož později „Černilov“ odvozeno. Z dějin jest známo, že okolo r. 1298. král Václav II. ves „Černilov“ (kterouž Němci po svém způsobu nazvali Schlakendorf a Hengsberg) a Jasenou bratřím Hynkovi a Čoňkovi z Lipy za 90 kop hriven stříbra prodal. Léta P. 1311. přišla táž ves povolením krále Václava III. prodejně do moci Raymundovi z Lichtenburku, později pak Hynkovi z Náchoda (dříve z Dubé), který hrad Pardubice za zboží Wiesenburgské s Arnoštem z Hostinného změnil, Černilov a Jasenou markrabimu Karlovi, pro manceonáře Pražské*) postoupil, jimž r. 1353. Karel IV., tehdaž již král Český a císař Německý, místo Černilova jiné vesnice blíže Prahy, totiž: Bratronice, Zlinu, Krupu a Olešnu daroval. R. 1449. položili se zde válečně Jiří Pardus z Horké a Bohunko (Bohuš), Kostkův syn, proti Koldovi z Náchoda; nedočkavše nepřítelů, odtáhli ku Kolínu zpět. Léta 1778. dne 23. července, Prusové u Černilova se rozložili a od císařského vojska zahnaní byli.

Černilov má katolický farní chrám sv. Štěpána z r. 1752., vystavěný nákladem tehdejší majitelkyně Marie Terezie hraběnky z Gastheimu, rozené hraběnky ze Šternberků, a 2 chrámy evangelické pro augsb. a helv. vyznání. Počet koláturníků zdejší farní katolické osady, k níž obce: Černilov Horní a Dolní, Borovice, Librantice, Dívce, Libřice, Lejskovka, Výrava a Bukovina, pak myslivny v Oulisti a v Kalthause náležejí, páchí se přes 4200 duší katol. V týchž dědinách čítá se 1000 evangeliků obojího vyznání.

Obecná škola se služným III. třídy jest zde od roku 1875. třítrídni a čítá 232, — veřejná škola helvetská jednotřídní 96 žáků. V obecné škole povoleno roku 1873. vyučování ženským ručním pracím.

Výživa občanů záleží v polním hospodářství; neníť půda vsude stejná, vůbec jílovitá, v celku prostředně výdatná, někde i bahnitá a skoro neúrodná. Příčinou toho jest jílovitý spodek a na mnohých místech i opuka ve svrchní hlinité prsti. Dají se tu pšenice, ječmen, řepa, brambory, méně žito; z luštěnin pak hrách, čočka a víkev. Za posledních roku našlo setí jarní pšenice, (vousky) obli-

*) Viz Schallerovu topografii 15. díl, str. 249.

bu; ve vápenitých půdách jetel (červený) ke krmení, a švédský (trifolium hybridum) na semeno. Z rostlin obchodních pěstuje se cukrovka, lnu méně. Velká síť stromoradií, obzvláště peckovitého, dodává krásy celému okolí. I náves posázena jest stromy dílem ovocnými, dílem topoly, lipami a vrbami. Na severní a jižní straně táhnou se lesy velko-
statku Smírického, přináležející druhdy koruně České, nyní dědicům bar. Liebiga, za něhož velká část lesů byla vykácena, odkudž veliký nedostatek paliva povstal. V blízkém lesíku „Kalthaus“ jsou rozkosné procházky a myslivna. Chov dobytka, vyjímaje kozy a ovce, jest dosti značný, ačkoli ne tak vyvinutý, jako horský; rovněž i dobytka veprového a drůbeže jest hojně. I včelarství jest zde oblíbeno.

Konečně budiž podotknuto, že si již r. 1865. zdejší obyvatelstvo založilo kapitálem 12.000 zl. pojišťovnu proti ohni, a obchodní spolek „Blahobyť.“

Černilov Dolní, vesnička v planině vých. od Černilova $\frac{1}{2}$ hod. vzdálená, ke kat. obci Vyřavě patřící, čítá 12 d., 90 katol. a 25 evg. Živí se orbou.

Librantice. (Osada školní, zaujímající Librantice, Divec a Borovici).

Severně od Třebechovic, asi $1\frac{3}{4}$ hod. sev. vých. od Hradce Král., rozkládá se na okresní silnici ve skrovném údolí, skoro do polokruhu se táhnoucím, směrem od východu k západu $\frac{1}{4}$ hod. zdělí kat. a pol. obec Librantice se 92 d., 550 obyv. katol. a 65 evang. Severně táhne se malé návrší „Tannaborek“ s povětrným mlýnem. Celou osadou protéká nepatrná strouha, kteráž, nemajíc pramene živé vody, v létě obyčejně vysychá. Dle domněni povstala tato osada v době, kdy mýtní lesů v Čechách za dob slavné paměti Karla IV. rozšířeno bylo.

Má od r. 1804. jednotřídní školu nyní se služným IV. třídy, prvopočátečně v domku obecním. Založení zvláštní školní budovy datuje se teprv od r. 1817. Počet žáků z Librantic a přiskolených obcí Borovice a Divec páčí se na 130.

Borovice, veska na polní cestě východně od Librantic a $2\frac{1}{2}$ h. sev. vých. od Hradce Kr. na výšině s 9 d. a 80 obyv. katol. a 10 evang., patří ke kat. a pol. obci Libníkovické.

Divec, (Divec neb Zdivce), kat. i pol. obec, $1\frac{1}{2}$ hod. sev. vých. od Hradce Králové, se 39 d., 156 katol. a 130

evang., v úhlu okresní silnice do Librantic, táhne se směrem od severu k jihu po návrší.

Všecky tři osady, náležely druhdy k panství Smiřickému a Hoříněveskému. Co praveno o vlastnosti půdy a plodnosti při Černilově, lze i zde připomenouti.

Libnikovice, přiskolené a přifařené k Vysokému Ujezdu, východně od Librantic podél hranic okr. hejtmanství Novoměstského, táhnou se směrem od severu k jihu po úpravě silnici. Kat. a pol. obec tato patřila druhdy k panství Smiřicko-Hoříněveskému, s ostatními obcemi tytéž dějiny majíc. Vzdálená $2\frac{3}{4}$ hod. sev. vých. od Hradce Kr., čítá v 40 domech 230 obyv. katol. a 15 evang.

Utvár půdy v okolí těchto osad lze rozdělit na tři třídy: v údolí jest půda hlinitá, po návrších jílovitá a v nížině písčitá. Výtěžek polního hospodářství bývá prostřední, poněvadž vrstva pod ornici, mastný žlutý jíl, vody nepřijímá, a tudíž příliš mokré a příliš suché počasí rostlinám škodí. Přes to vše jest polní hospodářství dosti pokročilé. Daří se tu nejlépe pšenice a oves, méně žito, ječmen, brambory, proso a luskiny; z obchodních rostlin, řepa, len a jetel na semeno. V témž okolí bývalo před časy více rybníků, jako: Kabraham u Jenikovic, Ducháč a Třesle u Borovice, Cejčánek jižně pod Tannaborkem, které nyní proměněny jsou v pole a luka, na nichž obyčejné pícní trávy, léčivé a užitečné byliny se daří. Hlavní péce věnuje se sadařství. Značný jest tu chov hovězího a veprového dobytka, bravu a drůbeže. Polní zvíře jest jen poridku, jelikož zdejší lesy nepatrný jsou.

Výrava. (Školní osada, zaujímajíc Výravu a Černilov Horní).

Severně od Librantic, $2\frac{3}{4}$ hod. sev. vých. od Hradce Kr., táhne se blíž okresní silnice v rovině pod vrchem na bývalém panství Smiřicko-Hoříněveském školní osada Výrava, kteráž s Černilovem Dolním kat. a pol. obec tvoří. Čítá o sobě 104 d., 800 obyv. katol. a 68 evang.

Ve Výravě nachází se jednotřídní škola IV. třídy, která s přiskolenou obcí „Černilovem Horním“ 131 žáků čítá. Vyučováním školní mládeže učiněn již r. 1761. počátek; avšak o školní budovu postaráno teprv r. 1830. Mimo školu nacházejí se zde dvě kaple, totiž: sv. Jana Křtitele podle silnice od Josefova k Třebechovicům, na ní vížka se zvonečkem, a kaple Panny Marie v hořejší

části osady, podle ob. silnice k Opočnu. U poslední jest zřídlo zdravé a čisté vody. Na kopci „Křiv“ stojí dva povětrné mlýny. Po vsi teče nepatrná struha s dešťovou vodou.

Cernilov Horní, jižně asi $\frac{1}{4}$ hod. od Výravy a 2 hod. sev. vých. od Hradce Kr. na býv. panství Směřicko-Hoříněveském, leží na polní cestě z Výravy k Jilovicům, a patří ke kat. a pol. obci Libnikovické. Cernilov Horní čítá v 12 d. 92 obyv. katol. a 20 evang. a patří farou do Černilova. — Útvar půdy těchto osad rovná se okolí Librantickému, toliko s tím rozdílem, že se u Výravy na vrchu „Křiv“ stavební kámen (opuka) láme, za nějž ročně značná část peněz se trží. Rybníky Pustinský a Lomkovský, pak Výravský a Cernilovský, jsou v pole a luka obráceny. Sadařství a chov dobytka je poměrně stejný s předeslými.

Třebechovice. (Osada školní, zaujímajíc Třebechovice, Steňkov, Krňovice, Polánky Dolní, Mitrov a Bědovice).

Třebechovice, starobylé město v nížině, severozápadně pod horou „Oreb,“ *) na východ pod vrchem „Bědovickým,“ rozkládá se v písčité, méně úrodné planině po obou březích potoka Dědiny, jenž je ve dvě části, Staré a Nové Město, dělí. **) Jsouc od Hradce Kr. $2\frac{1}{2}$ hod. k východu vzdáleno, na býv. panství Opočenském, čítá 428 domů, 3240 obyv. katol., 203 evang. a 50 židů.

Jméno *Třebechovice* odvozuje se od Třebocha, jehož potomci sluli Třebechoviči, od nichž osada „Třebechovičů“ neb „Třebechovice“ nazvána jest. Nejstarší držitel připomíná se Hynek Hlaváč z Dubé, jehož potomci až do vypuknutí válek husitských zde vládli. V bouřích těch shíral r. 1420. kněz Ambrož, bývalý farář z Hradce Král., jež po Václavu IV. ovdovělá královna Žofie z města vypudila, davy lidu (Husitů) v Hradecku kolem sebe v sev. záp. části u města Třebechovic na přivrší „Hůrce,“ již od sekty „Orebité“ dáno jméno „Hora Oreb,“ od kteréžto doby někteří pišou: „Třebechovice hora Oreb nad Dědinou“ a jiní „Třebechovice pod Orebem.“ V čelo ozbrojenců „Orebitů“ postavil se Hynek Krušina z Lichnice (Lichtenburg), tak jako Žižka v čelo Táboritů. Hradečtí Husité

*) Hůrka „Oreb“ jest dle Plánky pod jmenem „Vínice“ známa.

**) Kdy Třebechovice v město proměněny byly, nelze udati. Pojmenování „Staré a Nové Město“ poukazuje již na dobu pozdější.

a Třebechovičtí Orebité, jichž hejtmany Aleš Vřešťovský a Jiří z Chvalkovic se stali, jali se hned bořití okolní kláštery. Avšak Orebité brzy učinili rozkol mezi sebou a po příkladu pána své osady přestoupili k mírným kalíšníkům, a na farnost Třebechovickou dosazen byl kněz pod obojí. Od r. 1451. sídlili na zdejší tvrzi páni z Březovic. Mezi tím časem přešla tvrz Třebechovice v drželnost Mikuláše Trčky z Lipy a na Vlasimi, po němž vdova, rozená Johanna z Březovic, právo své k tvrzi Třebechovické a k jiným ještě statkům, jako k hradu Opočenskému, Smířickému, Kněžickému a k městu Chotěboři, — bratřím Trčkům z Lipy a na Vlasimi v dluhu 1000 kop českých grošů Zdenkovi, Janovi, Jindřichovi a Mikuláši postoupila. Od té doby zůstalo město Třebechovice s Opočnem spojeno, byvsi po zavraždění Waldsteina a zetě jeho Trčky, jako všecky jeho ostatní statky, skonfiskováno a r. 1636. Rudolfu hraběti Kollaredovi a bratru jeho Jeronymovi postoupeno. Že město v třicetileté válce mnoho utrpělo, dá se snadno mysliti; rovněž ani ve válce s Pruskem r. 1866. ušetřeno nebylo.

Z památných budov zde vyniká: farní kostel sv. Ondřeje v nynější podobě z r. 1740. do 1767., *) byv již roku 1384. kostelem farním; pak pohřební chrám Páně „Božího Těla“ na Orebě, **) r. 1835. velmi ozdobně postaven na místě, kde druhdy stával kostelíček, velice již sešlý. Vedle katolického hřbitova jest tu též hřbitov a kostel evangelický vyznání helvetského.

V městě je dům farní, radnice, nemocnice a od roku 1873. pětiletá obecná škola II. třídy, která, druhdy tříletá, r. 1872. čtyřletá a r. 1873. pětiletá se stala. R. 1875. povolila zde c. k. okr. školní rada pokračovací školu ku kreslení a modelování pro zámečníky a hrdciře. Loňského roku počala stavěti školní obec novou školní budovu, na kteroužto stavbu poskytnuto jí podpory 2000 zl. z fondu zemského. Mimo některé školní nadace založen zde místní školní fond v částce 644 zl. 80 kr. Z ostatních veřejných úřadů je zde c. k. pošta, c. k. četnictvo, telegrafní stanice a nádraží sev. záp. dráhy. Ze spolků zábavných a průmyslových sluší jmenovati: zpěvácký „Oreb,“

*) Stavbu kostela provedl staviteleký mistr J. Kerner z Hradce Králové, malba na obmítce Josef Kramolín r. 1780.

**) Kostelíček na Vinici, nyní Orebě, původně prý Orebité založili.

jednotu „Sokol,“ spolek vysloužilců a jednotu řeznickou, krupařskou a zámečnickou.

O pokročilosti průmyslu svědčí společenský pivovar a dosti rozsáhlé dílny zámečnické, koželužské, hrnčářské a mydlářské, jakož i tři mlýny: „Hořejší, Panský a Dolejší.“

Obchodu napomahají: a.) týdenní trhy každý čtvrtek a čtyři výroční trhy na zboží; b.) c. k. silnice k Hradci Kr., k Týništi a Opočnu, pak okresní silnice; c.) železniční trať k Hradci Kr. a k Týništi se stanicí v místě; d.) plavba po Orlici hlavně s dřívím.

Farnost Třebechovická, druhdy velmi rozsáhlá, obmezena jest nyní na osady: Třebechovice, Bělč, Blešno, Nepasice, Jenikovice, Ledce a Stránu, Oujezdec, Polánky Dolní a Horní, Mitrov, Stěnkov a Krňovice. Správu duchovní vykonává farář se dvěma kaplany. Mimo to zřízena zde v posledním čase též fara evangelická vyznání helvetského.

Z učenců se zde narodili: *Bonaventura Petr* (Pitter), historik a opat benediktinského kláštera v Rajhradě, nar. 5. listop. 1708. † 15. máje 1764; *Hynek Held*, hudební skladatel, nar. 1766. † 1816. a jeho bratr *Jan Depold Held*, doktor lékařství a rektor vys. škol, spisovatel a skladatel oblíbených českých písní, nar. r. 1770. † r. 1851., a jiných více, kteří sšedše se dne 16., 17. a 18. července 1816. ve svém rodišti, založili při svém rozchodu nadaci pro chudého studujícího v částce 1000 zl. v. č. (420 zl. r. č.), kteroužto část dvorní kaplan Držmýšek o 100 zl. v. č. (42 zl. r. č.) zvětšil. Mimo tuto nadaci jest zde též nadace pro reditele kurn. — Z učitelů, jenž zde největší vážnosti požívali, uvádí se *Václav Čížek*, který pro své zásluhy o školství od Jeho A. Veličenstva r. 1819. malou zlatou medailí vyznamenán byl.

K pětileté škole zdejší, kterouž 530 žáků navštěvuje, přískoleny jsou obce:

Krňovice (Krňejovice), ves v písčité planině na levém břehu Orlice, jižně od Třebechovic na okr. silnici, 2 $\frac{1}{2}$ hod. jihových. od Hradce Králové, má 25 d. se 139 obyv. katol. a 21 evang., činí sama o sobě samostatnou kat. a pol. obec, býv. dom. Opočno. Má filiální chrám „Nanebevzeti Panny Marie,“ který prý již r. 1393. založen byl. Krajina tato trpí často povodní.

Stěnkov, ves na pravém břehu Orlice, kat. a pol. obec 2 $\frac{1}{2}$ hod. skoro jihových. od Hradce Kr., býv. dom.

Opočno, čítá 31 d. se 215 obyv. katol. a 10 evg. Zdejší písčité planina jest úrodnější.

Mitrov a Polánky Dolní, činí společně jednu kat. a pol. obec, z nichž první 6 a druhá 38 d. čítá. Mitrov má 27 katolíků a 34 evg., Polánky Dolní pak 87 katol. a 123 evg. Obě leží východně od Třeběchovic po obou stranách Dědiny, $2\frac{1}{2}$ hod. od Hradce Kr. na bývalém panství Opočenském. V Mitrově stojí na Dědině mlýn.

Polánky Horní v údolíčku na Dědině, s 22 d. a 59 katol. a 89 evg. obyv., kteří přískoleni jsou do Újezda Vysokého.

Bědovice, ves v lesnaté planině s 18 d., 185 katol. a 4 evg. obyv., leží východně od Třeběchovic a $2\frac{1}{2}$ hod. rovněž v témž směru od Hradce Kr., kat. a pol. obec Petrovice (okres Kostelec nad Orlicí), býv. domin. Častolovice. Jest zde dvůr a myslivna o samotě. Dáří se poněmžito žito a brambory.

Jenikovice. (Osada školní, zaujímajíc toliko Jenikovice.

Školní osada a ves Jenikovice leží v kopcovité kotlině severně $\frac{3}{4}$ hod. nad Třeběchovicemi a $2\frac{1}{2}$ hod. sev. vých. od Hradce Kr. Tvoříc kat. a pol. obec se 102 d. a 640 obyv. katol. a 125 evang. prostírá se podle úpravné obecní cesty od severu k jihu. Za bývalých patrimoniálních úřadů náleželo 10 cisel obce Jenikovické, mezi nimi od r. 1562. poplužní dvůr, městu Třeběchovicům, ostatní k panství „Opočenskému.“ V letech 1517. byli pány v Ledcích a Jenikovicích Šárovcí ze Šárova, jak o tom pomníky v Ledcích, kam se pochovávali, a rozvaliny při nynější myslivně svědčí.

Zdejší k Třeběchovicům přifařený chrám sv. Petra a Pavla připomíná se již r. 1385. co filiální; v nynější podobě založen byl r. 1741. — Jednotřídní škola, k níž 112 žáků patří, se služným IV. třídy, založena a vystavěna byla r. 1870. nákladem občanů Jenikovických, kteří před tím k Vysokému Újezdu přískoleni byli. Knihovna školní čítá nyní již 360 svazků. Pak je zde též myslivna. Výška zdejší krajiny jest dle trigonometrického bodu 294.4 metrů nad hladinou mořskou.

Na zdejší půdě dáří se veškeré plodiny v sev. vých. Čechách pěstované. Shotovování a pálení cihel a tašek v 16 cihelnách, jakož i pěstování včel po novém způsobu dzierzonském jest zde značné.

Nepasice. (Školní osada, zaujímajíc Nepasice a Blešno).

Jméno této osady odvozuje zdejší lid od „nepasení“ na lukách, jež náležely i s místem nynější obce pánům Třebechovickým, kteří si na místě, kde nyní č. 17., 18. a 19. stojí, dvůr vystavěli a takto netušeně základ ku zdejší osadě položili. Lid později zde osedlý byl povinen, vykonávati jisté práce fary Třebechovické. Držitel dvoru Hynek Hlaváč z Dubé uzavřel na počátku XV. století úmluvu s tehdejším farářem Řehořem,*) aby lid z Nepasic pracoval při dvoře Nepasickém, z Třebechovic pak při farnosti Třebechovické. Když pak později dvůr ten vyhořel, povstala na témž místě znenáhla nynější ves, která tuto dobu tvoříc samostatnou kat. a pol. obec, čítá v 63 d. 315 obyv., katol. a 110 evang. Má jednotřídní školu IV. třídy se 120 žáky. Teprv r. 1877. povolena jest zde třída druhá.

Blešno, kat. a pol. obec se 66 d. a 332 obyv. katol. a 105 evg. — Obě tyto osady leží na erární silnici od Hradce Kr. k Třebechovicům vedoucí, po pravém břehu řeky Orlice, v krásné rovině ve vzdálenosti 10 minut jedna od druhé, $\frac{7}{8}$ hod. východně od Hradce Kr., na bývalém panství Opočenském. Přes Orlici vede v Nepasicích most, kdež, jak se praví, stával druhdy mlýn, který v 30-leté válce zkázu vzal. Kdykoli Orlice se rozvodní, a to bývá více méně ročně, hrozí Nepasicům veliké nebezpečí, jak se již častěji, jmenovitě roku 1846. stalo. Severně od obou těchto vesnic táhne se nízké přívrší, tvoříc pahorky „Chrasť a Habřinu,“ kudy vedena jest po nejúrodnějších rolích železniční trať k Hradci Kr. (r. 1873. vystavěná.)

Tvar půdy jest zde více méně týž jako u Třebechovic a sklizeň táž. Výborná luka, jichž zde více jest než u Třebechovic, umožňují výdatnější chov dobytka.

Bělč. (Osada školní.)

Bělč Velká (též Běleč neb Bělče) ves v lesnaté platině $1\frac{1}{2}$ hod. východně od Hradce Kr., kat. a pol. obec s 44 domy a 260 obyv. katol. a 120 evang. na bývalém panství Pardubickém, nalezela až do 1. července 1875. ke školnímu okresu Pardubickému, soudnímu a bernímu okresu Holickému. Ku vzdělání mládeže jest v Bělči obecná jednotřídní škola IV. třídy, již 42 žáků navštěvuje. Mimo tuto nachází se zde též veřejná jednotřídní škola

*) Výňatek z památní knihy fary Třebechovické.

pro mládež vyznání evang. se 30 žáky. V budově školy evang. mají evangelíci modlitebnu a východně ode vsi svůj vlastní hřbitov. Katolíci náležejí kolaturou do Třebechovic, pochovávají se však na hřbitov v Krňovicích.

Běle leží v písčité méně úrodné rovině nedaleko levého břehu řeky Orlice, která jarním záplavem zdejší luka zúrodnuje. Jižně pode vsí prostírá se rozsáhlé hájemství „Belčské,“ náleževši dříve baronu Liebigovi, nyní ústavu lesníkův ve Vidni. Dozor k lesům vede lesní v Belči. Skoro u prostřed téhož hájemství stojí mlýn na rybníku, z něhož potok „Náhon“ severozápadně ku Hradci Králové se vine.

K závěrce sluší podotknouti že obecní jmění v státních úpisech 1800 zl. straně katolické a 2500 zl. straně evangelické náležející, určeno jest co fond výhradně k dobru školy.

Ke školám mimoookresním náležejí místa do Třebechovic přiřazená tato:

Újezdec, ves sev. vých. od Třebechovic na polní cestě v planině se svahek východním méně úrodné, čítajíc 13 d. a 26 katol. a 71 evang. obyv. a patří ke kat. a pol. obci Ledecské. Vzdálen 3 hod. vých. od Hradce Kr., býval Újezdec druhdy zvláštní statek, jenž mezi rokem 1512.—1515. Tristanovi z Barchova našel, od dedičů pak prodán Trčkům z Lipy, kteří Újezdec a Bolehošť k panství Opocenskému připojili. Dítky přískoleny jsou k Bolehosti, okr. hejtmanství Novoměstského.

Ledce (vůbec Ledec), ves v planině se západním svahek na levém břehu Dědiny, 3 $\frac{1}{2}$ hod. vých. od Hradce Kr., kat. a pol. obec, čítá 36 d. s poplužním dvorem a cukrovarem. Zde jest fil. chrám sv. Mari Magdaleny. Tvrz „Srub,“ která tu nade vsí stávala, brzo zaslá. Okolo roku 1482. uvádí se zde Daniel z Šárova a v Ledcích.

Stránka, vesnička na pravém břehu Dědiny, 3 $\frac{1}{2}$ hod. vých. od Hradce Kr., čítá 12 d., patří ke kat. a pol. obci Ledecské, a má společně s ní 200 kat., 152 evg. a 10 židů.

Ledce i Stránka přískoleny jsou do Vysokého Újezda v pol. okresu Novoměstském. Půda zde jest smíšená a úrodnější; ponejvíce dají se žito, ječmen a řepa. Překážka komunikační nastává při rozliti se Orlice.

Soudní a berní okres Hořický.

Soudní a berní okres Hořický tvoří severozápadní část hejtmanství Kralohradeckého a hraničí na severu s okresem Vrchlabským, severovýchodně s Kralodvorským a jihovýchodně s Jaroměřským; — na jihu s Nechanickým a jihozápadně s Novobydžovským; na západu s Jičinským a severozápadně s Novopackým. Celý jeho povrch zaujímá (4·08 míle) 2·34804 □ miriametrů s 29.144 obyvateli v 43 katastrálních a spolu politických obcích se 4090 domy (příbytky).

Poloha okresu dá se rozdělití ve dvě části: severní a jižní. První prostupuje na severní straně předhoří Krkonoské, táhnoucí se podél pravého břehu Labe od Jaroměře až k Hostinnému, kde se s Krkonosemi spojuje. Útvar jeho jest dílem kvádrový, dílem žlutý pískovec, který se dobře hodí ku stavbám a kamenům mlýnským. Jižněji mezi Miletínem a Horicemi táhne se po celé čáře od Vřeštova směrem západním ke Konecchlumi podhoří Chlumské, jehož útvar jest a.) stupeň perucký, a obsahuje: jílovitě lupky s uhelnými mouro, nebo slabé flíčky uhlí a kvádrového pískovce s otisky bylin. V Obci Doubravě u Horic se z něho též brouskový a sochařský kamen láme; pak b.) karycanský, obsahující kvadrový pískovec s otisky mořských mušlí, jenž se objevuje v slabších deskovitých kusech, a zde jen za obyčejné stavivo se potřebuje.

Jižní část téhož okresu jest pahorkovitá rovina, jejíž ornice dosti úrodná jest, ačkoli se oné zlatého prutu v Hradecku co do úrodnosti i hloubky nevyrovná. Zde převládá již více půda jílovitá, obsahující méně pisku, čímž vzdělávání její mnohem jest obtížnější, a i byliny rády podsýchají. Mimo to vyšší poloha půdy působí, že pole chladne. Časté jarní mrazy překážejí nezřídka vzrůstu bylin, čímž se zně opožďují, a tudy i výtěžek rostlinstva bývá mnohem chudší a skrovnější. —

Hlubokou ornici, jež dobře slouží ku pěstování pšenice, ječmene a řepy (buráku), mají jižní půdy Hořické, Holovouské, částečně i Ostroměřské a Sobčické, jakož i u Dobrych Vod, Bašnic, Milovic, a Psánek, zvláště pak kolem Třemnouševsi, Rasina a Jeric; pak půdy na Cerekvicku, dílem s nazloutlou, dílem s načervenalou hlinou, rovněž i údolí Vřeštovské a Políčanské a konečně jižní okolí Miletinské, které již ve spodní vrstvě slínovinu má.

Dobré žitné půdy a částečně i pšeničné nacházejí se na polední straně úbočí Chlumu od Vojic k Chodovicům, k Bohance a jdou až k Želkovicům. Lehčí půdy nalézáme v nejsevernější části okresu kolem Miletina, Vresniku, Želejova, Dehtova atd. Spodek půdy té jest dílem načervenalá hlina, dílem písek, a rodi se zde nejvíce jen žito, oves a brambory, z obchodních rostlin len.

Po celém okresu přihlíží se pilně ku pěstování stromů ovocných, jak v zahradách, tak na polích. Okolí Hořické vyznamenává se zvláště výbornými třeshněmi; velkostatky Cerekvice, Jeřice a Holovousy zvláštními druhy jablek; vesnička Libín a jižní straně od Javorky k Vojicům výtečnými švestkami, a Trotina s okolím na Poličansku nejchutnějšími hruškami. Chmel pěstuje se jen na velkostatku Holovouském, a i tu v míře malé; víno pak ale též po skrovnu na vinici v Poličanech.

Zvláště úrodné jest zdejší podhůří léčivými bylinami. Roste a dárí se tu: heřmánek, pukavec neb vlčí mák, červená bukvice, škabias (na lukách a v lesích), arnika montana (na Poličansku a u Dehtova), polní arnika (u Vřeštova pod Čenickým dvorem), sliz, brutnák, dobrá mysl (u Ostroměře), divizna (u Cerekvice a Mezihorí), persan, melissa, máta a jiné. Z jedovatých bylin naskytají se skoro všude rulík, vranovec, náprstník, lýkovec, blín, ocún a jiných více.

Celou krajinu zdobí dosud dosti bohaté, namnoze jehlíčnaté lesy, přináležející velkostatkům: Hořickému, Miletinskému, Poličanskému a Smiřickému, též jednotlivým obcím i soukromníkům. Poněvadž ale roční potřeba dříví jest velika, nahraňuje se kamenným uhlím potřebné palivo.

Reky a potoky zdejšího okresu vznikají skoro všechny na domácí půdě: a.) *Bystřice*, jenž pod Dolením Dehtovem na louce „Bariharce“ zvané, z několika pramenů počátek svůj bere, poji se pod Úhlejevem s potokem Horno- a Dolnoúhlejevským, jež oba pod Zvičinou zřídlo své mají. Odtud spěje po úrodných lučinách k Miletinu, kde přijímá Bystřecký potok od Vidonic a od Kalu, ubírá se volným tokem ke Kačerovu mlýnu a dále krásným úžlabím ku mlýnům Horickým. Proteksi pak půdy velkostatku Jirického a Cerekvického, přechází pod Hněvčevsi do okresu Nechanického. — b.) *Trotinka*, potok, vzniká v obci Trotině, má hned od zřídla velmi rychlý tok, tak že již pode vsi mlýny žene. Spojivši se pod Červeným dvorem u Lanžova s výdatným potokem Zátluckým, ubírá se ke Vře-

šřovu, odtud spěje po okresu Jaroměřském k Labi, do něhož pod Trotinou u Lochenic ústí. — c.) *Javorka*, čili Zlatnice, potok, má své zřídlo severozápadně od Pecky u obce Javori, teče směrem jižním k Bělé, kde Zlatnici pojímá, a protéká v okresu Novopackém luhy Bělohradské, pohlcuje u Lhoty Šárovcovy potok Chotečský, vine se romantickým úžlabím Mezihořským a rybníkem Podhrázským k Sobčicům a dále k Smidartům, kde se s Cidlinou spojuje.

Před léty mimo tyto vody bývalo zde též drahně rybníkův, z nichž doposud, vyjímaje ony již jmenované, zachovaly se: Budín blíže Poličan, Hamerský a Tikovský u vesnice téhož jména, Voštipец a Povolir u Miletina, dva Dachovské rybníčky nad Horicemi, pak v Třemňouševsi, v Cerekvici a jinde již jen kaluže. Před nedávným časem byly vypuštěny: Penízek u Miletina, Rohlik mezi Mirejovem, Záborovem a Sedlecem, Lhoták a Šandulík u Lhotek, Buben a Jankovský u Jankova dvora. Minerální vody mají: Mlázovice, Miletín a Cerekvice.

Břehy výše jmenovaných vod a vysušené rybníky poskytují vydatné píce hovězímu a koňskému dobytku, jehož poměrně, jmenovitě hovězího, mnohem více jest, než v okresu Hradeckém. (Viz přehled dobytka lit. B. na str. 13.). I polní zvíře, kteréžto již lesnatá a pahorkovitá krajina jest příznivější, má týž okres mnohem více, než předešlý.

Nejpřednější město a sídlo školy I. třídy v okresu jest:

Horice. (Osada školní, zaujímající město, Doubravu, Lhotu sv. Gottharda, Chvalinu a Libonice).

Město Horice leží 106·2 klmtrů (14 pošt. mil) od Prahy a 22·76 klmtrů (3 mile) od Hradce Králové i od Jičína na úpatí pohoří Chlumského, po pravém břehu Bystřice, sídlo c. k. okresního soudu a berního úřadu, c. k. pošty, stanice strážce finanční a telegrafní, c. k. notářství, a zastupitelstva okresního. Rozkládá se na severu po návrší, na jihu v rovině, tak že nížina s horami se pojí. Celá krajina, jejíž zeměpisná šířka $50^{\circ} + 21' + 20''$, délka $33'' + 18' + 20''$ a výška nad hladinou mořskou 285·32^m (150¹/₂^o), nad Prahou, 106·2^m (56°) obnáší, jest půvabně malebná. — Z pohoří Chlumského na severní straně od kapličky Panny Marie na Borku přehlednouti lze za jasného dne romantickou krajinu Miletinskou s vrchem Zvičinou, vzdáli tmavošedé Krkonoše se Sněžkou, malebně

údolí Bělohradské až k Pecce a vrch Kumburk. Nížeji se objevují k východu rozsáhlé roviny Jaroměřské; k jihu pak přes hřbet Chlumský nad Sadovím úrodné roviny Kralohradecké a Nechanické až k Hrádku; západně roviny v okrese Novobydžovském a Jičinském, a posléze vrch Veliš, Trosky a jiné. Jižní straně vrchu Chlumského nad Chodovicemi a Holovousy, porostlé třesnovým stromovím, bavi s výšiny Svatogoththardské, jenž jest východně od města, oko bedlivého pozorovatele.

Město čítalo s oddělenými samotami, jenž jsou: Hrachovec a Cihelna $\frac{1}{4}$ hod. západně od Hořic, Dachov a u „panského mlýna“ $\frac{1}{4}$ hod., pak obecní a mlýn „Kačírek“ zvaný, 2 čísla sv. Gottharda a na písniku, koncem roku 1874. čísel domů 618 a čítá nyní obyvatelů*) katol. 5453, evang. 13 a židů 419.**)

Město, ještě na počátku 19. století neúhledné, počalo již roku 1818. nabývatí tvárnosti novověké. Časté ohně, zvláště pak onen r. 1846., jímž celá pravá strana náměstí popelem lehla, přispěly hlavně k tomu, že město výstavnějším se stávalo; vnitřní ozdoby nabylo teprv od roku 1853., do r. 1861. za purkmistrování Josefa Rumla, jemuž zvláště zásluha náleží, že kanalisace se provedla a náměstí, jakož i některé ulice se srovnaly a vydláždily.

Nejpřednější veřejné budovy zde jsou:

1. *Chrást Páně „Narození Panny Marie“* s překrásnou klenbou ve způsobu kříže, který r. 1859. velmi vkusně ozdoben byl. V něm nachází se mimo jiné okrasy uměle vyvedená křížová cesta od zdejšího rodáka a akademického malíře Petra Maixnera, a dva staré pomníky: Václava Sadovského, pána na Hoř. Dobré Vodě († r. 1586), a Jeronyma Bukovského z Nové Vsi (Neudorf) pána na Třemšousevsi († r. 1629.). Horický chrám Páně, jenž náleží

*) Za panování vévody Albrechta Waldšteina od r. 1623. do r. 1632. nalézá se zpráva o počtu obyvatelstva v Hořicích tato: Lidí usedlých, na větším díle řemeslníků 122, domů šenkovních 4.— V roce 1818. obyvatelů křesťanských 2240, židů 258; domů křesťanských 380, židovských 20. —

**) Usazení židovstva v Hořicích vykazuje první úřední listina z r. 1654. takto: 1. Abraham žid 1. P. 1637. s povolením hejtmána panství Hořického Karla Rodovského z Buštěřova. 2. Šimon a Abraham švagrové r. 1643. — a okolo r. 1655. David Pucker, Isak starší Pucker, Gumprecht Oberländer, Gerstel Mojžíš, Jakob Heršel, Šimon Abraham Pucker na lázni, blíže pauského mlýna, kteří rozličné obchody a handle vedou, zdejšími sousedům a řemeslníkům na větší zhoubu a ujmou živnosti jsou.

mezi nejstarší chrámy v Čechách, (nikoli ale stavba nynější), podřízen byl v letech 1350., 1360., 1384. správě arciděkana Hradeckého; avšak již r. 1365. jmenuje se kostelem farním. V katolické duchovní správě potrvál až do náboženského hnutí husitského, k němuž obyvatelstvo zdejší po příkladu svých panů přilnulo a v něm od roku 1420. až do r. 1624. setrvalo. Po bitvě na Bílé Hoře dosazen jest opět první katolický duchovní správce, a zřízena při něm tak zvaná komendata pro filiální chrámy Jerický, Chodovický a Mlázovický. Stará kostelní budova byla v letech 1649., 1688. a 1738. požárem stížena. Chrám v nynější podobě byl r. 1741. vystaven tehdejším arcibiskupem Pražským. Stavbu provedl znamenitý stavitel Dienzenhofer. Pozdějším požárem roku 1778. zbaven byl ozdobné věže, již až do r. 1860. postrádal. — K farnosti Horické náležejí mimo město Horice tyto osady: Basnice, (a Zvikovsko) Bříšťany, Chvalina, Doubrava, Dobrá Voda Hoření a Dolní, Lhotka Svatogotthardská, Libonice, Milovice, Velká a Malá Třemšouševy (Vinice) a Ostrov. — Počet duší pácí se na 8.200, židy vyjímaje.

2. *Zámek*, — nalézá se na sev. vých. straně z náměstí, na téměř místě, kde druhdy stávala tvrz, kolébka to panského rodu panů Horických z Horic. Stavba tato bezpečně první v Horicích, byla jako chrám Páně, fara a radnice až do 18. věku ochrannou zdi obehnaná. Zámek nynější podoby povstal ze zřícenin bývalé tvrze r. 1749., a jest doposud sídlem vrchnostenské správy a c. k. okresního soudu.

3. *Radnice*, v čele na jižní straně náměstí v gothickém slohu, postavena byla r. 1873.; stojí na místě staré radnice, kteráž po ohni roku 1778. vystavěna byla. Až do toho roku nacházel se v ní zvláštní zvon, kterýmž každého dne v 9 hodin večer zvoněno bývalo, aby každý z hospody domů šel, k čemuž radní pan s rychtářem dohlíželi. Dále chová se zde Turecký praporek, jež hr. Petr Strozzi roku 1660. ve válce s Turky ukořistil, a obraz, Pražskou universitou professoru Dr. L. J. Janderovi k jeho kněžským druhotinám darovaný.

4. *Fara* dostavěna r. 1857. na téměř místě, kde někdy stávala prastará budova farní ve farské ulici východně od chrámu Páně.

5. *Škola*, jihovýchodně od chrámu Páně v téže ulici; skládá se z průčelí a jednoho křídla. Průčelí dostavěno bylo r. 1845., křídlo podle kostela r. 1864. S levým bokem

školy staré souvisí nádherná budova nové školy měšťanské, vystavěná nákladem šk. obce r. 1876.

6. *Synagoga*, která povstala mezi r. 1725. a 1728. Od 80 let již před tím židovstvo v Hořicích osazeno, kteréž postupem času tak se rozmnožilo, že poněkud vlastní obec židovskou tvorilo; i obdrželi židé Hořičtí od arcibiskupa Pražského povolení, by synagogu si vystavěli, k čemuž jim z panského důchodu záloha půjčena byla.

7. Mimo *Tomáškův* nádherný dům a dům *Hiršův* honosí se Hořice ještě jinými nákladnými budovami měšťanskými z doby novější. —

Město má v podobě lichoběžníka velmi prostranné náměstí 1475467 □ m. (4100 □^m), jež krásně vyzlacená socha Panny Marie, stojící u prostřed, zdobí.*) Severně vybihá z náměstí ulice „Miletinská a Podborecká,“ jižně táhne se po pravé straně ulice Kralohradecká, po levé ulice Farská; z této pak směrem jihových. ulice Jaroměřská; rovnoběžně s ní poněkud severněji u samého náměstí ulice Svatogotthardská, průchodícím domem z náměstí ulice Kasárenská, a severně z obou posledních ulice Podzámecká. Západně táhne se ulice Jicinská, s níž severním směrem ulice Haberská a s touto severovýchodně Bělohradská se spojuje, kterážto poslední za lékárnou úzkou uličkou s náměstím souvisí.

Za městem stojí jižně na silnici k Milovicům kaplička 14 sv. pomocníků; severně od města na Borku Janderovská kaplička Panny Marie u „Hlohu,“ a východně na vrchu sv. Gottharda pohřební kostelíček s patronem téhož jména. Nemožno udati, kdy a od koho kostelík ten založen byl; ví se toliko, že byl r. 1737. a 1738. obnoven, a 15. srpna t. r. posvěcen. Zvony jsou zde dva; menší nese jméno „Václav Záruba z Hustíran“ a letopočet 1632. Na hřbitově nachází se veliké množství kamenných pomníků, z nichž vyniká zvláště pomník, padlým vojínům r. 1866. postavený, jež zdejší sochař Josef Jiříček shotovil.

Jak Hájek ve své kronice vypravuje, a Palacký sám dotvrzuje, svedl zde Žižka roku 1423. bitvu s Čeněkem z Wartenberka. Na památku této bitvy dala zde postaviti Hořická jednota „Sokol“ u bratří Jiříčkův roku 1873. na mohyle velkolepý pomník a proměnila stráň pod mohylou

*) Sochu na náměstí shotovil r. 1824. zdejší sochař Rychtera. Mimo tu shotovny jsou jeho rukou i jiné sochy, jako; sv. Floriana v ulici Kralohradecké a jinde vškol města.

v krásný park. Od r. 1737. až do nedávných ještě dob býval týž kostelíček od zbožných poutníků i z dalekých končin navštěvován, ana prý se tam nalézala zázračná studánka, jejíž voda hojila veškeré tělesné nemoce a neduhy, a i jidlům prý dodávala chuti. V těch místech stojí nyní hostinec, a vody potřebuje se k lázním, které druhdy velmi četně, nyní však jen zřídka navštěvovány bývaly.

Uhrnný příjem obce páčí se na 6000 zl., vydání pak na 8000 zl. Schodek na zapravení výdajů hradí se přírázkou v úhrnné částce 2200 zl.

Obyvatelstvo, obývající v krajině úrodné, zaměstnává se částečně rolnictvím a chovem dobytka, více však řemeslem a obchodem. Mimo obyčejná řemesla, jakáž v městech jsou, květe zde též zahradnictví, zelenářství a štěpařství; též i kamennictví a sochařství. Stavební kámen z lomů Horických zasilá se nejen do jižních krajín až po Labe, alebrž i do samé Prahy, a brousky vyvázejí se i za hranice naší milé vlasti. — I obchod v obilí a v jiném zboží jest značný. Mimo četné moučné sklady (asi 40) jest zde 19 obchodníků dilem v střízném, dilem v smíšeném zboží; hostinců 24, kořalen 7. — Průmysl dospěl k vysokému stupni a datuje se již od r. 1780. a 1790. a sice od vdovy Postelbergové a Jonáše Mautnera, který r. 1800. zřídil stroj na česání bavlny. Od roku pak 1856. do 1860. povstaly zde tři továrny na tkání bavlněných látek. — Za té doby zřízena jest tu též strojirna zámečnická, roku 1871. akciový cukrovar u Dolní Dobré Vody, střížní obchod „Včela,“ parní pila, parní mlýn, nazvaný „panský“ a strojň „obecní“ na Bystřici, akciový pivovar, a konečně soukromné cihlářství. Veškeré tyto závody zaměstnávají více než 1000 lidí.

Obchodu a průmyslu pomáhají: a.) hlučné trhy týdenní na obilí každý čtvrtek a sedm výročních trhů na dobytek a na zboží; b.) erární silnice od Jičína k Hradci Králové, a okresní silnice na všechny strany vedoucí: k Miletínu, k Jaroměři, k Novému Bydžovu atd. c.) Severozápadní dráha s nádražím v Ostroměři.

O zřízení školy v Horicích svědčí nejstarší listina z r. 1391. Dle regulované fassé Josefinské čítala na konec 18. století 217 žáků z města, z Doubravy, ze Lhotky, z Chvaliny, a z Dobré Vody H. a D. Roku 1833. měla 406 žáků ve 2 třídách; r. 1839. rozdělena jest na třídu elementární, pak I. a II.; r. 1855. vzrostl počet žáků na 678, jež vyučovali ve 4 třídách 1 učitel a 3 podučitelové;

r. 1857. povýšena jest farní škola na školu hlavní s 5 žákovkami pro chlapce a dívky společnými; teprv r. 1866. byly dívky ve 3 třídách paralelních odděleny; ve IV. třídě vyučování byli chlapci s děvčaty společně. Počet všech obnášel 794. Po vyskolení žáctva z obojí Dobré Vody zřízena byla r. 1871. pro dívky třída IV. a r. 1876. pro žáky třída V., načež r. 1876. otevřena VI. třída školy občanské (měšťanské), a škola dívčí rozšířena jest o V. žakovnu. Počátkem školního roku 1876.—7. měla škola občanská 486 žáků a obecná škola dívčí 448 děvčat.

Školní budova stávala druhdy vedle panského špitálu před kostelem; r. 1821. umístěna byla v domku chudobných, a později v domě obecním. R. 1838. počala se za správy patronátního úřadu c. k. invalidního fondu stavěti nynější škola stará, a byla r. 1845. dostavěna. Místo pro školu zakoupila obec, vyminuvši si dva pokoje pro katechetu. Křídlo podél kostela, kde se nyní dívčí škola nachází, přistavěno r. 1865. nákladem obce. Nynější školní budova vyžadovala nákladu 30.000 zl. r. č.

Městská opatrovna, kteráž od r. 1852. do r. 1860. byla zde vydržována, pro nedostatek základního fondu zašla.

Israelská škola (soukromá) bývala druhdy jednotřídní; nyní jest dvoutrídni, majíc 49 žáků.

Pro mládež zřízena zde spolkem divadelních ochotníků knihovna školní, — pro duchovní a občanstvo dospělé bývalým děkanem Hoříckým Al. Hanlem r. 1825. knihovna farní.

Ke spolkům vědeckým a vlasteneckým, pak společenským a národohospodářským náleží: Učitelská Budeč, beseda měšťanská, spolek zpěvácký, zvaný „Ratibor“, spolek divadelních ochotníků, a tělocvičná jednota „Sokol“; dále pak záložna, akciový cukrovar a pivovar, střížní obchod „Včela“, hospodářská a průmyslová jednota okresu Hoříckého, Hořícký spolek včelařský a některé spolky řemeslnické.

K dobročinným ústavům a nadacím lze jest připočísti:

1. Panský špitál, založený r. 1696. ovdovělou hraběnkou Marií Katerinou Strozzi-ovou, roz. Khevenhüllerovou z Frankenburku, paní na Hořicích, Třebnouševsi a Hořeni Dobré Vodě pro 8 chudých, a sice 4 muže a 4 ženy z města a z osad řečených velkostatků.
2. Obecní domek pro chudé, jehož základní jistina páčí se na 2093 zl.

3. Nadace a domek po zemřelém knězi J. Dvořáčkovi pro 4 chudé z města.
4. Nadace od Marie Kateřiny Strozzi-ové na věčnou lampu, na mše sv., pak pro říditele kůru, pro kostelníky atd.
5. Nadace † dekana Hanla na vydržování zvonu svatého Donata v Horickém chrámu Páně, pak na prémie a knihy pro mládež školy Horické a Milovické — jakož i pro studujícího z jeho nejbližší přízně.
6. Nadace Perenovská a Krusinovská pro zdejšího školního katechetu.
7. Nadace neznámého dobrodince za spisování pamětnin města Hořic, pro nejstaršího a nejzasloužilejšího učitele v městě Hořicích.
8. Nadace kněze Ant. Bičíště pro žáky z nejbližší jeho přízně v městě Hořicích.
9. Nadace Isáka Feuersteina na oděv nejchudším školním dítkám a j. v.

Mezi učenými prosluli rodáci z Hořic:

- a.) Rector magnificus Dr. P. *Ladislav Jos. Jandera*, Strahovský premonstrát, professor matematiky na universitě Pražské, nar. 18. února 1776., † 27. červce. 1857. Jeho neunavené píli má nejen město Hořice, nýbrž i celé okolí co děkovati za hojně sbírky historické, které v 8 dílech ve dvojmo zde na radnici a ve farní uloženy jsou. Blížších zpráv podává naučný slovník.
- b.) *Jan Černý*, výtečný samouk ve hvězdářství a strojnictví, bývalý farář v Miletíně, jehož působení též vypisuje naučný slovník. Nar. 13. dubna 1788., † 27. března 1859.
- c.) *Josef Černý*, bratr výše jmenovaného, kněz a spisovatel český, nar. 3. září 1785., † 18. prosince 1834.
- d.) *Frant. Xaver Čech*, výtečný varhaník v Praze, a *Kaspár Černý*, virtuos na bassovou lesnici (anglický roh).
- e.) *Tobiáš Burno*, dvorní malíř v Paříži, († 1751.) zak proslulého malíře Brandla.
- f.) *Petr Maixner*, akademický malíř v Praze.
- g.) *Bratři Durdákové*, a sice *Josef*, Dor. fil. a prof. na universitě v Praze, spisovatel český, a *Pavel*, Dor. lékařství, nyní v Rusku.

Jak z bedlivého pátrání c. k. professora Dra. Lad. Jandery v zaznamkách Hořických vidno, vznikla osada „Hořice“ z podhradí tvrze pánův Hořických, o jichžto rodu sahá paměť až do r. 1200. Nejstarší listina v Hořicích jest zápisek z r. 1365. v král. lenních deskách, kdež-

to po Janušovi Hořickém jmenují se jeho synové Svatomír a Hynek, držitelé tehdaž již městečka neb města *) (Oppidum) Hořic se Lhotkou Brezovskou, nynější Lhotkou Svatogotthardskou. Po smrti těchto dvou bratrů okolo roku 1390. připadly Hořice s Radikovicemi synu Svatomirovu, jmenem Hynkovi z Holovous, společně se strýcem Janem z Radikovic, a později královské komoře. Král Václav IV. daroval je r. 1418. Janu Sulkovi z Kozojed, který zapraviti měl na témž statku pojištěný podíl Janu z Radikovic. Neví se, kdo ve sporu zvítězil; jisto toliko, že ve válkách husitských byly jednotlivé části nynějšího velkostatku „Hořic“ královská léna. Náležely na př. Milovice Sigmundovi z Kněžic, Petrovičky Mikuláši z Petroviček a t. d. Později připadly statky ty za krále Ladislava II. rodu panů z Riesenburka, kteří v držení měli též Petrovice, Třebovětice, Libonice a Chvalinu. Po nich okolo r. 1503. dostaly se statky Hořické Janu z Waldšteina, synu Hynka z Waldšteina a Anezky z Kunštatu, dcery krále Jiřího z Poděbrad, kterýžto Waldstein, maje za manželku Annu z Riesenburka, r. 1506. zemřel, v chrámu Páně Hořickém pochován jest. Nástupce a syn jeho Zdenko odprodal, jak se zdá, panství Hořické r. 1521. Vojtěchovi z Pernštejna. Po něm následoval Jan Lithoborský z Chlumu, jenž tvrz a město Hořice s vesnicemi: „Libonice, Lhotka a Chvalina“ s hospodami, mlýny a právem patronátním za 5000 kop grošů prodal Petru Bohdaneckému z Hodkova. Týž postoupil statky výše jmenované Bernardovi Zehusickému z Nestajova, z jehožto rukou okolo r. 1540. za touž část 5000 kop grošů přeshly v drzebnost Sigmunda Smiřického ze Smiřic. R. 1542. koupil Sigmund Smiřický též statek Bažnice s pustou tvrzí, a připojil k panství Hořickému Bažnice, Břístany, Petrovičky, Sukorad, Kanice a Pšanky, na kterýchžto osadách vézelo patronátní právo farnosti Milovické. Nástupce jeho Jindřich prikoupil ještě r. 1562. dvůr a statek „Milovice“ a odkázal jej dle závěti z roku 1569. za nedospelosti svých dítek své manželce Elišce, rozené z Waldsteinů. Po její smrti r. 1589. stal se dědicem veškerých statků Hořických třetí syn Albrecht Vla-

*) Až do roku 1790. měla obec Hořická na základě starých výsad a milostí od Smiřických pocházejících a práva hrdelního své soudnictví, a správa obecní spočívala dle starého zvyku v rukou 12 konšelů, ježto mezi sebou měsíčně v úřadě purkmistrovském se střídali; avšak dne 21. ledna 1791 vzat byl na radnici dle Josefského regulování do přísahy co purkmistr soused Karel Rejmon,

dislav Smiřický, který roku 1594. za 37.500 kop grošů mišenských koupil sousední statek Holovousy, k němuž náležely též Mlazovice a Blsko. Poněvadž ale bez potomků zemřel, stal se dědicem jeho starší bratr Sigmund, pán na Skále, Dubu, ve Friedšteiň, v Černém Kostelci, Kumburku a Jičíně atd., i vyhlásil výše jmenované statky za svěrenské (fideikomisní), a odkázal je r. 1608. svému nejstaršímu synu Jaroslavovi, který též brzy na to a sice r. 1611. zemřel. Po něm spravoval veškeré statky za nezletilosti jeho synů Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic, a teprv po smrti strýcově roku 1614. ujal je zletilý syn Albrecht Jan, mladší syn Sigmundův. Jako jeho předkové, byl i on horlivý přívrženec strany pod obojí a také jeden z těch pánův Českých, kteří dne 23. května 1618. na královském hradě v Praze místodržitele Viléma Slavatu a Jaroslava z Martinic, jakož i tajemníka Filipa Fabriciusa Plattera oknem vyhodili, kterýmžto skutkem učiněn počátek války třicetileté. Ačkoliv Albrecht Jan Smiřický tehdaž teprv 24 roků star, zvolen jest též do počtu oněch 30 direktorů, kteří po udalosti té vládnouti počali; načež Albrecht 18. listopadu 1618. zemřel. Mrtvola jeho pohřbena jest v rodinné hrobce v Černém Kostelci. Ještě za svého živobytí ustanovil Albrecht sestru svou Margaretu Salomenu, provdanou za Jindřicha Slavatu z Chlumu a Košemburku, za dědičku veškerých svěrenských statků svých. Po nešťastné bitvě Bělohorské 8. listopadu r. 1620. utekla Margareta Salomena se svým bratrem Jindřichem blbým do Vratislavy, a statky pánů Smiřických připadly královské komoře, od níž je pak slovatný vojevůdce Albrecht Václav Eusebius z Waldšteiňů, synovec zemřelého Sigmunda Smiřického r. 1623. za 430.564 kop 31 grošů mišenských neb 502.325 zl. 16 kr. 1 denár rýnských ukoupil a r. 1625. k vévodství Friedlandskému připojil.

Statky ty jsou: Hořice, Kumburg, Oulibice, Skála, Trosky, Dub (Česká Lípa) a Friedšteín. Statky Hořické odhadnuty byly v částce 49.499 kop. grošů. Některé z nich přenechal co podléna šlechtickým osobám, jako: r. 1624. Jeronýmu Bukovskému z Nové Vsi (nynějši Bělohrad) statek Třebňouševs s vesnicemi: Ostrov, Dobrá Voda (Dolní?) s podílem Milovickým a později r. 1628. též vesnice: Libonice a Lhotku s částí Rašina. Ucházení se Margarety Salomeny Slavatové o vrácení statků Smiřických zůstalo bez výsledku, — a císař Ferdinand II. přenechal po zavraždění Waldšteina r. 1634. panství Hořické,

odhadnuté za 82.743 zl. i s připojeným k němu statkem Třebovětickým, nejvyššímu komořimu a polnímu vůdci Jakubu Strozsimu, hraběti ze Schrattenthalu za 10.000 zl., jež mu za jeho věrné služby byl slíbil. Po něm následoval syn jeho Petr, který jsa polním vůdcem, ve válce s Turky zahynul (r. 1664.); pohřben jest ve dvorním chrámu Páně sv. Doroty ve Vídni. Jeho závěti z r. 1658. připadly požitky statku Třebovětického jeho matce, panství však Hořické se statkem Třemňouševským jeho manželce Marii Kateřině, rozené hraběnky Khevenhüllerové z Frankenburgu, kteréžto všechny tři usedlosti mimo jiné jmění připadnouti měly po odražce dluhů co svěřenství Pražskému arcibiskupství s tím závazkem, aby z příjmu přiměřená část na vydržování zasloužilých, k válce neschopných důstojníků a vojáků na obydlí, potravu, šat a obsluhu odkázána byla. Aby výminkám ohledně zapravení dluhů vyhověno býti mohlo, prodal Pražský arcibiskup r. 1665. s povolením matky zvěčnělého za 26.000 zl. statek Trebovětice, a vdově Marii Kateřině ponechán za 36.300 zl. rýnsk. co vlastnictví statek Třebňouševs. Téhož roku odprodán od panství Hořického za 9.500 zl. i statek Ostroměř. Později koupila vdova M. Kas. Strozziová r. 1679. podíl Milovický a vesničku Bažnice za 10.000 zl. rýnsk. a roku 1685. od Kat. Barb. Laubské z Lub za 26.000 zl. statek Dobrovodský, kteréžto statky jmenovitě Třebňouševs. a Dobrou Vodu doporučila dle závěti ze dne 12. prosince 1702. po své smrti r. 1714. nadaci, jak zvěčnělý její muž ustanovil, ústavu invalidnímu, nad níž vrchní dohlídku míti měl z rozkazu císaře Karla VI. od r. 1714. vždy krajský hejtman v Hradci Králové; správa však veškerého vedení odkázána nejvyšší dvorní radě vojenské. Od roku 1750. až do 1777. drželi statky Hořické v nájmu svobodní páni Sosnovci z Vlkanova, jimž mimo Miletín též statky Barchov (velký) a Humberg náležely, kteréžto poslední dva Josefu Sosnovci z Vlkánova pro nezapravený nájem 47.379 zl. 22 kr. za 61.017 zl. odhadnuty, k panství Hořickému připojeny jsou.

Až do r. 1815. spravovala celé panství c. k. vojenská invalidovní komise, pak c. k. Česká administrace státních statků, a po zrušení této c. k. kamerální správa v Praze, a nyní nejvyšší c. k. ministerstvo orby.

K občanské škole v Hořicích, nálezejí nyní tyto dediny:

Doubrava (katast. obec Doubrava, polit. Brezovice) s 25 domy a 166 obyv., leží po levém břehu reky Bystři-

ce na cestě od Hořic sem vedoucí, při dosti úrodném návrší $\frac{1}{2}$ hod. severovýchodně od Hořic. Obec, od nejstarších již dob k panství Hořickému přináleževší, má výborné lomy, z nichž se pískovce s nejlepším prospěchem používá na děláni soch. Dole pode vsí na pravém břehu Bystřice nachází se k městu Hořicům připsaný parní mlýn, zvaný „panský,“ a 2 stavení. Výše na témž potoku leží strojný mlýn, „obecní“ příslušící k Hořicům. Doubrava má dosti velké jmění, hlavně značnou část dobře zachovalého lesa. Obyvatelstvo žije se dílem rolnictvím, dílem skalnictvím a lesem.

Lhotka Svatogotthardská, původně Březovská, $\frac{1}{4}$ hod. východně od Hořic, odkud sem jen upravená polní cesta vede. Leží v úrodném úžlabí pod vrchem sv. Gottharda po pravém břehu Bystřice, kat. a polit. obec Březovice, čítá ve 4 domech 36 obyvatelů. Pod jinenem „Lhota Březovská“ bývala druhdy zvláštním statkem, který v 14. století přináležel pánům Hořickým z Hořic. Okolo r. 1503. dostal se Janu Rašínovi z Riesenburka. Roku 1665. koupila odvodělá hrab. Marie Kateřina Strozzi-ová ze Schratenthalu Lhotku se statkem Třemňouševským spojenou a k panství Hořickému ji připojila. Ve Lhotce nachází se strojný mlýn, zvaný „Beráňkovský.“ Asi 500 kroků od téhož mlýna v lese na stráni po levém břehu Bystřice naléztí lze doposud známky bývalého zde hradu ohraženého zděmi, o němž však není žádných určitých zpráv.

Chvalina, ves na úpatí hory Svatogotthardské, na straně jihovýchodní (polit. obec Březovice) s 18 dom. a 126 obyv., $\frac{1}{2}$ hod. jihovýchod. od Hořic, podél okresní silnice, z Hořic k Jaroměři vedoucí, z níž dále vybihá k jihu cesta k Třemňouševsi. Chvalina bývala druhdy zvláštním statkem, který náležel Pesatovi a později Václavu z Chvaliny, o čemž nejstarší zápisky z roku 1391. a 1412. svědčí. V 15. století stal se též statek majetkem Jana Rasina z Riesenburka, a r. 1541. připadl k panství Hořickému, od kteréžto doby navždy s panstvím Hořickým spojen byl. Někdejší dvůr byl r. 1778. emfyteutisován. Pozemky jsou zde výborné, rodice všechny druhy plodin.

Libonice, zámožná ves, kat. a pol. obec s 15 d. a 123 obyv., $\frac{1}{2}$ hod. jihozáp. od Hořic, podél erární silnice, z Hořic k Jičínu vedoucí. Ve 12. století daroval Jan biskup Pražský Libonice klásteru Strahovskému. Roku 1396. náležely Janu z Libonic, a za Vladislava II. Janu Rašínovi z Riesenburka. R. 1665. byly Libonice s Třemňou-

ševsi Marií Kateřinou Strozzi-ovou koupěny a s panstvím Hořickým spojeny.

Dobrá Voda Dolení. (Osada školní, zaujímajíc Dobrou Vodu Dolení a Hoření a Bažnice).

Katastrální a polit. obec Dobrá Voda Dolení, $\frac{3}{4}$, hod. jihozáp. od Hořic, s 43 domy a 324 obyvateli, leží na úpravné okresní silnici po pravém břehu Čhlumského potoka. Potok ten vodou zásobuje největší v celém c. k. hejtmánství Hradeckém jižně ode vsi ležící rybník, při němž jižně mlýn a sev. vých. akciová továrna na cukr (cukrovar Hořický u Dolení Dobré Vody) se nachází. Pozemky jsou výborné, obyv. žíví se orbou a chudý lid též v cukrovaru.

Přiškolením Bažnic r. 1870. a Dobré Vody Hoření r. 1871. stala se škola roku 1872. dvoutřídní IV. třídy. R. 1873. bylo povoleno vyučování ručním pracím ženským. Nákladem okr. školní matice 1000 zl. vyvýšena jest budova školní r. 1873. o jedno patro.

Dobrá Voda Hoření, $\frac{1}{4}$, hod. severně od předeslé, něco přes $\frac{1}{2}$, hod. jihozáp. od Hořic, kat. a pol. obec s 53 d. a 328 obyv., rozkládá se na okresní silnici ve směru od severu k jihu, kde několik čísel opodál k západu pod jménem „*Ohrada*“ s ní spojeno. Celou vesnici na východní straně protéká potok „Čhlumský“, na němž mlýn stojí. Pozemky jsou výborné. Bývalý poplužní dvůr byl r. 1778. emfyteutisován.

Obě Dobré Vody tvořily druhy zvláštní statek Horno-Dobrovodský, kde na zašlé nyní tvrzi sídlél původně rytířský rod Králův z Dobré Vody, jehož sestra Zdenka provdána byla za Dobeše z Rakova. Na sklonku 14. století náležel Rubinovi z Třebňouševsi, po jehož smrti r. 1396. za krále Václava IV. připadl co Vyšehradské léno královské koruně. Roku 1415. podepsali Mladota, Bartoloměj a Zbislav z Dobré Vody stížný list ke sboru Kostnickému. Ještě r. 1541. drželi Mikuláš a Jiří Králové z Dobré Vody týž statek nedílně; brzy na to rozdělili se oň bratři Václav a Jan. — R. 1586. koupil jej Jan Kopidlanský z Kopidlna, a dal dle všeho, jak památný kámen v chrámu Páně Hořickém svědčí, v léno Václavu Sadovskému. Roku 1596. ukoupila týž statek od Kopidlanského Beatrix Krínecká z Ronova, a odkázala jej dle závěti z r. 1608. Janu Královi z Dobré Vody. Roku 1624. byl v držení statku toho Albrecht Waldštejn, po jehož ne-

šťastném pádu r. 1634. propadl královské komoře. Od té koupil jej Hertvík Záruba z Hustířan, držitel panství Cerekvického: načež od jeho syna r. 1671. přešel v držebnost na Víta Natrmana a roku 1674. na paní Kateřinu Lanbskou z Lub. Tato prodala jej r. 1685. za 26.000 zl. hraběnce Marii Kateřině Strozzi-ové, která jej k panství Hoříckému připojila.

Bažnice, (obyč. Bašnice) ves na potočku Chlumském, který zde dostává jméno „Bažnický,“ a na okresní silnici Novobydžovské, 1 hod. jihozáp. od Hořic. Kat. a pol. obec Bažnice čítá se samotou „Zvinovka“ nebo „Zvinovská,“ 54 d. a 339 obyv. Na vysušeném rybníku jižně $\frac{1}{4}$ hod. pode vsí vystavěn byl r. 1807. poplužní dvůr „Hluboký,“ jehož dobré pozemky většinou byly pronajaty. Budova zanikla. Nekdejší dvůr Bažnický byl r. 1778. emfytentisován. Druhdy zde stávala tvrz, která záhy zašla. Poněvadž ves od r. 1818. až do r. 1860. několikrát vyhořela, obdržela stavbami budov z kamene tvářnost novověkou. Bažnice byly druhdy s jinými ještě vesnicemi zvláštní statek, který v 14. století přináležel pánům z Bažnic a později pánům z Pernštejna, od nichž je r. 1542. s Kanicemi, Pšankami a Bříšťany za 5000 kop grošů českých Sigmund Smiřický ze Smiřic koupil a s panstvím Hoříckým spojil.

Ke školám mimookresním náležejí následující dědiny:

Sukorady, dříve Sukohrad, snad „Sukův hrad,“ anebo „suchý hrad,“ nyní obyčejně „Sukorad,“ kat. a pol. obec jihozáp. $\frac{1}{2}$ hod. od Bažnic, asi $\frac{5}{4}$ hod. v témž směru od Hořic. Táhne se v méně úrodné planině po obou stranách okresní silnice od severovýchodu k jihozápadu, a čítá 56 d. a 315 obyv., kteří náležejí koláturou a školou do Liskovic v pol. okresu Novobydžovském. Po několik let vydržovala si obec výpomocného učitele v místě. Pěstováním obilí, nejvíce žita a lnu, pak denní mzdou v cukrovaru obyv. se živi. — Druhdy zde stával kostel, který, jak se zdá, v husitské válce zašel. Sukorady přináležely až do r. 1542. k statku Bažnickému, a dostaly se s ním koupí Sigmunda ze Smiřic k panství Hoříckému.

Kouty, kat. a pol. obec Sukorady, na samých hranicích okresu „Novobydžovského,“ na polní cestě ze Sukorad do Šaplavy, na býv. panství Hoříckém; vzdálená $1\frac{1}{4}$ hod. jihozáp. od Hořic, v planině k severu a jihu lesem

obklopené, méně úrodné, má 9 d. a 49 obyv. kteří patří koláturou i školou do Liskovic, nacházejíce výživu v orbě, při lese a cukrovaru Hořickém.

Kanice, veska s 20 d. a 124 obyv., v planině poněkud úrodné, 2 hod. sev. záp. od Hořic, kat. a pol. obec Sukorady, na samých hranicích okresu Nechanického, na býv. panství Hořickém, povstala rozprodáním poplužního dvora roku 1779.; patří farou a školou do Petrovic. Obživa záleží v hospodářství polním a denní mzdě.

Milovice. (Osada školní, zaujímající Milovice, Ostrov, Třemšouševs Velkou a Malou (Vinici) a Brišťany).

Milovice, původně Milevice, kat. a polit. obec skoro hodinu cesty jižně od Hořic, leží na svahu ve výborné půdě na erární silnici Kralohradecké, z níž na samých hranicích vybíhá okresní silnice ku Stračovu a dále k Nechanicům. Obec čítá v 53 dom. 336 obyvatelů. Má od r. 1874. dvoutrídni školu IV. třídy, která od dávných dob bývala jednotřídní; filiální kostel sv. Petra a Pavla, jenž r. 1384. náležel mezi kostely farní. Kostel má velké zádušní jmění, jímž podporuje i kostely ostatní na panství, jako: Hořický, Svatogotthardský a Mlazovický. Jak se zdá, byl týž chrám Páně za Albrechta a Jana Smiřických ze Smiřic r. 1613. přestaven. Nynější podobu svou obdržel teprv mezi r. 1755. a 1758. Požárem r. 1860. pozbyl své původní věže a zvonů, což mu obě teprv novou stavbou r. 1862.—1864. bylo nahrazeno, při čemž i o vnitřní jeho okrasu postaráno jest. Na místě, kde nyní stojí škola, bývala druhdy fara, a doposud náleží zahrada u školy a kus pole, o němž svědčí inventář z r. 1735. k faře Hořické. Nynější budova školní, do kteréž 189 žáků chodí, byla r. 1874. příspěvkem 2000 zl. ze školního fondu o jedno patro vyvýšena. Celá skoro orbou vynikající vesnice nabyla častými požáry za poslední této doby vzhledu novověkého. Druhdy zde stávala tvrz, patřící na počátku 15. století se dvorem k ní příslušícím Závišovi z Milovic. Později připadlo obě královské komoře, a král Václav IV. dal je v léno Sigmundovi z Kněžic. R. 1562. ukoupil veškeré to zboží Jindřich Smiřický ze Smiřic a připojil je k panství Hořickému. Zdejší dvůr byl r. 1778. emfyteutisován. Až do r. 1790. býval zde e. k. poštovní úřad, odkudž byl do Hořic přeložen.

Ostrov (obyč. Vostrov), 10 minut severně od Milovic, kat. a pol. obec Milovice, vesnice s 22 d. a 137 obyv.,

$\frac{3}{4}$ hod. jižně od Hořic, na bývalém panství Hořickém, byla založena na ostrově u prostřed dvou rybníků, (odtud její jméno), jež nyní v úrodná pole a luka přeměněny jsou. Ještě do nedávna stávala zde chatrč pro bývalého sádeckého. V místech těch vzniká pramen, který spojen se stroužkou od Rašina, k Milovicům speje, a pod Brížtany s potokem „Bažnickým“ se slučuje.

Třemňouševes Velká, správněji Trebniševes nebo Třebňouševes, vůbec Třemešoves zvaná, leží na upravených polních cestách, jež se zde, jak na okresní mapě vidno, se všech stran sbíhají. Činí s Malou Třemešovsi (Vinicí) jednu kat. a polit. obec, $\frac{3}{4}$ hod. jihových. od Hořic. Má položení své ve velmi úrodné rovině a čítá 51 d. s 338 obyvateli. Bývalý zde dvůr byl r. 1778. rozprodán.

Třemešoves Malá, jinak *Vinice*, $\frac{1}{4}$ hod. západně odtud, podél erární silnice, leží na svahu malého přívrší, které druhdy nepochybně vinnou révou posázeno bývalo, od čehož jméno „Vinice.“ Čítá ve 13 d. 80 obyv. Veska ta povstala r. 1778. rozkouskováním poplužního dvora, kterýž býval druhdy zvláštním statkem, o němž se již v 12. století zmínka činí. V zakládací listině kláštera Strahovského, jemuž asi r. 1143. od Jana biskupa Pražského jedno poplužní pole dáno zde bylo, jmenuje se Třeboučeves. V 14. století náležel týž statek Rubinovi z Třemňouševsi, a připadnul, jak se zdá, r. 1395. králi Václavu IV. a na začátku 16. století Otomarům z Holohlav. Zejména připomíná se z nich r. 1546. Prokop z Holohlav na Třeboučevsi. Týž prodal statek Třeboučevský Adamovi Sylvarovi ze Silbersteina, jemuž po bitvě Belohorské skonfiskován a za 21000 kop grošů (24.500 zl.) Albrechtovi z Waldsteina prodán byl. Od tohoto dán jest v manství r. 1624. Jeronymovi Bukovskému z Nové Vsi, po jehož smrti r. 1629. týmž způsobem přešel na c. k. plukovníka Petra Adolfa svobod. pána z Schönkirchu, kterýžto roku 1637. postoupil právo své k statku Třeboučevskému hraběnce Oktavii Strozzi-ové ze Schrattenthalu. Její syn a nástupce Petr obdržel ho r. 1661. od císaře Leopolda do svého neobmezeného vlastnictví. Od těch dob spojen jest s panstvím Hořickým.

Brížtany, jihozáp. $\frac{1}{4}$ hod. od Milovic, $\frac{5}{4}$ hod. skoro v témž směru od Hořic, prostírá se na cestě dobře upravené po veliké skoro veskrz velmi úrodné občině při potoku Bažnickém. Tato kat. a pol. obec a ves se 68 d. a 457 obyv., jenž se živí rolnictvím, z lesů, chovem hus a

denní mzdou, leží na bývalém panství Hořickém. Jest zde myslivna hájemství Hořického. I zde prý stávala druhdy tvrz, o níž není žádných určitých zpráv.

Ke škole a faře Petrovické v okrese Nechanickém patří:

Pšánky a Petrovický, obě osady, byvše jindy na bývalém panství Hořickém, činí nyní společně jednu katastr. a polit. obec Pšánky. *Pšánky*, ves v nejjižnějším cípu na samých již hranicích okresu Hořického, $1\frac{3}{4}$ hod. jihozáp. od Hořic, rozkládá se s 28 d. a 170 obyvatelů v úrodné kotlině na potoce Bažnickém, na němž severně malý mlýnek stojí. Druhdy zde bývala sádka pro ryby.

Petrovický, ves s 28 d. a 236 obyv., táhne se po návrší podél hranic okresu Nechanického, $1\frac{1}{2}$ hod. jihozáp. od Hořic. Petrovický bývaly druhdy zvláštní statek, který ve válkách husitských Mikoláš z Petroviček nalezl. Později dostal se rodu pánů z Riesenburka, kteří jej k panství Hořickému připojili. Někdejší tvrz zdejší velmi brzy zanikla. Půda smíšená jest dosti úrodná na pšenici, žito, ječmen i cukrovku.

Mlazovice. (Osada školní, zaujímajíc toliko městys).

Mlazovice, starobylý městys na úbočí Chlumu téměř v kotlině pod úpatím vrchu „Maxinec“ v rozkošné krajině, $2\frac{1}{2}$ hod. sev. záp. od Hořic, čítá 145 d. a 923 obyv. Do nedávných ještě dob bývaly Mlazovice městysem velmi neúhledným; častými požáry však nabyl nyní úhledné výstavnosti.

Veřejné a pamětihodné budovy zde jsou: 1.) Chrám Páně „Nejsvětější Trojice“, jenž již r. 1384., 1408. a 1415. býval kostelem farním; později po bitvě Bělohorské stal se kostelem filiálním ve farnosti Hořické. Roku 1721. z dobročinných příspěvků obnoven byv, obdržel opět vlastní duchovní správu (lokalii), která r. 1857. v samostatnou farnost přetvořena byla. Vnitř jest jeden hlavní a 2 postranní oltáře a 5 zvonů. Celá farnost, k níž mimo městyš ještě Lhota Šárovцова a Mezihoří náleží, čítá 1350 duší. Podací právo má, jako u Hořic, arcibiskup Pražský. — 2. F a r a, staré, poněkud neúhledné stavení severně blíže kostela, byla r. 1875. opravena. — 3.) Nová radnice, kteráž stojí na místě, kde druhdy stávala dřevěná stará radnice z r. 1793. — 4.) Š k o l a, budova z nynější doby, druhdy jednotřídní, nyní dvoutřídní, k níž žádné jiné obce

nenáleží, se 150 žáky; stojí na místě staré roku 1793. přestavené budovy. Trída služného III.

Obyvatelstvo bere svou výživu hlavně z polního hospodářství, kteréž se tu výborne daří, z pěstování ovocných stromů a zvláště lesů, z nichž obci samé 56 jiter náleží. Obzvláště výborná jsou zdejší luka, a proto i chov hovězího dobytka značný. Mimo obyčejná remesla a částečně tkalcovství vede se zde dosti rozsahlý obchod se dřívím. Obchodu napomáhají čtyry od císaře Josefa II. r. 1784. povolené výroční trhy na zboží; týdenní trhy na obilí však docela zanikly. Jsou zde některé spolky řemeslnické a spolek divadelních ochotníků.

Z městyse vede silnice sev. záp. k Chotči, vých. ke Lhotě Šárovcově a jihozápadně ke Konecchlumi, kde se s erární silnicí Horicko-Jičínskou spojuje.

Zvláštního povsmnutí zasluhuje místo asi 5 minut severně od městečka vzdalené, kde se na utěšeném pokraji lesa z vrchu Maxince prýstí z 11 pramenů léčiva voda vždy stejné teploty, již od dávných už časů užíváno s dobrým prospěchem od okolního lidu v rozličných nemocech. Lázně, kteréž r. 1864. založeny jsou, mají hojnou návštěvu. Práti jest, aby vesly v širší známost a poskytovaly své léčivé pomoci více chorobným, jimž čistý vzduch bez prachu v lesích a lukách zde mnoho prospěje.

Mlazovice byly druhdy zvláštní statek, který náležel r. 1400. Chodovi z Mlazovic, r. 1424. Komturovi Maltanů čili Johannitů (Melitáků). Po bitvě na vrchu sv. Gottharda u Horic prepadli Husité městys Mlazovice a poborili zdejší hrad, kteréžto místo sev. záp. od kostela, kde druhdy tvrz stávala, podnes „Hrádek“ sluje, ač po zříceninách není více ani stopy. V druhé polovici 16. století spojeny byvše s Holovousy, dostaly se Mlazovice Albrechtu Vladislavu Smířickému ze Smiřic, který je pak přivtělil k panství Horickému, s nímž až posud spojeny jsou. Někdejší poplužní dvůr byl r. 1778. emfiteutisován.

V Mlazovicích narodil se r. 1739. Jan Jos. Dusík, pověstný varhaník a kantor na škole v Časlavi, jehožto kostelní a klavírní skladby i za hranicemi naší vlasti chvalně známy jsou.

Lhota Šárovcova. (Osada školní, zaujímajíc katastr. a polit. obec téhož jména, k níž patří mimo Mezihoří také Libín, Tikov a Bertoldka).

Lhota Šárovcova, také Šárova a Mezihoří náleží

kolaturou do Mlazovic, Libín ale, Tikov a Bertoldka do Chodovic.

Lhota Šárovcova, vůbec Šároves zvaná, již řeka Javorka (Zlatnice) protéká, leží v krásné úrodné rovině pod úpatím výšiny Chlumské. Jsouc $1\frac{3}{4}$ hod. sev. záp. od Hořic vzdálena, táhne se po silnici k Mlazovicům směrem od východu k západu, čítá 45 d. a 376 obyvatelů. Jest zde mlýn na Javůrce a poplužní dvůr velkostatku Bělohradského, pak myslivna hájemství Hořického. Prostředkem vsi vedena tudy po břehu řečené řeky severozápadní dráha od Bělohradu k Ostroměři. — Lhota má jednotřídní školu IV. třídy, již z řečených osad 105 žáků navštěvuje. Roku 1875. povoleno zde vyučování ručním ženským pracím.

Jak nejstarsí listina z r. 1542. svědčí, byla Lhota někdy zvláštní statek s tvrzí, k němuž patřily vesnice Tikov a Libín. Týž statek byl r. 1530. majetkem rodu Šárovců ze Šárova, z nichž Sigmund z dob války Uherské jest znám. Od Šárovců ze Šárova, kterýžto rod v 17. století vymřel, přešel týž statek na Aleše a Jana Klenovského z Ptenic, od nichž jej r. 1567. koupil a s panstvím Hořickým spojil Jindřich Smiřický ze Smiřic. Po bývalém hradu není zde již skoro ani stopy.

Libín, veska nad řekou Javůrkou (Zlatnicí) se 12 d. a 80 obyv., kat. a polit. obec Lhota Šár., býv. panství Hořice, farnost Chodovice, $1\frac{1}{2}$ hod. sev. záp. od Hořic. Leží na stráni hrbetu Chlumského proti jihu ve velmi půvabné krajině, která i od vzdálenějších cestovatelů zhusta navštěvována bývá. Jakkoli téměř v lese jest, daří se zde převýborné stromové, zvláště švestky, které po Mělnických a Roudnických daleko široko známy jsou. Pod vesnicí vedena jest tudy krásným úzlabím po úrodných lukách, jež se po obou březích Javůrky rozkládají, severozápadní dráha. Jižně pod Libínem stojí na řece Javůrce mlýn Mezihořský.

Mezihoří, veska s 12 d. a 54 obyv. pod Libínem v přerozkošném údolí jako Saské Švýcarsko v malém, po obou březích řeky Javůrky, 2 hod. sev. záp. od Hořic na bývalém velkostatku Holovouském, kat. a polit. obec a fara Mlazovice. Jest zde mlýn s pilou a myslivna hájemství Holovouského. Z uvedených výše čísel domů nalezelo druhdy jedno k bývalému panství Bělohradskému.

Tikov a Bertoldka (neb Bertholdka), $\frac{1}{2}$ hod. vých. od Lhoty Šár. a $1\frac{1}{2}$ hod. sev. vých. od Hořic, z nichž

první má 8 d. a 57 obyv., kat. a pol. obec a fara Chodovice, na bývalém panství Hořickém; druhá Bertoldka na bývalém panství Bělohradském, kat. obec Černín, polit. Lhota Šár., založena od Bertolda hraběte Schafigotsche, má ve 4 d. 30 obyvatelů. Obě vesničky na úpatí vrchu Chlumského ležící, činí téměř jednu osadu, a jsouce pod lesem, požívají zdravého vzduchu.

K Bělohradské fáře a škole v okrese Novopackém patří ves *Černín*, na svahu dosti úrodném sev. vých. pod Tikovem, $\frac{1}{4}$ hod. sev. záp. od Hořic, na býv. panství Bělohradském, kat. a pol. obec Lukavec, se 16 d. a 120 obyvateli. Býval zde velký rybník, na jehož místě při Javůrce nachází se mlýn „Hamry.“ Druhdý stávala zde tvrz, bývalý hrad Černinův, nyní poplužní dvůr velkostatku Bělohradského.

Chodovice. (Školní osada, zaujímajíc Chodovice, Holovousy, Chloumek, Blsko, Chlum a Hlásek).

Školní osada a farní ves Chodovice $\frac{3}{4}$ hod. sev. záp. od Hořic, kat. a polit. obec Holovousy, se 42 d. a 285 obyv., táhne se po písčité, méně úrodné straně na úbočí Chlumu od severu k jihu k erární silnici od Hořic k Jičínu vedoucí. Krajina jest zvlášť přízniva třešním a jabloním. Rolníci je zde jen osm, ostatní nádeníci. Na severní straně strmí drubdy filiální, od r. 1787. však lokální, a nyní farní, uvnitř vkusně ozdobený chrám Páně sv. Bartoloměje ap., který již v letech 1384. a 1392. náležel mezi kostely farní. Zvony nesou letopočet 1444., 1550. a 1688. — Pešík Habart z Holovous, jemuž r. 1392. podací právo téhož chrámu Páně náleželo, daroval prý 1 kopu grošů úroků za spásu duší otce Jindřicha a matky Anče. V 16. století stal se pohřebním místem zámožné rodiny Karlíků z Nežetic, držitelů statků Holovous a Domoslavic. Jižně pod kostelem stojí fara s rozsáhlou zahradou a západně u samého hřbitova budova školní o dvou třídách, již z přiškolených obcí 195 žáků navštěvuje. Na opravu školy přispěno z pokladny školní 147 zl. r. č. Dle služného patří škola do IV. třídy.

Holovousy, ves na rovině podlé erární silnice, kat. a polit. obec s 51 d., 473 obyv. katol., 2 evang. a 6 isr., $\frac{3}{4}$ hod. sev. záp. od Hořic, bývala sídlem vladyk z Holovous, ležíc na úpatí straně „Chlumu“ v půvabné krajině; táhne se od severu k jihu až k erární silnici Jičinské. Na severní straně při návrší na místě někdejší tvrze zdo-

bi ves pěkný zámek s krásným parkem, od něhož šíří se dílem po údolí, dílem po návrší obora pro vysokou a pernatou zvěř, pak lesy velkostatku až po reku Javůrku. Ves obrácena jest ku straně jižní a chráněna jsouc před severními větry, požívá zdravého vzduchu. Pak je zde po-
plužní dvůr, pivovar a lihopalna.

Zde narodil se c. k. guberniální rada ve Lvově, Antonín Chytrý, syn kovářův. Co týká se dějin historických, tu třeba zmíniti se, že panství vladyk z Holovous zahaleno jest rouškou temnosti a že teprv v 16. věku připomínají se zde Karlikové z Nežetic, rytířský rod, jímž okolo roku 1593. i Mlazovice s Blskem, Chodovice, Chloumek, Mezihoří a Lukavec náležely. Od nich přeshly s Hradiskem r. 1594. v drzebnost Albrechta Smirického ze Smiřic a po bitvě Bělohorské Albrechtovi z Waldšteina. po jehožto nešťastném padu r. 1634. stal se držitelem statku Holovouského Jindřich Štos, svobodný pán z Kounic, na Pernštejně a Vamberku. Po smrti Jindřicha Štose, syna předešlého daroval je Ferdinand III. r. 1649. dvěma sestrám Jindřichovým, z nichž Veronika za Carmesa svob. pána z Ortheimbu provdána byla.

Z téhož rodu uvádí se r. 1653. Ferdinand a 1680. Bernard Sg. Carmes, svob. páni z Ortheimbů. Jim připadly též statky Domoslavice a Hradisko s Ostroměři, kteréžto poslední t. j. Hradisko a Ostroměř Ferd. Rudolf Carmes klášteru ve Valdicích prodal. Roku 1682. stala se držitelkou statku Holovous a Domoslavice sestra Ferd. Rudolfa Carmese, Eleonora Sibylla, manželka Jana Ferdinanda Rašina z Riesenburka. Roku 1695. prodala je paní Kateřině Barboře Liebsteinské, hraběnce z Kolovrat, z kteréžto rodiny přeshly r. 1728. v drzebnost Maxmiliána Rudolfa Lamotte z Friedtortu, a po něm jeho synu Janu Václavovi, hejtmanu kraje „Hradeckého.“ Od téhož je s Domoslavici dne 23. prosince 1786. za 100.000 zl. koupil c. k. polní maršál Frant. Josef svobod. pán Leveneur z Grünwaldu. Po něm zdědil je syn jeho Antonín. A poněvadž týž neoženiv se, žádného potomka nezůstavil, připadly r. 1853. co dědictví synu Antonínovi po jeho sestře Johanně, provdané sa svob. pána Václava Sosnovce z Vlkánova, který je podnes v držení má. (Kolébka však rodu Sosnovců jest ves Vlkánov v Klatovsku).

Blsko (též *Bilsko*), v úrodné planině ke kat. a pol. obci Chlumu náležející, $\frac{1}{2}$ hod. západně od Hořic na erární silnici Jičínské s 28 d. a 180 obyv., která povstala roz-

prodejem poplužního dvora téhož jména r. 1778. Dělí se na Blsko Velké a Malé; oboje od severu k jihu protéká potůček Chlumský, jehožto vody používá se zde k lázním u hostince vedle silnice vystavěným. Po emfytentisování poplužního dvora obsazena byla ves německými obyvateli, z nichž nezbyla leč německá příjmení. Živí se hlavně rolnictvím. Až do konce 16. století bylo Blsko zvláštní statek, jenž náležel rytířům z Blska. Později spojen byl s Holovousy, přešel v držebnost Albrechta Vladislava Smířického ze Smiřic, který jej s panstvím Hoříckým spojil.

Chlum, ves na páteři soujmenného vrchu, $\frac{3}{4}$ hod. sev. záp. od Hořic, kat. a polit. obec s 56 d. a 364 obyv., na býv. panství Hoříckém, táhne se směrem od severu k jihu proti straně polední. I zde stával druhdy poplužní dvůr, jenž r. 1778. byl rozprodán, a poskytuje dobrou výživu rolníkům.

Chloumek (chybně Chloumka), ves na svahu vrchu „Chlumu“ s 15 d. a 90 obyv., kteří se hlavně nádenictvím žijí. Kat. a pol. obec Holovousy, k nimž Chloumek druhdy panstvím náležel; leží v lese, v písčité krajině. Nachází se zde myslivna hájemství Holovouského.

Hlásek, veska při řece Javůrce a železničné trati stranou rybníka Ostroměřského, 1 hod. sev. záp. od Hořic, kat. a pol. obec Holovousy; čítala druhdy 4 příbytky, z nichž 2 velkostatku Holovouskému a 2 ku statku Radimskému náležely. Má nyní jen tři příbytky se 16 obyvateli; u silnice Hořícko-Jičínské mlýn.

Ke škole a faře Liskovické v okrese Novobydžovském náležejí následující dvě obce:

Domaslavice, původně Domaslavice, ves v planině úrodné na polní cestě $\frac{1}{4}$ hod. jihozáp. od Holovous a 1 hod. jihozáp. od Hořic, kat. obec Domaslavice, polit. Újezd Sylvarův s 35 d. a 250 obyv., bývala druhdy zvláštní statek s tvrzi, a náležela, spojena jsouc se Smidary, Sylvarům ze Silbersteina, jimž pro vzpouru proti Ferdinandovi II. odnata a Marii Magdaleně Trčkové z Lípy byla prodána. Taž postoupila statky Smidarské i Domaslavice vévodovi Albrechtovi Friedlandskému, po jehož smrti je Ferdinand II. r. 1635. Janu Gordonovi daroval. R. 1667. koupila statek Domaslavice za 7.250 zl. Veronika Carmes-ová z Ortheimbů a spojila jej se statkem Holovouským, s nimž od té doby společné má dějiny. Východní část vesnice od č.

23. do 31. má zvláštní jméno „*Durdička*.“ Nachází se zde popl. dvůr, ovčín a opodál hájovna. Obyvatelé živi se pěstováním obilí všeho druhu a chudší nádennictvím. Druhdy zde stával na výšině povětrný mlýn.

Újezd Sylvarův, obyčejně jen *Oujezd*, kat. a pol. obec v úrodné planině 1½ hod. jihozáp. od Hořic, s 33 d. a 188 obyv.; leží blíže hranic okresu Novobydžovského; býval též zvláštním statkem, náležejícím druhdy k panství Smidarskému. R. 1624. ukoupil jej vévoda Albrecht Waldstein a spojil s panstvím Hořickým. Někdejší dvůr byl r. 1778. rozprodán rolníkům, vsecky druhy obilí pěstujícím.

Sobčice. (Osada školní, zaujímajíc Sobčice a Újezd Podhorní).

Sobčice (Sovčice, vřbec Sobšice), ves v úrodné planině s trig. bodem 28482 m. nad hladinou mořskou, leží po pravém břehu Javorky na cestě, která z erární silnice Jičinské pod Újezdem vybočuje a v Chomuticích s okresní silnicí Novobydžovskou se spojuje. Na straně severní jest poloha kopcovitá a pisečná. Kat. a pol. obec Sobčice 1¼ hod. západně od Hořic s 99 d., 798 obyv. katol., 2 evang. a 7 židy, má farní chrám sv. Prokopa, jenž již v l. 1384.—1408.—1416. se připomíná a v něm pohřebiště pani Doroty Ostromějské, r. 1676. v Pánu zesnulé. K farnosti zdejší připsány jsou: Vojice, se samotou Maxincem a Kabáty, Újezd Podhorní a Ostroměř s Hradiskem a Starou Hůrou. Čítá se tu 3050 duší. Mimo kostel jest zde knížecí zámček, bývalý fil. klášter řehole Kartusiánův, kdež farář bydlí. Škola jest dvoutridní s 230 žáky, co do služného třídy III. Na Javorce stojí americký mlýn. Bývalý zde poplužní dvůr byl již r. 1784. emfiteutisován, a osadníci za jistý roční plat z roboty propuštěni. Severně nade vsí vedeno křídlo severozápadní tratě z Ostroměře k Jičinu. Obyvatelstvo živi se pěstováním obilí všeho druhu a řepy, vyráběním stavebního pískovce, částečně sochařstvím a největší část dělnictvím v lomu.

Sobčice bývaly druhdy zvláštním statkem s tvrzí, a již r. 1429. náležely bratřím Jiríku a Vaňku Bořkovi ze Sobčic. Po čase dostaly se mezi r. 1: 43.—1551. pp. Zvířetickým z Wartenberka, po nichž je Zdeněk z Waldsteina, zasnoubiv se s vdovou po Slavatovi z Wartenberka, zdědil. R. 1586. přešly v držení Bořka Dohalského z Dohalic a r. 1627. Albrechta Waldsteina, po jehož smrti, nebyvše zaplaceny, rodu Dohalských z Dohalic opět vráceny

byly. R. 1661. prodal je Stanislav Dohalský za 6750 zl. klášteru kartouzskému ve Valdicích.^{*)} Sobčice pak byly s Vojicemi, Oujezdem Podhorním a Ostroměří co zvláštní statek Sobčický spravovány, až je s Radimí a Peckou r. 1824. kníže Ferdinand Trautmansdorf koupil a k panství „Kumburku a Oulibici“ připojil.

Oujezd Podhorní (všeobecně Újezd), ves se 79 d. a 490 obyv., do Sobčic přifarenými; 20 čísel přiškoleno k Vojicům. Leží na úpatí Chlumu podél erární silnice Hořicko-Jičínské směrem od jihovýchodu k severozápadu, ve výši 341·37 m. nad hl. m., 1 $\frac{1}{4}$ hod. sev. záp. od Hořic. Újezd býval druhdy zvláštním statkem. Dějiny jeho úzce souvisí s dějinami Sobčic. Někdejší dvůr panský byl r. 1784. rozprodán. Na silnici jsou osamělá stavení, „Na Prdiku“ nazvaná. V Újezdě nalézají se výborné kamenné lomy, z nichž se kámen daleko do jižních Čech, ba až do Prahy zasilá.

Vojice. (Osada školní sama pro sebe).

Vojice, školní osada ve farnosti Sobčické a ves nad erární silnicí z Hořic do Jičína vedoucí, 2 hod. sev. záp. od Hořic, kat. a polit. obec, k níž patří samota „Maxinec“, někdejší tvrz $\frac{1}{4}$ hod. sev. záp. a Kabáty $\frac{1}{4}$ hod. jihozáp. ve 113 d. 918 obyv. čítajíc. Prostírá se po stráni na úpatí vrchu „Maxince“ směrem od jihovýchodu k severozápadu. Má jednotřídní školu III. třídy se 148 žáky, k níž 20 čísel z Oujezda jest přiškoleno. R. 1872. poskytla okr. škol. matice 341 zl. 89 kr. na opravu školy.

Občané dělí se tu na dvě třídy „rustikalisty a dominikalisty;“ poslední povstali emfyteutisováním poplužního dvora. Jak trigonometrický hod ukazuje, leží Vojice 411·54 m. nad hladinou moře, tedy o 126 m. výše než Sobčice, o 104 m. výše než Mlázovice, a o 69 m. výše než Újezd Podhorní. Z téže příčiny jest zlejší půda mnohem lehčí a hodí se jen ku pěstování zita; za to však daří se zde výborně stromy ovocné, poněvadž celá stráž k polednímu slunci jest obrácena.

Co se týká historie, praví naučný slovník, díl 9. str. 1227. o Vojicích toto: Vojice, kde někdy stávala tvrz, jest starožitná osada, neboť již r. 1183. uvádí se Oto Vo-

^{*)} Klášter ten založen byl r. 1627. Albrechtem Waldsteinem a zrušen jest za Josefa II. r. 1782.: statky jeho připadly k fondu náboženskému, a konečně stal se velikolepý tento klášter zemskou trestnicí pro zločince, přes 10 let odsouzené.

jický z Vojic. R. 1545. vložil sobě Hendrich z Nové Vsi v desky tvrz Vojice, ves Maxinec a podily v Újezdě Horním a Lužanech, tak jak zboží to otec jeho Jan z Nové Vsi od Sigmunda z Nemyčevsi byl koupil. R. 1652. patřila prý část statku Vojického Bohuslavu Dohalskému z Dohalic, a část Davidovi Fleišinovi. Roku 1718. koupil statek ten klášter kartouzský ve Valdicích od Jiřího Jindřicha Vojického z Nové Vsi. (Ostatní viz Soběice.)

Ostroměř. (Osada školní.)

Ostroměř, všeobecně a dle starých spisů „Vostroměř,“ ves s nádražím II. třídy, $1\frac{1}{4}$ hod. západně od Horic ve farnosti Soběické na levém břehu řeky Javorky (Zlatnice). Na kopečku sev. vých. „Hradisko,“ bývalý zámek rytířský, a západně dvorec „Stará Hůra“ tvoří společně kat. a pol. obec Ostroměř, čítajíc s vodárnou a uměleckou sušárnou na ovoce a s 2 mlýny 95 d. a 845 obyv. katol., 1 evang. a 3 židy. Severně nad Hradiskem stávala ves, co zvláštní statek Hradisko. Ostroměř leží po pravé straně erární silnice, kteráž v západní části ji překročuje a od Staré Hůry odděluje. Jižně ode vsi jest nádraží severozáp. dráhy „Ostroměř-Horice,“ odkudž vede křídlo k Jicinu.

R. 1873. založena a na útraty obce zde vystavena jednotřídní škola IV. třídy se dvěma žákovnami, byvši roku 1875. ve dvoutrídni zmeněna. Počet žáků pácí se na 84 dětí.

Východně protéká Javorka rybník, na němž stojí mlýn v obci a jiný mlýn, „Hlásek“ nazvaný. Ještě do nedávna mivala obec mnoho občin; nyní jsou většinou v pole změněny. Na Hradisku, kam druhdy 22 dom. čísel náleželo, obrácen jest zámeček v hospodářské stavení. Stará Hůra původně čítala jen 7 dom. čísel.

Statek a ves Ostroměř náležely r. 1382. Ješkovi, a r. 1416. Petru Kdulicovi z Ostroměře. Poslední znám byl co výtečný státník a vojevůdce krále Jiřího z Poděbrad, a v 16. stol. panům z Dobřenic. R. 1529. Zdislav z Dobřenic prodal Ostroměř Janu ze Sedražic, a nástupce tohoto Beneš r. 1541. Václavu a Janu z Rokytníka. Při rodě tom trval týž statek až do bitvy Belohorské, načež skonfiskován, připadl k panství Hořického; r. pak 1665. na 9860 kop 15 grošů a 5 den. odhadnut, za 9500 zl. rýnských tehdejšímu arcibiskupovi Pražskému, Dietrichovi Ernestu Carmesovi z Ortheimbu, držiteli velkostatku Holovous, prodán jest, kteréžto rodině již dříve i Hradisko

náleželo. Ferdinand Rudolf Carmes prodal oba statky roku 1680. klášteru kartouzskému ve Valdicích, načež pak veškerá správa se statkem „Vojickým a Sobčickým“ zvláště vedena byla. (Viz Sobčice.)

Jeřice. (Osada školní, zahrnujíc Jeřice, Chloumek, Votuz, Brezovice a Rašín).

Školní osada a farní ves Jeřice (vůbec Vel. Jeřice), $\frac{3}{4}$, hod. jich. vých. od Horic, kat. a pol. obec se 67 d. č. a 573 obyv. katol. a 7 židy, rozkládá se ve velmi úrodné rovině pod úpatím lesnatého chlumu na okresní silnici Hořicko-Jaroměřské, po jejížto obou stranách stavení pravidelně se řadí. V západní části vine se tudy tichá již „Bystrice,“ úrodná zdejší luka zaplavujíc. Hlavní výživou jest poláření. Severně na přívrší u prostřed rozšířeného hřbitova stojí farní chrám Páně sv. Marii Magdaleny. Týž připomíná se již v l. 1384., 1390. a 1395. chrámem farním. Později r. 1624. zbaven vlastního duchovního správce, náležel co kostel filiální k farnosti Hořické. Příčiněním hraběte z Gastheimů a jeho nástupce hraběte Jana Václava z Paarů mezi r. 1762. a 1776. učiněn jest opět chrámem farním. Po rozšíření jeho r. 1780. postavena blíž kamenná zvonice. Prostřední zvon nese letop. 1624. Věž ta jest zároveň vchodem na hřbitov. K farnosti zdejší s 1850 koláturníky náležejí mimo Jeřice též: Brezovice, Chloumek, Votuz, Bohanka se Skalou a Rašín.

Jihovýchodně na konci vesnice stojí hrabětem z Gastheimů ve tvaru čtyřúhelníka rozšířený zámek, u něhož nynější držitel baron z Gagernů, rodem Prus, krásný park založil. Na nádvoří zámeckém u samých vrat stojí stará neúhledná budova farní ze dřeva sroubená, proti ní špychar, poplužní dvůr a rozsáhlé sklepy po bývalém pivovaru, v němž se již r. 1805. pivo vařit přestalo, pak lihovar. Sev. záp. za vesnicí nachází se na Bystrici mlyn s pilou. U mostu přes Bystrici stojí úhledná budova školní o dvou třídách se služným IV. třídy, již z přískolených osad 214 žáků navštěvuje. R. 1873. povoleno zde vyučování ručním ženským pracím.

Velkostatek Jeřice náležel r. 1624. vdově Anně Alžbětě Miskové, rozené Bohdanecké z Hodkova. R. 1666. uvádí se držitelem jeho rytíř Jan Hildebrand a roku 1748. hrabě Jan Daniel z Gastheimů, jenž zasnoubiv se s ordo-velou hraběnkou Marií Teresí z Paarů, rozenou ze Sternberka, po úmrtí svém statky Jeřice a Vysoké Veselí hra-

běti Janu Václavu z Paarů zůstavil. Rod tento mezi knížeci později vřaděn (ale jen dle nejstaršího syna, ostatní byli hrabaty), zůstal v držení velkostatku téhož až do r. 1873., kdy přešel koupi za 295.000 zl. v držebnost nynějšího majitele barona z Gagernů.

Březovice, ves něco přes $\frac{1}{4}$ hod. sev. záp. od Jeřic a $\frac{1}{2}$ hod. jihových. od Hořic, pol. a kat. obec s 38 d. a 280 obyv. Leží ve směru od východu k západu v krásném uzlabí nad Bystřicí, která se jí v západní části dotýká, a vinouc se tudy po úrodných lučinách, na nichž se všechen druh obilí i řepa rodí, hned pod Lhotkou Svatogotthardskou opouští svůj tok, nyní rovinou se berouc. Ve východní části zabíhá až k samé vesnici úbočí Chlumské, dodávajíc jí půvabného vzhledu. Na Bystřici stojí mlýn.

Chloumek (Chlomek, obyč. Chloumka), ves $\frac{1}{2}$ hod. severně od Jeřic a $\frac{3}{4}$ hod. východně od Hořic, katastr. obec s 21 d. a 150 obyv., polit. obec Jeřice, leží na výšině. odkud rozkošná vyhlídka do krajiny Nechanické a Bydžovské oku pozorovatele se jeví.

Votuz (Votuze, vlastně Otuže), ves na výšině předešlé, něco přes $\frac{1}{4}$ hod. severně od Jeřic a 1 hod. jihových. od Hořic, katastr. obec samostatná, a polit. obec Jeřice, má 20 d. a 135 obyv. Okolí obou těchto osad bývalo do nedávna ještě porostlé lesy, které za nynější doby téměř vykáceny jsou. Kdy osady ty založeny a jak s velkostatkem Jeřickým spojeny byly, nelze udati.

Rašín, kat. a pol. obec s 34 d. a 240 obyv., ves v krásné a úrodné rovině, jižně $\frac{1}{4}$ hod. od Jeřic, 1 hod. jihových. od Hořic, kamž druhy panstvím náležela, přichází již roku 1143. ve známost tím, že o ni v listině při zakládání kláštera Strahovského zmínka se činí. Již tehdaž proslula osada Rašín zvláštním chovem koní. Nelze udati, komu původně náležela; ví se toliko, že r. 1628. se statkem „Třemňouševským“ spojena jsouc, od Waldsteina, vévody Friedlandského v léno dána byla Jeronymu Bukovskému z Nové Vsi (Bělohrad), od kteréžto doby s Třemňouševsi totožné má dějiny. Bývalý zde dvůr byl roku 1773. emfyteutisován.

Bohánka. (Osada školní, zaujímajíc Bohánku a Skálu).

Bohánka a Skála, obě osady něco přes $\frac{1}{2}$ hod. východně od Jeřic a 1 hod. východně od Hořic, tvoříce s odlehlou samotou „Maňovice“ jednu kat. a polit. obec Bohánku, leží na polní cestě od Miletína k Cerekvici ve

výši 417·23 m. Bohánka ležíc na stráni proti severu, v býv. panství Smiřickém a Hoříněveském, čítá sama o sobě 36 d. a 265 obyv., kteří se pěstováním obilí a prací kamenickou žijí.

Skála, jižně od Bohánky asi 10 min. na svahu jižním, přináležela dříve se 7 příbytky k panství Cerekvickému, ostatní k Hoříněvesko-Smiřickému; nyní má 14 d. a 236 obyvatelů. Maňovice leží severně pod Bohánkou, pak myslivna hájemství Smiřického.

V Bohánce jest jednotřídní škola IV. třídy, která se Skalou čítá 90 žáků. Škola tato zřízena byla r. 1871. vyškolením od Jeříc, a roku 1875. povoleno zde vyučování ručním ženským pracím. Bohánka, patříc od dávna ke statku Žiželovski, připadla s ním za Ferdinanda II. r. 1636. se statky Smiřicemi a Hoříněvsi generálu hraběti Gallasovi a po něm jeho staršímu synovi Františku Ferdinandovi. Od té doby navždy s panstvím Hoříněveským spojena zůstala. Ve Skále láme se výborný kvádrový pískovec a daleko se rozváží. Obyvatelstvo nachází v něm hlavní výživu.

Hněvčeves. (Osada školní, zahrnujíc Hněvčeves, Černutky Dolní a Horní, Sobětice a Benátky).

Hněvčeves, dle obvyklého zvyku Hněvčoves nad Bystřicí, kat. a pol. obec s 53 d. a 420 obyv., 1³/₄ hod. jihových. od Hořic, prostírá se na úpatí úpravné okresní silnice od Cerekvice k Sadové ve směru od severovýchodu k jihozápadu v rozkošné a úrodné krajině něco málo pahorkovité. U prostřed obce na návrší strmi, obehnán hřbitovni zdi farní chrám Páně sv. Jirí, o jehožto původu není žádných určitých zpráv; ví se toliko, že až do roku 1706. byla zřízena při něm komendáta pro filiální tehdejší kostel na Dohalickách, a do roku 1788. pro filiální kostel v Stračově, jakož i že zdejší kostelní zvony ze 16. a 17. století pocházejí. Jihovýchodně od kostela přes silnici stojí v rozsáhlé zahradě stará, za dob předešlých nádherná budova farní. K farnosti Hněvčevské náleží obce, v kruhu vůkol položené: Černutky Hoření a Dolní, Trebověnice, Cerekvice, Sobětice a Benátky; počet duší celé kolatury páchí se na 2800.

Jižně u samé zdi hřbitova jest škola dvoutrídni se sluzným IV. třídy, která s příslušnými obcemi 140 žáků čítá. R. 1875. povolila c. k. okr. škol. rada v téže škole vyučování ručním ženským pracím. Na místě, kde nyní stojí

škola, stával domek pro chudé, jenž v r. 1737. Hněvčevský farář Jiří Průša pro 6 chudých z panství Cerekvického založil. Základní jeho jistina obnášela 2500 zl. Roku 1786. koupil starou tu budovu za 50 zl. hrabě Filip Jiří z Brovné (Broun, Braun), majitel panství Cerekvického, a použil téhož místa pro budovu školní. R. 1835. páčil se týž kapitál na 1260 zl. k. m. a 269 zl. vídeňského čísla, z čehož 6 špitálníků vydržováno bylo.

V jižní části vesnice jest poplužní dvůr s rozsáhlým sadem a severně u silnice k Cerekvici kaplička. Hněvčev ves bývala druhdy zvláštní statek, poněvadž se v listinách z 15. věku pání z Hněvčevsi často vyskytují. V Hněvčevsi daří se všem druhům obilí a jiných plodin, zvláště cukrovce. Celá farnost ozdobena jest ovocným stromovím.

Černutky Dolní, ves $\frac{1}{2}$ hod. sev. záp. od Hněvčevsi a $\frac{5}{8}$ hod. jihových. od Hořic, kat. a pol. obec s 36 d. a 228 obyv., na býv. panství Cerekvickém a Třebovětickém. Leží po pravém břehu říčky Bystřice, táhnouc se od ní téměř v kruhu od severu k jihu. Severně nad Bystřicí leží mlýn s pilou. Severových. k Hněvčevsi táhne se přívrší, které nad lesíkem, „Libouš“ zvaným, jest nejvyšší. Někdejší dvůr, jenž ke statku Třebovětickému náležel, byl v pozdějším čase emfiteutisován.

Černutky Horní, ves $\frac{1}{4}$ hod. jižně od předešlé a $\frac{5}{8}$ hod. jihových. od Hořic, kat. a pol. obec s 30 d. a 190 obyv.; leží na krásné výšině, odkudž je rozkošná vyhlídka do celého okolí. Druhdy zde stával dvůr svobodníků, který již r. 1665. k panství Horickému náležel. (Viz Třebovětice.) R. 1724. nacházel se v držení téhož dvora Ferdinand Kozína, od něhož jej toho roku koleJ Jesuitů v Hradci Králové koupila, a se statkem Přínským spojila. Po zrušení pak řádu jesuitského byl týž dvůr r. 1778. rozprodán. Pěstováním polních plodin a dělnictvím živí se oboje Černutky.

Benátky, ves po levém břehu Bystřice v okr. Jaroměřském, $\frac{1}{4}$ hod. jihových. od Hněvčevsi, kat. a pol. obec se 37 d. a 300 obyv., $2\frac{1}{2}$ hod. jihozáp. od Jaroměře, na býv. panství Hoříněvesko-Smířickém, s nímž v dějinách se srovnává. Dne 3. července 1866. byli obyvatelé téže vesnice očitými svědky krutého boje ve válce Rakousko-Pruské a utrpěli značných škod na majetku a hlavně na polním hospodářství. Ve vsi samé lehly v čas bitvy 4 příbytky popelem; les Svíb byl hlavním bojištěm.

Sobětice, vůbec Sovětice, v okrese Nechanickém. (Viz konec popsaní školy Dohaličské.)

Cerekvice. (Osada školní, zaujímajíc Cerekvici a Třebovětice).

Cerekvice, ves severně nad Bystřicí v půvabné krajině 1¼ hod. jihových. od Hořic kat. a pol. obec s 65 d., 623 obyv. katol. a 8 židy, táhne se směrem od severozápadu k jihovýchodu po návrší, kde se vzhledem k výstavnosti domů městečku podobá. Okolí jest půvabně malebné. K severu zdvihají se hřbety Chlumské, k východu listnatým lesem porostlá výšina Listice (obyčejně Lisice). Zde prýští minerální (železité) zřídlo, jehož otvor 64^m obnáší. K jihu jsou dvě bažantnice, z nichž západní od silnice k Hněvčevsi „Rumis“ sluje. Západní strana okoli Cerekvického jest otevřená rovina. I zdá se, jako by celá ves nalézala se v krásném libosadu. Severní část vesnice od jihozápadní odděluje rybník, jehož voda po úrodných lukách k Bystřici odtéká. Na severní straně zdobí náves krásný zámek a vkusný park s cizokrajným krovím a stromovím, pak velká zámecká zahrada pro zeleninu se skleníkem a fíkovnou, a poplužní dvůr. Zvláště vyniká filiální kostelíček „Zvěstování Panny Marie,“ pod nímž na ohraženém místě socha sv. Jana Nepomuckého stojí. Zmínka o kostelíčku činí se již v r. 1412. Bohoslužbu vykonává fundální kaplan zámecký, a každou třetí neděli duchovní z Hněvčevsi. Ještě nedávno honosil se krásnou klenbou a věží. V nitř kostela na pravé straně zazděn náhrobek Jindřicha Záruby z Hustiřan s latinským nápisem.

U samého kostela stojí od r. 1862. budova školní, původně jednotřídní, avšak r. 1873. přičleněním přiskolené obce Třebovětické ještě jednou budovou rozšířena byvši, jest v třítrídni se služným III. třídy proměněna. Počet žáků 240. R. 1873. povoleno zde vyučování ručním ženským pracím. Na stavbu školy přispěla školní matice obci Třebovětické 1500 zl.

Východně ode vsi na vrchu Listici jest kaple sv. Vavřince; severně hřbitov s kaplí sv. Štěpána a hrobka rodiny Langrovské. Průmysl a obchod zastoupen tu pivovarem a jižně na Bystřici „Lužním mlýnem“ s pilou; za Cerekvicí ½ hod. na sever jest znamenitý lom pískového kamene k sochařským a stavitelským účelům velmi vhodného.

V Cerekvici narodili se bratři Langrové František a Štěpán, kteří zde mnohé krásné nadace založili a sice: 1.) Na vydržování zvláštního duchovního a na mše sv. za touž Langrovskou rodinu. 2.) Rozšířili nadaci far. Jirího Prusy z Hněvčevsi sem přenesenou, tak zvaný ústav chudých. 3.) Školní fundaci, založenou † Štěpánem Langrem; a 4.) na vydržování zvonu a kaple sv. Štěpána na hřbitově Cerekvickém a j. Nadace ty pojistěny jsou na jejich bývalém panství v Belé u Německého Brodu.

Jak Schaller ve své topografii píše, náležel velkostatek Cerekvice v 16. století rytířům z Hustiřan, z kteréžto rodiny uvádí se r. 1561. Zdenek Záruba z Hustiřan, pán na Cerekvici, co zástupce na sněmu Pražském, dále pak r. 1609. Vladislav Bukovský z Hustiřan, a od r. 1660. do r. 1675. Václav Záruba, který nakoupiv statek Třebovětický, spojil jej s panstvím Cerekvickým. Od r. 1680. do r. 1689. byla Františka Magdalena z Hustiřan paní na Cerekvici. Okolo r. 1690. přešlo panství na Jana z Bubna, a od r. 1697. do r. 1726. na hraběte Jana Adama Zárubu. R. 1729. koupil je Maximilian hrabě Brovné z Montany. Po něm je zdědil jeho syn Filip Jirí a doporučil je své manželce Anně Marii, rozené hraběnce ze Sztaray, (Slovácká rodina ze Stareho), a tato svému synovci Ceňkovi ze Sztaray, který je r. 1822. prodal hraběti Janu Kolovratu Krakovskému z Újezda. Od toho dostaly se roku 1832. koupí 220000 zl. stří. nynějšímu rytířskému rodu z Kleebornů.

Třebovětice, ves na okresní silnici z Hořic k Jaroměři, po levém břehu Bystřice, 1 hod. jihových. od Hořic, kat. a pol. obec s 85 d. a 724 obyv. katol. 5 evang. a 4 židy. Táhne se v polokruhu od západu k jihu po malém potůčku, jenž prostředkem protéká, a jižně pode vsí do jalové Bystřice ústí. Západně nad vesnicí protírá se rozsáhlý rybník „Natuzní.“ Na hrázi stojí poplužní dvůr s cukrovarem (Třebovětický cukrovar) a mlýn. Druhdy zde bývaly ještě dva rybníčky ve vsi, jež před časem vysušeny jsou, místa pak použito jest ku stavbám nových domků. Jižně pode vsí mezi jalovou Bystřicí a náhonem z ní tekoucím šířil se od Doleních Černutek téměř počinaje, rybník „Rolanec,“ jenž již před 70 léty v úrodná luka byl proměněn. Sev. záp. 1/4 hod. ode vsi stávala samota Rasosky.

Třebovětice bývaly druhdy zvláštním statkem s tvrzí. Roku 1447. prodal Vaněk z Těšina tvrz Třebovětice,

Černutky hoření a dolení se všim příslušenstvím Svato-
boru z Chvalkovic a dědicům jeho. Ku konci 15. století a
okolo r. 1503. náležel týž statek Rašínovi z Riesenburka
a dědicům jeho, kteřížto té doby v držení měli i panství
Hořické. Týmž způsobem připadl, jak pravdě podobno,
rodů pánů ze Smiřic a po nich Albrechtu Waldsteinovi.
Cisář Ferdinand II. daroval týž statek r. 1634. s panstvím
Hořickým c. k. komořimu a polnímu vůdci Jakubu Stroz-
zinu, hraběti ze Schrattenthalu, po němž syn Petr násle-
doval. Dle závěti posledního z r. 1658. připadnouti měly
požitky statku Trebovického jeho matce; než Pražský
arcibiskup prodal s jejím povolením statek Trebovické
za 26000 zl. rýn. Václavu Zárubovi z Hustiřan, pánu na
Cerekvici, který pak Cerekvici a Trebovické za panství
prohlásil (viz Hořice a Cerekvice). R. 1858. bylo celé pan-
ství Cerekvice a Trebovické za 320000 zl. právně odhadnuto.

Želkovice. (Osada školní, zaujímajíc Želkovice a Vrchovnici).

Obě osady leží v jihovýchodním cípu samých hranic
pol. hejtmanství Dvora Králové, na býv. panství Cerekvi-
ckém a Trebovickém, ve farnosti Hoříněveské. Každá
činí o sobě obec katastrální, společně politickou Želkovice.
Ves tato, vzdálená něco přes $\frac{1}{4}$ hod. jihových. od Cere-
kvice a $1\frac{1}{2}$ hod. v témž směru od Hořic, leží na vrcholi
výšiny „Lišnice“ v krásné rovině, na jejíž půdě nejlépe
jen žito a oves se daří, ačkoli rolníci i cukrovku pěstují.
Méně přízniva jest půda zde stromům ovocným. Luk zde
jest porůdku, a proto dobytek hovězí a koňský se jen pro
domácí potřebu odchovává.

Želkovice, na úpravné silnici od Miletína k Hoříněvsi
se 34 d. a 219 obyv., mají jednotřídní školu dle služného
třídy IV., již s přiskolenou obcí Vrchovnici 62 žáci na-
vštěvují.

Vrchovnice, 10 minut jihových. od predešlé na okres-
ní silnici od Hoříněvsi, severně ke Krkonošům, čítá v 18
příbytcích 136 obyvatelů.

Vřeštorf. (Osada školní, zaujímajíc Vřeštorf Velký a Malý
a Čenici).

Vřeštorf, starobylý městys ve vých. části okresu Ho-
řického, na potoku Trotině a okresní silnici z Cerekvice
k Poličanům vedoucí, $1\frac{3}{4}$ hod. vých. od Hořic, kat. a polit.
obec Vřeštorf, k níž Malý Vřeštorf a Čenice náležejí. Čítá
v 84 d. 580 obyv. katol. a 2 evang. Městys táhne se smě-

rem od západu k východu v rozsáhlé, jílovité méně úrodné kotlině s malými pahorky. Má chrám Páně „Všech Svatých.“ r. 1723. od hraběte Jana Michala Šporka nově vystavěný, ale od počátku (ve 14. století) sv. Kateřině zasvěcený, tenkrát již farní; později a to sice do r. 1850. byl kostelem filiálním farního chrámu Páně Chotěboreckého. Celá farnost čítá 710 duší. Ku vzdělání mládeže jest zde od r. 1758. jednotřídní škola IV. třídy se 110 žáky. Průmysl a obchod zastoupen zde mlýnem v Malém Vřeštově na potoku Trotině. Mimo obyčejná řemesla živi se osadníci polním hospodářstvím. Trhy Vřeštovské byly dílem Horicům, dílem Dvoru Králové odprodány, poněvadž obyvatelstvo, třicetiletou válkou a častými požáry stížené, velmi schudlo. Na jižní straně od městyse jsou na návrší zříceniny a zbytky někdejšího rytířského hradu, z něhož pocházeli: Mutina z Vřeštova (okolo roku 1280.), horlivý obrance národa proti lakotným rotám Braniborským.

V 14. stol. náležel hrad ten pánům z Riesenburka odvětví to rodu Berkova, neb dle jiných Švihovských. kterážto linie dle hradu Vřeštova též „Vřešovskými“ se nazývala. Z rodu téhož proslavil se Aleš Vřešovský z Riesenburka dobytím města Hradce Králové roku 1420.; od roku pak 1433. až do r. 1436. byl též správcem království Českého. Po něm r. 1442. dostal se Vřešov pánům z Hasenburka, z nichž Jan Vilém úhlavním nepřítelem krále Jiřího z Poděbrad a Kunštátu se byl stal. I přepadli Hradec, věrní jsouce přívrženci krále Jiřího, hrad Vřešov, dobyli ho a spustošili tak, že od té doby zůstal v zříceninách. Od r. 1500. až do r. 1638. drželi Vřešov Kordulové ze Sloupna, načež přešel v držebnost královské komory, která pustila jej r. 1660. Gerhardovi Leuxovi z Leuxensteinu. Roku 1676. koupil jej Jan ze Šporků a připojil k Hoříněvsi, s níž od té doby vrchnost svou sdílel. Roku 1790. dostal se s Hoříněvsi od Jana Karla hr. ze Šporků koupí císaři Josefu II. a jím císařské komoře, od níž pak panství Směřice a Hoříněves r. 1863. za 3,027.000 zl. nynější držitel baron Jan Liebig koupil.

Vřešov Malý, viska s 8 d. a 70 obyv. Jest tu poplužní dvůr, dílem rozprodán, dílem pronajat, a myslivna. Nad mlýnem v bývalé bažantnici prýští silný pramen železité vody.

Čenice, skoro $\frac{3}{4}$ hod. jižně od Vřeštova s 6 d. a 56 obyv. Má poplužní dvůr. Ve Vřeštově a Čenici daří se mimo pšenici a žito obzvláště zrnatý ječmen.

Miletín. (Osada školní, zahrnujíc město, Miletínek, Rohoznici a Trotinku).

Miletín leží na pahorku utěšeného, lesy ověncého údolí řeky Bystřice, 368·92 m. nad hladinou mořskou. Severně vystupuje krajina ku Zvičině, na východě v dále modrají se hory Náchodské, západně vrchy Kumburské, Bradlecké, Tábor. Návrší jižně a jihovýchodně zabraňuje vyhlídce do krajiny Chlumecké, Bydžovské a Nechanické.

Vévoda Vladislav upsal r. 1115. dle listiny darovací Hradec Králové s okolím a 4 hrady bratru svému Soběslavovi. Hrad Miletinský, který tehdaž prý u prostřed hustých lesů stával, měl býti v to počítán. R. 1124. přenocoval zde biskup Bamberský, sv. Otto, táhna do Pomoran ku rozšiřování slova Božího. Za Václava I. stal se královský miláček a cíšník Zbraslav pánem Miletína. Dle jedné darovala choť Domoslava hrad Miletín, Sadoví, Maslovědy, Olešnici a Vělek reholním rytířům německým; o tom svědčí list datovaný v Hradci nad Labem dne 16. října 1241. Král Václav darování to potvrdil. Jisto jest, že v druhé polovici 13. století měli Miletín v držení němečtí reholní rytíři. Na „Parkáni“ stával prý klášter jejich; přední část kostela byla kaplí a věž branou klášterní. Hluboké a rozsáhlé sklepy, do nedávna vodou zatopené, a studna nyní zasypaná, jsou dle pověsti pozůstatky dob oněch na místě tom.

Hormayr ve svém archivu jmenuje Marquarda z Dubé komturem, Hans ze Langerhausenu velmistrem řádu naznačeného v letech 1280.; týž vypravuje i pověst, která svědčí o obraně kláštera Miletinského proti loupežným rotám Otty Braniborského rytíři těmi. Pověst ta jaksi romantický dává ráz vzniku bolné písní rukopisu Kralodvorského: „Ach vy lesi, tmaví lesi, lesi Miletínští!“ Roku 1410. za komtura Oldřicha z Oustí prodali rytíři Miletín Benešovi z Choustníka za 800 kop č. gr. Ve válkách husitských, jejichž hluk i nejbližšího okolí Miletinského se dotekl, nedají se pánové zdejší určitě jmenovati; zmínka se činí o Bořku Divišovi z Miletína a Miletinka. Po smrti Jiríka z Poděbrad připadl Miletín pánům z Lichtenburka, r. 1472. Vilému Krušinovi, r. 1502. Hermanu Krušinovi, a r. 1534. jeho synu Bernardovi. Nyní přešel Miletín v držení pánů Trčků z Lipého, Burianovi a Janovi na Lipnici. Tento poslední prodal jej pánu Sigm. Smirickému ze Smřic za 6000 kop č. gr. Avšak již roku 1560. koupí dostal se majetek pánu Jirimu Waldsteinovi

na Hostinném za cenu 13250 kop č. gr., jako vidno, ve 20letech více než dvojnásobnou v tehdejší rozsáhlosti Miletina. Cítalť zajisté Miletín dle zápisu: Hrad, dvůr, pivo-
var, mlýn a pilu pod Penízkem, dvůr v Poličanech, mě-
stečko Miletín s hospodami a patronátem, vesnice Roho-
znici, Jahodnou, Vidoň, Bezník, Borek, Želejov, Chroustov,
Ouhlejov, Zdobín, Třebihošť, Zvičinu, a Brusnici, obě s pa-
tronátem, a mlýn na Mostkách, Malou Borovnici, Dobrné,
část Trotiny, Dehtova, Veliké Borovnice, Poličan, Olesnice,
patronát kostela Lanžovského, dva díly Labe a asi 20 ry-
bníků. Pan Jiří Waldstein velikým dobrodincem města
býti se ukázal. Dle listin uschovaných v městské kance-
laři potvrdil císař Ferdinand I. r. 1561. městu Miletínu
odbyvání 2 výročních a 1 týdenního trhu na žádost pana
Jiřího Waldsteina; téhož roku založil Jiří W. urbáře ro-
botní ve prospěch a spravedlnost poddaných svých; roku
1565. vystavěl radnici, která až do roku 1845. u prostřed
náměstí stála; r. 1580. městu dovolil obchod soli a stavbu
obecního mlýna; a snad i městského znaku „sv. Jiří“
užívatí dovolil. Po smrti šlechtetného pána 17. května
1584 vládli zde synové jeho Karel, Jindřich, Bartoloměj
postoupně. Bartoloměj a jeho choť Magdalena Bohdanecka
z Hodkova nákladem vlastním hodiny věžové a zvon zří-
dili; obci pak darovali pole a luka.

Syn Bartolomějův prodal Miletín r. 1628. Albrechtovi
z Waldsteina, vévodovi Friedlandskému za 30.000 zl. rýn-
ských. Když pak Albrecht v Chebu zavražděn byl, stal
se pánem na Miletině Jan Křištof z Waldsteina. Poslední
z rodu tohoto Vilém Křištof Maxmilian přikoupil k Mile-
tinu dvůr Tetín, vesnice Kaly a Vřesník a les; utiskoval
však poddané své, zvláště odejmul jim urbář předka své-
ho, tak že tito r. 1680. povstali. Vilém, nemaje mužských
dědiců, rozdelil rozsáhlé panství to: nejstarší dcera Alžbě-
ta Ludmila, provdaná Kotulinská, podílem obdržela Poli-
čany, okolní osady a půl Rohoznice; mladší Barbora Te-
rezie hraběnka z Oppersdorfu Miletín, osady severní a
západní a druhou polovici Rohoznice. Hrabě Oppersdorf
přestavěl r. 1693. zámek Miletínský a nový urbář založil.
Příbuzná hraběnka z Mágny, provdaná za Jarolima Lieb-
steinského z Kolovrat, stala se r. 1743. dílem závětí bez-
dětného hraběte z Oppersdorfu, dílem koupí paní Miletín-
skou. Později r. 1754. stal se manželem jejím c. k. ryt-
mistr Ferdinand hrabě z Morcínů. Dobrotivá paní ta vy-
stavěla nynější farní dům a příjmy jeho znamenitě zvětšila.

Válkou 71letou obyvatelé mnohých pohrom zakusili r. 1758., a r. 1759. zachvátil mor téměř třetinu obyvatelstva. Dne 13. července 1762. hrozili kozáci městu zapálením, nedostanou-li do západu slunce 1500 zl. Téhož roku ještě jednou přišli; ale dle pověsti „bílá paní,“ vznášející se nad městem, nedala jim od Trotiny dolů sejiti. Obyvatelé přičítali zachránění toto Panně Marii, jejíž krásná socha na náměstí již tehdáž stála. Dne 2. ledna 1766. prodala Marie Anna hraběnka z Mágny Miletin baronu Josefu Janu Sosnovci z Vlkanova za 150.000 zl. Barona z Vlkanova báli se však poddaní pro prohlost a prudkost jeho, a léta 1775. účastnivše se mnozi povstání sedlského, nástroji hospodárskými se ozbrojili, panství a zámek ohroživše, v záhubném řádění až ke Chlumei pokračovali, kde, jak známo, vybouření ono potlačeno a příslovím učiněno. Baron z Vlkanova dal postaviti zdařilé sochy sv. Gottharda, Linbarda, Venancia a Donáta na poděkování Bohu za odvrácení moru. Znak na sochách svědčící památce zakladatelově ustoupil později počátečným písmenům Ignáce Falge, Trutnovského obchodníka, který r. 1798. Miletin za 177000 zl. koupil. Po něm nastoupil syn jeho, pak vnuk, oba Hynkové. Rodina Falgovská kostel, školy svého panství, a i chudé mnohými nadacemi dobrotivě obmyslila. Sestry posledního Hynka Falge prodali dědictví své r. 1856. paní hraběnke Marii z Thunu a Hohensteinů za 450.000 zl. k. m.

K Miletínskému velkostatku patří nyní 6 dvorů: Miletín, Jenkov, Miletínek, Falgov, Dvorec a Doleneč; na místě tohoto stávala někdy tvrz. Těžkou ránu utrpěl Miletín roku 1846. požárem, který počátek máje v panských stodolách, po městě celém i Rohoznici zhoubně se rozšířil; 106 čísel ve městě, 4 v Rohoznici namnoze neb z úplna zničeno, mezi nimiž zámek, věž, kostel, škola. Mimo školu jsou veřejné budovy nákladem patronovým a přifařených v novějším čase spraveny. Týmž nákladem založen prostranný hřbitov „na Chrasti,“ kde kosti faráře J. Černého, hvězdářstvím proslulého, v rodinné hrobce Lhotovské odpočívají. Památka vzorného kněze a nevšedního učence dosud v srdcích osadníků žije. Pohroma války z r. 1866. a krupobití zvláště r. 1867. citelně dotkly se města i okolí.

Zámek — v zápisech roku 1656. „tvrz,“ roku 1628. „zámek“ nynější původ, jak již podotknuto, hr. z Oppersdorfu děkuje. Po ohni roku 1846. poslední Falge značné opravy provedl; úplně pak dokončení stavby hraběnke

Thunové přičisti dlužno. Nyni jest zámek sídlem vrchnostenských úředníků; v pravém křídle umístěn lihovar; na jižní straně nemalou mu ozdobou rozsáhlá zahrada s parkem.

Kostel „Zvěstování Panny Marie“ sestává ze dvou dilů. O předním zminěno s počátku, že kapli klášterní býval, druhý díl později přistavěn. Koncem 16. a počátkem 17. století konaly se tu i služby Boží „pod obojí.“ Víře katolické vrácen po bitvě Bělohorské, do kterého času i postavení sochy Panny Marie bezpochyby padá. Památná tu křtitelnice shotovena mistrem Václavem z Hradce Králové roku 1520. Uvnitř kostela jest krypta Waldsteinská, v předsíni krypta Radeckých. Věž s 2 zvony stojí východně opodál kostela; vchod ozdoben latinským nápisem a erby pánů Waldsteinských, z Hustíran, Bohdaneckých, Radeckých, a znakem městským. Před r. 1846. byly tu 4 zvony, hodiny výše vzpomenuté a obydlí hlásného; požár pak vše zničil úplně.

Fara má nepochybně původ svůj v časech rytířů řeholních; tolik jest jisto, že r. 1716. od ní filiální fara Lanžovská odtržena a r. 1762. základní list domácí fary do desk zemských vložen. Farnost nynější obsahuje 18 osad a kolem 6400 duší; sem patří také filiální kostel v Třemešné Červ., kaple „v Lázních“ a v Třebihošti. —

Škola Miletínská, nyní se služným III. tr., stávala již r. 1658., kde se rektorem Jan Pospíšil jmenuje. Před r. 1846. byl školou domek u věže. Po ohni najímána po městě, až r. 1868. umístněna v úpravném domě č. 100. a 101. na náměstí. Do r. 1872. byla dvoutridní, r. 1873. povolena třída třetí a vyučování ženským pracím, r. 1874. třída čtvrtá. Čítá se tu více 360 žáků. Škola požívá některých dobročinných nadací. —

Město Miletín, čítající 245 d. a 2119 obyv. katol., 1 evg. a 35 židů, má slušné náměstí, jehož ozdobou jest výše zmíněná socha Panny Marie a prostranná kašna, do které se voda z blízké Trotinky vede. Výborná tato voda stala se majetkem obce r. 1860. za cenu 30 zl. r. m. Nynější radnici, vlastně „sousedský dům“ zřídilo město z od-lazu Eliáše Richtera, předka nynější rodiny téhož jména. Věžička a hodiny postaveny roku 1849. zdejšími mistry Kundtem a Dufkem. K městu počítají se samoty Horka, Podháj (Vidonky), Končiny a mlýn Kačerov.

Miletín má výhodné spojení okresními silnicemi s Hořicemi (1 hod.), s Jičínem (6 hod.), s Hostinným

(5 hod.), s Dvory Králové (2 hod.), s Hradcem Králové (6 hod.), s Jaroměří (4 hod.). Spojení to i poštovním úřadem i poštou povoznou mezi Hořicemi a Dvory Králové značně podporováno. Také jest zde stanice četnická.

Mimo 1½ hod. vzdálenou Zvičinou ovroubeno jest okolí Miletínské četnými více méně jehlicnatým lesem porostlými pahorky; spotřeba dříví posud uhlím namnoze se nahraňuje. Utešenými údolímí pospichá „Bystrice,“ a přijavši větších a menších přítoků, k mlýnům Hořickým se dere. Voda místy dosti silná a stálá, více než 10 mlýnů ve zdejšího okolí žene, mezi nimi i několik uměleckých (amerikánských). Z té příčiny zdejší až přespočetné kupařství, pekařství a perníkárství krajinu severního a východního okolí moukou, pečivem a chlebem zásobuje. Pole a zvláště luka na Bystřici ležící za nejmúrodnější v této krajině platí.

Nedaleko pramene Bystrice ½ hod. severně z Miletína v údolí romantickém najdeš „Lázně“ s kaplí sv. Jana Nep. a hostincem. Voda vytéká ze skal severních pískovcových, a dle ohledání M. Dr. Altenbergra r. 1752. obsahující sílu, síru, skalici, kamenec a zemní pryskyřici, dá prý se s prospěchem užiti v nemocech nervových. Hrabě Bedrich z Oppersdorfu v letech 1692. a 1742. zdraví své jen tímto lázním přičítal. V kapličce r. 1750. vystavěné ještě mnozí pamatují berle od neduživců v lázních těch vyhojených pro památku zůstavené. I nynější zkušenost léčivou sílu vody na mnoze dokazuje.

V témže severním pahorku kope se opodál lázni výborný hrnčířský jíl, podporující zdejší kamnářský průmysl; nadbytek se do Bydžova a jinam rozváží. Po obou březích Bystrice vyskytují se ložiska bílého a načervenalého pískovce jemnozrného; kamenníci zdejší chvalně jej ku stavbě zdělávají.

Podnebí Miletína a okolí značně liší se od sousedních Hořic, jak to i půda i pěstování obilí dokazuje; z té příčiny i klasifikační tarifa mnohem nižší jest krajiny sousední. Pěstuje se zde ještě ponějvíce jen na půdě „těžké“ pšenice a někde i řepa; avšak již na stranách severních přestává a spokojí se žitem, ovsem a bramborami. Okolí četně posázeno jest stromovím, — ponějvíce třešně a slivy, tak že sadařství letního a podzimního času mnoho obyvatelů zaměstnává. Výtěžek ročního prodeje ovoce velko-
statku a obce, vyjma jednotlivé hospodáře, průměrně na 5000 zl. se pácí. Tkalcovství žije zvláště v zimě okolí

zdejší. V průmyslovém ohledu zasluhuje zmínky továrna na přípravování lihovin, panská vinopalna, pivovar a výborná cihelna, a se třemi mlýny zde a v okolí spojeny pily. Zvířena Miletinská nicého zvláštního nemá, jen podotknouti sluší, že ve zdejších dvorech hovězí dobytek „na maso“ se krmí, ovci málo pěstuje, za to koz poměrně přibývá. Z rybníků jmenovati sluší: Penížek zvláště, pak Sulek a Nový, jenž se ob čas vypouštějí; Oštípec, Povolir a Nádržka jsou stále plny. V lesích a na polích zajíc, koroptev, bažant, někdy i liška a jezevec, v rybnících vydra; zvěř vysoká tu pořádku.

Miletin honosí se četnými rodáky, kteří čestná a důležitá místa dílem zaujímali, dílem až potuď zaujímají; mezi nimi hvězda první velikosti na obzoru vlasti naší — Karel Jaromír Erben.

Miletínek, sev. záp. od Miletína, víska v mírné platině, kde někdy stávala tvrz starožitné rodiny pánů z Miletinka. Z rodiny té proslul v 15. století Diviš Borek (Bořivoj) z Miletinka, s počátku válek husitských přívrženec kalicha, později jeho odpůrce, v oné době nejpřednější vojevůdce Český. Čítá 5 d. a 32 obyv. kat. a 6 židů. Nalézá se zde mimo popl. dvůr mlýn a znamenitá myslivna s bažantnicí.

Rohoznice s Horkami a Polákovem (Polstěm) na Bystrici jihozáp. pod Miletínem, se 114 d. a 670 obyv. v rovině k severu zvýšené. Jsou zde poplužní dvory: „Dvorec a Doleneč“ velkostatku Miletinského, a „Políčanský“ panství téhož jména. Na Bystrici, která Rohoznici protéká, stojí 2 mlýny s pilami. Rohoznice, Vilémem Waldsteinem rodu Kotulinskému a Oppersdorfskému rozdělená, trvala takto až do r. 1848. V 15. století stávala zde tvrz, která k Miletínu náležela. Příjmy obce jsou na nynější časy dosti značné; pozemky velmi úrodné a živné, zvlášť ovocným stromovím četně posázené. K jihu a východu rozkládají se mohutné lesy.

Trotínka, kat. a pol. obec Rohoznice, čítá v 11 d. 42 obyv. v lesnaté krajině. Nedaleko nacházejí se lázně Svatojanské, o nichž již u Miletína zmínka učiněna jest. Vydátný pramen v těchto místech zásobuje Miletin vodou. Na Bystrici stojí zde 2 mlýny strojné: horení a dolení. Zdejší pískovec znám jest co výborné stavivo.

Třemešná Červená. (Osada školní, zahrnujíc Třemešnou, Dobeš, Lukevec a Vlkanov 10 č.)

Třemešná Červená, ves 1 hod. severně od Hořic s 47 d. a 356 obyv., táhne se směrem od východu k západu, téměř $\frac{1}{2}$ hod. z déli, za níž na západní straně strmí vršek „Nebesa.“ Na návrší v tu stranu stojí kostelíček sv. Jakuba, nyní filiální od Miletína, ve 14. století však farní. Nad hlavním oltářem spatřují se znaky rodu z Hustíran, Škopků z Otradovic a z Riesenburka; mimo to chová se tu z r. 1623. zajímavý obraz s týmiž erby. Pět starých náhrobků svědčí rodinám Dobřenských, Holovouských a z Riesenburka. Mimo to pohřben zde Ignác Falge, poslední držitel panství Miletinského ve zvláštní hrobce.

Ku Třemešné náležela a doposud s ní kat. a pol. obec činí kolonie *Jahodná*, dvůr *Jankov* (Jenikov) a mlýn *Kačerov* (Kačírek), pak o samotě hospoda Dachov. Od r. 1530. do r. 1595. náležela Třemešná s Jahodnou, Jankovem a Kačerovem k statku Pecce, při jehož rozdělení r. 1595. s Bělohradem Petru Škopkovi z Bílých Otradovic připadla. Po katastrofě Bělohorské jsou Bělohrad a Třemešná v plen vzaty a Albrechtu Waldsteinovi prodány. R. 1685. byla Třemešná již s Miletínem spojena. Niže pod kostelem nachází se stará, z větší části již sešlá škola, druhdy jednotřídní, od roku 1874. dvoutrídni se služným IV. třídy, čítajíc 147 žáků.

Dobeš v kotlině rozsáhlými lesy obklopené, s 25 d. a 168 obyv., severně $1\frac{1}{4}$ hod. od Hořic, pol. obec Třemešná, býv. dom. Hořice. I zde pěstuje se ovocnictví.

Vlkanov, kat. obec Tetín, s 10 d. a 65 obyvateli, 1 hod. severně od Hořic. Vlkanov založen r. 1767. od svobod. pána z Vlkanova. Zde nachází se poplužní dvůr „Falgov“, který vystavěl p. Falge, držitel Miletína.

Lukavec pod úpatím vrchu Chlumského v nížině, někdy zvláštní statek s tvrzí Mladotův ze Solopisk, nyní ves, kat. a pol. obec s 104 d. a 724 obyvateli, sev. záp. od Hořic, bývalé dom. Bělohrad. Jest zde poplužní dvůr a mlýn na potůčku. Lukavec patří k farni Bělohradské.

Vřesník. (Osada školní, zaujímajíc Vřesník a Vidoň, pak Vlkanov od č. 11.)

Vřesník, ves s 38 d. a 234 obyv., severně od Hořic, kat. a pol. obec, leží na okresní silnici od Miletína k Pecce, na přívrší po pravém břehu Bystřického potoka, který sem od Vidonic přitéká a čině pravé rameno Bystřice,

v Miletině do ní ústí; má krásnou vyhlídku k Miletínu a také k Bělohradu, kamž i koláturou náleží. V obci té nachází se jednotřídní škola IV. třídy, jejíž počet žákovstva na 87 se páčí. Na potoku, jejíž zde nepatrný pramen sesiluje, nacházejí se dva mlýny ve vsi: Vřesnický, a jižně pod ním Vidoňský. Severně zdvihá se přívrší „Vala a Homolka,“ jihovýchodně „Skalka.“ V hornaté této krajině jest půda lehká, a daří se v ní nejvíce jen žito, oves a brambory. Trpívá v létě nedostatkem vody.

Vřesník, dle starých listin i Brezník, též Vřestník, náležel r. 1548. k hradu Pecce, a v letech 1605. a 1627. k panství Bělohradskému; pak se dostal k panství Miletínu. Že by se zde, jak Balbin vypravuje, za Karla IV. r. 1342. na vrchu Vřesníku stříbrné doly byly nalézaly, jest nepodstatné; poněvadž Balbin sám doznává, že neví, který vrch Vřesník se tím míní; nepochybně nynější horní město Breznice (Pressnitz), kde r. 1341. dolováním na stříbro počátek učiněn jest.

Tetín, ves s 39 d. a 400 obyv., jižně $\frac{1}{2}$ hodiny od Vřesníku a $1\frac{1}{2}$ hod. severně od Hořic, na okresní silnici, jejíž jedno rameno severně k Pecce, druhé západně k Bělohradu vede, leží pod strání již více v rovině. Ves ta povstala teprv za císaře Josefa H. emfyteutisováním starého poplužního dvora téhož jména. Než již v 16. století stála zde jiná vesnice téhož jména, která náležela v roku 1544. až do r. 1548. k hradu Pecce, od r. 1626. do 1628. k Bělohradu, byvši dle všeho ve válce tricetileté spustosena. Místo ní založen zde pak poplužní dvůr, jenž po dlouhé rozepři s vesnicemi Tetínem a Kaly r. 1676. hraběti Waldsteinovi připadnul, který dvůr a jmenované osady ku panství Miletínskému připojil. Tetín patří k faře Miletínského.

Vlkanka, druhá část Vlkanova s 10 d. a 60 obyv., jihových. pod Tetínem. O dvoru popl., který vystavěl p. Falge, bývalý držitel Miletína, viz u Vlkanova.

Vidoň, dle starých listin Vedoň, ves s 22 d. a 156 obyv., asi 10 minut od Tetína na též okresní silnici, $1\frac{1}{4}$ hodiny severně od Hořic, náležela r. 1503. Hermanu Krušinovi z Lichtenburka a r. 1540. k tvrzi Miletínu. Na jedné selské usedlosti však seděl zde Matějka a platil 22 grošů činže ročně do Pecky. Roku 1560. náležela již celá ves k Miletínu, spojena jsouc od té doby s panstvím Miletínským. Na potoku stojí mlýn.

Kaly. (Osada školní sama pro sebe).

Kaly, dle starých listin Kal neb Kůl, leží po pravém břehu potoka Bystřice na malé výšině mezi třemi roklemi, v nichž malé potůčky se prýští, v nejsevernějším cípu, téměř na rozhraní tří okresů Hoříckého, Hostinského a Novopackého, na býv. panství Miletinském, 2 $\frac{1}{4}$ hod. severně od Horic; kat. a pol. obec s 50 d. a 290 obyv., náleží farou do Pecky. Kaly mají jednotřídní školu od r. 1873. se služným IV. třídy, již z té jediné obce a Beznického mlýna na „Kopci“ $\frac{1}{2}$ hod. jižně od Kalů 48 žáků navštěvuje. Ve vsi kříží se dvě úpravné cesty k Pecce a k Vidonicům, jižně ku Vřesniku a Bezníku, jihových. ode vsi nalézá se samota „Bystrý“ s mlýnem „Bysterským.“ Ves Kaly náležela okolo r. 1530. a ještě 1548. k hradu na Pecce, od r. 1605. do r. 1627. k panství Belohradskému, byla za vévody Friedlandského Albrechta Waldsteina se statkem Tetinským spojena a s ním roku 1676. k panství Miletinskému sloučena.

Bezník. (Osada školní, zaujímajíc Bezník a Borek s Lukavečkem).

Bezník, ves blíže hranic okr. hejtmanství Vrchlabského, na upravené polní cestě od Vřesníka ke Kalům, východně od potoka Bystřice; kat. obec Bezník, pol. Kaly, fara a býv. panství Miletín, k němuž již před shorením desk zemských náležela. Leží vysoko severně 1 hod. od Miletína a 2 $\frac{1}{4}$ hod. v témž směru od Horic, číta s mlýnem Bystrým 34 d. a 180 obyv. Má jednotřídní školu IV. třídy, kterouž 45 žáků navštěvuje. Ač podnebí jest méně příjemné a pozemky málo výdatné, přece ovoce se daří.

Borek, veska asi 10 minut jihových. od předešlé, kat. a pol. obec Chroustov, s 11 d. a 115 obyv., náležela již mezi r. 1540.—1560. k tvrzi Miletinské. Za oněch časů patrila k témuž panství ještě jiná ves v těchto místech se nacházející, jmenem Borek, která později zanikla, nezanechavši po sobě ani stopy. Sem počítá se Lukaveček, samota, 10 minut východně od Borku, veska se 6 d. a 50 obyv. kat. obec Lukaveček, pol. Chroustov, náležela již od dávných dob k panství Miletinskému, a zároveň k téže kolátuře. Vsecky tři osady leží v rozkošné krajině nejvýše v celém okrese. Jsouce 500-74 metrů nad hladinou mořskou, mají krásnou vyhlídku, zvláště na tmavě šedé Krkonoše. V Borku nachází se šedý kámen vápenitý.

Chroustov. (Osada školní, zahrnujíc Chroustov, Želejov a Uhlejov s Brodkem).

Chroustov, kat. a pol. obec s 30 d. a 225 obyv., $\frac{3}{4}$ hod. severně od Miletína, a $1\frac{3}{4}$ hod. v témž směru od Hořic, prostírá se na krásné výšině (692·22 m. nad hladinou mořskou), kudy okresní silnice od Miletína k Hostinnému vede. Již před r. 1540. náležel Chroustov k panství Miletínskému, s nímž od té doby spojen zůstal. Má jednotřídní školu se služným IV. třídy, k níž 98 žáků náleží. Na opravu zdejší školy věnovala c. k. okr. školní pokladna 175 zl. Daří se tu žito, oves, brambory, len, modré zeli a jetel, i ovocné stromovi.

Želejov, ves se samotou Podhájem, s 20 d. a 165 obyvateli. Kat. obec Želejov, pol. Chroustov, vzdálena asi 10 minut západně od předešlé, bývala již před r. 1540. částí panství Miletínského a zůstala pak s ním navždy spojena. Obecní cesta tudy vedoucí vybočuje z okresní silnice ve Vidoňkách (Podháj), táhnouc se severně k Borku a ke Zvčině, kde se opět s okresní silnicí pojí. Škola, která se zde druhdy nacházela, byla asi před 25 roky do Chroustova přeložena. Pozemky jsou podobny Chroustovským.

Uhlejov s Brodkem. ves na býv. panství Poličanském při soujmenném potoku, který jižně podě vsí do Bystřice ústí, čítá s Brodkem (Uhlejov Dolní) ve 47 d. 420 obyv., kat. obec Uhlejov, polit. Třebihošť. Leží $1\frac{3}{4}$ hod. severně od Hořic, a má 2 mlýny: „hořejší a dolejší.“ U hořejšího jest viděti ještě známky starého hradiště (Schlossberg, obecně Sluspark.) jak se v katastru Josefsinském zove. Na témž prý místě stávala druhdy tvrz, o nížto se někteří domýšlejí, že to onen kamenný hrádek, o němž v rukopisu Kralodvorském zmínka se činí. Z kamena téže tvrze, která prý již v 16. století byla sbořena, vystaven dle pověsti kostel Miletínský. Severně nad Uhlejovem jest samota Hružovka.

Všecky tři jmenované obce náležejí k farnosti Miletínské.

Lanžov. (Osada školní, zahrnujíc Lanžov, Měřejov, Lhotku Sedlec, Záborov, Poličany, Velehrádek a z Dubence 13 d. č.)

Lanžov, ves východně od Miletína na okresní silnici Jaroměřské a na Zátluckém potoku, asi $1\frac{1}{2}$ hod. vých. od Hořic, pod horou, nazvanou „Nebeskou“ a kopcem

„Moravou,“ kat. a pol. obec na býv. panství „Poličany,“ čítá 31 d. a 260 obyv. Poloha osady jest velmi romantická; ležít poněkud na návrší v kotlině jílovité, méně úrodné, která se všech stran pahorky a lesy obklopena jest. Má farní chrám Páně sv. Bartoloměje v slohu románském s náhrobkem rodu Bukovských z Hustiřan a opodál kapli. pohřebiště to rodiny a bývalé vrchnosti Cecinkarovské ryt. z Birnic. Farnost zdejší, čítajíc 4366 koláturníků, jest velmi rozsáhlá. Vyjímaje jinam přiřazené osady: Rohoznici, Třebihošť, Uhlejov, Zdobin, Dehtov a Zvičinu, náleží k ní veškeré vesnice býv. panství Poličanského. Na potoku zde stojí mlýn. Dvoutřídní škola se služným IV. třídy čítá 327 žáků. R. 1875. obdržela školní obec Lanžov na stavbu školní budovy pro 4 třídy zálohu 3000 zl. Obyvatelstvo zanáší se ponejvíce chovem dobytka a kamenictvím.

Poličany, býv. panství allodiální, dle soudního odhadu z r. 1856. za 570.879 zl. ve stříbre; vesnice v planině na okr. silnici od Miletína k Jaroměři vedoucí, po obou stranách řeky Trotiny, kat. a pol. obec s 98 d. a 982 obyv., 1½ hod. sev. vých. od Hořic. Poličany náležely, jak z historického popisu města Miletína lze seznati, k rozsáhlému druhdy panství Miletinskému. Teprv asi od roku 1580. až do r. 1584. po smrti Jiřího Waldsteina a jeho manželky Heleny připadly nepochybně jednomu jeho synů, Janu Josefu z Waldsteina. V době té, a snad i později, měla obec, tehdaž nepochybně městys, právo na odbývání 6 výročních trhů a sice: 1. v pondělí po sv. 3 králích, 2. třetí pátek v postě, 3. v pondělí po sv. Filipu a Jakubu, 4. na sv. Jana Křtitele, 5. ve čtvrtek před sv. Bartolomějem, a 6. na sv. Šimona a Judu; mimo to týdlní trh každý čtvrtek. — R. 1632. byl velkostatek Poličany v držení rytíře „Radeckého z Radče“ a po jeho smrti dcery Magdaleny Angeliky, která provdávši se za svob. pána Kristofa Ferdinanda Kotolinského, odporučila dle závěti r. 1657. celý velkostatek svému manželu, při jehož rodě až do r. 1804. zůstal. Na to dostalo se celé panství Cecinkarům rytířům z Birnic (Brtnic), a zůstalo v držení jejich až do r. 1873. Z těchto Cecinkarů zvláštního povšimnutí zasluhuje František, rytíř rouna Svatováclavského, (roku 1836.), který se všemožně přičinil, aby své panství zvelebil. Zámek r. 1580. vystavěný a r. 1725. rozšířený, novými stavbami zvětšil a založený u něho park krásnou zahradou a fíkovnou ozdobil. Počal též páliti u Třebihoště

z vápence vápno, a jsa vřelý ctitel přírody, v blízkém lese, asi $\frac{1}{4}$ hod. jižně od zámku, založil na stráni krásnou vinici „Na Pisku,“ opatřiv ji příjemnými chodníky a uměleckými sochami. Toto místo bývá až doposud za letního času účastníky z Hořic, ze Dvora Králové a celého okolí čteně navštěvováno. Neblahou zvěstí r. 1856. tohoto zvelebitel, který týž statek odporučil svým dvěma dětem Eduardovi a Virginii, provdané za hraběte z Aichelburků, dostal se po dlouhém procesu r. 1872. do prodeje a přešel za kupní cenu 630.000 zl. v držebnost kněžny Růženy z Hohenlohe. Jest zde též pivovar, pak závod na vyrábění lihu, dvůr, mlýn a pila. V zdější těžké úrodné půdě daří se pšenice, ječmen i řepa. Rolnictví a chov dobytka převládá.

Velehrádek (též Poličany Červené), $\frac{1}{8}$ hod. sev. vých. nad Lanžovem, kat. a pol. obec Doubravice, patří též k farnosti Lanžovské a býv. dom. Poličanskému, pak k polit. hejtmanství a okresu Dvora Králové, čítá 16 d. a 179 obyv. Někdy zde stávala na návrší tvrz, v držení pánů z Hustiřan. Pro vzpuru v povstání za Ferdinanda II. byly jim v plen vzaty a Albrechtovi z Waldsteinu prodány, který je r. 1630. dal v léno Janu Pieronovi di Gagliani, jehož syn pak je r. 1657. prodal svobodnému pánu Kristofu Ferdinandu Kotulinskému, který je k panství Poličanskému připojil. Jsou zde na levém ramenu Trotiny 2 mlýny a poplužní dvůr, nazvaný „Červený.“ Kamenictví jest tu hlavní obživou.

Mířejov, kde stával někdy dvůr a 3 čísla, jest nyní ves, v planině, kdež se obě ramena Trotinky spojují. Čítá 29 d. a 206 obyv. Vzdálena $\frac{5}{4}$ hod. sev. vých. od Hořic, tvoří kat. a pol. obec Lanžov, táž farnost, a býv. domini-um Poličany.

Záborov, někdy též dvůr, nyní 7 d. s 43 obyvateli, v planině $1\frac{1}{2}$ hod. vých. od Hořic, kat. obec Sedlec, pol. Lanžov, býv. dom. Poličany, patří též k farnosti Lanžovské. V černé úrodné půdě daří se rolnictví a chov dobytka.

Lhotka (Poličanská) jižně od předešlé a $1\frac{1}{4}$ hod. východně od Hořic, ves v planině jílovité, méně úrodné, r. 1779. na místě někdejšího dvora založená, má 55 d. a 466 obyv. k Lanžovu přiřazených, býv. panství Poličany. Mezi Lhotkami a Lanžovem jest vršek, zvaný „Čihadlo.“ Jižně u samých Lhotek jsou dva vypuštěné rybníky: „Velký a Šandulík.“ Pozemky jsou pšeničné; dobytčářství a kamenictví převládá.

Sedlec, ves asi $\frac{1}{4}$ hod. východně od předešlé, a $1\frac{1}{2}$ hod. východně od Hořic, činí se Záborovem jednu kat. a s ní pol. obec Lanžov, kamž i farou náleží; býv. dom. Poličany. Má nyní 42 d. a 328 obyv. Na potoce jsou 2 mlýny, pak poplužní dvůr.

Půda v okolí Lanžovském jest k severu písčité a lehká, k jihu dílem černá, dílem jílovitá a těžká. Rybníky, z nichž se zde do nejnovější doby jen „Budín“ pod „Červeným dvorem“ udržel, ostatní pak a sice: Šandulík u Lhotek, Rohlík u Měrejova, a jiné proměněny jsou v úrodné lučiny, které poskytují hojnost sena koňskému a hovězímu dobytku. Na pasekách roste zeměžluč a arnika. V krajině této ku pěstování včel pilně se přihlíží. (V Poličanech čítá se 87 úlů, v celém okolí 146). Výdatný jest chov dobytka hovězího, ovci, koňského i vepřového, taktéž drůbeže všech druhů. Zvěř polní a lesní se též pilně hlídá.

Obyvatelstvo bere výživu svou nejvíce z polního hospodářství, avšak i obyčejná řemesla — zvláště pak kamenné lomy a cihelna blíže Velehradku poskytují chudšímu lidu výdělek a obživu.

Ke škole Lanžovské patří ještě dítky ze 13 d. č. v západní části rozsáhlého *Dubence*, příslušného k polit. hejtmánství Kralodvorskému.

Trotina. (Osada školní, kamž náleží také Zdobín, Zábřeží a Horní Poličany).

Trotina leží v sev. vých. vyvýšeném zákoutí okresu Hořického na samých hranicích okresu Kralodvorského, asi $1\frac{1}{2}$ hod. od Hořic, nad Bystřicí a na zřídle potoka „Trotiny.“ Se Zábřežím a Zdobínem tvoří jednu kat. a pol. obec. Každá z nich má ale svá zvláštní čísla domovní, jichž čítá *Trotina* 48 s 390 obyv., *Zábřeží* 25 s 178 obyv., a *Zdobín* s Kudrovem 44 s 329 obyv. katol. a 3 evg.; pak „Vrch Poličany“ s 11 d. a 72 obyv. Střed všech těchto obcí jest „Trotina.“ na okr. silnici Kralodvorské. Táhne se na návrší dílem v údolí, dílem po stráni, má dva mlýny na potůčku Trotině, který zde přede vsí ze studně prýští a za deštivého počasí pramenem Zdobinským se sesiluje. Voda na mlýny nadržuje se.

V Trotině jest jednotřídní škola se služným IV. tř., čítající 127 žáků. Byvší od r. 1837. až do r. 1870. místem podučitelským, povýšena jest r. 1871. na místo učitelské. Téhož teprv roku postaráno příspěvkem 7490 zl. z okres-

ního fondu o novou školní budovu, a vzat již zřetel na dvě třídy. R. 1873. povoleno vyučování ženským pracím.

Útvar půdy jest týž jako u Dehtova, toliko z rozdílem, že Trotina jsouc k jižní straně obrácena, poněkud jest teplejší a úrodnosti přístupnější, ačkoli výtěžek žádným způsobem hojný nazvati se nemůže. Z ovocného stromoví daří se zde plané třešně, pak dobré slivy a hrůšky. I lesy v bujnějším nalézají se vzrůstu. Chov domácího dobytka není valný, poněvadž se píce nedostává. Obyvatelstvo žije se dílem polním hospodářstvím, dílem tkaním bavlněných výrobků. Obec Trotina a přiškolené osady, vyjímaje Zdobín, náležejí k farnosti Lanžovské, a býv. panství Poličanskému. Zdobín patří farou do Miletína.

Třebihošť. (Osada školní, zaujímajíc Třebihošť a Dehtov).

Třebihošť. přes 2 hod. sev. vých. od Hořic, leží vysoko nad zřídlem Bystřice v údolí pod samou Zvičinou, kat. a pol. obec se 105 d. a 900 obyvateli. Jméno osady nedá se s jistotou určit. Ze starých spisů víme posud tolik, že tu před časy dvůr téhož jména stával, náležející tehdaž k rozáhlému panství Miletinskému. Když r. 1584. zemřel hrabě Jiří Waldstein, pán na Miletíně a Hostiněm, brala dle závěti třetí manželka jeho Alena (Helena) z Lobkovic až do plnoletosti synů užitky ze vsi Poličan a ze dvorů Třebihoště, Zdobína a Trotiny. Tuto část panství Miletinského dostal pak nejspíše jeden ze synů Jiřího z Waldsteina; neboť v pozdějších letech čteme již o vsi Třebihošti co o části samostatného panství Poličanského, u něhož pak na vždy zůstala. Osada Třebihošť náležela původně k farnosti Lanžovské, a podnes ještě zdejší občané k ní jakýsi poplatek odvádějí, ač již dávno tomu, co náleží k farnosti Miletinské, od ní skoro $\frac{5}{4}$ hod. cesty vzdálené. Od roku 1822. stojí zde kaple „Nanebevzetí P. Marie“ v níž duchovní z Miletína několikrát do roka fundáční mši svatou slouží. Škola pak více než sto let, dříve jednotřídní, od r. 1873. dvoutrídni, se služným III. tř. vystavena r. 1805. Ji navštěvuje 175 žáků. Až do roku 1838. přiškolen sem byl též Zdobín, a do r. 1852. Ouhlejev. Roku 1873. povoleno zde vyučování ručním pracím ženským.

Dehtov (Horeni a Doleni), 2 hod. východně od Hořic, kat. a pol. obec, čítá v 55 d. 525 obyv., kteří přináležejí k farnosti Belotřemesenské a k bývalému panství Poličanskému. Jméno osady má svůj původ od slova „dehet“,

jenž zde snad před dávnými časy se dobýval. Leží na stráni onoho výběžku Zvičiny, jenž táhne se až ke Kuksu a u Třebihoště a Dehtova „Perna“ a též „Mezihoř“ se nazývá. Stráň od Hořeního Dehtova k severu pokryta jest skalami, zvanými „zkamenělé stádo“, o nichž se zde udržela pověst, jež bývalý profesor gym. Macháček ve své básni opěvuje. Mezi Třebihošti a Dolením Dehtovem na půdě Dehtovské bře nad loukou „Bariharkou“ z 5 pramenů počátek svůj řeka Bystřice.

V přírodním ohledu jest celé zdejší okolí velmi chudé. Z mineralií nezasluhuje zvláštní zmínky, leč vápenec. Jest jisto, že bývalý majitel velkostatku Poličanského, Fr. Cecinkar rytíř z Brtnic, dobýval před léty vápenec v Třebihošti a páčil vápno. Škoda, že po něm se žádný jiný myšlenky té neujal, která by se mohla státi výdatným pramenem výživy zdejšímu lidu. Z kamenů převládá pískovec. Půda u Třebihoště jest červená a chová v sobě mnoho železanu a mědě; na Dehtově jest bílá a nažloutlá, tu i tam smíšená s pískem. Z rostlinstva se tu daří jen žito, oves, hrách, čočka a brambory; z rostlin obchodních a průmyslových len, a z píchů rostlin jetel. Zahradnictví a sadářství není krajina zdejší přízniva. Z lučních trav zasluhuje toliko povšimnutí léčivá bylina „Arnika montana“, která zde na lukách hořejší části Třebihoště a na Hořením Dehtově roste.

Asi půl hodiny od Dehtova na východ stojí o samotě v lese myslivna, nazvaná s okolním lesem „Zatluka“ náležející bývalé vrchnosti Poličanské; jsouc druhdy přiškolena k Třebihošti, nyní od roku 1871. ke školní obci Doubravické (okr. hejt. Dvůr Králové) náleží. Opodál na úpatí vrchu Zvičiny jest zřídlo potoku „Zatluckého“, který nad Měřejovem u Červeného dvora s Trotinkou se spojuje.

Ke škole Doubravické, v polit. okresu Kralodvorském, patří ves:

Řečice, pol. a kat. obec Dehtov, fara Lanžov, býv. dom. částečně Poličany, částečně Cerekvice; čítá 28 d. a 210 obyv. K velkostatku Cerekvickému náleží zde 29 hek. 829 □ m. (192 měřic) nejvíce borového lesa. —

Soudní a berní okres Nechanický

Okres Nechanický leží v jihozápadní části hejtmantství Kralohradeckého a hraničí na severu s okresem Hoříckým, na východě s Jaroměřským a Kralohradeckým, na jihu s Pardubickým a Přeloučským a na západě s Chlumeckým a Novobydžovským. Na celém povrchu, jehož plocha 18416 □ míliametrů obnáší, žije ve 40 politických a 40 katastrálních obcích se 2484 d. číslu 19014 obyvatelů.

Poloha okresu jest většinou nížina, která jen na severní a východní straně přivrším jest ohražena; celý její svah kloní se k západu. Jak trigonometrické body ukazují, obnáší výška v nejjižnější části okresu u Michňovky 246·87. pod Kratonohy 258·4, u Sirovátky 265·48 metrů nad mořem; avšak čím dále k severu, tím výše vystupuje, tak že již pod Těchlavicemi 279·62, na Hrádku 286·27, na Dohaličkách 287·2, a na „Klenickém“ vrchu „Bukvice“ 293·58 metrů výše dosahuje. Tato vyšší poloha, jakož i to, že svah její k západní straně jest obrácen, a tím též studení větrové k ní volný přístup mají, působí, že žně u porovnání s okolím Vsestarským v Hradecku obyčejně o 8 až i 10 dní se opozdují. Jediná kotlina Sadovská jest poněkud od podobných pohrom chráněna, a majíc ornici dosti hlubokou, hodí se velmi dobře nejen ku pěstování pšenice a všech ostatních druhů obilních, nýbrž i všech rostlin pícních a obchodních, jakož luštěnin, lnu, zemčat, řepky a buráku.

Nejúrodnější část celého okresu jest jižní kolem Roudnice a Sirovátky, která rameno zlatého prutu, jenž až z Hradecka sem zabíhá, tvoří. Naproti tomu mají břehy Břišťanského (Bažnického) potoka a některé osady na Bystřici, jmenovitě Prín, Lubno, Nechanice, Kunčice, Trnava, Petrovice, Stračov a Suchá jen mělké, částečně pšeničné, více ale žitné půdy. Ornice tato jest buď s pískem, buď s křemenem smíšená, a nehodí se ani na pálení cihel; — toliko z té u Nechanic robí tamnější kamnáři dobrá kamna.

Celý okres honosí se výbornými sady ovocnými, jež ovšem nejvíce jen velkostatkům náležejí; avšak i menší rolníci přihlízejí pilně k uslechťování stromů ovocných. Cetná stromořadí s nejlepšími druhy jadernatého a peckovitého ovoce na všechny strany se kříží. Mimo to listnaté lesy panské dodávají celé krajině půvabnosti a krásy.

Hlavní říčka celého okresu „*Bystřice*“ u Sovětic hranice okresu Horického překročuje směrem jihozápadním k Nechanicům, odtud k Roudnici jižním, od Roudnice ku Kratonohám směrem západním se ubírá, kde okres opouští a pod Mlikosrby nad Chlumcem s Cidlinou se pojí. Na celém svém toku po okresu Nechanickém žene 9 mlýnů, zásobuje vodou cukrovar v Sadovi a zavlažuje úrodná luka, jež po obou březích jako zelené koberce půvabně se rozkládají, a výbornou pici poskytují. Mezi Lubnem a Komárovem ústí do ní potok Bristanský čili Bažnický, jenž mezi Chlumem a Chodovicemi v okresu Horickém své zřídlo má. Ostatní přítoky její u Nechanic, Kunčic, Boharny a pod Roudnicí jsou stroužky jen nepatrné.

Z četných rybníků zbyly: Kozinec a Prostřední u Sadovi, Hornodohaličský č. Vyhnálovský, Popovický a Velký Lhoták u Starých Nechanic. Ostatní, jako na př. v okolí Obédovickém, považovati sluší za pouhé močály. Homoláč a Haring u Janatova, Mlýnský u Sadové, Starý pod Mokrovousy, Nový u Sobětuše, Mžanák a jiné proměněny jsou v pole a luka.

Důstatek sena a jiné píce umožňuje hojnější chov dobytka, a sice hovězího, poměrně více, než v okresu Hradeckém, ovčí a koz bezmála tolik, jako oba předešlé okresy dohromady. Koně jsou vesměs rázu ušlechtilého; hovězí čistokrevný chová se nejvíce ve dvorech panských, obyčejný český u méně zámožných rolníků; vepřový pak obyčejně jen pro domácí potřebu. Plachou a pěnatou zvěř odchovávají velkostatkáři v oborách a 4 bažantnicích. Mimo to přihlíží se ku pěstování drůbeže a včel. Průmysl zastoupen tu 4 pivovary a 2 cukrovary. Dějinami vyniká okres ten nad ostatní; každá píď země připomíná potomstvu činy slavných předkův jeho.

V celém okresu nachází se jediné město a sídlo školy II. třídy, totiž:

Nechanice. (Osada školní, zaujímajíc město, Staré Nechanice, Lubno, Kunčice a Komárov).

Nechanice, druhdy městys, nyní od r. 1866. město, na levém břehu reky Bystřice a na okresních silnicích Kralohradecké, Přeloučské a Horické. Odvozuje jméno své od zakladatele Nechana.

První zmínka o Nechanicích činí se již r. 1228., kde Nechanický kaplan „Petr“ psán svědkem na některých listinách a privilejiích Václavem I. klášteru Litomyslské-

mu udělených. Ten čas i později panovali na tvrzi Nechanické, která stávala u prostřed vod a bahen na sev. záp. straně města, a jenž později na „Starou Hůru“ přeložena byla, Vítkovcové. Tito povýšili sídlo svoje na městys, opatřivše je právy jiných měst. Znakem Nechanic bývala pětilistá růže červená se zlatým pupencem a zelenými lupeny ve stříbrném poli. Roku 1235. připomíná se Závís z Nechanic, král. podkomoří. Později vládli zde Waldsteinové; od těch dob, jak po shorení zemských desk (mezi r. 1552. a 1554.) Waldsteinové sami doznali, tvrz Nechanickou na počátku 16. století Pecingarové z Bydčína koupí na sebe převedli. Panství Pecingarův na Nechanicích potrvало až do r. 1622., kdy veškeré jmění Ctibora Smila Pecingara, hejtmana kraje Hradeckého skonfiskováno, a on, že se byl povstání České šlechty účastnil, nejspíše ze země vypovězen, jesto se o něm žádné zmínky více nečiní.

R. 1628. prodal císař Ferdinand II. Nechanice Ivanu Oktavianovi ze Vchynic a Tetova na Chlumci. Padesát let později stal se tu pánem Arnold hr. Schafigotsche, a po něm roku 1788. svob. pán z Granzensteina, pod jehož panstvím potrvaly Nechanice, spojeny s panstvím Sadovským do r. 1833., kde koupeny jsou od Františka Arnošta Harracha hraběte z Rohrova, nynějšího majitele panství Sadovského.

R. 1715. narodil se v Nechanicích malíř a frater jezuitský Hynek Raab, v nynější pak době akad. malíř Jan Novopacký, hudební skladatel Jan Vaňhal († ve Vidni).

Město Nechanice rozkládá se z části v rovině, z části na výšině, jež „Stará Hůra“ slove. Na severní a západní straně mezi městem, starými Nechanicemi a Komárovem rozkládají se dalekosáhlá luka, jež reka Bystřice zavlažuje. Hlavní rameno její dotýká se Starých Nechanic, kdežto vedlejší levé rameno zahrady městské občerstvuje a podkaluje. Na jihovýchodní straně za městem jeví se Jehlický kopec a Hradecká výšina. Na severní straně města u bažantnice odpočívají v míru udatní vojínové Rakouští, Pruští a Sasští, kteří roku 1866. v bitvě zde byli padli. Pomníky, jež zde se nalézají, útrpná ruka jim postavila.

Město čítá nyní ve 239 d. 2002 obyv. katol. a 15 israelitů. a jest sídlem c. k. okr. soudu a c. k. berního a poštovního úřadu, zastupitelstva okresního a stanice četnické a telegrafní; má na náměstí farní chrám „Nanebevzetí Panny Marie“ z roku 1690., v nynější podobě od

r. 1827., radnici, faru, divadlo a šestitřídní školu s 543 žáky. Škola zdejší bývala až do roku 1872. třítrídní. Toho roku povolena byla třída čtvrtá a vyučování ručním ženským pracím, na to r. 1875. třída pátá a r. 1876. třída šestá. Mimo školu obecnou, nyní do II. třídy služného připsanou, jest tu hrabecí opatrovna, lékárna, dvě nemocnice, všeobecná a hrabecí, kterážto poslední roku 1846. Teresii hraběnkou z Harrachů založená, základního jmění 20.000 zl. čítá. Dale zdobí město krásná socha sv. „Anny“ na náměstí a kaplička „Rodičky Boží“ v ulici Lubenské. Jsou tu též některé spolky řemeslnické, tělocvičný a hasičský „Sokol“, záložna občanská a rolnická a spolek hospodářský.

Obyvatelstvo města tohoto žije se rolnictvím, obchodem a rozličnými řemesly, zvláště kamnářstvím. I obchod s ovocem a senem jest zvláště čilý. Spojovací prostředky jsou s vrchu uvedené okr. silnice a železná trať s nejbližší stanicí v Sirovátce a 6 výročních trhů.

Farnost Nechanická čítá přes 5000 duší v 13 sem příslušných osadách, které jsou: Staré Nechanice, Komárov, Lubno, Kunčice a dvůr Stejskal, Sucha, Sobětuš, Tůň, Nerešov, Jehlice, Hrádek, Opatov a Kobylce, obě poslednější obce v okresu Novobydžovském.

Staré Nechanice, kat. a pol. obec $\frac{1}{4}$ hod. západně od Nechanic, ves se 89 d. 577 obyv. na pravém břehu řeky Bystrice a po obou stranách okres. silnice Novobydžovské, z níž ve východní části se vybočuje okr. silnice k Hořicům. Okrasou návsi jsou tři sochy. Je zde poplužní dvůr, mlýn na Bystrici a stanice pro c. k. hřebce.

Komárov, kat. a pol. obec Nechanice, veska na pravém břehu Bystrice s 9 d. a 62 obyv., $\frac{1}{4}$ hod. severovýchodně od Nechanic s myslivnou hajemství Sadovského.

Lubno, ves se 65 d. a 446 obyv., $\frac{1}{2}$ hod. východně od Nechanic na býv. panství „Sadová.“ Leží na okr. silnici z Nechanic k Sadovi po levém břehu řeky Bystrice vedoucí. Jest zde též pronajatý panský dvůr a na Bystrici mlýn.

Kunčice, někdy zvláštní statek, nyní ves $\frac{1}{2}$ hodiny jižně od Nechanic, kat. a pol. obec s 50 d. a 387 obyv., leží na okr. silnici Nechanicko-Přeloučské, po levém břehu řeky Bystrice, na níž zde stojí americký mlýn s pilou, hraběti z Harrachův náležející. Ve vsi jest kaple, socha, pak popl. dvůr se stavením, bývalou tvrzí, pak hájovna a sádka na ryby. Sem přináleží též dvůr *Stejskal* 1 číslo s 28 obyv., 10 minut jihozápadně od Nechanic.

Statek Kunčice náležel počátkem 16. století Pecin-
garům z Byčcina, z nichž Ctibor Smil, který roku 1599.
po strýci Mikulášovi starším i Lodín a Lubno zdědil, se
připomíná. Od první polovice 17. věku patřily Kunčice
hraběti Josefu Schaffgotschovi a jeho dědicům. R. 1771.
přesly v držebnost hr. Karla z Kláry, načež pak střídali
se držitelé jeho, až je r. 1832. s Tmavou a Hrádkem od
rytíře Josefa Girtlera z Kleebornu za 140.000 zl. stří. a
100 dukatů kleného Fr. Arnošt hrabě Harrach koupil a
je s panstvím Sadovským spojil.

Suchá. (Osada školní, zahrnující Suchou, Sobětuš, Tůni a
Nerešov).

Suchá, osada školní a starobylá ves na potoce Ba-
žnickém a na okr. silnici Nechanicko-Horické, kat. a pol.
obec se 62 d. a 444 obyv., 1 hod. severně od Nechanic,
ve farnosti Nechanické, na bývalém panství Sadovském
má filiální kostel „Nejsvětější Trojice,“ který již r. 1384.
farním býval. R. 1395. připomíná se zde farář Jan Tre-
bovětický. Na zdejším kostelním zvonu vyryt letopočet
1617. s nápisem: „Kašpar, správce v Suché.“

Ku vzdělání mládeže jest zde od r. 1796. jednotřídní,
od r. 1876. dvoutrídni škola se služným IV. třídy, která
s přískolenými obcemi 177 žáků čítá. Na opravu školy
věnovala okr. školní pokladna 283 zl.

Sobětuš, *) ves $\frac{1}{4}$ hod. jihových. od Suché a 1 hod.
od fary Nechanické, leží na pravém břehu Bystřice, a ne-
daleko odtud k západu na potoce Bažnickém. Kat. a pol.
obec (spolu s Tůní), má sama 58 d. a 270 obyv. V druhé
polovici 16. věku drželi Sobětuš se Tresovicemi Bořkové
z Dohalic, linie Mokrovouská, a r. 1652. Karel Staršímský.
R. 1678. koupila Sobětuš s jinými ještě statky Marie Sa-
lomena Macáková z Otenburku, která provdávši se za hr.
Jana Arnošta Ferdinanda Schaffgotsche, Sobětuš s pan-
stvím Sadovským spojila.

Tůně (Tůň), ves $\frac{1}{4}$ hod. západně od Sobětuše a $\frac{3}{4}$ hod.
od Nechanic, kamž přifařena jest, oddělená potokem od Sobě-
tuše, čítá 61 d. a 193 obyv. Na potoce stojí o samotě mlýn.

Nerešov, obyčejně Nerošov, ves s 20 d. a 127 obyv.,
 $\frac{5}{4}$ hod. sev. od fary Nechanické, kat. a pol. obec Petro-
vice, leží na potoce Bažnickém západně od okr. silnice
Nechanicko-Horické. Opodál na potoce stojí mlýn.

*) Roku 1876. povolena zde škola jednotřídní.

Obyvatelstvo všech čtyř obcí živi se rolnictvím a obyčejnými řemesly; chudý lid hledá hlavně výživu svou v cukrovaru Sadovském. Krajina jest dosti příjemná a nejvíce listnatými lesy porostlá; půda, větším dílem křemenitá, místy i úrodná, poskytuje při pohodlném počasí dosti hojný výtěžek plodin obilních, tu a tam i cukrovku.

Stračov. (Osada školní, zaujímajíc Stračov s Čenovem, Lhotu, Klenici a Dub).

Stračov, původně Strakotín, nyní ves, druhdy městečko, čítá ve 84 d. 565 obyv. katol., 1 evg. a 6 židů; leží na okr. silnici ve směru sev. 1 1/2 hod. od Nechanic na vyvýšené rovině, odkud na všechny strany do okolí daleko jest viděti. Pozemky obsahují vápenný jíl a jsou úrodné. V 15. století býval Stračov rodinným sídlem vladýk ze Strakotína, od něhož bezpečně i jméno „Strakotín.“ R. 1478. postoupila Kateřina ze Strakotína zdejší tvrz se vším příslušenstvím Marši Kulevi z Chotče. Roku 1495. udělil král Vladislav městečku právo, odbývatí týdenní trh. V 16. století náležel Stračov Bořkům z Dohalic, od nichž r. 1553. Dobšovi Vranovskému z Doubravice prodán byl a od něho ještě téhož roku za 1437 1/2 kop. grošů českých Jindřichovi Nejedlému z Vysoké, měšťanu Kralohradeckému postoupen. Ludmila, rozená Nejedlých z Vysoké, prodala jej r. 1612. Karlu Zárubovi staršímu z Hustířan za 5600 grošů českých, při jehož rodě s panstvím Cerekvickým až do r. 1708. spojen zůstal. Na to přешel s Čenovem a Lhotou za 35.200 zl. rýnských a 500 zl. klíčného do rukou Maxmiliána Rudolfa Lamotte z Trintropu, držitele Jáseně a Holovous, a r. 1728. za 60300 zl. hrabatům z Bředova. Antonín Vilibald hrabě z Bředova, prodal jej r. 1765. za 80.000 zl. rýn. své manželce Apoleně Teresii, rozené Bechyně z Lažan. Od té přешel ve veřejné dražbě r. 1797. za 65500 zl. v držebnost Prokopa Kerna, měšťana Pražského, a po něm r. 1809. v majetek jeho manželky Barbory, rozené Grännensteinovy. Ta roku 1839. prodala Stračov za 135.000 zl. hraběti Frant. Arn. z Harrachů, v jehožto držení se nyní nachází.

Městečko Strakotín, nyní Stračov, bylo v 30leté válce velmi spustošeno a proměněno v nynější ves. Prostranná náves uprostřed s velebným chrámem sv. Jakuba, zbudovaným na zříceninách dřívějšího kostela, který dne 11. srpna 1830. popelem lehl, nesou známky někdejšího městečka. Chrám Páně Stračovský býval již r. 1384. koste-

lem farním; později pak po válce husitské a třicetileté přidělena byla farnost zdejší k Hněvčevsi, a stala se teprv mezi r. 1770. a 1780. samostatnou lokalití, a r. 1857. farou. Menší zvon pochází z r. 1598., větší s českým nápisem „dar Václava Záruby z Hustiřan, pána na Cerekvici, v Dohalicích a Třeboveticích, z r. 1667.

Jižně pod kostelem stojí zámek, r. 1800. vystavěný, nyní obydlí to vrchní správy velkostatku Sadovského, s rozsáhlou zahradou a parkem, se školkou a popl. dvorem. Býval zde též pivovar a vinopalna.

Naproti zámku přes silnici stojí dvoutřídní škola IV. tř. se 176 žáky. Na útraty školního fondu v částce 7940 zl. vystavena zde byla nová budova školní, a r. 1875. povoleno vyučování ženským ručním pracím.

Asi $\frac{1}{4}$ hod. sev. vých. ode vsi jest *Čeňov*, druhdy ves, nyní jen poplužní dvůr. Severně ode vsi stával povětrný mlýn a jedno stavení, jež se zde po tu dobu nachází.

K farnosti Stračovské a rovněž ke škole patří, jak v nápisu uvedeno:

Lhota u Stračova, kat. a pol. obec 1 hod. severovýchodně od Nechanic, čítá se samotou „Zavadilkou“ $\frac{1}{2}$ hod. jihovýchodně pode vsí 39 d. a 241 obyv., na býv. panství „Stračovském.“ Ves leží v nížině pod Stračovem a má popl. dvůr.

Klenice, ves na erární silnici Horicko-Hradecké; na úpatí výšiny, jejíž vrchol „Bukvice“ se zove, v krajině úrodné, $1\frac{1}{2}$ hod. severně od Nechanic na býv. panství „Sadoví“, kat. a pol. obec s 34 d. a 242 obyvateli.

Dub, ves na přívrší Bukvice s trigonometrickým bodem 293·58 metrů, $1\frac{1}{2}$ hod. severovýchodně od Nechanic, býv. panství Sadoví, kat. a pol. obec Mzany, čítá v 26 d. 193 obyv. Ves vyznamenává se výborným chovem koní. R. 1866. byl Dub hlavním stanem krále Viléma, odkud general Moltke celé armádě Pruské velel.

Obyvatelstvo všech čtyř obcí žije se nejvíce rolnictvím a nádennictvím. Půda jest prostředně úrodná a daří se v ní všecken druh obilí i cukrovka; jaří však dává si přednost před ozimem. Luk jest pořídka, a píce hodí se více koňskému než hovězímu dobytku. Sadařství dosáhlo vysokého stupně. Mimo rozsáhlou školku hraběte Harnacha nalézají se zde též krásných zahrad rolnických, a stromoradi kříží se na všechny strany. I lesy velkostatku jsou v dobrém stavu.

Petrovice. (Osada školní, zaujímajíc Petrovice, Lodín, Janatov, Kanice, Pšánky a Petrovičky).

Petrovice Velké, ves na nepatrném potůčku a úpravné cestě od Stračova k Myštěvsi, která zde s okresní silnicí Novobydžovskou se spojuje. Tato kat. a pol. obec s 75 d. a 577 obyv. katol. a 8 židy, $\frac{7}{4}$ hod. sev. záp. od Nechanic, táhne se od východu k západu, kde se s rovinou pojí, kdežto část východní po návrší jest rozložena.

Skoro u prostřed vesnice strní farní chrám Páně „Nanebevzetí Panny Marie“, který již r. 1384. svého faráře měl. Zbudování nynějšího chrámu Páně padá asi do r. 1685. Od té doby podřízen byl až do r. 1716. co kostel filiální farnímu chrámu Páně ve Smidarech. Příčiněním kněžny Marie Antonie z Montekokuli, rozené hr. Kollaredovy, stal se téhož roku kostelem farním. Celá farnost, k níž mimo farní osadu ještě Lodín a Janatov z okresu Nechanického, pak Pšánky, Petrovičky a Kanice z okresu Hoického, a Myštěves, Podoliby a Chmelovice z okresu Novobydžovského náleží, čítá nyní 2740 duší. Severně od kostela jest fara, a západně u bývalého hřbitova, v jehožto středu chrám Páně stojí, škola, která dle farního inventáře z r. 1770. prý z pastoušky byla zřízena.

Základ k nynější budově školní položen teprv roku 1867. po velkém požáru r. 1860. jímž nejen škola, ale i 41 sedlských příbytků popelem lehlo. Byvši před ohněm ještě jednotřídní, proměněna jest r. 1870. v dvoutřídní a r. 1873. v trojtřídní s 219 žáky. Třída služného jest III. R. 1873. poskytl okr. školní fond 140 zl. na opravu školy, a r. 1874. povoleno vyučování ručním pracím ženským.

Mimo tyto budovy jest zde c. k. poštovní expedice, poplužní dvůr s obydlím pro úředníka téhož velkostatku, a jihozáp. $\frac{1}{4}$ hod. ode vsi obydlí lesního v hajku. V obci utvořil se r. 1873. spolek včelařský.

Založení osady Petrovické sahá do sedé dávnověkosti, i nemožno tedy původ její udati; vi se toliko, že zde druhdy stávala tvrz, a že statek zdejší doposud v deskách zemských zapsán se nalézá. Po bitvě Bělohorské byly Petrovice v plen vzaty a Albrechtovi z Waldsteina prodány, po jehož nešťastném pádu opět koruně připadly, která je Janu Gordonovi, c. k. plukovníkovi darovala. Po smrti tohoto držitele roku 1648. prodány byly hraběti Rudolfovi Kollaredovi z Walsee, který je s panstvím Smidarským spojil. Roku 1812. přešel týž statek v držebnost rodu svobodného pána z Gränzensteinů, od něhož je ny-

nější držitelé hrabata z Harrachů koupili a s panstvím Sadovským spojili.

Lodin, skorem v planině jižně od Petrovic a sev. vých. $\frac{3}{4}$ hod. od Nechanic, na býv. panství Sadovském. kat. a pol. obec, která v 64 d. 403 obyv. katol. a 4 židy čítá. Západně asi $\frac{1}{4}$ hodiny stojí o samotě poplužní dvůr s prostranným ovčínem; jižně je rybník pro dešťovou vodu.

Prastarou ves Lodin daroval r. 1086. pán Všebor, jemuz tehdaš náležela, klášteru v Opatovicích, po jehož zrušení a pak později (ve věku 16.) připadla s Nechanicemi a jinými ještě osadami Waldsteinům, od nichž je a sice od Jana z Waldsteinů Mikuláš Pecingar z Bydčína koupil. Když pak se potomci Pecingarovi o statky rozdělili, zůstavil Vilém Nechanice a Hralek Ctiboru Smilovi, který r. 1599. i statek Kuncice, Lodin a Lubno po strýci Mikulášovi starsím zdědil.

Janatov, leží asi $\frac{1}{2}$ hod. západně od Lodina, $\frac{3}{4}$ hod. sev. záp. od Nechanic. Ves tato povstala teprv za doby novověké, náleží ke kat. a pol. obci Lodinu, a čítá ve 25 d. 198 obyv. Na blízku bývaly dva rybníky „Homoláč a Haring“, byvše velikým nákladem dle způsobu norského v luka přeměněny. Nedaleko Haringa v starém háji nachází se obydlí pohodného.

Pšánky a *Petrovický* z okresu Hořického popsány jsou na str. 76. a *Kanice* z téhož okresu na str. 74.

Půda v okolí jest jilovitá, těžká a křemenitá a daří se v ní mimo všechn druh obilí nejlépe jarní pšenice, méně cukrovka, len a řepka. K zahradnictví a sadařství se jen na půdách velkostatku pilně přiblíží. Lesy jsou nepatrné. Dobytka hovězího a koňského odchovává se veliké množství; mimo to se věnuje péče též dobytku veprovému a skopovému. Ve dvoře Petrovickém vyrábí se sýr jako cihly dle způsobu Švýcarského. Krajina zdejší i k odchovávání polní a lesní zvěře dobře se hodí.

Dohalický. (Osada školní, kamž náleží Dohalický a Dohalice, Mokrovousy, Mžany, Třesovice a Sadoví).

Dohalický, viska na levém břehu Bystřice a okresní silnici od Sadoví k Nechanicům s 10 d. a 109 obyv. katol. a 7 židy, kat. a pol. obec Dohalice Dolní, $\frac{3}{4}$ hod. sev. vých. od Nechanic, leží na přívrší, které zde výše 289·3 m. dosahuje. Nachází se zde farní starobylý chrám sv. Jana Křtitele s kaplí a v něm hrobka bývalých pánů Dohalických z Dohalic a Sadovských ze Sloupna. Hlavní oltář

byl prý ještě do nedávna k rozkazu Jana Arnošta Schaffgotsche k západní straně obrácen, aby totiž výše řečený patron téže svatyně ze zámku Sadovského na kněze při mši svaté při otevřených hlavních dveřích hleděti mohl. Teprv před několika roky byl uvnitř přestavěn a zbaven bývalé starožitnosti. Již r. 1384. a 1414. náležel mezi kostely farní, později byl filiálním Hněvčevským, a stal se r. 1736. opět kostelem farním, nyní s 2000 koláturníky.

Blíže fary nachází se třířádná škola IV. třídy s 285 žáky. R. 1873. byla ke škole přikoupena zahrada a povoleno vyučování ručním ženským pracím. Vesnice sem přškolené a přifařené jsou:

Dohalice a sice *Dolení* a *Hoření s Kopaninami*, spolu s Dohaličkami jedna kat. a pol. obec, 59 d. čís. úhrnně čítající. *Dohalice Dolení*, $\frac{1}{3}$ hod. sev. od Dohalicek na levém břehu Bystřice a na okresní silnici, čítají 218 obyv. katol. a 1 evg. Zde stávala tvrz Borkův z Dohalic, nyní sýpka a částečně skladiště pro cukr. Tyto Dohalice jsou rodinným sídlem rytířského rodu pánův Dohalských z Dohalic, kteří zde až do r. 1658. vládli. Z těchto připomíná se Borek Dohalský z Dohalic od r. 1739. do 1744., a po druhé od r. 1751.—1764. purkrabí kraje Kralohradeckého, pak též guberniální rada, byl dne 10. prosince 1757. povýšen do stavu panského, a dne 11. srpna 1764. do stavu hraběcího. Potomek jeho Václav Kristof Dohalský nabyl r. 1796. od Perglera z Perglasu statek Piňovany v Plzensku. Od r. 1658. připadly Dohalice jiným rodinám, jmenovitě Zárubovi z Hustířan, byvše Alžbětou Schaffgotschovou, rozenou hraběnkou z Waldsteinů, od Adama Záruby z Hustířan r. 1707. za 66.000 zl. koupeny a za Jana Arnošta Schaffgotsche r. 1771. se svěrenským panstvím „Sadovím“ spojeny. — *Dohalice Hoření* (vůbec Vyhňalov) s rybníkem na dešťovou vodu, něco přes $\frac{1}{4}$ hod. východně od předešlé, přiléhají k lesu „Holé“ majíce 180 obyv. — *Kopanina*, skoro $\frac{1}{2}$ hod. západně od Dohalic Doleních v ploché nízině při mlýnské struze, čítá 80 obyv., kteří se dělnictvím u vrchnosti živi.

Sadová (chybně Sadova), veska s krásnými ovocnými sady a 3 d. a 115 obyv., kat. a pol. obec Sovětice, $1\frac{1}{2}$ hod. sev. vých. od Nechanic, leží v úrodné kotlině mezi Dohalicemi, Lipou, Hněvčevsí, Hořeními Cernůtkami, Dubem a Mzany na řece Bystřici a erární silnici Hořicko-Hradecké, z níž jedno rameno okresní silnice sev. vých. ku Hněvčevsi, a jihozáp. k Nechanicům, druhé západně

ku Mžanům a dále k Suché vybočuje. Má poplužní dvůr, pivovar, myslivnu, cukrovar a cihelnu hrabat z Harrachů, dosti slušný hostinec a mlýn na Bystřici. Až do r. 1844. stával zde zámek s krásným parkem a rozsáhlou oborou, která se podél erární silnice k Lípě a k Dohalicům po straně téhož návrší rozkládala a po válce r. 1866. zrušena byla. Za častí patrimoniálních úřadů byl zámek obydlím vrchního úřadu, který zde nejen správu velkostatku ale i řízení politické a soudní vykonával. Když pak týž zámek r. 1844. (v říjnu) popelem lehl, proměněno jest spáleniště v ovocné sady, sídlo úřadu přeloženo do Nechanic, a zámek nahrazen byl nádhernou velkolepou stavbou dle starožitného způsobu Škotského na Hrádku za Nechanicemi. (Viz Hrádek.)

První zmínka o statku Sadovi činí se v listině Anežčině od r. asi 1228. Od toho roku až do 1420. uvádí se Sadovi mezi statky Svatojiřskými, (kláštera totiž sv. Jiří na hradě Pražském), načež je držel, a sice nejprvé v zastavě, v 16. pak století skutečně rod rytířů Sadovských ze Sloupna, kterážto větev sídla zde na zvláštní nyní zašlé tvrzi až do r. 1622. Z rodiny té proslul zvláště Jan Sadovský ze Sloupna, horlivý obhájce Českých bratří, a jeho syn Jiří, jenž těmto, zvláště pronásledovaným, poprával úkrytu na svém statku v Žiželovsi. Po bitvě na Bílé Hoře r. 1623. byly té rodině statky ty skonfiskovány a panství Sadovi za 47000 kop grosů míš. Albrechtu Waldsteinovi prodáno. Avšak ještě téhož roku změnil je Waldstein s Magdalenou hraběnkou Trčkovou z Lipy, rozenou z Lobkovic, za panství Kopidlenské, od níž je syn její Adam Trčka z Lipy zdědil. Po jeho zavraždění v Chebu r. 1634. byly statky ty opět v plen vzaty, a nařízením císaře Ferdinanda II. generalu hr. Matyášovi Gallasovi darovány. Roku 1646. držel panství Sadovské a sice: Sadoví, Kunčice, Trnavu, Zvikov a Sovětice Václav Macák z Ottenburku, a poněvadž se jeho manželka za Jana Arnošta hraběte Schaffgotsche po druhé provdala, přešlo Sadovi v majetek rodu jeho, vyhlášeno byvši za panství svěřenské. Nad to bylo rozšířeno statky: Sovětickým, Kunčickým, Trnavským, Sobětušským, Zvikovským a Trěmešským. Avšak pro dluhy Jana Arnošta Schaffgotsche mladšího prodáno svěřenství to r. 1788. svob. p. Tobíášovi z Gränzensteina a jeho manželce Johanně, rozené Moravcově z Ostrova za 240.000 zl. Tato jsouc již vdovou, rozšířila koupí panství Sadovské roku 1812. statkem Petro-

vickým, načež je od svob. pána Vincence z Gränzensteina r. 1829. v povaze panství allodiálního za 615.000 zl. ve stříbre nynější držitelé, hrabata z Harrachů, koupili. Roku 1832 bylo panství toto za statek svěřenský vyhlášeno.

Dne 3. července 1866. svedena zde byla krvavá bitva mezi vojskem Rakouským a Pruským. Boj zůstal hlavně okolo vesnic: Dohalic, Benátek, Horiněvsi, Máslojed, Sedražic, Nedělišť, Lípy, Čistěvsi, Chlumu, Světů, Sadovi a Přínu. —

Mžany, prastará ves, $\frac{1}{4}$ hod. jihozáp. od Sadovi, na stráni mírného návrsí pod vrchem „Klenickým“ (Bukvice) a na okresní silnici od Sadovi k Nechanicům, kat. a pol. obec s 54 d. a 492 obyv. ve farnosti Dohaličské. $1\frac{1}{2}$ hod. skoro severně od Nechanic, byla rodinným sídlem pánův ze Mžan, z nichž v 16. století Zbislav Sokol ze Mžan, pán v Mokrovousích se připomíná. V 15. století náležela ves Mžany se statkem Mokrovouským pánu Mžanovi z Hustiřan, od kteréžto doby dle všeho s Mokrovousy spojena zůstala. V obci jest rybník na dešťovou vodu a popl. dvůr býv. panství Sadovského.

Mokrovousy a samota Janov (Johanov), ves jižně pod Dohaličkami, kamž přifařena jest ve vzdálenosti 10 minut, rozkládá se podél řeky Bystřice na okr. silnici Sadovsko-Nechanické, 1 hod. sev. vých. od Nechanic. Kat. a pol. obec Mokrovousy, táhnoucí se v nízké rovině téměř mokré směrem od severu k jihu, čítá v 35 d. 345 obyv., jest zde mlýn na Bystřici. V poplužním dvoře vyrábí se výborný sýr na způsob Švýcarského. Jihozáp. pod Mokrovousy na pravém břehu Bystřice nachází se jiný popl. dvůr *Janov* (Johannov) s 31 obyv., ježž zde vystavěti dala Johanna hraběnka z Gränzensteinů. Pozemky téhož dvora jsou částečně pronajaty, částečně ve vlastním držení. V místech těchto býval rozsáhlý rybník „Starý,“ proměněn nyní v úrodná luka. Bývalá myslivna hájemství Sadovského před několika roky zrušena jest. — V Mokrovousích stávala druhdy rytířská tvrz téhož jména, z níž zachovaly se toliko nepatrné náspy. V druhé polovici 14. století seděl zde Zbislav Sokol ze Mžan, a okolo r. 1398. Bavor z Mokrovous s Markvartem z Mokrovous a Jiřím z Hustiřan, jak se zdá společně. Brzy na to dostaly se Mokrovousy Benešovi Mokrovouskému, který roku 1443. Haška z Veliše zajal; avšak pan Jetřich s Landřidem dobyl Mokrovous a propustil Haška. Syn Beneše Mokrovouského z Hustiřan, Jiří, prodal Mokrovousy okolo roku

1490. Albrechtovi z Kolovrat, a dědicové téhož r. 1512. Václavu Bořkovi z Dohalic. Poněvadž ale vnuk posledního držitele Bořek Dohalský z Dohalic r. 1559. bez potomků zemřel, prodány byly od plnomocníkův jím zřízených roku 1560. Mokrovousy s dvorem popl., vsí a mlýnem „Železným“ Mikuláši staršímu Bořkovi z Dohalic na Veselém za 4550 kop grošů Pražských. Pro dluhy Zděnka Bořka z Dohalic museli je po jeho smrti roku 1604. Jan Jiří a Mikuláš r. 1605. za 7250 kop grošů Hynkovi Bořkovi z Dohalic prodati. Té doby byl celý statek popleněn a tvrz spustošena. V témž stavu koupil zboží to Jaroslav z Bubna. Nemoha však doplatiti lhůt, vrátil je po jeho smrti poručník nezletilých sirotek r. 1637. opět Hynku Bořkovi z Dohalic, kterýž je pak Zárubovi z Hustiřan prodal. Hynek Bořek dal tvrz z části vystavěti, a prodal ji po 14 letech r. 1651. Bertholdu Zárubovi z Hustiřan za 12000 zl. rýnsk. a 300 zl. klíčného. Na to šly pak z jedné ruky do druhé, až je roku 1707. koupila Marie Alžběta hraběnka Schaffgotschová a s panstvím Sadovským je spojila. O tvrzi, která v 17. století zanikla, nečiní se více žádné zmínky.

Třesovice, ves na levém břehu Bystřice a na okresní silnici jižně pod Mokrovousy, kat. a pol. obec se 66 d. a 447 obyvateli, k Dohaličkám přifařenými, na bývalém panství Sadovském, 1 hod. sev. vých. od Nechanic, rozkládá se téměř celá v kotlině, jsouc do půlkruhu od východní strany návrším obkličena, kdežto k západní veliká rovina se šíří. —

Východně ode vsi na malé výšině stával popl. dvůr, jmenem „Babylon,“ jehož pozemky nyní většinou pronajaty jsou, a jen luka ve vlastním (panském) jsou užívání. Na místě bývalého dvoru stojí zde domek pro hajného. Nelze udati, komu ves Třesovice původně náležela, ví se toliko, že před válkou husitskou patřila jeptiskám Svatojirským v Hradci Králové, a že ji v druhé polovici 16. století drželi se Sobětuchy Bořkové z Dohalic, linie Mokrovouská, a snad tím způsobem jako Sobětuchy a Mokrovousy, dostala se k panství Sadovskému. Bitvou, která u Sadovi rozhodla spor o nadvládu v Německu, utrpěla ves náramných škod, a půda zdejší, na níž svedena jest bitva, zbarvena byla potoky krve. Brzy po této válce třikrát za sebou vyhořela, a nabyla novými staveními novověké tvářnosti. —

Jak již ve všeobecném popise v předu udáno, obsa-

huje celé okolí Sadovské hlubokou ornici, která velmi dobře ku pěstování pšenice a ostatních druhů obilí, též i buráku se hodí. A poněvadž i krásnými koberci luk se honosi, jest i chov dobytka všeho druhu, jakož i drůbeže a polní zvěře velmi značný. Nade všechno to však krásli celé zdejší okolí rozsáhlé ovocné sady a stromoradi s výbornými druhy ovoce jadernatého a peckovitého, z čehož patrně, že ji předkové naši bez příčiny „Sadová“ nenazvali.

K Hněvčevsi v okresu Hořickém přiškolená jest ves:

Sobětice, vůbec Sovětice, ves v nejsevernější části okresu Nechanického, po pravém břehu Bystřice, $\frac{1}{4}$ hod. sev. vých. od Sadová a $1\frac{3}{4}$ hod. v témž směru od Nechanic, kat. a pol. obec se 34 d. a 332 obyv., bývala původně zvláštním statkem, který v 15. a 16. století náležel Janu Lipskému z Lipy, od něhož jej r. 1547. Adam Sadovský ze Sloupna koupil, a s panstvím Sadovským spojil.

Probluz. (Školní osada, k níž náleží Probluz a Bor, Prín Horní, Prín Dolní a Nový, Popovice a Střezetice).

Školní osada a farní ves Probluz, kat. a pol. obec $\frac{5}{8}$ hod. vých. od Nechanic, opodál okresní silnice z Nechanic do okresu Kralohradeckého, leží na bývalém panství „Prínu Dolním“ na krásné výšině, odkud je rozkošná vyhlídka do všech úhlů světa. Ves Probluz s 32 d. a 252 obyv., má již od roku 1384. farní chrám Páně „Všech Svatých“, r. 1691. od Jesuitů z rozkazu rytíře Rudolfa z Vínore v renaissančním slohu z novu vystavěný. Obraz na hlavním oltáři zhotovil prý Jesuita Rozhona. Uvnitř nachází se hrobka pánův z Vínore, a na vkusně v cyklopském slohu ohraženém hřbitově množství krásných pomníků ke cti padlým vojinům Rakouským a Pruským z roku 1866. Té doby byl i chrám částečně kulemi poškozen a ve vsi několik domů spáleno. Dále je zde farní dům, c. k. poštovní expedice, rolnická záložna a druhdy jednotřídní, od roku pak 1873. dvoutrídni a od roku 1876. třítrídni škola IV. třídy, která z přiškolených a přifařených obcí: Boru, Střezetic, Popovic, Prínu Dolního, Horního a Nového 238 žáků čítá. Roku 1873. byla školní budova o druhou zakovnu s příspěvkem 2000 zř. z okr. fondu školního rozšířena.

Kolaturu zdejší, nyní skoro se 1350 osadníky, spravovali po válkách husitských až do ukončení války tří-

ceřilové kněží pod obojí, a pak minorité; po nich zřídila se u duchovenstva katolického komendata v Nechanicích, načež se tato r. 1765. stala farou. Osada tato musela již v dobách pohanských býti obydlena, čehož důkazem jest pohanské pohřebiště, jež zde před nedávným časem odkryto bylo.

Východně od Probluze vzniká u kaplicky pramen, jež podzemním vodovodem r. 1824. zřízeným celou osadu Probluzskou a Dolnopřínskou, pak pivovar, zámek a dvůr Přínský vodou zásobuje.

Před válkou husitskou náležela Probluz se Sobětuchy, Třesovicemi, Střezeticemi a j., pak s popl. dvorem Dlouhodoborským jeptiskám Svatojiřským v Hradci Králové. R. 1437. zapsal císař Zikmund osady jmenované i s dědinami Bořkovi z Miletina. R. 1457. uvádí se panoš Jan Karas z Probluze a Tebily. V 16. století náležela opět městu Hradci Králové, byvši jemu r. 1547. Ferdinandem I. odňata a Janu z Pernštejna p. na Pardubicích prodána.

Bor, víska s 55 obyv. v 7 d., z nichž 4 č. k obci Probluzské a 3 č. k obci Rosnické náleží, leží na okresní silnici Přínsko-Nedělišské, na úpatí vrchu „Homole.“ Jest zde myslivna velkostatku Dolnopřínského.

Přín Dolní, vůbec Přím, rodiště rodu pánů z Přína, kat. a pol. obec s 34 d. a 274 obyv., leží na okresní silnici Nechanické, která východně za vesnicí ve dvě ramena, sev. vých. k Všestarům, a jihových. ku Stěžerám se dělí. Má krásný, na místě bývalé valy obehnané tvrze, zbudovaný zámek, který častým přestavováním skoro docela všeliké starozitnosti pozbyl. Kolem něho rozkládá se krásný park s úpravnou zahradou. Mimo to jest zde poplužní dvůr, pivovar a hájovna s bažantnicí.

Přín Nový, $\frac{1}{4}$ hod. jihozáp. od Přínu Dolního, povstal teprv počátkem 19. století, a čítá ve 29 d. 145 obyvatelů. Již dříve, nežli tato ves založena byla, stával zde a doposud se nachází poplužní dvůr. Nový Přín patří ke kat. a pol. obci Dolnopřínské, vzdálen 1 hod. východně od Nechanic.

Allodiální statek Přín Dolní byl r. 1855. za 563.032 zl. soudně odhadnut. Roku 1417. připomíná se zde Janek z Přína, který tehdaž dědiny své v Nizkém Příně a v Probluzi Janu Čechovi z Hradce Králové prodal. Roku 1482. seděl zde, jak z dějin města Hradce Králové vidno, Václav Donát z Těchlovic; brzy však na to dostalo se veškeré to zboží v držebnost města Hradce Králové, jemuž

jest r. 1547. pro vzpouru s Ferdinandem I. odňato a Janu z Pernštejna prodáno. Než týž odprodal ihned Příu s pustou tvrzí a ves Probluz Janu Holcovi (Holečkovi) z Nemošic, který, jak se zdá, tvrz opět do pořádku uvedl, a po své smrti r. 1566. statek „Přínský“ dceri své Kateřině, provdané za rytíře Hamzu z Zábědovic, odkázal. Po její smrti r. 1586. přešel na Václava staršího Zárubu z Hustiřan na Zumberce, po němž následovali synové Ctibor a Jindřich, kteří je drželi nejprve společně a později Ctibor sám. Po něm držela statky „Přínské“ okolo r. 1617. vdova Barbora, rozená Kekulka ze Stradonic, potom synové Jan Václav a Vilém Šťastný, kteří se o zboží to r. 1626. rozdělili. Potom zdědil Vilém bratrův díl a postoupil celý statek okolo r. 1650. sestře Ludmile Magdaleně, manželce Oldřicha Linharta z Víně na Popovicích. Synové těchto manželů Rudolf Ferdinand a Julius Krištof z Víně, rozdělili jej roku 1661. poznovu mezi sebe; než po krátkém čase připadl opět díl mladšího bratra staršímu, totiž Rudolfu Ferdinandovi, kterýž nemaje žádných dědiců, po své smrti r. 1677. koleji jezuitské v Hradci Králové jej odkázal. Po zrušení téhož řádu připadl Příu studijnímu fondu; od toho koupili jej Václav Klement a Václav Slivenský, a od nich r. 1811. Jan Riedl, jehož rodu posud náleží.

Příu Horní, ves jižně několik minut od Příu Dolního, kat. a pol. obec s 29 d. a 177 obyv., bývalé panství Příu Dolní, šíří se po návrší na polní cestě směrem od západu k východu. Na jižní straně v pravo ze silnice k Libčanům nalézají se rozsáhlé valy, o nichž není žádných určitých zpráv.

Střezetice, vůbec Třesetice, ves a někdy samostatný statek s tvrzí, $\frac{1}{4}$ hod. severně nad Probluzí a $1\frac{1}{2}$ hod. sev. vých. od Nechanic, kat. a pol. obec s 42 d. a 270 obyv., bývalé panství Libčany, náležela v 14. a na začátku 15. století klášteru jeptisek Svatojiřských v Hradci Králové. Roku 1437. zapsati ji dal císař Sigmund Diviš Bořkovi z Miletinka. V první polovici 16. století dostala se v držebnost Bořkům Dohalským z Dohalic a od nich r. 1598. Jindřichu Tamchynovi z Doubravice, jehož nástupci pro sčastnění se vzpoury stavovské r. 1618. skonfiskována a Václavu Vratislavovi z Mitrovic na Všeradích prodána byla. Týž pak prodal ji r. 1636. Saloméně z Bubna, rozené Ostromířské z Rokytніка, od níž r. 1642. přešla trhem na Sigmunda Zdenka Štose z Kaunic. Jeho dcera Marie Veronika provdala se za Jindřicha Jana

Straku z Nedabylic, a tak dostaly se Střezetice konečně rodu Strakovskému, jemuž od té doby náležely, byvše během času spojeny s panstvím Libčanským a s ním nadací pro studující české šlechty odkázány.

Popovice, někdy zvláštní statek, nyní ves na okresní silnici z Nechanic k Sadovi po levém břehu Bystřice, kat. a pol. obec se 35 d. a 184 obyv. katol. a 5 židy, 1 hod. sev. vých. od Nechanic, na bývalém panství Přínském, náležela, jak se zdá, v 16. století k Sedražicům, byvši r. 1512. od Beneše staršího ze Sedražic Mikuláši Trčkovi z Lipy postoupena. V 17. pak století náležel statek Popovice Oldřichu Linhartovi z Vinore na Přině, od jehož nástupce, Rudolfa Ferdinanda z Vinore zde r. 1661. na místě panského hrubě otrhaného sídla nový zámek vystavěn byl, ježž Jesuité zbořiti dali. Na rybníku, ježž řeka Bystřice napáji, nachází se mlýn, v obci pak poplužní dvůr statku Dolnopřínského.

Ke škole v Štěžerách připsány jsou z okresu Kr. Hradeckého (viz str. 32.):

Štěžírky, ves na okresní silnici jihových. od Přinu Dolního, u paty lesnatého pvrší velmi romantická, kat. a pol. obec se 36 d. a 275 obyv., $\frac{7}{4}$ hod. jihových. od Nechanic, na bývalém panství Přínském a ve farnosti Štěžerské.

Charbusice, vska na svahu k Štěžerám se 6 d. a 57 obyv., 10 minut východně od předešlé, kat. a pol. obec Štěžírk, bývalé panství Přin Dolní, leží v úhlu dvou okresních silnic, a náleží kolátorou též do Štěžer. Trpívají nedostatkem říční vody pro dobytek. V 16. století náležely Štěžírky a Charbusice s Přinem, Břizou a Probluzi městu Hradci Králové, jsouce jemu roku 1547. odňaty a Janu z Pernštejna prodány. Od té pak doby stále s panstvím Přínským spojeny zůstaly. V této krajině jsou do-
bře hledené ovocné sady.

Ke škole ve Všeštarech okr. Kralohradeckého (viz str. 33.) patří:

Rosnice, ves podle okresní silnice ke Břize vedoucí u samých hranic okresu Kralohradeckého, $\frac{7}{4}$ hod. vých. od Nechanic, kat. a pol. obec s 51 d. a 369 obyv. katol. a 1 evg. Ves Rosnice, ku Všeštarům přifařená, leží na úrodné výšině, „Homole“ zvané, na níž doposud ukazuje se místo (stůl), kde prý Zizka stoloval. Má velikou oheľ-

nu. — Rosnice bývaly zvláštním statkem, který v 17. století rytířům z Vinoře našel. Z rodiny té připomíná se r. 1677. Rudolf z Vinoře, pán na Popovicích a Rosnicích, jenž t. r. dne 30. července v Praze bez potomků zemřev, statky Přín, Popovice a Rosnice koleji jesuitské v Hradci Králové odkázal.

Polní hospodářství v okolí Probluze a Přínu mimo Rosnice může se nazvati jen dobrým. V křemenité a jilovité, méně písčité ornici pěstuje zde rolník obyčejné druhy obilí, ozim i jař, pak zemičata a něco mrkve pro domácí potřebu; z obchodních rostlin len a řepu, z pícních jetel. Z četných rybníků udržel se posud Popovický, ostatní jsou již dávno v role a luka proměněny. Sadařství po válce r. 1866. počíná poznovu zkvétati. Lesy náležejí nejvíce velkostatku, něco jednotlivcům a kostelu v Probluzi. Koně ušlechtilého druhu mají Popovice, Střezetice, Rosnice a Přín Horní, hovězí dobytek, většinou jen český, ostatní osady. Vepřový krmí se pouze pro vlastní potřebu. K chovu hus a ostatní drůbeže pilně se přihlíží; za to se však divoká zvěř jen v bažantnicích odchovává.

Hrádek. (Osada školní, zaujímajíc Hrádek, Radikovice, Radostov a Jehlice).

Hrádek, ves na okresní silnici z Nechanic ku Štezerám, kat. a pol. obec $\frac{3}{4}$ hod. jihových. od Nechanic, na bývalém panství Sadovském, patří k farni Nechanické. Ves Hrádek se 42 d. a 281 obyv. leží na návrší 286·27 metrů nad mořem, přechází jižně v mírné údolí. Ve středu obce jest proud zdravé vody, jehožto nadbytek podle vsi ležící luka zavlažuje.

Zdejší chrám Páně sv. Jiří r. 1610. dostavěný, stojí na místě bývalé dřevěné budovy kostelní. V dějinách města Hradce Králové jmenuje se roku 1384. týž chrám Páně kostelem farním; nyní jest filiálním chrámu Páně Nechanického.

Škola do nedávna v soukromém domě umístěná, byla r. 1871. nově zřízena, při čemž Radikovice od Libčan k Hrádku přiskoleny byly. R. 1874. a 1875. vystavěna byla nákladem školních obcí a příspěvkem 2000 zl. ze zemského fondu nová budova školní o jednom patře, a přivtělena k ní obec Radostov. Tím byla škola v Radostově zrušena a v Hrádku ve dvoutridni IV. tř. proměněna.

Ve vsi stávala druhdy tvrz, po níž není více stopy. Tato tvrz a statek Hrádek jest rodinným sídlem vládyk

z Hrádku, jimž v 15. století okolo r. 1415. i Radikovice náležely, od kteréžto doby zvali se „Radikovští.“ Na sklonku 15. století nacházel se v držení jeho rod Waldsteinův, od něhož jej začátkem 16. věku, jmenovitě od Jana z Waldsteinů, s pustou již tehdaž tvrzí Mikuláš Pecingar z Bydčína koupil. Když se později bratří Pecingarové o statky jejich rodině náležející rozdělili, připadly Nechanice s Hrádkem Vilému Pecingarovi z Bydčína, který je zůstavil synu synu Ctiboru Smilovi, jenž zároveň i statek Kunčice držel. Po bitvě Bělohorské asi u prostřed 17. století přešlo to zboží v držebnost hraběte Josefa Schaffgotsche, který je připojil ku statku Kunčickému, s nímž od té doby spojeno jsouc, tytéž má dějiny.

Severozáp. nade vsí stojí na výšině v přerozkošné lesnaté krajině v pravo se silnice od Nechanic nádherný zámek hrabat Harrachův „*Hrádek*,“ obehnaný valy, s krásnou zahradou, parkem a oborou, která se až ke Kunčicům táhne. Založení jeho sahá do r. 1840. a ukončení do r. 1856. Sloh stavby jest skotský z doby královny Alžběty. Uvnitř nashromážděno jest veliké množství starožitností. Zámek též bývá letním sídlem majitelů, hrabat z Harrachů. Nyni nachází se v něm i centralní řiditelství českých statků hraběte z Harrachů.

Jehlice, ves asi 20 minut vých. od Hrádku a $\frac{3}{4}$ hod. vých. od Nechanic, kat. a pol. obec Píin Dolní, k němuž druhdy náležela, s 15 d. a 81 obyv., byla někdy zvláštním statkem s tvrzí, která, jak pravdě se podobá, velmi záhy zanikla, poněvadž se o ni žádné zmínky více nečiní. Víska, přifařená k Nechanicům, leží na polní cestě od Hrádku ku Píinu Dolnímu.

Radikovice, ves jihových. $\frac{1}{4}$ hod. pod Hrádkem a $\frac{2}{3}$ hod. v témž směru od Nechanic, kat. a pol. obec s 36 d. a 460 obyv. ve farnosti Libčanské, leží v rovině lesnaté na okresní silnici Nechanicko-Štěžerské, na bývalém panství Štěžerském. V obci býval popl. dvůr, který nyní pronajat jest a jižně pod nim uprostřed rybníka, jenž mlýn, při něm se nacházející, vodou zásobuje, ostrov, na němž druhdy stávala tvrz, která, jak se zdá, ve válkách husitských zanikla.

Statek Radikovice náležel na sklonku 15. století vladým z Hrádku, kteří se přizvali „Radikovští;“ v 16. století přešel na rod Hamzů ze Zábědovic, z nichž Petr Hamza ves Radikovice, tehdaž již bez tvrze, roku 1528. městu Hradci Králové prodal. Leč pro vzpouru, již město

Hradec Králové proti Ferdinandu I. později stropilo, byla r. 1547. odejmuta a Janu z Pernštejna prodána. Brzy na to dostala se Jestřebským z Riesenburka a okolo r. 1640. Janu Oktavianovi z Vchynic a Tetova, kterýž ves a statek Jetřichu Mikšovi ze Žlunic postoupil. Později nacházela se v držení téže vsi a statku paní Kateřina, vdova Chanovská z Dlouhé Vsi, rozená Dobřenská z Dobřenic, od níž jej roku 1753. hrabě Arnošt Quido z Harrachů za 28000 zl. koupil a s panstvím Štěžerským spojil.

Radostov, kat. a pol. obec jihových. od Nechanic, rozkládá se směrem od východu k západu po obou březích potůčku, který se tudy od Radikovic po lučinách vine. Leží v krásné úžlabině se severní strany pod oborou „Hrádeckou“, jižně na pahorkovité, lesem porostlé planině, která se tudy od Homile k Těchlovicům táhne. Prostředkem téhož úžlabí vedeny jsou po obou březích potůčka dvě vozové cesty, z nichž hořejší Kunčice, a dolejší Homili s Radikovicemi spojuje. Jiná polní cesta vybočuje ze vsi k Libčanům, kamž osadníci jsou přifařeni. Ves, náleževši dříve k panství Štěžerskému, čítá ve 40 d. 259 obyv. a dělí se v Radostov starý (část západní) a Radostov nový (část východní). Západně ode vsi stojí na potůčku mlýn „Radostovský.“ V obci býval poplužní dvůr, nyní částečně pronajatý a částečně ke Kunčicům přivtělený, pak myslivna hájemství Štěžerského.

Radostov býval zvláštní statek s tvrzi, která byla kolébkou rytířů z Radostova. Mezi r. 1398. a 1412. připomíná se Aldik z Radostova, a po něm Jiří Halír z Hrádku. Brzy na to přešel Radostov v držebnost Zdenka ze Sloupna, který r. 1454. dvůr v Radostově Matějovi z Radostova postoupil. Na počátku 16. století náležel Dorotě z Bohuslavic, která jej r. 1542. prodala Benesi Pouskému ze Střezetic, od jehož potomků přešel r. 1569. na Bavora Rodovského z Hustířan, a r. 1576. na Jiříka Radeckého z Radče, — a sice z té příčiny, že Bavor Rodovský, veliké sumy na vyrábění zlata vynaloživ, o celé své jmění přišel. Po bitvě Bělohorské byl potomek Jiříka Radeckého z Radče, Kristof, k pokutě 9849 kop 20 gr. odsouzen, — následkem čehož skonfiskovaný statek roku 1624. Marie Kopřivová z Lesenic koupila. Od jejího nástupce Jana Jindřicha z Lesenic koupil jej za 8000 zl. Ferdinand Bonaventura z Harrachů a připojil k panství Štěžerskému.

Polní hospodářství i v tomto okolí je podobné ostatním. Z obilí daří se tu nejlépe žito, ačkoli i jiné druhy

obilí, též luštiny, brambory i cukrovka střídavě se pěstují. Luka dávají zde i onde hojnost sena, a celá krajina, hlavně ale Hrádek, honosí se krásnými sady ovocnými. Okolní lesy hrabat z Harrachů chovají v sobě stromy všeho druhu. Hojně pěstuje se zde dobytek hovězí, vepřový a koňský, v lesích pak, jmenovitě v oboře Hrádecké, množství vysoké zvěře se odchovává. I jest tedy rolnictví a chov dobytka hlavním pramenem výživy zdejšímu obyvatelstvu.

Libčany. (Osada školní, zaujímající Libčany, Voznici a Žely).

Libčany, farní ves se sídlem c. k. poštovního úřadu a stanice četnické, na mírném návrší, vých. pod vrchem „Ohradou“, záp. pod „Kozím kopcem“ a na okresní silnici z Bohárny do Kuklen, kat. a pol. obec se 77 d. a 600 obyv. katol., 1 evg. a 13 isr., 1½ hod. jihových. od Nechanic, nabyla prý jména od syna Slavimilova, pána z Kouřimi, jenž zde pro svého výše řečeného syna „Libece“ hrad založil. Starobylá tato osada a statek téhož jména přichází ve známost již r. 1086., ač založení hradu dle Hájka, již do 8. století padá. Na počátku 15. století okolo roku 1410. připomíná se zde Bušek z Libčan. Nelze udati, jak dlouho se jmenovaná usedlost v témž rodě udržela; ví se toliko, že když r. 1437. Hradečtí k Libčanům přitáhli, Bohuš z Libčan s takovou rázností je zde porazil, že jich většina na útek se dala, při čemž jim valečné dělo bylo odejmuto. Uprostřed 16. století byly Libčany v držení města Hradce Králové, načež mu Ferdinandem I. roku 1547. odnaty a Janu Pernštejnovi z Pardubic prodány byly. Po dvou letech na to přešel statek a ves Libčany v držebnost Václava Nejedlého. — V době bitvy na Bílé Hoře náležely Vilémovi ml. Doupovci, jemuž pro zúčastnění se téhož boje byly odnaty a za 11396 kop grošů Maxovi z Černovic prodány. V pozdější době stal se statek Libčany majetkem hrabat Strakův, z nichž poslední Jan Petr r. 1720., jsa bez potomků, své statky a sice: Horní Teplice, Okrouhlice a Libčany, jež všechny tři za 377000 zl. odhadnuty, nadaci pro studující z rodu české šlechty odkázal. Statek Libčany sám o sobě byl dne 17. března roku 1727. za 130000 zl. odhadnut a prodán. Mimo to věnoval hrabě Straka k témuž účelu hotových 38.542 zl.

V Libčanech nachází se z r. 1384. pochodicí farní chrám Páně Panny Marie v románském slohu vystavěný

se dvěma portály a sloupy u vnitř. Zvláštní ozdobou lla-
vniho oltáře „Nanebevzetí Panny Marie“ jest pískovcový
s 12 apoštoly v životní velikosti obstoupený hrob, kterýžto
s obrazem Rodičky Boží na stěně představuje, kterak pře-
svatá Panna na nebe vzata jest a tělo její nenalezeno.
Apoštolé udiveni u hrobu stojí, jedni do něho, druzi k ne-
bí pohlízejíce. Neméně pamětihodný jest oltář rodiny Kri-
stovy a pomník hrabat Strakův. K farnosti zdejší se 4447
osadníky náležejí osady z okresu Nechanického: Voznice,
Žely, Těchlovice, Radikovice, Radostov, Lhota pod Libčá-
ny a Roudnice; z okresu Kralohradeckého: Urbanice a
Řípko; a z okresu Pardubického: Hubenice.

Škola, od r. 1871. dvoutrídni IV. třídy se 145 žáky,
pro něž nová budova bude letos dostavěna.

Průmysl zastoupen jest v Libčanech při zámku, r.
1777. v sedlské válce vyplněném a velmi spustošeném,
přivovarem, lihovarem, parním strojem mlátičím a pově-
trným mlynem. Ze spolků sluší jmenovati jen záložnu.
Občané živí se obchodem a obyčejnými řemesly, více však
rolnictvím. Obchodu napomáhá hlavně 5 výročních trhů.
Četné ovocné sady oživují okolí. Co zvláštnost budiž po-
dotknuto, že Václav Krolmus odkryl u Libčan pohanské
pohřebiště a žaroviště.

Voznice, ves 10 minut vých. od Libčan, kat. a pol.
obec s 34 d. a 226 obyv., z nichž druhdy 6 čísel s 50
obyvateli k Pardubicům, ostatní k Libčanům panstvím
náležely, leží na polní cestě uprostřed tří okresních silnic.
Jihovýchodně odtud jest samota *Voznice Nová*. Pode vsí
„v Petřině,“ lese Libčanském, stojí na nepatrném potůčku
mlyn o jednom složení.

Žely, ves $\frac{5}{4}$ hod. jihových. od Nechanic, kat. a pol.
obec se 17 d. a 120 obyv. Jméno osady zdá se poukazo-
vati k nějaké smutné upomínce na místo, snad pohanské
pohřebiště. Žely bývaly druhdy zvláštní statek, jež v 16.
století rytíř Václav Nejedlý držel, jehož syn Jindřich jej
školám v Hradci Králové odporučil.

Těchlovice. (Školní osada sama pro sebe).

Těchlovice, ves na okresní silnici Nechanicko-Stěžer-
ské, která se jí jen v severní části dotýká, $1\frac{1}{2}$ hod. jiho-
vých. od Nechanic, na bývalém panství Stěžerském, ve
farnosti Libčanské, kat. a pol. obec se 64 d. a 560 obyv.,
má jednotřídní školu, již z jediné té obce 105 žáků na-
vštěvuje. Východně nad vesnicí vzniká v blízkém lese

pramen, nazván „hraběcí studánka,“ jenž celou osadu vodou zásobuje, a spojen s jinými stroužkami i mlýn na povrchní vodu žene. Obyvatelstvo této obce jen částečně vede obchod v ovoci, ostatně se živi rolnictvím a chudší lid prací ná dennickou. Půda v okolí Libčanském jest většinou naplavenina, která nad Libčany značné výše dostupuje; i daří se zde obyčejné druhy obilí, pění rostliny a brambory. Tekoucích vod zde není, a rybníky, jež zde druhdy bývaly, jsou vysušeny. Luk je pořádku; pročež i chov koní a dobytka hovězího mnohem jest slabší, za to však koz a drůbeže více. Lesy patří dílem velko-statku Libčanskému, dílem Štěžerskému.

Lhota pod Libčany. (Osada školní sama pro sebe.)

Lhota pod Libčany, ves na úpravné cestě z Libčan, kamž přifařena jest, 2 hodiny jihových. od Nechanic, na býv. panství Pardubickém, kat. a pol. obec s 85 d., z nichž 2 čísla druhdy k Libčanům náležela, 598 obyv. katol. a 8 evang., leží v krásné úrodné rovině u veliké rozsáhlosti směrem od západu k východu. Domovní čísla, která na západní straně až pod Roudnici se táhnou, nazývají se vůbec „Polsko.“ Jižně pode vsí vedena jest tudy severozápadní trať od Hradce Králové k Chlumci nad Cidlinou. V obci jest jednotřídní škola IV. třídy, která od r. 1774. až do r. 1836. soukromá byla, později, totiž r. 1870. za veřejnou prohlášena jest, a z jediné té osady 105 žáků čítá.

Lhotu pod Libčany měl v držení na skloňku 16. století rod Škornice Balbín z Vorličné, z kteréžto rodiny r. 1589. Jiri Balbín se připomíná. V 17. století, kdy, jak se zdá, s panstvím Pardubickým spojena byla, proslul z rodu téhož syn Lukáše Balbína Škornice, purkhrábiho na královském zámku v Pardubicích, „Bohuslav Alois Balbín,“ Jesuita a znamenitý historik český, jehož praděd Jan Balbín Škornice, rodem Hradečan, již roku 1553., jsa bakalářem učení Pražského, do stavu vladyckého s predikátem „z Vorličné“ povýšen byl.

Polní hospodářství této obce může se nazvati pokročilým. Půda pokryta jsouc diluviální hlinou a částečně diluviálním štěrkem, jest bohata kremenem a rodí nejlepší žito, pak pšenici a jiné obilní rostliny. Z ovocných stromů daří se nejlépe třešně. Ze zvířectva odchovávají se nejlepší koně, méně dobytek hovězí a nejméně brav. Celý katastr leží v krásné rovině.

Roudnice pod Libčany. (Školní osada sama pro sebe.)

Roudnice, ves nad erární silnicí Hradecko-Chlumeckou, která se jí ve východní části dotýká, táhne se směrem 1 hodinu zděli od východu k západu, kde přes ni okresní silnice Nechanicko-Preloučská přechází a jižně pode vsí výše řečenou erární silnici protíná. Kat. a pol. obec Roudnice, 1 1/2 hod. jižně od Nechanic na býv. panství Pardubickém, patří k farnosti Libčanské a čítá nyní 749 obyv. katol. a 6 evang. ve 98 d. s mlýnem, z nichž 68 větších a rozsáhlejších usedlostí jest. I mají zvláště v dolejší části skoro napořád budovy zděné, nakladné a úhledné, tak že, kdyby přísně šetřena byla čára stavební, městečku by se podobala. Celou vesnici protéká malý potůček, který asi uprostřed osady běře směr příčný, rozrážejí cestu a obcíny, při čemž obec v horní a dolní dělí; avšak na hořejším konci v létě též potok úplně vysychá, toliko v dolní části hojnými prameny se oživuje a k Bystrici, do níž pod Puhlovicemi ústí, pospíchá. Dědina tato šíříc se v krásné rovině, tvoří se Lhotou pod Libčany a Sirovátkou pravou ratolesť zlatého prutu polabského. Nad ní zvedá se severně výšina Hradecká, porostlá lesem; sev. vých. jest návrší Libčanské se svým vzhůru se pnoucím kostelíčkem; k jihu s podobným návrším Dobřeničským; na západě konečně uzavřena jest ve zdálí malým návrším, na němž stojí Chlumeck, Mlíkosrby, Kosice a Měnik.

Škola jest úhledná, r. 1875. vystavěná, a dvoutrídni, co do služného III. třídy, čítajíc z jedné té osady 170 žáků. Druhá třída v této škole otevřena byla roku 1873. Té doby povoleno též vyučování ručním pracím ženským.

V dolení Roudnici opodál k Hlomili nacházejí se podnes zbytky staré tvrze, která troji hradbou opevněna byla. Též hrad obývali prý rytíři Turyňkové, a do dneška nese ono místo, na němž hradby stávaly, jméno „Turyň.“ Staré knihy vykazují, že dolní Roudnice sestávala ze čtyř statků, mezi nimiž onino Turyňkové největšího užívali; v hořejší Roudnici byly toliko tři statky. Nynější obecina na dolní Roudnici bývala prý bahništěm, porostlým olsemí, a skutečně se zde až podnes při kopání olšové koreny nalézají. Roku 1457. seděl na zdejší tvrzi Jan z Roudnice, syn Zbislavův. Kateřina dcera Zbislavova z Roudnice postoupila r. 1482. tvrz tu Matyášovi ze Žlunic a Anežce z Roudnice sestře své. Později nalezela Roudnice k panství Snirkovickému v Bydžovsku, jež až do roku 1784. s kamerálním panstvím Pardubickým spojeno bylo, a při-

padla po odtržení jeho téhož roku k Pardubicům, zůstavši pak s panstvím tím nepřetržitě spojena.

V Roudnici *) narodil se Matěj Chvojka, známý vůdce jednoho oddělení povstalců ve válce sedlské roku 1775. Jeho vedením přepadli povstalci zámek v Chlumci, kde jim slabá posádka osmi mužů vzdorovati nemohla. Když pak brzy na to vojsko k obraně sem přibýlo, ustoupil Chvojka se svým mužstvem až k mlýnu na poblížkém rybníku, kde od vojska do bazin a rybníka vehnání byli. Chvojka byl zatčen; než uměje se dobře vymluviti, propuštěn jest po osmileté vazbě na svobodu. Od té doby udržuje se ono přísloví: „Pochodil, jako sedláci u Chlumce.“

Polní hospodářství kolem Roudnice, Lhoty pod Libčany a Sirovátky jest pokročilé. Půda jest trojího druhu: 1.) hlinitá, severně od Roudnice pod mírným návrším, obsahujíc značnou část náplavu slinatého, pročež i úrodná; 2.) hlinitá s pisečnou spodinou, na polední straně, již rolníci napravují návozem slinu jilovitého; a 3.) křemenitá, po návrších, ze všech nejhorší. Ve střídavém hospodářství pěstují rolníci řepku, pšenici, brambory, jara všeho druhu, cukrovku, luštěiny a jetel. Ku zahradnictví a sadařství ovšem doposud velmi pozvolna se kráčí; za to však může míti zelenářství příznivou budoucnost; nebo oběiny uprostřed osady ležící, protékajícím potůčkem svlažované, jsou té povahy, že by zeli dobře roditi se mohlo. Průmysl zastoupen tu jedinou cihelnou na Horkách.

Dobřenice. (Osada školní, zaujímajíc Dobřenice, Sirovátku a Pravy).

Dobřenice, kat. a pol. obec, leží v nejjiznější části okresu Nechanického, v krajině dosti úrodné na mírné výšině, sev. vých. a jihozáp. v široké údolí se snižující a jihozáp. lesy dubovými a březovými vroubeně, na okresní silnici Nechanicko-Preloučské, 2 hod. jižně od Nechanic vzdálená, čítá s několika příbytky jižně pode vsí „Kuklenky“ 103 d., z nichž 4 čísla druhdy k Pardubicům náležela, se 716 obyv. katol., 7 evang. a 6 isr. Ves tato leží na krásné výšině a poskytuje s návrší „Straň a Vín“ rozkošnou vyhlídku.

Starobylá tato dědina a zboží allodiální vzala svůj původ (dle Hajky) již v 8. století, dostavši jméno své od

*) Dějepis Hradce Králové od Šolaje str. 166. praví „v Roudnickách,“ nikoli v Roudnici.

Dobromíra, jemuž bratr jeho Byd a otec obou bratrů Slavimil, pán na Kouřimí, dvůr založili a Dobronice čili Dobřenice nazvali. *)

Uprostřed obce vypíná své tímě velebný farní chrám Páně sv. Klimenta r. 1714 Alžbětou, vdovou c. k. krajského hejtmána Karla Dobřenského, rytíře z Dobřenic, roz. Strakovou z Nedabylic, vystavěný. Původní tu kostel, který r. 1384. a 1408. náležel mezi chrámy farní, byl již r. 1336. vysvěcen; neboť při jeho rozboření r. 1740. nalezen pod oltářem voskový otisk pečete světicího biskupa, jakož i stručný popis na pergameně s letopočtem 1336. Zvony nesou letopočet 1552, 1571 a 1606. Hlavní oltář zdobí obraz sv. Klimenta papeže muč., dle domnění malířem Rabem vyvedený. Mimo Dobřenice přifařeny jsou sem též: Sirovátka a Pravy.

Zámek Dobřenický r. 1740. byl v sedlské válce od povstalců poškozen, ale brzy na to obnoven. Tento byl od nynějšího majitele rozbořen a znova v románském slohu vystavěn. Při zámku na straně západní prostírá se rozsáhlý park. Dále jest zde c. k. poštovní úřad, poplužní dvůr se vzorným hospodářstvím, myslivna s bažantnicí a povětrný mlýn.

Dvoutrídni škola IV. třídy čítá 209 žáků. R. 1873. povoleno zde vyučování ručním pracím ženským. Malá a těsná budova školní byla prodána a najmuta jest budova od držitele velkostatku p. Weinricha. Utržena část peněz 676 zl. uložena jest co místní školní fond.

Dobřenice jsou rodinným sídlem panů Dobřenských z Dobřenic, kteří zde od dávna vládnuvše, více než 1000 roků v držení téhož statku se nacházeli. **) Po bitvě na Bílé Hoře byly Dobřenice Janu Dobřenskému skonfiskovány a za 16.000 kop grošů Albrechtu Waldsteinovi prodány, který je ještě téhož roku Alžbětě z Vchynic a Tetova postoupil. Její manžel Václav, držitel panství Chlumického, již roku 1611. odkoupil Dobřenským z Dobřenic statek Kratonohy; avšak dědic těchto statků Oktavian ze Vchynic a Tetova postoupil opět r. 1626. statek Dobřenice na Kuneše z Dobřenic. Od r. 1650. do 1660. nacházel se v držení Rudolfa Jindřicha Olkolka z Oujezda,

*) Bienenbergs Merkwürdigkeiten Böhmens, Seite 98, beim Schaller, Seite 29.

**) Die Bienenberga svědčí nejstarší zápisek roku 1090, o Janu Dobřenském z Dobřenic.

načež opět r. 1698. v držebnost šlechtěné rodiny Dobřenské z Dobřenic přešel, jichžto majetkem až do roku 1861. zůstal. Téhož roku koupili jej za 320.000 zl. manželé Josef Kraus a Julie manželka z Pardubic, od nich pak roku 1862. za 400.000 zl. dědicové Karla Weinricha, v jichžto držení nyní se nachází.

Sirovátka, ves $\frac{1}{2}$, hod. sev. vých. od Dobřenic a 2 hod. jižně od Nechanic, kat. a pol. obec se 42 d. a 354 obyv. katol. a 8 isr., bývala původně jen dvorem, jmenem „Schwan.“ jenž ku statku Dobřenicému náležel. R. 1701. byl dvůr částečně rozprodán, čímž nynější vesnice povstala. Velkostatek Sirovátka prodán byl r. 1735. Em. Jestřebiskému z Riesenburka, od něhož r. 1776. na Václava Jana Klanera z Engelsburku, a později r. 1800. na rytíře Michala z Rittersteinů přešel. Nynějším jeho držitelem jest p. Karel Weinrich. Nachází se zde panský cukrovar a nádraží severozápadní dráhy.

Pravy, ves na svahu silnice Přeloučské, $\frac{1}{2}$ hod. jižně od Dobřenic a $2\frac{1}{4}$ hodiny severně od Přelouče v témž okresu, kat. a pol. obec s 30 d. 202 obyv., byla kolébka vladyk z Prav, a náležela v 15. století Janu Strelovi a Apolonu Skřivanovi, v 16. století pak Burianu Kanickému z Plotišť, jehožto dcery Magdalena a Katerina postoupily tvrz a vesnici Pravy Vojtěchovi z Pernštejna, který připil je k Pardubicům.

Hlavním pramenem jmenovaných 3 obcí jest polní hospodářství, které i zde velmi jest pokročilé, a půda jsouc většinou hlinitá, místem i písčnatý naplav, rodí všecken druh obilí luštětiny, cukrovku, řepku a jiné pícní byliny. Zvláštní úrodností oplývá Sirovátka, přináležejíc k zlatému prutu Polabskému. Luk jest poměrně málo, a ty patří většinou velkostatku a jen nepatrná část farnosti Dobřenicé. Veliká péče věnuje se i zahradnictví a lesnictví; břehy a meze podél veřejných cest a silnic ovocným stromovím jsou posázeny. Lesy většinou listnaté. Chovu domácího dobytka s obvyklou pilností předkův našich se hledí a to hlavně na velkostatku, kde se uměle na maso krmit. Taktéž odchovává velkostatek mimo družbez tuzemskou i vzácné druhy cizozemské, zajíce a kořoptve na polích a v lesích, bažanty v bažantnicích. Obyvatelstvo Dobřenicé jest ponejvíce chudé, živíc se dělnictvím v panském dvoře a cukrovaru; v obci Pravské jsou hospodářové zámožnější.

Kratonohy. (Osada školní, zahrnujíc Kratonohy, Michňovku a Obědovice.)

Kratonohy, farní ves a c. k. poštovní stanice 1³/₄ hod. od Nechanic, leží na erární silnici Hradecko-Chlumecké po levém břehu Bystřice, která zde mlýn o třech složeních žene. Kat. a pol. obec Kratonohy s 97 d. a 740 obyv. katol., 1 evang. a 8 židy, má zámek, z povstání sedlského r. 1775. velmi porouchaný, pak popl. dvůr, pivovar, vinopalnu, ovčín, myslivnu, mlýn, a z roku 1721. od tehdejšího patrona hraběte Václava Jana Michny vystavěný chrám sv. Jakuba, jenž r. 1384. a 1409. farním se připomíná. Později podržen byl co kostel filiální děkanství Chlumeckému, avšak r. 1710. stal se opět kostelem farním. Hlavní oltář s hrobkou sv. Jakuba jest muslemi a drahokamy a sice topasy, křišťaly a karneoly ozdoben. Zvláštního povšimnutí zasluhuje kazatelna, která má podobu velryby, pak dva krásné obrazy, totiž sv. Jeronyma a sv. Pavla a z roku 1604. cinová křtitelnice. K farnosti zdejší s 1560 kolátorůky náležejí mimo Kratonohy ještě: Obědovice, Michňovka a Káranice, (poslední v okrese Chlumeckém).

Zdejší škola jest dvoutrdní, dle služného IV. třídy, a mívá ke 200 žáků.

Velkostatek Kratonohy dle tržové smlouvy ze dne 11. července 1835. za 189.723 zl. 40 kr. stř. odhadnut, býval rodinným sídlem pánů z Kratonoh, z nichž se roku 1391. Lucek z Kratonoh připomíná. V 16. století uvádí se tu rodina Dobřanských z Dobřenic a sice: Mikuláš, Zdislav a Mikuláš Stanislav, kterýžto poslední po bitvě Bělohorské ze země ušel, čímž statek přešel v držebnost rytířů z Bruselů, ac jej již za Rudolfa II. r. 1614. a 1623. Václav Kinský ze Vchynic a Tetova trhem z té příčiny získal, že jeho přičiněním Rudolf II. svému bratru Matyášovi korunu Českou postoupiti musil. A poněvadž jeho nástupce Jan Oktavián téhož statku pro dluhy udržeti nemohl, postoupil jej svým věřitelům, kteří jej hraběti Michnovi prodali. Od těch jej opět roku 1721. František Ferdinand Kinský ze Vchynic a Tetova koupil a s panstvím Chlumeckým spojil.

V Kratonohách narodil se Jiří *Volný*, přirozený básník, jehož předek, buď otec, buď děd Lukáš Volný, též samouk v básnictví v druhé polovici 17. století ve službě hrabat Vchynických ovčákem byl. Jiří Volný zastával zde od r. 1730. až do r. 1745. místo šafáře a vrchního

ovčáka, a jsa duchem básnickým velice nadán, složil mnoho nábožných a mravokárných písní, z nichž některé Václav Hanka roku 1822. v Hradci Králové pod názvem „Jirího Volného veselé písně“ vytisknouti dal. Škoda, že většina těchto zpěvů velikým požárem r. 1750. zničena byla.

Michňovka, ves $\frac{1}{2}$ hodiny jižně od Kratonoh, kat. a pol. obec Kratonohy, $2\frac{1}{2}$ hod. jižně od Nechanic, rozkládá se směrem od východu k západu na samých již hranicích okresu Přeloučského, čítá 36 d. a 180 obyv. I zde stávala někdy tvrz, která záhy zašla. Nyní jest zde popl. dvůr, řečený „Nedabylice“, na blízku samota „Bílá Hlína“, hájovna a myslivna, a severně u cesty ovčín. V okolí šíří se většinou listnaté lesy. Ves Michňovka náležela druhdy k panství Chlumeckému.

Obědovice, ves na hranicích okresu Chlumeckého, pod erární silnicí, která se jí v severní části dotýká, kat. a pol. obec $2\frac{1}{4}$ hod. jihozáp. od Nechanic na býv. panství Chlumeckém, čítá v 53 d. 400 obyv. katol., 4 evang. a 6 isr. Druhdy zde stávala tvrz, nyní jen poplužní dvůr. Jižně šíří se rozsáhlá, močálovitá nížina, porostlá lesem. Mezi erární silnicí a řekou Bystřicí nalézá se v okresu Chlumeckém rybník „Třesický.“

Ves Obědovice náleží mezi osady prastaré. Jsouc druhdy zvláštním statkem, přichází ve známost r. 1413., kdy na listině uveden svědkem Václav Dlouhý na Obědovicích. Na počátku 16. století seděli zde vladykové z Mečkova Jan a Václav, kteří ves tu od strýce svého Viléma Vrbaty z Mečkova koupivše, ji bratru svému Vilémovi postoupili. —

Půda obsahuje nejvíce křemenitý spodek a rodí nejlépe žito. Sadařství tu dosti jest rozšířeno, a ovocné stromy jak v sadech, tak na poli ve stromoradiích se dosti pěstují. Luka leží jen v potočce Bystřice. Dobytek odchovávají rolníci nejvíce hovězí, méně koňský a veprový.

Babice (Osada školní, zahrnující Babice, Trnavu, Malé Kosice a Vel. Barchov.

Babice, původistě pánů z Babic, kat. a pol. obec, která s odlehlou samotou Babičky 66 d. a 450 obyv. kat. a 3 isr. čítá, leží v úrodné planině na polní cestě 1 hod. jihozáp. od Nechanic, na býv. panství Chlumeckém. Že farní tato osada tu již v prvních dobách pohanství založena byla, již jméno samo potvrzuje, poněvadž předkové naši místa poněkud vyvýšená, kde se mrtvoly pálivaly, „Babcemi“ nazývatí si uvykli.

V obci býval dřevěný, nyní pak stojí nákladem 34.000 zl. z náboženského fondu r. 1875. dostavěný nový chrám Páně sv. apoštolů Petra a Pavla se 46·46 m. vysokou věží v románském slohu. Chrám Páně Babický býval již v 14. století farním; neboť již r. 1391. farář Babický „Tasso“ byl přesazen na faru do Rozďalovic na Libánsku, a roku 1391. dne 4. března dosazen od bratři Michlika a Matěje z Babic, Jakub, kněz ze Lhoty. *) — V bouřích husitských zbaven byl tento chrám Páně svého duchovního správce a přidělen co filiální ke Kratonohám; r. pak 1778. zřízena lokalie a ta r. 1855. povýšena opět na faru. Na hlavním oltáři jest krásný obraz „Utrpení Páně.“ — K farnosti Babické nálezeji mimo osadu farní ještě: Kosický, (Kosice Malé), Barchov Velký a Trnava. Celá farnost čítá 2000 koláturníků; podací právo má náboženský fond.

Škola, se služným IV. tř., již obyvatelé celé farnosti používají, jest dvoutridní a čítá 264 žáků.

R. 1517. koupil Jan z Pernštejna od Mikuláše Pecingara z Bydčína mimo Bydžov i pustou ves Babice; jak ale se dostala rodu Kinských (bývalému panství Chlumci), nelze udati.

Trnava, ves 10 minut východně od Babic a 1 hod. jižně od Nechanic, kat. a pol. obec s 35 d. a 300 obyv., prostírá se v úrodné planině po stranách polní cesty od severovýchodu k jihozápadu na býv. panství Sadovském; má poplužní dvůr se školkou a myslivnou. Trnava bývala druhdy zvláštním statkem, který v 17. století na tři díly byl rozdělen, z nichž náležel první Adamu Jindřichovi Rodovskému z Hustířan, druhý Janu Bernardovi Jestřeb-skému z Riesenburka a třetí Šaffingerovi. V letech 1661. a 1664. a 1687. koupil všechny tři díly hrabě Arnošt Schaffgotsche a se statkem Kunčickým je spojil.

Kosický, vůbec „Malé Kosice,“ ves v úrodné planině nad severní hrází Kosického rybníka, $\frac{1}{2}$ hod. jihozáp. od Babic a $1\frac{1}{2}$ hod. sev. vých. od Chlumce, čítá ve 68 d. 528 obyvatelů. Jižně $\frac{1}{2}$ hod. stojí na Třesickém rybníku mlýn o samotě a hájovna. Patří k okresu Chlumeckému.

Barchov Velký, statek allodiální a ves též v úrodné planině se 78 d. a 700 obyv. katol., 1 evang. a 3 isr., leží na okresní silnici Novobydžovské, $\frac{1}{4}$ hod. sev. zap. od Babic a $1\frac{1}{4}$ hod. jihových. od Nového Bydžova, má

*) Kniha dosazování a potvrzování farností od r. 1391., vydaná v Praze roku 1865, str. 62. a 65.

zámek, kterýž páni Voračičtí upraviti dali. s kaplí svatého Jana Nepomuckého, pivovar, myslivnu s bažantnicí a mlýn. Barchov jest rodinným sídlem pánů Dašických z Barchova. Z rodiny té znám jest hlavně Mikuláš z Barchova, který r. 1421. zvolen byl do sboru 12 mužův, kteří na sněmu v Čáslavi vyjednati měli mír, a ukrotiti nesvornost v království Českém. V 16. století náležel Jirinu mladšímu Dobřenskému z Dobřenic, jenž r. 1566. a 1571. na tehdejší Pražském sněmě zasedal. V 18. století přešel v držebnost pánův Voračických a po nich hrabat Kolovratů Libsteinských. Mezi r. 1770. a 1780. byl majetkem svobodného pána Josefa Jana Sosnovce z Vlkanova, jemuž té doby i panství Miletín náleželo, a který téhož času i panství Horice najaté měl. Po jeho smrti r. 1780. statek Barchov s Humburkem prodán jest a přesel v držebnost c. k. invalidovny Pražské, která jej s panstvím Hořickým spojila. Nynějším majitelem Barchova jest hrabě Černín. Barchov Velký připsán jest k okresu Novobydžovskému.

Bohárna. (Osada školní, zahrnujíc Bohárnu, Homili, Puhlovice a Zvikov.)

Bohárna, původně Boharyně, $\frac{3}{4}$ hod. jižně od Nechanic na býv. panství Štěžerském, rozkládá se směrem od severozápadu k jihovýchodu po pravém a částečně po levém břehu Bystřice, opodál okresní silnice Nechanicko-Preloučské dílem po návrší, dílem v úrodné nížině. Kat. a pol. obec Bohárna, druhdy zvláštní statek s tvrzí, nyní ves, čítá 52 d., 472 obyv. katol. a 1 evang.

Již roku 1384. připomíná se zde farní chrám Páně, který později co filiální farnímu chrámu Páně v Liběanech podřízen byl, načež r. 1785. v lokální, a r. 1855. ve farní opět změněn jest. Nynější chrám Páně vystavěti dal r. 1650. rytíř Jan Astrle ke cti sv. Jana Křtitele a sv. Bartoloměje. Po stu letech a sice r. 1783. byl zase dílem z důchodu tehdejší vrchnosti, dílem z jmění zádušního přestavěn a samostatný duchovní při něm ustanoven. Celá farnost čítá přes 1300 duší.

Na východní straně vesnice jest na Bystřici strojný mlýn. v obci pak popl. dvůr.

R. 1873. byla zdejší jednotřídní škola IV. třídy o druhou třídu rozšířena, a v témž roku nová budova školní o jednom patru nákladem okresní školní pokladny 6560 zl. vystavěna. Majíc 207 žáků, obdrží třetí žakovnu.

Statek Bohárna (Boharyně) náležel r. 1384. Jindři-

chovi z Bohárny, a na počátku 15. století okolo r. 1411. Aleši Buškovi rytíři z Boharyně. V 16. století nacházelo se v držení jeho město Hradec Králové, jemuž byl roku 1548. Ferdinandem I. odňat a Janu z Pernštejna prodán. Roku 1619. uvádí se pánem na Bohárně Karel Jestřebský z Riesenburka, který po bitvě na Bílé Hoře z vlasti byl vypovězen. Na to přešel konfiskací okolo roku 1650. v držečnost na rytíře Jana Astrle, král. česk. tajemníka a r. 1704. kupní sinlovou na Ferdinanda Bonaventuru hraběte z Harrachů. Pozdější nástupce z téhož rodu připojil jej dle dvor. dekretu z r. 1791. ku Štěžerám, i jest od té doby s panstvím tím spojen.

Homile, ves východně asi 10 minut od předešlé ležící na též silnici, patří k faře a kat. a pol. obci Bohárně, a čítá 33 d. a 268 obyv. Homile byla od starodávna s Bohárnou spojena a r. 1791. k panství Štěžerskému připojena. Krajina je pahrbkovitá, méně úrodná.

Puhlovice, ves v planině na pravém břehu Bystřice, $\frac{1}{2}$ hod. jižně od Bohárny a $\frac{3}{4}$ hod. v témž směru od Nechanic kat. a pol. obec s 51 d. a 345 obyv., táhne se po obou stranách polní cesty od severovýchodu k jihozápadu. Je zde popl. dvůr, lihovar a mlýn na Bystřici. Mimo to zastoupen tu průmysl cihlářstvím hr. z Harrachů.

Statek Puhlovice r. 1862. za 100.300 zl. odhadnutý, náležel na počátku 17. století Albrechtovi Jestřebskému, jemuž po bitvě Belohorské skonfiskován byl. Roku 1790. držel jej Jan Václav Astfeld, od něhož jej Josef Kelpert (úředník) koupil. Týž prodal jej Janu Walterovi a Walter po 6 letech Janu Plocarovi. Na to přešel v držečnost svob. pána z Perglasu a od něho na Jana Poláčka, postmistra v Jičíně. Po smrti téhož dostal se veřejnou dražbou rytíři Benediktovi z Rittersteinů a jeho dědicům. Držitelkou jeho byla také paní Josefa Henigerová, rozená Dobřenská z Dobřenic, od níž jej hrabě z Harrachů koupil.

Zvikov s Butínem, sev. záp. od Bohárny a $\frac{3}{4}$ hod. jižně od Nechanic, činí společně jednu kat. a pol. obec Zvikov, kterážto v 19 d. 130 a Budín v 22 d. 200 obyv. čítá.

Zvikov býval od starodávna zvláštním statkem, jenž okolo r. 1652. náležel sirotkům po Adamovi Rodovském z Hustiřan. Později připojen byl k panství Sadovskému; avšak r. 1771. od něho opět odtržen, přešel v držečnost hraběte Karla Ig. Kláryho. Od té doby střídali se neustále držitelé jeho a sice: r. 1778. koupil jej Jan Pavel Pacalď z Adelsschwunku; r. 1787. František Antonín Richter a po jeho smrti r. 1792. Anna Langrová, roz. Špačková, —

po smrti pak jejího prvního manžela r. 1803. její druhý manžel Ignác Schilbach. Konečně ukoupen jest r. 1854. za 60.450 zl. str. hrabětem Františkem Aru. z Harrachů, v jehožto držení posud se nachází.

Ve Zvikově je malý zámček a popl. dvůr; v Bulíně pak myslivna hájemství Zvikovského.

Co se polního hospodářství obou posledních těchto obcí týče, jest půda větším dílem naplavenina, smíšená hlinou a pískem, rodí mimo jiné druhy obilí nejlépe žito, mimo to těž len; cukrovka a řepka dobře se daří. O výbornosti lučin svědčí hojnost užitečných trav na poříčí Bystřice. Ovocné stromy pěstuje se sice v zahradách a na polích, stojí ale doposud jen na nízkém stupni. Značný jest chov koní a dobytka hovězího, pak drůbeže a polní zvěře. Rolnictví a chov dobytka jsou jediný výdatný pramen výživy zdejšího obyvatelstva.

Přehled škol.

Město Hradec Králové (okres pro sebe)	str.	16.
<i>A. Soudní a berní okres Kralohradecký</i>	"	14.
1. Kukleny	"	26.
2. Svobodné Dvory	"	29.
3. Praskačka (Březhrad)	"	—
4. Stežery	"	30.
5. Vsestary	"	32.
6. Chlum	"	34.
7. Ločenice	"	38.
8. Plotiště	"	39.
9. Nový Hradec Králové	"	41.
10. Střebes	"	42.
11. Lhota Mašova	"	44.
12. Pouchov	"	45.
13. Slatina	"	46.
14. Čibuz	"	47.
15. Černilov	"	49.
16. Librantice	"	51.
17. Výrava	"	52.
18. Třebchovice	"	53.
19. Jenikovice	"	56.
20. Nepasice	"	57.
21. Bělč V.	"	—

<i>B. Soudní a berní okres Poříčský</i>		str.	59.
1. Hořice	"		61.
2. Dobrá Voda Dol.	"		72.
3. Milovice	"		74.
4. Mlázovice	"		76.
5. Lhota Šárovcová	"		77.
6. Chodovice	"		79.
7. Sobčice	"		82.
8. Vojice	"		83.
9. Ostroměř	"		84.
10. Jerice	"		85.
11. Bohánka	"		86.
12. Hněvčevce	"		87.
13. Cerekvice	"		89.
14. Želkovice	"		91.
15. Vřeštov	"		—
16. Miletín	"		93.
17. Tremesná Červená	"		99.
18. Vresník	"		—
19. Kaly	"		101.
20. Bezník	"		—
21. Chroustov	"		102.
22. Lanzov	"		—
23. Trotina	"		105.
24. Třebihošť	"		106.

<i>C. Soudní a berní okres Nechanický</i>		"	108.
1. Nechanice	"		109.
2. Suchá	"		112.
3. Stračov	"		113.
4. Petrovice	"		115.
5. Dohalický	"		116.
6. Probluz	"		121.
7. Hrádek	"		125.
8. Libčany	"		128.
9. Těchlovice	"		129.
10. Lhota pod Libčany	"		130.
11. Roudnice pod Libčany	"		131.
12. Dobřenice	"		132.
13. Kratonohy	"		135.
14. Babice	"		136.
15. Bohárna	"		138.

Podrobný obsah.

(Číslo znamená stránku.)

A.	Bržfanský potok	Dobeš 99
Arnica montana	109	Dobrá Voda 72
60, 107.	Buben 61	Dobromír 133
B.	Budín mlýn 39, ry-	Dobřenice 132
Babice 136	bník 61, 105, ves	Dobřenský 133
Babičky 136	139	Dohalice 117
Babylon 120	Bukovina 49	Dohaličky 116
Balbín 26, 130	Bukvice 114, 119	Dolenec 95, 98
Barchov Vel. 137	Bystrý 101	Domoslavice 81
Bariharka 60, 107	Bystřice 60, 109	Doubrava 70
Bašnice (Bažnice)	C.	na Drabách 46
73	Cerekvice 89	Dub 114
Bažnický potok 109	Cihelna 62	Dubenec 105
Bědovice 56	Cihelny 29	Duchač 52
Bělč Vel. 57	C.	Durdík (bratři) 67
Benátky 88	Čech 67	Dusík 77
Beránkovský mlýn	Čejčánek 52	Dvorec 95, 98
71	Cenice 92	Dvory Bohdanecké
Bertoldka 78	Čeňov 114	29, Dlouhé 35,
Bezník 101	Cernilov 49, Dolní	Svobodné 29.
Bienenberg 26	51, Horní 53	E.
Bilsko 80	Cernín 79	Eiselt 26
Birno 67	Cernutky Dolní a	Erben 98.
Blesno 57	Horní 88	F.
Blsko 80	Cerný (bratři) 67,	Falgov 95, 99
Bohánka 86	95	Farašství 28.
Bohářna 138	Červený Dvůr 104	G.
Bohdanecké Dvory	Červený kopec 32	u sv. Gottharda 62
29	Čibuz 47	Gregrovy Dvory
Bor 122	Čihadlo 104	29.
Borek 101	Čistěves 36	H.
Borovice 51	Čížek 55.	Habřina 57
Bouda mlýn 46	D.	Hamerský rybník
Brodek 102	Dachov 62, 99	61
Březhrad 30, ry-	Datlik 15	Hamry 79
bník 15	Dehtov 106	Haring 109, 116
Březník 100	Dědina 14, 53	Havránek 26
Březovice 86	Divce 51	Held (bratři) 55
Bríza 33	Dlúhodvory 35	Hengsberg 50
Bržtany 75		

- Hlásek 81, 84
 Hlina bílá 136
 u Hlohu 62
 Hluboký, dvůr 73
 Hněvčoves 87
 Holovousy 79
 Homile 139
 Homoláč 109, 116
 Homole 124
 Homolka 100
 Horka 96, 98, 132
 Hořice 61
 Hořického okresu
 popsání 59—61
 Hradec Kr., jméno,
 poloha, hranice,
 velikost, obyva-
 telstvo 5, povrch
 půdy, hory, ro-
 viny, vodstvo,
 podnebí 6, plo-
 diny 7, průmysl,
 obchod, prostřed-
 ky spojovací 8,
 náboženství, bi-
 skupství 9, škol-
 ství 10, úředové
 10, statistika 11
 až 13, popsání
 soudního okresu
 14—16, popsání
 a dějiny města
 16—26.
 Hradec Kr. Nový
 41
 Hradecký Marek 25
 Hrádek 125, zámek
 118, 126
 Hrádek u Mlázovic
 77
 Hradisko 84
 Hrachovec 62
 Hrázka 44
 Hrušovka 102
- Hříbsko 32
 Hubilešy 49
 Humburk 138
 Hůra Stará 84, 110.
 Ch.
 Chaloupky 32
 Charbuzice 32, 124
 Chlomek 86
 Chloumek 81, 86
 Chlum u Hradce
 Kr. 34
 Chlum u Horic 81
 Chlumský potok 72
 Chodovice 79
 Chrast 57
 Chrastnice 30
 Chroustov 102
 Chvalina 71
 Chvojka Mat. 132
 Chytrý A. 80.
 J.
 Jahodná 99
 Janatov 116
 Jandera 67
 Jankovský, ryb. 61
 Janov 119
 Javorka 61
 Jehlice 126
 Jenikov 95, 99
 Jenikovice 56
 Jeřice 85
 Johanov 119.
 K.
 Kabáty 83
 Kabrahám 52
 Kačerov 96, 99
 Kačírek 62, 99
 Kalthans 51, Kalt-
 hanska 14
 Kaly 101
 Kanice 74, 116
 Klacovy 29, 32
- Klatov 32
 Klenice 114
 Kluky 42
 Kobylí doly 40
 Kocianovice 46
 Komárov 111
 Končiny 96
 Kopanina 117
 Kopec Spálený 47
 Kopec Sv. janský 42
 na Kopci 101
 Kosice Malé 137
 Kosičky 137
 Kostka z Postupic
 41
 Kouty 73
 Kozinec 109
 Krasnice 30
 Kratonohy 135
 Krnovice 55
 Krolmus 129
 Křiv 53
 Kudrov 105
 Kuklenky 132
 Kukleny 26
 Kůl 101
 Kunčice 111.
 L.
 Labe 14
 Langrové, bratři 90
 Lanzov 102
 v Lázních 96, 97
 Ledce 58
 Lhota Březovská
 71, Mašova 44,
 pod strání 42, pod
 Libčany 130, u
 Stračova 114, Sa-
 rovceva 77
 Lhoták 61, 109
 Lhotka Poličanská
 104, Svatogott-
 hardská 71

- Libčany 128
 Libín 78
 Libníkovice 52
 Libonice 71
 Libouš 88
 Librantice 51
 Lipa 36
 Lisice (Lištice) 89, 91
 Litan 15
 Lodín 116
 Lochenice 38
 Lomkovský rybník 53
 Lubno 111
 Lukavec 99
 Lukaveček 101.

M.

- Maixner 67
 Malšova Lhota 44
 Malšovice 44
 Maňovice 86
 Markovice 46
 Maxinec 76, 83
 Melonka 14, 33
 Mezihoří 78, 107
 Michna hrabě 135
 Michnovka 136
 Miletín 93
 Miletínek 95, 98
 Milovice 74
 Mírejov 104
 Mitrov 56
 Mlázovice 76
 Mokrovousy 119
 Morava 103
 Mutina 92
 Mžanák 109
 Mžany 119.

N.

- Nadržka 98
 Náhon, ves 44, potok 14, 58

- Natuzní 90
 Nebesa 99
 Nebeská 102
 Nedabylice 133, 136
 Nedeliště 37
 Nechanice 109, Staré 111
 Nechanického okresu popsání 108, 109
 Nejedlý 30, 129
 Nepasice 57
 Nerešov 112
 Novopacký 110
 Nový, rybník 15
 Nový Hradec Králové 41.

O.

- Obědovice 136
 Ohrada 72
 Oreb, Orebítě 53
 Orlice 14
 Ostroměř 84
 Ostrov 74
 Oštipce 98
 Otuže 86
 Oujezd viz Újezd.
 Ouliště 49.

P.

- na Parkáni 93
 Penížeck 61, 98
 Perna 107
 Petr Bon. 55
 Petrovice 115
 Petrovičky 76, 116
 Petřín 129
 Piletice 45
 na Pisku 104
 Pitter 55
 Plácel 26
 Plácky 40
 Pláče 28
 Plachta 15

- Plotiště 39
 Podělubská 14
 Podháj 96
 Podhorní Újezd 83
 Podhůří 47
 Polákov 98
 Polánky 56
 Poličany 103, Červené 104, Vrch 105, Dvůr 98
 Polsko 130
 Polstě 98
 Popovice 124, rybník 109
 Pospíšil rektor 96
 Pouchov 45
 Povolir 61, 90
 Praskačka 29
 Pravy 134
 Pražské Předměstí 28
 na Prdiku 83
 Probluz 121
 Předměřice 39
 Předměstí Pražské 28, Slezské 46
 Přín Dolní a Nový 122
 Přín Horní 123
 Pšánky 76, 116
 Puhlovice 139
 Pustinský 53.

R.

- Raab 110
 Radikovice 126
 Radostov 127
 Rašín 86
 Rautenkranz 26
 Remis 89
 Rohlík 61
 Rohoznice 98
 Rokytanský 26
 Rolanec 90

- Rosnice 33, 124
 Roudnice 131
 Roudnička 42, rybník 15
 Rozberice 34
 Rozberk 45
 Rusek (Rusko) 4 5.
 R.
 Rečice 107
 Rípsko 32.
 S.
 Sadoví 117
 Sedlec 105
 Sedlice 30
 Sedlská válka 132
 Schlakendorf 50
 Schlossberg 102
 Schneider 26
 Schwan 134
 Sirovátka 134
 Skála 87
 Skalka 100
 Skalice Vel. a M. 48
 Skalická 48
 Slatina 46
 Slezské Předměstí 46
 Sobčice 82
 Sobětice 89, 121
 Sobětuš 112
 Solař 26
 Sosnovec 70, 80, 138
 Sovětice 89, 121
 Spálený kopec 47
 Správcice 45
 Srub 58
 Stefan 26
 Stejskal 111
 Stenkov 55
 Stračov 113
 Straka hrabě 129
 Strakotín 113
 Stráň 132
 Stránka 58
 Střebeš 42
 Střezetice 123
 Suchá 112
 Sukorady 73
 Sulek 98
 Svatojanský kopec 42
 Světy (Světi) 34
 Svib 88
 Svinárky 47
 Svinary 44
 Svobodné Dvory 29
 Sylvarův Újezd 82.
 Š.
 Šandulík 61, 104
 Šároves 77, 78
 Šindel Jan 25
 Škornice 26, 130
 Šluspark 102
 Šosteny 28
 Štěžery 30
 Štěžírky 32, 124
 Švenda 26, 41.
 T.
 Tannaborek 51
 Tasso 137
 Těchlovice 129
 Temešvar, mlýn 27, rybník 15
 Tetín 100
 Tikov 78, rybník 61
 Tomek 26
 Trčka z Lípy 36
 Trnava 137
 Trotinka 98, potok 60
 Trotina 105
 Třebechovice 53
 Třebíhošť 106
 Třebovětice 90
 Třemešná Červ. 99
 Třemhousěves 75
 Třesle 52
 Třesetice 123
 Třesický rybník 136, 137
 Třesovice 120
 Tůně 112
 Turinský 45
 Turyň 131
 Turyňkové 131.
 U.
 Úhlejev 102
 Újezd 48, Podhorní 83, Sylvarův 82
 Újezdec 58
 Umrlice 43
 Urbanice 30.
 V.
 Vala 100
 Valdický klášter 83
 Valcha 41
 Vaňhal 110
 Vedoň 100
 Weiss 26
 Věkoše 46
 Velehrádek 104
 Vidoň 100
 Vidonky 96
 Vinice 75
 Vínó 132
 Vlčkovice 30
 Vlkanka 100
 Vlkánov 99, z Vlkanova 70, 80, 138
 Voda Dobrá 72
 Vojice 83
 Volný Jiří 135
 Vostroměř viz O.
 Vostrov viz O.
 Voštipec 61
 Votuz 86
 Vrchovnice 91

Vresník 99	Zábřeží 105	Zlatnice 61
Vřeštov 91	Záměstí 45	Zvičina 97
Všestary 32	Zap 26	Zvíkov 139
Vydra 26	Záruba z Hustířan 89, 90, 114	Zvinovka 73.
Vydrholec 49	Zátluka 107	Ž.
Vyhnálovský 109	Zavadilka 114	Želejov 102
Vyhorlec 49	Zdivce 51	Žolkovice 91
Výrava 52.	Zdobín 105	Železný mlýn 120
Z.	Ziegler 26	Žely 129
Záborov 104		Žižkovec 30.

Cís. kr. okresní rada školní pro venkov v Hradci Králové.

Předseda: Vysoce urozený pán **Ludvik Malowetz**, svobodný pán z Kosoř a Malovic, rytíř řádu železné koruny III. třídy, c. kr. komorí, c. kr. mistodržitelský rada a okresní hejtman, čestný setník c. k. výs. ostroštreleckého sboru královského města Loun, čestný měšťan v Kladně, čestný občan v Nehasicích a Kozově, čestný člen spolku vysloužilců v král. věnném městě Hradci Králové, v městě Josefově a v městě Třebovicích.

Mistopředseda: C. k. okresní komisař **Pavel Appeltauer**.

Okresní školní inspektor: **Karel Jclínck**.

Členové: **Drobný František**, říd. učitel školy v Liběanech.

Dušek Václav, starosta obce Ostrova.
Hampl František, bisk. konsist. registrátor, b. notář a tit. konsist. rada.

Jahoda Antonín, c. k. notář v Nechanicích.

Petera Jan, starosta obce Dehtova.

Petr Václav, tit. říditel dívčí školy v Horticích.

Smetana Jan, starosta obce Svob. Dvůrů.

Stross Jan, Med. Dor. v Nechanicích.

Stremcha Jan, starosta okresního výboru v Hradci Králové.

Szalatnay Justus, evang. ref. farář v Černilově.

Seznam učitelstva

na venkovských školách

okresního hejtmanství Hradce Králové.

1. *Babice*: Václav Pospíšil, řídící učitel, nar. v Nepasicích 7. ledna 1850, nabyl způsobilosti 1870.
Josef Stránský, zat. podučitel, nar. v Bríze 15. září 1856, absolv. kand. uč.
2. *Bezník*: Josef Šauer, zat. podučitel, nar. v Držkově 1. ledna 1809, nabyl dospělosti 1827.
3. *Bělá Velká*: Jan Machata, def. učitel, nar. ve Vel. Oseku 29. ledna 1849, spūs. 1870.
4. *Bohánka*: Matěj Vojtěch, zat. podučitel, nar. ve Vřeštově 4. srpna 1811, dosp. 1830.
5. *Bohárna*: František Blažek, říd. učitel, nar. v Dašicích 30. dubna 1845, spūs. 1870.
Jan Schrimpf, def. podučitel.
Marie Švarcová, výp. podučitelka (zkoušená učitelka pro školy mateřské.)
6. *Cerekvice*: Antonín Tvrzský, říd. učitel, nar. v Železnici 21. září 1842, spūs. 1860.
Jan Klapka, def. učitel, nar. v Chomuticích 3. března 1815, spūs. 1843.
Marie Faltisová, výp. podučitelka, (spūs. pěstunka pro školy mateřské.)
7. *Černilov*: Josef Satrapa, říd. učitel, nar. v Hoříněvsi 19. března 1824, spūs. 1850.
Josef Novotný, zat. učitel, nar. v Hradci Králové 19. března 1849, dosp. 1875.
František Divišek, def. podučitel, narozen v Hustěřanech 31. května 1855, dosp. 1876.
8. *Čibuz*: Václav Mazura, říd. učitel, nar. v Hoděšovicích 10. ledna 1846, spūs. 1867.
Josef Bičíště, zat. učitel, nar. v Hořicích 17. března 1858, dosp. 1876.
Václav Dejl, výp. podučitel.
9. *Dobrá Voda*: Jan Flejberk, říd. učitel, nar. v Lánech 17. listop. 1842, spūs. 1861.
Antonín Skarda, výp. podučitel.
10. *Dobřenice*: Arnošt Skála, říd. učitel, nar. v Krčíně 22. května 1834, spūs. 1868.
Karel Holub, výp. podučitel.

11. *Dohaličky*: František Matějovský, říd. učitel, nar. v Nechanicích 23. března 1838, spūs. 1861.
Karel Hanousek, zat. učitel, nar. v Novém Hradci Králové 11. března 1855, dosp. 1875.
Eliška Rolčíková, výp. podučitelka (zkoušená učitelka pro školy mateřské.)
12. *Hněvčoves*: František Hnyk, říd. učitel, nar. ve Vojtěšicích 14. února 1845, spūs. 1870.
Václav Zilvar, výp. podučitel.
13. *Hořice* a) *Měšťanská škola, s obecnou chlapeckou spojená*:
Alois Valenta, zat. říditel m. šk., nar. v Poličanech 18. června 1835, spūs. pro nižší realky 1857.
Jan Kovařík, zat. učitel m. šk., nar. v Nepolísích 16. dubna 1856, dosp. 1876.
Josef Horák, def. učitel V. třídy ob. šk., nar. v Treboveticích 10. května, 1822, spūs. 1853 pro býv. hlavní školy.
Václav Vlastník, def. učitel IV. třídy ob. šk., nar. v Lodíně 15. ledna 1833, spūs. 1852 pro býv. hlavní školy.
František Petera, def. učitel II. třídy ob. šk., nar. v Dehtově 24. června 1840, spūs. 1863 pro býv. hlavní školy.
Josef Kulháněk, def. učitel III. třídy ob. šk., nar. v Dol. Černutkách 9. ledna 1841, spūs. 1859.
Bedřich Molinaro, zat. učitel I. třídy ob. šk., nar. v Hořicích 24. dubna 1854, dosp. 1873.

b) *Dívčí škola samostatná*:

- Václav Petr, tit. říditel, nar. v Újezdě Podh. 22. ledna 1823, spūs. 1851. (1872).
Josef Šruta, def. učitel, nar. v Kovači 8. června 1833, spūs. 1854.
Terezie Trubáčková, def. učitelka, nar. v Rychnově 15. října 1846, spūs. 1865.
Václav Vach, def. podučitel, nar. v Kuklenách 15. června 1854, dosp. 1875.
Václav Pazourek, def. podučitel, narozen v Hořicích 4. srpna 1859, spūs. 1877.
14. *Hrádek*: Josef Relich, říd. učitel, nar. v Pouchově 25. března 1835, spūs. 1853.
Václav Rybář, zat. podučitel, nar. v Dohalicích 27. září 1832, dosp. 1848.

15. *Chlum*: Josef Hlavatý, říd. učitel, nar. v Cistěvsi 30. května 1843, spūs. 1863.
(Místo podučitele prázdno).
16. *Chodovice*: Vojtěch Jelinek, říd. učitel, nar. v Rošických Pejdl. 6. dubna 1837, spūs. 1855.
Jaromír Kutřín, výp. podučitel.
17. *Chroustov*: Josef Deyl, def. učitel, nar. v Kněžicích 30. dubna 1828, spūs. 1876.
18. *Jeníkovice*: Josef Petera, def. učitel, nar. v Stracově 17. března 1850, spūs. 1876.
19. *Jeřice Velké*: Václav Novotný, říd. učitel, nar. ve Zběři 30. března 1830, spūs. 1851.
Josef Fikar, výp. podučitel.
20. *Kaly*: Josef Jaroš, def. učitel, nar. ve Vřeštově 22. června 1843, spūs. 1875.
21. *Kratonohy*: Josef Čihák, říd. učitel, nar. v Kratonohách 30. dubna 1848, spūs. 1870.
František Fink, výp. podučitel.
22. *Kukleny*: Václav Horáček, říd. učitel, narozen v Stěžerách 16. září 1814, spūs. 1835.
Josef Prokop, def. učitel, nar. v České Skalici 5. ledna 1850, spūs. 1871.
Augustin Mindl, def. učitel, nar. v Cerekvici 15. září 1855, spūs. 1876.
Josef Krejčí, def. podučitel, nar. v Mladé Boleslavi 2. února 1858, dosp. 1875.
Arnošt Horáček, def. podučitel, nar. v Stěžerách 28. března 1857, dosp. 1876.
23. *Ianov*: Augustin Faltis, říd. učitel, nar. ve Freieitě 19. dubna 1815, spūs. 1838.
Jan Volanský, def. učitel, nar. v Mystěvsi 28. února 1823, spūs. 1844.
Anna Novotná, výp. podučitelka (zkoušená učitelka pro školy mateřské.)
František Volanský, výp. podučitel.
24. *Lhota pod Libčany*: Václav Sedláček, def. učitel, nar. v Nechanicích 11. srpna 1849, spūs. 1871.
25. *Lhota Malšova*: Jan Kračmar, říd. učitel, nar. ve Svinárkách 27. října 1850, spūs. 1872.
František Vosoška, výp. podučitel.
26. *Lhota Šárova*: František Danihelka, def. učitel, nar. v Mělicích 24. dubna 1850, spūs. 1873.
27. *Libčany*: František Drobný, říd. učitel, nar. v Liskovicích 24. listop. 1838, spūs. 1857.

František Eliáš, výp. podučitel.

28. *Librantice*: Matěj Němeček, def. učitel, nar. ve Lhotě Králově 26. února 1826, spūs. 1849.
29. *Lochenice*: Josef Relich, říd. učitel, nar. v Smřicích 8. ledna 1839, spūs. 1857.
Bohumil Jahelka, zat. učitel, nar. v Bohárně 17. srpna 1858, spūs. 1877.
Josef Pochyba, def. podučitel, nar. v Pouchově 15. června 1858, spūs. 1877.
30. *Miletín*: Jan Bednář, říd. učitel, nar. v Třesovicích 17. září 1814, spūs. 1838.
Josef Bidlo, def. učitel, nar. v Lipolticích 8. března 1848, spūs. 1868.
Jan Čechl, def. učitel, nar. v Zaječicích 30. dubna 1851, spūs. 1873.
Arnošt Doubrava, def. podučitel, nar. v Pardubicích 28. února 1855, spūs. 1876.
31. *Milovice*: Jan Diviš, říd. učitel, nar. ve Světech 28. srpna 1825, spūs. 1847.
Antonín Saifrt, výp. podučitel.
32. *Mlázovice*: Josef Budinský, říd. učitel, nar. v Ploštích 17. dubna 1813, spūs. 1836.
Bohumil Salava, výp. podučitel.
33. *Nechanice*: Vincenc Matoušek, říd. učitel, nar. v Knihovicích 17. července 1837, spūs. 1856 pro býv. hlavní školy.
Jan Tlučhoř, def. učitel, nar. v Lochenicích 1. ledna 1852, spūs. 1873.
František Grund, def. učitel, nar. v Pěčině 10. října 1852, spūs. 1873.
Jan Mach, def. učitel, nar. v Milovicích 12. února 1855, spūs. 1875.
Josef Rainiš, zat. učitel, nar. v Dobrušce 10. června 1857, dosp. 1876.
Antonie Mikešová, zat. učitelka, nar. v Hradci Králové 13. dubna 1857, dosp. 1876.
34. *Nepasice*: Václav Pospíšil, zat. říd. učitel, nar. ve Zdaraze 13. září 1820, spūs. 1845.
Josef Madle, výp. podučitel.
35. *Nový Hradec Králové*: František Vyhlíd, říd. učitel, nar. ve Slatině 22. srpna 1848, spūs. 1872.
Karel Pič, def. učitel, nar. v Šobkovicích 18. září 1853, spūs. 1874.

František Hátle, def. učitel, nar. v Sadovi
9. ledna 1854, spūs. 1876.

(Misto podučitele prázdno).

36. *Ostroměi*: Josef Moravec, říd. učitel, nar. v Březině 27. června 1846, spūs. 1868.

Anna Vondráková, výp. podučitelka, (absolv. kurs pro školy mateřské 1875.)

37. *Petrovice Velké*: František Hak, říd. učitel, nar. ve Lkotce Poličanské 25. srpna 1839, spūs. 1865.

Jiří Polnař, zat. učitel, nar. v Lužonicích 11. února 1855, dosp. 1876.

František Falta, výp. podučitel.

38. *Plotiště*: Josef Strumhaus, říd. učitel, nar. v Novém Hradci Králové 1. ledna 1816, spūs. 1844.

Václav Čejka, def. učitel, nar. v Újezdě Dol. 15. května 1850, spūs. 1873.

Jan Pochyba, def. podučitel, nar. v Novém Hradci Králové, 31. pros. 1855, dosp. 1876.

39. *Pouchov*: Jan Pochyba, říd. učitel, nar. v Novém Hradci Králové 29. července 1825, spūs. 1847.

Adam Jebavý, výp. podučitel.

40. *Praskačka*: Václav Šilboch, říd. učitel, nar. v Dašicích 28. září 1847, spūs. 1869.

Václav Jenčovský, výp. podučitel.

41. *Problus*: František Fiala, říd. učitel, nar. v Choťšicích 18. ledna 1841, spūs. 1861.

Antonín Forbelský, def. podučitel, dosp. 1876.

Anna Faltisová, výp. podučitelka.

42. *Roudnice*: Václav Falta, říd. učitel, nar. ve Věkoších 13. února 1842, spūs. 1860.

Josef Vsetečka, výp. podučitel.

43. *Slatina*: František Mindl, říd. učitel, nar. v Cerekvici 5. srpna 1846, spūs. 1869.

Josef Ferbas, výp. podučitel.

44. *Sobčice*: Jan Klepl, říd. učitel, nar. v Újezdě Silv. 15. října 1826, spūs. 1852.

Josef Srdínko, výp. podučitel.

45. *Stračov*: Josef Strýček, říd. učitel, nar. v Bytovanech 6. listop. 1844, spūs. 1868.

Alois Hátle, výp. podučitel.

46. *Střebeš*: Jan Trnka, def. učitel, nar. v Dunovicích 24. června 1844, spūs. 1871.

47. *Suchá*: Jan Bílý, zat. říd. učitel, nar. v Hustiřanech 15. srpna 1823, spūs. 1847.
Josef Fetter, výp. podučitel.
48. *Svobodné Dvory*: Ferdinand Holý, zat. říd. učitel, nar. v Dasicích 30. května 1853, spūs. 1873.
Jan Čapek, def. podučitel, nar. ve Vel. Jescniku 13. května 1847.
49. *Štěžery*: Václav Novák, říd. učitel, nar. v Dubu 9. června 1842, spūs. 1860 pro býv. hlavní školy.
František Horák, zat. učitel, nar. ve Skřivanech 6. dubna 1858, spūs. 1877.
Pavlina Brožková, výp. podučitelka, (zkoušená učitelka pro školy mateřské.)
50. *Těchlovice*: František Zůza, zat. učitel, nar. ve Vojicích 16. července 1843, spūs. 1873.
51. *Třebechovice*: Václav Hájek, říd. učitel, nar. v Třebechovicích 16. pros. 1846, spūs. 1869.
František Macek, def. učitel, nar. v Třebechovicích 18. července 1811, spūs. 1862.
Alois Styblik, def. učitel, nar. v Dymokurech 15. srpna 1852, spūs. 1874.
Anna Čermáková, def. učitelka, nar. v Třebechovicích 1. října 1843, spūs. 1871.
Josef Bukač, def. podučitel, nar. v Bukovině 8. prosince 1851, dosp. 1869.
Antonín Citta, def. podučitel, nar. v Ronově 17. února 1859, spūs. 1877.
52. *Třebihošť*: Václav Suchý, říd. učitel, nar. ve Vel. Jeřici 24. září 1846, spūs. 1871.
Josef Strumhaus, výp. podučitel.
53. *Trotina*: Jan Strumhaus, zat. říd. učitel, nar. v Hučině 16. května 1843, spūs. 1868.
Josef Blatník, výp. podučitel.
54. *Třemešná Červená*: František Černocho, říd. učitel, nar. v Kozojedech 11. listop. 1849, spūs. 1871.
Josef Satrapa, výp. podučitel.
55. *Vojice*: Josef Dousek, zat. říd. učitel, nar. v Nečasech 19. srpna 1849, spūs. 1873.
Josef Ryšavý, výp. podučitel.
56. *Vřesník*: Jan Klapka, def. učitel, nar. v Chomuticích 3. března 1815, spūs. 1843.
57. *Vřeštov*: Václav Sedláček, def. učitel, nar. ve Vápně 18. listop. 1818, spūs. 1841.

58. *Všestary*: Jan Novák, říd. učitel, nar. ve Všestarech 30. května 1839, spūs. 1857.
František Valenta, zat. učitel (nar. neznámo).
Vilemina Příkrylová, výp. podučitelka, (zkoušena pro školy mateřské).
59. *Výrava*: František Horák, def. učitel, nar. 20. února 1817 v Čibuzi.
60. *Želkovice*: Václav Götze, zat. učitel, nar. 25. prosince 1847 v Kuklenách.

Přehled abecední.

	str.	čís.		str.	čís.
Bednár Jan	151	— 30.	Drobný Frant.	150	— 27
Biciště Jos.	148	— 8.	Eliáš Frant.	151	— 27.
Bidlo Josef	151	— 30.	Falta Frant.	152	— 37.
Bílý Jan	153	— 47.	Falta Václ.	152	— 42.
Blatník Jos.	153	— 53.	Faltis Aug.	150	— 23.
Blázek Frant.	148	— 5.	Faltisová Aa.	152	— 41.
Brožková Pav.	153	— 49.	Faltisová M.	148	— 6.
Budinský Jos.	151	— 32.	Ferbas Jos.	152	— 43.
Bukač Josef	153	— 51.	Fetter Josef	153	— 47.
Cechl Jan	151	— 30.	Fiala Frant.	152	— 41.
Citta Ant.	153	— 51.	Fikar Josef	150	— 19.
Čapek Jan	153	— 48.	Fink Frant.	150	— 21.
Čejka Václ.	152	— 38.	Flejberk Jan	148	— 9.
Cermáková Aa.	153	— 51.	Forbelský Ant.	152	— 41.
Cernoch Frant.	153	— 54.	Götz Václav	154	— 60.
Cihák Josef	150	— 21.	Grund Frant.	151	— 33.
Danihelka Fr.	150	— 26.	Hájek Václav	153	— 51.
Dejl Václ.	148	— 8.	Hak Frant.	152	— 37.
Deyl Josef	150	— 17.	Hanousek Kar.	149	— 11.
Divis Jan	151	— 31.	Hátle Alois	152	— 45.
Divisek Fr.	148	— 7.	Hátle Frant.	152	— 35.
Doubrava Arn.	151	— 30.	Hlavatý Jos.	150	— 15.
Dousek Josef	153	— 55.	Hnyk Frant.	149	— 12.

	str.	čís.
Holub Karel	148	— 10.
Holý Ferd.	153	— 48.
Horaček Arn.	150	— 22.
Horaček Václ.	150	— 22.
Horák Frant.	153	— 49.
Horák Frant.	154	— 59.
Horák Jos.	149	— 13.
Jahelka Boh.	151	— 29.
Jaroš Josef	150	— 20.
Jebavý Adam	152	— 39.
Jelínek Vojt.	156	— 16.
Jencovský Václ.	152	— 40.
Jůza Frant.	153	— 50.
Klapka Jan	148	— 6.
Klapka Jan	153	— 56.
Klepl Jan	152	— 44.
Kovařík Jan	149	— 13.
Kračmar Jan	150	— 25.
Krejčí Jos.	150	— 22.
Kulháněk Jos.	149	— 13.
Kutrn Jar.	150	— 16.
Macek Frant.	153	— 51.
Madle Josef	151	— 34.
Mach Jan	151	— 33.
Machata Jan	148	— 3.
Matějovský Fr.	149	— 11.
Matoušek Vinc.	151	— 33.
Mazura Václ.	148	— 8.
Mikešová Ant.	151	— 33.
Mindl Aug.	150	— 22.
Mindl Frant.	152	— 43.
Molinaro B.	149	— 13.
Moravec Jos.	152	— 36.
Nemeček Mat.	151	— 28.
Novák Jan	154	— 58.
Novák Václ.	153	— 49.
Novotná Anna	150	— 23.
Novotný Josef	148	— 7.
Novotný Václav	150	— 19.
Pazourek Václ.	149	— 13.
Petera Frant.	149	— 13.
Petera Josef	150	— 18.
Petr Václav	149	— 13.

	str.	čís.
Píč Karel	151	— 35.
Pochyba Jan	152	— 38.
Pochyba Jan	152	— 39.
Pochyba Josef	151	— 29.
Polnař Jiří	152	— 37.
Pospíšil Václ.	143	— 1.
Pospíšil Václ.	151	— 34.
Prokop Jos.	150	— 22.
Prikrylová Vil.	154	— 58.
Rainis Jos.	151	— 33.
Relich Josef	149	— 14.
Relich Josef	151	— 29.
Rolčíková El.	149	— 11.
Rybář Václ.	149	— 14.
Ryšavý Jos.	153	— 55.
Saifrt Ant.	151	— 31.
Salava Boh.	151	— 32.
Satrapa Jos.	148	— 7.
Satrapa Jos.	153	— 54.
Sedláček Václ.	150	— 24.
Sedláček Václ.	153	— 57.
Schrimpf Jan	148	— 5.
Skála Arnošt	148	— 10.
Skarda Ant.	148	— 9.
Srdínko Jos.	152	— 44.
Stránský Jos.	148	— 1.
Strumhaus Jan	153	— 52.
Strumhaus Jos.	152	— 38.
Strumhaus Jos.	153	— 53.
Strýček Jos.	152	— 45.
Styblik Alois	153	— 51.
Suchý Václav	153	— 52.
Sauer Josef	148	— 2.
Silboch Václ.	152	— 40.
Sruta Josef	149	— 13.
Švarecová M.	148	— 5.
Thluchoř Jan	151	— 33.
Trnka Jan	152	— 16.
Trubácková T.	149	— 13.
Tvrzský Ant.	148	— 6.
Vach Václav	149	— 13.
Valenta Alois	149	— 13.
Valenta Frant.	154	— 58.

	str.	čís.		str.	čís.
Vlastník Václ.	149	— 13.	Vosyka Frant.	150	— 25.
Vojtěch Mat.	148	— 4.	Všetečka Jos.	152	— 42.
Volanský Frant.	150	— 23.	Vyhlied Frant.	152	— 35.
Volanský Jan	150	— 23.	Zilvar Václ.	149	— 12.
Vondráková Aa.	152	— 36.			

O p r a v a.

Na str. 59. ř. 2. a 3. má státi : — hraniči na severu s okresem Hostinským, ne Vrchlabským.

Na str. 20. ř. 20. dol. řti Bartušovská místo Bartoničkovská pro 3 mediky. Pak dodati sluší : nadace Heintzelovská pro studující po 120 zl. r. 1717. založená, a nadace M. Dra. Jak Waltery pro 1 studujícího roč. 229 zl. 70 kr. r. č.